

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

TR 83 Bölgesi El Sanatlarının Pazarlanması ve Satışı-Pazar Araştırması Raporu

“Bu rapor, T.C. Kalkınma Bakanlığı Teşkilatı Müsteşarlığı’nın genel koordinasyonunda, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen 2011 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı çerçevesinde, Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından uygulanan TR83/2011/DFD/013 referans numaralı “**TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması**” projesi kapsamında hazırlanmıştır.”

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (YHKB)

YHKB MECLİS ÜYELERİ

Birlik Başkanı Amasya Valisi	A. Celil ÖZ
Çorum Valisi	Nurullah ÇAKIR
Samsun Valisi	Hüseyin AKSOY
Tokat Valisi	Şerif YILMAZ

Amasya İl Genel Meclis Üyeleri	Hasan AVCI Mehmet Sami BİLGİN
Çorum İl Genel Meclis Üyeleri	Mustafa EKER Ramazan KELEPİRCİOğLU
Samsun İl Genel Meclis Üyeleri	Mustafa BAŞ Ali YİğİT
Tokat İl Genel Meclis Üyeleri	İlhan KÖTEN Abdullah AY

PROJE ÇALIŞANLARI

Birlik Müdürü	Yelgin MESCİ
Proje Koordinatörü	Yasemin ÇOBAN
Muhasebeci	Hüseyin KOCA
Sekreter	Sibel ERCAN
Teknik Destek	Aydın BABACAN
	Esat ÇİLLİ
Proje Ekibi	Nilüfer ARIAK, Dr. Cavidan BAŞAR, Celal BÜYÜKTUNA, Mücella KAHVECİ, Dr. Şeyda ODABAŞI, İzzet UğURLU, Emre KIRCA, Başak PEHLİVAN, Ayhan SAğLAM, Ersin SALMAN, Ercan SOYSAL

İL PROJE KOMİSYONLARI

Amasya İl Komisyonu	Dildar ÇETİN HATİPOğLU, Bilge ARI, Bingül ALİŞ Canan ORAL, Fatma KURT.
Çorum İl Komisyonu	Mustafa TÜRK, Halise AKAY, Birsen AYVAZ, Fatma Nur ÇETİN, Hacer Gülşen KAVUKÇU, Ruşen KAYA.
Samsun İl Komisyonu	Rukiye DOğAN, Canan ÖZDEMİR, Fatma ARSLAN, Pınar ARSLAN, Topak KODALAK, Uğur DEDE.
Tokat İli Komisyonu	M. Fatih ÖZHAN, Amine SÜMBÜL, Ayşe BİLKAY, Ayşe YETİŞ, Songül KÖKSALAN, Selahattin ADIGÜZEL.

PROJE İŞTİRAKÇİLERİ

Amasya Merkez Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü
Çorum Mimar Sinan Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü
Samsun İlkadım Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü
Tokat Merkez Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü

FON SAğLAYAN KURULUŞ	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı TR83/2011/DFD referans numaralı 2011 Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında yürütülmüştür.
-----------------------------	---

YÜKLENİCİ FİRMA	Akdan Danışmanlık Ltd. Şti.
------------------------	-----------------------------

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (YHKB)

Dünyadaki küreselleşme süreci, yaşanan teknolojik gelişmeler ve yeni üretim süreçleri, yerel ve bölgesel ekonomilerinde küresel ekonomide birer aktör olarak yer almasını sağlamıştır. Bu süreçte, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma sürecindeki önemi artmış, yerel/bölgesel ekonomilerin küresel rekabet içerisinde geliştirdiği strateji ve politikalar ulusal kalkınma açısından da belirleyici olmaya başlamıştır.

Bölgelerin sahip olduğu gelişme dinamikleri çerçevesinde ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayabilmesi, yerel kalkınma için ayrılan kaynakların etkin şekilde kullanılabilmesi, bölgelerdeki kurumsal kapasiteyle yakın bir ilişki içindedir.

90'lı yılların ikinci yarısında sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde bölgesel kalkınmanın sağlanması, kültür ve tabiat varlıklarının korunup gelecek nesillere aktarılabilmesi için çeşitli kuruluşların bir merkezden koordine edilerek sorunların çözümlenebilmesi, bölgede ortak proje yürütülmesini zorunlu hale gelmiş ve "Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGPP)" ortaya çıkmıştır. Projenin tek bir merkezden koordine edilmesi amacıyla, havzada yer alan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat İl Özel İdareleri'nin katılımı ile 1997 yılında Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (YHKB) kurulmuştur. Birlik 5355 sayılı MİB Kanunu'nun ilgili maddelerine göre teşekkül etmiş, tüzel kişiliği haiz bir kamu kuruluşudur. Birlik merkezi Amasya olup, Başkanı Amasya Valisi'dir. Birlik Meclisi'nde Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat il Valileri ve her ilin İl Genel Meclisi üyelerinden 2 şer temsilci yer almaktadır. Birlik tüzüğündeki hükümler doğrultusunda iş ve işlemleri yürütülen YHKB'nin, Amasya Merkez ofisine ilaveten her ilde birer İl Proje ofisi bulunmaktadır.

YHKB'nin temel amacı; bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınması için önemli ortak unsur olan Yeşilirmak ve kollarında oluşan kirliliği ve nedenlerini önlemek için gerekli tedbirleri almak, bölgede mevcut erozyonu giderici çalışmaları yapmak, akış rejimini düzenlemek, Yeşilirmak Havzası'nda bulunan yerleşim birimlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmalarına yönelik her türlü çalışmaları yapmak, yaptırmak ve bu amaçla ilgili kamu ve özel kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmaktır.

YHKB'nin görev ve yetkileri ise:

- Çalışma alanı içinde, üye mahalli idarelerin bölgesel ölçekte teker teker kendi imkânlarını aşan,
- a) Yeşilirmak ve kollarının kirlenmesini ve kirlenmeye yol açan unsurları önleyici önlemler almak,
- b) Görev alanı içinde tarihi ve doğal çevreyi, su kaynaklarını, orman varlığını korumak ve geliştirmek,
- c) Hava, su ve toprak kirliliğini önlemek ve bunları oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak,
- d) Yeşilirmak kıyısı ve havzasında bulunan diğer doğal kaynakları ve değerleri koruyucu tedbirleri almak, Yeşilirmak ve havzasında erozyon ve her türlü toprak kaybını önlemek, ekonomik amaçlı ağaçlandırma ve mera ıslahı yapmak,

e) Yeşilirmak ve havzasında ve barajlarında, iktisadi kalkınmayı, haberleşme, ulaşım, eğitim ve iskân, turizm, kültür şartlarını iyileştirici her türlü genel ve özel projeler yaptırmak ve uygulamak, uygulamaktır.

Birlik Kalkınma Ajansları kurulumu öncesinde Katılım Öncesi Mali Yardımlar çerçevesinde 2002 yılında DPT ve AB uzmanları ile birlikte Bölgede ilk GZFT analizlerini gerçekleştirmiş ve DPT tarafından hazırlatılan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Bölgesel Gelişme Ana Planı'nın alt yapısını oluşturmuştur. DPT'nin faydalanıcı olarak yer aldığı AB Destekli SKE Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı'nın TR 83 Bölgesi'nde uygulayıcı kurum olarak yer almıştır. 2004 yılından itibaren Program Uygulama Birimini oluşturarak AB Destekli SKE Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı için muhtemel başvuru sahiplerine proje hazırlama eğitimi vermiş, MFİB ile sözleşmesi yapılan 194 projenin (toplam bütçesi 33.000.000 €) uygulama, izleme ve değerlendirme çalışmalarını yürütmüştür. Birliğin 1999 yılında DPT ve TÜBİTAK katkıları ile kurulmuş, GAP İdaresi'nden sonra Türkiye'nin en kapsamlı Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) altyapısı mevcuttur. YHKB CBS altyapısı kullanılarak Avrupa Komisyonu DABLAS Görev Gücü (Tuna Nehri ve Karadeniz Kirliliğini Önleme Görev Gücü), Çevre ve Orman Bakanlığı, DSİ ve ilgili diğer kurumlarında katılımı ile Yeşilirmak Havzası'ndaki 35 yıllık perspektifi ele alan Yeşilirmak Havzası Entegre Su Yönetim Planı çalışmalarına destek olmuştur.

Yeşilirmak Havzası Turizm Destinasyonu çalışmaları kapsamında Birlik 2007 yılından bu yana Dünya'nın en büyük uluslararası fuarları kabul edilen WTM Londra İngiltere, FITUR Madrid İspanya ve ITB Berlin Almanya uluslararası turizm fuarlarına katılmakta ve yeni bir destinasyon olarak tüm dünya halklarına bölgeyi tanıtmaktadır. Destinasyon tanıtım çalışmaları kapsamında Yeşilirmak Havzası Sanal Müzeleri ve Yeşilirmak Havzası Tanıtım Konsepti projesini gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada Yeşilirmak Havzası Tanıtım Rehberi 5 dilde (İngilizce, Almanca, Japonca, Rusça ve Türkçe) üretilmiş, İl Arkeoloji Müzeleri Yeşilirmak Havzası Sanal Müzeleri adı altında Türkçe ve İngilizce olarak www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr, www.yesilirmak.org.tr Sanal Müzeler kısmında ve Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfası www.kultur.gov.tr adresinde yayınlanmaktadır.

YHKB kuruluşundan bu yana yaptığı çalışmalarla bölgede ortak çalışma kültürünü geliştirmiş, insan kaynağı yönünden büyük çaplı ulusal ve uluslararası projelerin hayata geçirilmesi için gerekli kapasiteyi oluşturmuştur. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Bölgesel Gelişme Ana Planı'nın "Türkiye'nin Karadeniz'e açılan kapısı olmuş, yaşam kalitesini yükseltmiş, çevreye duyarlı, rekabetçi, hızla gelişen bölge" vizyonuna ulaşmasında, bölgedeki tüm aktörlerle birlikte kurumsal anlamda katkı sağlayacak ana unsurlardan birisi olup, TR 83 Düzey 2 Bölgesi'ni bölgesel kalkınma yolunda daha ileri düzeye taşıyacak çalışmalara imza atacaktır.

SUNUŞ

“El sanatları”, “Türk el sanatları”, “köy el sanatları”, “geleneksel Türk el sanatları” “yöresel el sanatları” gibi farklı kavramlarla ifade edilen el sanatları, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla Türk Toplumunun kendi kültürel birikimini ve inançlarını birleştirerek oluşturduğu ve bugünlere kadar yaşattığı zengin bir değerler mozaiğidir.

Ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtan ve çağlar boyunca insanların günlük ihtiyaçları için üretilmiş olan el sanatları ürünlerinin bir kısmı günümüzde yok olmuş, bir kısmı ise yeniden kullanım veya turizm amaçlı üretilmeye başlanmıştır. Bu yönüyle bakıldığında el sanatları, günümüzde gelişmiş olduğu illerin ve bölgelerin tanıtımına, turizm potansiyeline, istihdam sağlayarak ekonomik kalkınmasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın faaliyet alanını oluşturan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illeri de tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin izlerini de taşıyan Türk el sanatları bakımından oldukça geniş bir birikime sahiptir. Ancak, kültürümüzde önemli yer tutan ve teknolojik gelişmelerle modern yaşamın baskısı ile yok olma tehlikesi altında olan yöresel el sanatlarımızın korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem arz etmektedir. Bunun sağlanabilmesi için öncelikle mevcut durumun tespiti ve yaşatılması için yapılması gerekli çalışmaların ortaya konulması gerekmektedir.

TR83 Düzey 2 Bölgesi'nde bugüne kadar el sanatları alanında bölgesel düzeyde yapılmış kapsamlı bir araştırma ve envanter çalışması bulunmamaktadır. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinden oluşan TR83 Düzey 2 Bölgesi'nde, kentlerde ve kırsal kesimde, yıllardır kadınların becerilerinin artırılması, üretilenlerin pazarlanması yoluyla aile ekonomisine katkı sağlanması ve hediyeelik eşya üretiminin geliştirilmesi amaçları ile başta Halk Eğitim Merkezleri olmak üzere, Valilikler ve Belediyeler tarafından değişik kurslar düzenlenmektedir. Bölgemizde, son beş yılda çoğunluğu dezavantajlı gruplardan olan kadınlarımız başta olmak üzere, yaklaşık 60.000 kişi belirtilen amaçlara yönelik olarak kurslara katılmıştır. Böylece, kaybolmaya yüz tutmuş birçok el sanatımız gün yüzüne çıkarılmıştır. Ancak, tanıtım ve pazarlama sorunları, kurslara katılan kişilerin önünde büyük bir engel olmakta ve kursların bitiminde, bölgenin marka yolculuğunda her biri ayrı öneme sahip yöresel el sanatlarını üretenlerin beklentileri karşılanamamaktadır.

TR83 Düzey 2 Bölgesi'nde kalkınmayı hızlandırabilecek potansiyelin belirlenmesi ve gelişim stratejilerinin tespiti ile ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek sağlanması hedefine ulaşmak için hazırlanan bir proje çerçevesinde Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından yürütülen bu çalışmanın amacı, bölgede önemli fırsatlardan olan mevcut el sanatları ürünlerinin tespiti, pazarlanması ve satışı amacı ile bölgenin turizm boyutu da ön planda tutularak günümüz el sanatları ürünlerinin envanterinin çıkarılması, pazar araştırmasının yapılarak raporlaştırılması ve başta Valilikler ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı olmak üzere karar vericilerin ve üreticilerin istifadesine sunulmasıdır. Bu çalışması kapsamında bölgede mevcut el sanatı ürünlerinin tespiti yapılmış ve gelecek kuşaklara aktarımı ile pazarlanması yönünde altyapının varlığı ortaya konulmuştur.

TR83 Düzey 2 Bölgesi (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) El Sanatı Ürünleri Envanteri kitabının ve El Sanatlarının Pazarlanması ve Satışı – Pazar Araştırması Raporu'nun hazırlanmasına katkıda bulunan Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği Meclis ve Encümen üyeleri ile emeği geçen Birlik personeline ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı çalışanlarına teşekkür eder, Türkiye'de bölgesel anlamda ilk olan bu çalışmanın diğer bölgelerimize de rehberlik etmesini dilerim.

A. Celil ÖZ
Amasya Valisi
YHKB Başkanı

ÖNSÖZ

Anadolu coğrafyasının zengin kültürel mirası hızla yok olmaktadır. Gözle gördüğümüz ve elle tuttuğumuz somut mirasımızın yanında; hayatımızı anlamlı kılan geleneklerimiz, törenlerimiz ve günlük ritüellerimiz yani somut olmayan kültürel mirasımız da kaybolmaktadır. Bu miras; sadece bizim değil, insanlığın da ortak mirasıdır. Medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'nun en önemli kültürel miraslarından biri de el sanatlarıdır. Ancak, bu mirasa yaklaşımımızın ve gelecek nesillere aktarılması yönündeki çabalarımızın yeterli olmadığı bir gerçektir. Kültürel yapımızın önemli bir ögesi olan el sanatlarımız yozlaşmakta, kimliğimizin bu parçası kaybolmaktadır.

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği'nin "TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması Projesi" Anadolu insanının binlerce yıllık yaşamında biriktirdiği el sanatları kültürel mirasının, insanlığın ve Türkiye'nin ortak mirası olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve yaşatılması için geliştirilmiş bir projedir. Kültür ve kültürel mirasın doğru değerlendirilmesi ile ekonomik bir değer oluşturulabileceği düşüncesinden yola çıkmıştır. Bir yandan bireylerin ve kurumların kültürel mirasımız olan el sanatlarının korunmasına ve yaşatılmasına doğrudan katkıda bulunmasının yolları/yöntemleri aranırken, diğer yandan da elimizde ne olduğunu ve nelerin kaybedildiğini bilmek adına TR83 Bölgesi illeri, ilçeleri ve köylerinde yapılan alan incelemeleri sonucunda seçilen ürünler, kültürel miras envanteri niteliğindeki "TR83 Bölgesi (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) El Sanatı Ürünleri Envanteri" kitabında toplanmıştır.

Proje boyunca verdikleri destek ve yapıcı işbirliği dolayısıyla, Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği Başkanı Amasya Valisi Sn. A.Celil ÖZ'e, Çorum Valisi Sn. Nurullah ÇAKIR'a, Samsun Valisi Sn. Hüseyin AKSOY'a, Tokat Valisi Sn. Şerif YILMAZ'a, Birlik Müdürü Sn.Yelgin MESCİ'ye, Proje Koordinatörü Sn. Yasemin ÇOBAN'a ve Amasya, Çorum, Samsun, Tokat İl Komisyonu üyelerine teşekkür ederiz. Bu raporun ve envanter kitabının hazırlanmasını kapsayan söz konusu projenin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan ve aşağıda isimleri geçen ekip üyelerine en derin şükranlarımızı sunarız.

Dr. Cavidan BAŞAR	Celal BÜYÜKTUNA	Mücella KAHVECİ
Emre KIRCA	Dr. Şeyda ODABAŞI	Başak PEHLİVAN
Ayhan SAĞLAM	Ersin SALMAN	Ercan SOYSAL
İzzet UĞURLU		

Saygılarımızla,

Akdan Danışmanlık Ltd. Şti.

Nilüfer ARIAK

İÇİNDEKİLER

YEŞİLİRMAK HAVZASI KALKINMA BİRLİĞİ (YHKB)	i
SUNUŞ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar, RESİMLER ve ŞEKİLLER DİZİNİ	x

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. GİRİŞ	1
1.1. Genel ve Özel Amaçlar	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Beklenen Sonuçlar	2
1.3. Metodoloji	3

İKİNCİ BÖLÜM YÖNETİCİ ÖZETİ

2. YÖNETİCİ ÖZETİ	5
-------------------------	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEVCUT DURUM ANALİZİ

3. TR83 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ	29
3.1. Genel Bilgi	29
3.1.1. Sosyal Yapı.....	29

3.1.2. Ekonomik Yapı	32
3.1.3. Çevre ve Altyapı	35
3.1.4. Ulaştırma Altyapısı	36
3.1.5. Doğal Kaynaklar	38
3.2. Bölgedeki El Sanatları	38
3.2.1. El Sanatı Tanımı	38
3.2.2. TR83 Bölgesi'ndeki İllerde El Sanatları	39
3.2.3. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi	42
3.2.3.1. Kalkınma Planları'nda El Sanatları	43
3.2.3.2. TBMM Araştırma Raporu'nda El Sanatları	43
3.2.3.3. AB - El Sanatları Eğitimi İlişkisi	45
3.2.3.4. El Sanatları Eğitimi ile İlgilenen Kurum ve Kuruluşlar	46
3.2.3.5. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi	49
3.2.3.6. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi Analizi	69
3.2.4. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi Etkinliklerinin Değerlendirilmesi	93
3.2.4.1. Etkililik	93
3.2.4.2. Etkinlik	94
3.2.4.3. Verimlilik	95
3.2.4.4. Süreklilik	95
3.2.4.5. Uygunluk	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PAZAR ANALİZİ

4. SEKTÖREL PAZAR ANALİZİ	98
4.1. Ana Sektör Analizi (Hediyelik Eşya ve El Sanatları)	99
4.1.1. Uluslararası Pazar	102
4.1.2. Ulusal Pazar	106
4.1.2.1. Türkiye'nin Hediyelik Eşya Dış Ticareti	108
4.1.3. Bölgesel Pazar	112
4.1.3.1. TR83 Bölgesi'nde Turizm ve Turizmin Bölgesel Pazara Etkisi	115

4.2. Bölgede Pazar Liderleri ve Oyuncuların Belirlenmesi	116
4.2.1. Üreticiler	116
4.2.2. Satıcılar	124
4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	129
4.3. El Sanatlarına Yönelik Teşvikler	130
4.3.1. Uygulamada olan Mali Destek ve Teşvikler	138
4.3.1.1. Dış Ticaret Destekleri	138
4.3.1.2. KOBİ Destekleri	139
4.3.1.3. Ar-Ge ve Yenilikçilik Destekleri	140
4.3.1.4. Kırsal Kalkınma Destekleri	140
4.3.1.5. Bölgesel Kalkınma Destekleri	140
4.3.1.6. Sübvansiyonlu Krediler ve Yatırım Destekleri	141
4.4. Sektörel GZFT Analizi	141

BEŞİNCİ BÖLÜM

PAZAR OLGUNLUĞU ve BÖLÜMLENDİRİLMESİ, ÜRÜN PAZARLAMASI

5. PAZAR OLGUNLUĞU ve BÖLÜMLENDİRİLMESİ, ÜRÜN PAZARLAMASI	146
5.1. TR83 Bölgesi'nde Ürünün Mevcut Durumu	146
5.2. Pazar Bölümlendirilmesi ve Hedef Pazarın Tanımlanması	155
5.3. Ürünün Tanımlanması ve Nitelikleri	155
5.4. Konumlandırma	235
5.5. Fiyatlandırma	235
5.6. Lojistik ve Satış	236
5.7. Dağıtım Kanalları	236
5.7.1. Bölgeden Satışlar	236
5.7.1.1. Doğrudan Satış	236
5.7.1.2. Sergi, Kermes ve El Sanatları Eğitimi Veren Kurumların Satış Yerleri	236
5.7.2. Bölge Dışı Satışlar	237
5.7.2.1. Kurumlara Satış	237
5.8. Reklam ve Satış Promosyonları	237

ALTINCI BÖLÜM

İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

6. EL SANATLARININ ÜRETİLMESİ VE SATIŞINA YÖNELİK İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ	238
6.1. El Sanatları ile İlgili Uluslararası İyi Uygulama Örnekleri	238
6.1.1. Hindistan	238
6.1.2. Almanya	239
6.1.3. Amerika Birleşik Devletleri	240
6.1.4. Macaristan	241
6.1.5. Malta	241
6.1.6. Bolivya	242
6.1.7. İngiltere	243
6.1.8. Peru	243
6.1.9. Japonya	243
6.2. El Sanatları ile İlgili Ulusal İyi Uygulama Örnekleri	245
6.2.1. Giresun	245
6.2.2. Milas Çomakdağ / Muğla	246
6.2.3. Samsun	247
6.2.4. Altın Eller Geleneksel Türk El Sanatları Festivali	248
6.2.5. Amasya	249
6.3. El Sanatları Çalışmaları Yapan ve İyi Örnek Kapsamında Değerlendirilip Görüşülen Kişi/Kurum/Kuruluşlar	251
6.3.1. Cemil İPEKÇİ	251
6.3.2. Nar Koleksiyon	257
6.3.3. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü	258
6.3.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı – Geleneksel El Sanatları Satış Mağazaları (GES)	259
6.3.5. Türk Kültür Vakfı	261
6.3.6. Geleneksel Türk El Sanatları Vakfı (GESAV)	262

YEDİNCİ BÖLÜM
PAZARLAMA STRATEJİLERİ ve EYLEM PLANI

7. PAZARLAMA STRATEJİLERİ ve EYLEM PLANI	264
7.1. Pazarlama Stratejileri	264
7.2. Eylem Planı	266
7.2.1. Fiyat Kararları	267
7.2.2. Dağıtım Kararları	267
7.3. Ürün-Pazar Büyüme Stratejileri	270
7.3.1. Pazar Penetrasyonu	270
7.3.2. Ürün Geliştirme	270
7.3.2.1. Ürün Çeşitlerinin Belirlenmesi	270
7.3.2.2. Ürün Sistemlerinin Belirlenmesi	274
7.3.3. Pazar Geliştirme ve Çeşitlendirme	274
7.4. Pazarlama Karması	276
7.4.1. Ürünün Niteliklerinin Belirlenmesi	276
7.4.2. Fiyatlandırma	277
7.4.3. Dağıtım Kanalları	277
7.4.3.1. Bölgede Satışlar	277
7.4.3.2. Bölge Dışı Satışlar	278
7.4.4. Reklam ve Satış Promosyonları	280

SEKİZİNCİ BÖLÜM
PROGRAM

8. ÇALIŞMA PROGRAMI	282
SONUÇ VE ÖNERİLER	283
KAYNAKÇA	291
EKLER	307

TABLolar, RESİMLER ve ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablolar

- Tablo 1.** İllere ve Gruplara Göre Uygulanan Anketler
- Tablo 2.** Amasya İl/İlçelerinde Örneklem Büyüklükleri
- Tablo 3.** Çorum İl/İlçelerinde Örneklem Büyüklükleri
- Tablo 4.** Samsun İl/İlçelerinde Örneklem Büyüklükleri
- Tablo 5.** Tokat İl/İlçelerinde Örneklem Büyüklükleri
- Tablo 6.** Anket Türlerine Göre Soru Sayıları
- Tablo 7.** 2000-2011 Yılları Arasında TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Türlerine Göre Açılan Kurs, Kursiyer Sayısı ve Kurs Süreleri
- Tablo 8.** Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından El Sanatlarına Yönelik 2000-2011 Yılları Arasında Düzenlenen Kurslar
- Tablo 9.** Samsun Olgunlaşma Enstitüsü Tarafından El Sanatlarına Yönelik 2000-2011 Yılları Arasında Düzenlenen Kurslar
- Tablo 10.** Halk Eğitim Merkezleri Tarafından El Sanatlarına Yönelik 2000-2011 Yılları Arasında Düzenlenen Kurslar
- Tablo 11.** Kullanım Alanlarına Göre Amasya El Sanatları
- Tablo 12.** Kullanım Alanlarına Göre Çorum El Sanatları
- Tablo 13.** Kullanım Alanlarına Göre Samsun El Sanatları
- Tablo 14.** Kullanım Alanlarına Göre Tokat El Sanatları
- Tablo 15.** Amasya El Sanatları
- Tablo 16.** Çorum El Sanatları
- Tablo 17.** Samsun El Sanatları
- Tablo 18.** Tokat El Sanatları
- Tablo 19.** Kurum / Kuruluşlara Göre Yaygın Eğitim Faaliyetleri, 2009
- Tablo 20.** İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 2. Düzeye Göre Yaygın Eğitim Kurslarını Bitirenlerin Yaş Grupları
- Tablo 21.** İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 2. Düzeye Göre Kursu Bitirenlerin Eğitim Durumu, 2009
- Tablo 22.** Eğitim Kurumlarına Göre Kurum, Kursiyer, Öğretmen ve Derslik Sayısı
- Tablo 23.** İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 3. Düzeye Göre Kurs ve Kursiyer Sayıları, 2009
- Tablo 24.** İllere ve Gruplara Göre Örneklem Büyüklükleri

- Tablo 25.** TR83 Bölgesi El Sanatları Türlerine Göre Açılan Kurs, Kursiyer Sayısı ile Toplam Kurs Sürelerinin Yıllara Göre Dağılımı (2000 - 2011)
- Tablo 26.** TR83 Bölgesi'nde Halk Eğitim Merkezleri Tarafından Açılan El Sanatları Kursları (2000 – 2011)
- Tablo 27.** TR83 Bölgesi'nde Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından Açılan El Sanatları Kursları (2000 – 2011)
- Tablo 28.** Halk Eğitim Merkezlerinde Proje Bazlı Çalışmalar
- Tablo 29.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde El Sanatları Kursiyerlerinin Yaş Dağılımı
- Tablo 30.** TR83 Bölgesi'ndeki El Sanatları Kursiyerlerinin Haftalık Devam Süreleri
- Tablo 31.** Dünya Genelinde 2007-2009 Yılları Arasında Hediyeelik Eşya Sektöründe İthal Edilen Ürünler ve Ürün Başına İthalat Miktarı (Bin Dolar)
- Tablo 32.** Dünya Genelinde 2007-2009 Yılları Arasında Hediyeelik Eşya Sektöründe İhraç Edilen Ürünler ve Ürün Başına İhracat Miktarı (Bin Dolar)
- Tablo 33.** Türkiye'nin 2008-2010 Yılları Arasında Hediyeelik Eşya Sektöründe İhraç Ettiği Ürünler ve Ürün Başına İhracat Miktarı (Bin Dolar)
- Tablo 34.** Türkiye'nin 2008-2010 Yılları Arasında Hediyeelik Eşya Sektöründe İthal Ettiği Ürünler ve Ürün Başına İthalat Miktarı (Bin Dolar)
- Tablo 35.** TR83 Bölgesi ve Türkiye'de Turistlerin Geceleme Sayıları ve Ortalama Kalış Süreleri, 2010
- Tablo 36.** TR83 Bölgesi'ndeki Sivil Toplum Kuruluşları'nın Desteklediği El Sanatları
- Tablo 37.** TR83 Bölgesi'nde El Sanatları ile İlgili Sektörler ve NACE Kodları
- Tablo 38.** Ekonomi Bakanlığı Destekleri Kapsamındaki Fuarlar
- Tablo 39.** Ekonomik ve Kültürel Değerlerine Göre Amasya El Sanatları
- Tablo 40.** Ekonomik ve Kültürel Değerlerine Göre Çorum El Sanatları
- Tablo 41.** Ekonomik ve Kültürel Değerlerine Göre Samsun El Sanatları
- Tablo 42.** Ekonomik ve Kültürel Değerlerine Göre Tokat El Sanatları
- Tablo 43.** Kullanım Alanlarına Göre Amasya El Sanatları
- Tablo 44.** Kullanım Alanlarına Göre Çorum El Sanatları
- Tablo 45.** Kullanım Alanlarına Göre Samsun El Sanatları
- Tablo 46.** Kullanım Alanlarına Göre Tokat El Sanatları

Şekiller

- Şekil 1.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde Uygulanan Anketlerin Dağılımı
- Şekil 2.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde Anket Uygulanan Hedef Kitlenin Dağılımı
- Şekil 3.** Halk Eğitim Merkezleri'nde Düzenlenen Kurslar
- Şekil 4.** Halk Eğitim Merkezleri'nde Üretilen Ürünlerin Alıcıları
- Şekil 5.** Halk Eğitim Merkezleri'nde Kurs Açma Kriterleri
- Şekil 6.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerinin Beklentileri
- Şekil 7.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerinin Ürünleri Değerlendirme Şekilleri
- Şekil 8.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerinin Ürünleri Satış Kanalları
- Şekil 9.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerini Belgelendirme
- Şekil 10.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerinin Ürünlerini Pazarlama Yöntemleri
- Şekil 11.** Halk Eğitim Merkezleri Kursiyerlerinin Ürünlerini Kurs Sırasında Pazarlama Durumu
- Şekil 12.** Ürünlerin Tanıtımı için Pazarlama Kolaylığı
- Şekil 13.** TR83 Bölgesi'nde Kursiyerlerin Tercih Ettiği Kurslar
- Şekil 14.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde El Sanatları Kursiyerlerinin Yaş Dağılımı
- Şekil 15.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde Kurslara Devam Etmekte Olanların Öğrenim Durumları
- Şekil 16.** TR83 Bölgesi'ndeki İllerde Kurslara Devam Etmekte Olanların Cinsiyetleri
- Şekil 17.** Kursiyerlerin Kurslara Katılmada İş ile İlgili Beklentileri
- Şekil 18.** Kursiyerlerin Kurslardan Ücret Alıp Almadıkları
- Şekil 19.** Kursiyerlere Ücret Ödenme Gerekçesi
- Şekil 20.** Kursiyerlerin Üretimde Karşılaştıkları Sorunlar
- Şekil 21.** Kursiyerlerin Üretimde Karşılaştıkları "Diğer" Sorunlar
- Şekil 22.** Kursiyerlerin Ürünlerini Satma Beklentileri
- Şekil 23.** Kursiyerlerin Ürünlerini Pazarlama Tercihleri
- Şekil 24.** Kursiyerlerin Ürünlerini Pazarlamayı Düşündükleri Yöntemler
- Şekil 25.** Kursiyerlerin Ürün Tanıtımı Tercihleri
- Şekil 26.** Kursiyerlerin Ürünlerin Pazarlanmasında Yaşayacaklarını Düşündükleri Sorunlar
- Şekil 27.** Kursiyerlerin Üretime Devam Etme İstekleri
- Şekil 28.** Yurt Dışı İnceleme Gezisine Katılım
- Şekil 29.** Yurt Dışı İnceleme Gezisine Katılım Talebi
- Şekil 30.** Kursiyerlerin Tur Programında Atölye Gezisine İlişkin Düşünceleri

- Şekil 31.** Kursiyerlerin “Turizm ve El Sanatları” ile İlgili Etkinliklere Katılma Durumları
- Şekil 32.** TR83 Bölgesi’nde Üretimin Niteliği
- Şekil 33.** Üreticilerin Cinsiyetleri
- Şekil 34.** Üreticilerin Yaşları
- Şekil 35.** Üreticilerin Eğitim Durumları
- Şekil 36.** Üreticilerin Üretim Yaptıkları Mekânlar
- Şekil 37.** Üreticilerin Üretim Öncesi Eğitimleri
- Şekil 38.** Ürünlerin Geçmişine Yönelik Çalışma Yapılması
- Şekil 39.** Üreticilerin Üretimde Karşılaştıkları Sorunlar
- Şekil 40.** Üreticilerin Ürünleri Satış Kanalları
- Şekil 41.** Üreticilerin Etkinliklere Katılımları
- Şekil 42.** Üreticilerin Ürünleri Tanıtımı
- Şekil 43.** Üreticilerin Ürünlerini “Diğer” Tanıtım Yolları
- Şekil 44.** Üreticilerin “Üretici Tanıtım Kartı” Sahibi Olma Durumu
- Şekil 45.** Üreticilerin El Sanatlarının Geliştirilmesi için Önerileri
- Şekil 46.** Üreticilerin El Sanatlarının Geliştirilmesi için “Diğer” Önerileri
- Şekil 47.** TR83 Bölgesi’ndeki Üreticilerin Ürünlerini En Çok Sattıkları İller
- Şekil 48.** Satıcıların Sattıkları Ürünlerin Üretim Şekli
- Şekil 49.** Satılan Ürünlerin İşlevleri
- Şekil 50.** Ürünlerin Satış Yöntemleri
- Şekil 51.** Ürünlerin En Çok Satıldığı İller
- Şekil 52.** El Sanatı Ürünlerinin Tanıtımındaki Araçlar
- Şekil 53.** Ürünlerin Ambalajlarının/Tanıtım Etiketlerinin Bulunma Durumu
- Şekil 54.** Ürünlerin Pazarlanma Teknikleri
- Şekil 55.** Satılan Ürünlerin Müşterilerin Gözündeki Konumu
- Şekil 56.** Turlara El Sanatı Üretimi Yapan Atölye ve Satış Ünitelerinin Dahil Edilmesi Durumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Geleneksel olarak, gereksinimlerin karşılanmasına yönelik üretilen ve yaşamın bir parçası olan el sanatı ürünleri, günlük kullanımdan süse, çeyizlik eşyadan hediyeelik eşyaya kadar farklı ürünleri içermektedir ve pek çoğu, yaşam dinamiklerine ve değişen değerlere paralel olarak işlev değişikliğine uğramıştır. İşlevi farklılaşan ürünler, sadece geleneksel kullanımlarından farklı yerlerde kullanılmaya başlamamış, aynı zamanda ekonomik ürün olarak da değerlendirilmiştir.

TR83 Bölgesi'ndeki mevcut el sanatı ürünlerinin (özellikle kadınların ürettikleri) tespiti, pazarlanması ve satışına yönelik bu çalışma; el sanatları ürünlerinin envanterinin çıkarılması, pazar araştırmasının yapılarak raporlaştırılması ve önceliklerin belirlenerek yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesinin geliştirilmesi için kaynakların yönlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, "TR83 Bölgesi El Sanatlarının Pazarlanması ve Satışı - Pazar Araştırması Raporu" konu ile ilgili planlama ve uygulamalara esas teşkil edecek, el sanatlarına dayalı hediyeelik eşya sektörünün talep ettiği mesleki nitelikleri taşıyan elemanların ve bölge için *marka* değeri olan ürünlerin tanımlanmasına katkı sağlayacaktır.

1.1. Genel ve Özel Amaçlar

Genel Amaç: TR83 Bölgesi'nde el sanatlarının ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlama potansiyelinin belirlenmesi, bu konuda stratejik hedeflerin tespiti yoluyla bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına destek sağlanmasıdır.

Özel Amaç: TR83 Bölgesi'nde önemli fırsatlardan olan mevcut el sanatı ürünlerinin (özellikle kadınların ürettikleri) tespiti, pazarlanması ve satışı amacı ile bölgenin turizm boyutu da ön planda tutularak, bölge turizmi ve markalaşması açısından günümüz el sanatları ürünlerinin envanterinin çıkarılması, pazar araştırmasının yapılması ve bir rapor halinde, başta Valilikler ve OKA olmak üzere, karar mercilerine ve üreticilerin kullanımına sunulmasıdır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Beklenen Sonuçlar

Çalışmanın Kapsamı

Bu raporun kapsamı, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde, günümüzde üretilen el sanatları ürünlerinin durumunun tespiti, el sanatları kurslarının etki değerlendirmesi, bölgede üretilen el sanatlarının daha etkin pazarlanması için sektörel pazar analizinin yapılması ve bu bilgilere/verilere dayalı olarak pazarlama stratejisinin oluşturulmasıdır.

Beklenen Sonuçlar

Proje ile

1. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde günümüzde üretilen el sanatları ürünlerinin mevcut durum analizi yapılarak envanterleri çıkarılacaktır.
2. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde günümüzde üretilen el sanatları envanteri ile bölgede üretilen el sanatlarının tanınırlığı, görünürlüğü ve gelecek kuşaklara aktarımı sağlanacaktır.
3. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde günümüzde üretilen el sanatları ürünlerinin daha etkin pazarlanması için üreticilere ve karar mekanizmalarına önerilerde bulunulacaktır.
4. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde üretilecek el sanatları ürünlerinin kalite ve miktar olarak artırılması amacıyla kurumsallaşma da dahil olmak üzere, uygulama/yöntem önerileri sunulacaktır.
5. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde son beş yıl içinde düzenlenen kursların genel anlamda bir etki değerlendirmesi yapılacaktır (etkililik, etkinlik, verimlilik, sürdürülebilirlik, uygunluk).
6. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde el sanatları ile ilgili kurs açacak kurum/kuruluşların strateji belirlemelerine katkı sağlanacaktır.
7. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde geçmişten bu güne kadar el sanatları kurslarına katılıp beceri elde eden kursiyerler için sektörel pazar analizi yapılarak, pazar olgunluğu incelenecek ve bölümlendirilecektir.
8. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde, günümüzde üretilen el sanatlarının pazarlanması için stratejilerin belirlenmesi sonucu *eylem planı* oluşturularak, KOBİ,

kooperatif vb. girişimlerin üretime yönelmelerinde rehber kaynak temin edilmiş olacaktır.

9. Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde, günümüzde üretilen el sanatları hakkında kamuoyunda, konuya ilişkin farkındalık sağlanacaktır.

1.3. Metodoloji

Araştırmanın başlangıcında, *el sanatı, geleneksel el sanatı, kültür, kültür turizmi, el sanatları eğitimi, tanıtma ve pazarlama* kavramlarına ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Bu aşamada, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesindeki Halk Kültürü İhtisas ve Turizm İhtisas Kütüphaneleri, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ve elektronik veri tabanları taranmış, alan incelemesine giden uzmanların bölgeden derlemiş oldukları yayınlar incelenmiş ve alan uzmanları tarafından yazılmış kitap ve makalelerden yararlanılmıştır. Ayrıca, konu ile ilgili mevzuat, kalkınma planları ve ilgili raporlar incelenmiştir.

Araştırmanın verileri, YHKB tarafından hazırlanarak TR83 Bölgesi'ndeki Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerindeki Halk Eğitim Merkezleri ve İl Komisyonu Üyeleri'ne gönderilen "Taslak Ürün Analizi Form"ları ve anılan formlara dayanılarak, şartnamede yer almamasına rağmen yüklenici firma tarafından, el sanatları ile ilgili mevcut durum analizine dair veri elde etmek için Belediye/Kaymakamlık/Valiliklerdeki ilgililer, Halk Eğitim Merkezleri Yöneticileri, Halk Eğitim Merkezleri Eğiticileri/Usta Öğreticileri, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yöneticileri, Kursiyerler, Olgunlaşma Enstitüleri ve Kız Meslek Liseleri Bölüm Şefleri, Ticari Satış İşletmeleri ve Satıcılar, STK Temsilcileri ile üreticilere yönelik olarak geliştirilen anketler ve yüz yüze görüşme yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir.

Araştırmanın evreni, projenin hedef grubu olarak belirtilen Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde; son beş yıl içinde el sanatları ile ilgili kurslara katılmış kişiler, Valilikler, İl Özel İdareleri, el sanatları kursu düzenleyen Belediyeler, Halk Eğitim Merkezleri, Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü'dür. Araştırmanın örnekleme ise Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ta alan araştırması sırasında görüşülebilen ve anket çalışmasına katılan Halk Eğitim Merkezleri Yöneticileri, Halk Eğitim Merkezleri Eğiticileri/Usta Öğreticileri, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yöneticileri, Kursiyerler, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü Bölüm Şefleri,

Ticari Satış İşletmeleri ve Satıcılar, STK Temsilcileri, Üreticiler, Belediye/Valilik/Kaymakamlıklar'daki ilgililerdir. Elde edilen veriler, yüklenici firma tarafından derlenerek istatistiksel tablolara ve grafiklere dönüştürülmüştür.

Araştırmanın süresinin kısalığı (çalışmanın başlangıç tarihi 21 Kasım 2011 ve bitiş tarihi 4 Ocak 2011 olarak belirlenmiş ve alan araştırması çalışmalarına toplam 17 gün ayrılmıştır), hedef kitlenin tümüne ulaşmayı sınırladığı için anket uygulama evreni, yüklenici firma tarafından belirlenmiş ve dokuz farklı anket geliştirilerek toplam 451 kişiye uygulanmıştır.

Örnekleme yer alan kitle ile TR83 Bölgesi'ndeki Valilikler tarafından her il için belirlenmiş İl Komisyonu Üyeleri'nin önderliğinde, el sanatları alanında faaliyet gösteren kişi/kurum/kuruluşlarla iletişime geçilerek görüşmeler yapılmış, "Taslak Ürün Analiz Formları" ve El Sanatları Uzmanları tarafından hazırlanan "Ürün Bilgi Form"ları kullanılarak *el sanatı ürünlerinin tespit ve tanımlamaları* gerçekleştirilmiştir.

El sanatlarına ilişkin olarak düzenlenen eğitim programları, MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı-İŞKUR, İl Özel İdareleri, Belediyeler, üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları gibi farklı kurum/kurumlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, bu çalışmada sadece, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'taki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezi (MEB-HEM) kursları, bölgedeki sivil toplum kuruluşları (STK), İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile Samsun'daki Olgunlaşma Enstitüsü tarafından yürütülen kursların verileri incelenmiş, anılan illerdeki üniversite vb. öğretim kurumlarının düzenlediği kurslar (el sanatları ile ilgili bölüm sadece Çorum Hitit Üniversitesi İskilip Meslek Yüksek Okulu'nda yer aldığı ve iki yıllık bir geçmişi bulunduğu için) değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM YÖNETİCİ ÖZETİ

2. YÖNETİCİ ÖZETİ

El sanatları ve el yapımı ürünlerin küresel pazarı büyümekle birlikte, alıcılar, aynı kalite, tasarım ve fiyatta iki ürün ile karşılaştıklarında; çoğunlukla el emeği olanı tercih etmektedirler. Bu eğilim, dünya genelinde çevre bilincinin artması ile daha da güçlenen bir eğilimdir, ancak, el sanatları ürünlerine ait pazarın güçlendirilmesi, çevre, gelenek ve kültürün korunması/yaşatılması ve elde edilecek gelirin TR83 Bölgesi'ndeki refahın artırılmasına katkısının sağlanabilmesi için TR83 Bölgesi'nde üretilmekte olan el sanatı ürünleri pazarının güçlendirilmesi önemlidir.

TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Envanteri'nin oluşturulması için el sanatları ürünleri, *alan araştırması* yapılarak incelenmiş ve eğitim veren/üretim yapan kurum ve kişilerin hâlihazırdaki durumlarına ilişkin olarak *yönetici, kursiyer, üretici, satıcı* olmak üzere el sanatlarının üretim ve pazarlanmasında çalışan her gruptan ilgililer ile görüşmelerde bulunulmuştur. Aynı zamanda, *el sanatlarının gelecek kuşaklara aktarımı ve turistik ürün haline getirilmesi* hususunda anılan grupların fikirleri alınmış, özellikle üretici ve kursiyerler el sanatı üretimi aşamasında gözlenilmiştir.

Görüşme ve gözlemler tamamlandıktan sonra, elde edilen veriler değerlendirilerek proje kapsamında öngörülen; *her il için 20 adet el sanatı ürününün seçimi* aşamasında, TR83 Bölgesi'ndeki Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat Valilikleri tarafından bildirilen İl Komisyonları Üyeleri'nin katkısı ile illerin alan araştırması sırasında belirlenen el sanatı ürünleri, tekrar değerlendirilip envanterde yer alması gerekenlerin seçimi birlikte yapılmıştır.

Alan araştırması sırasında, paralel olarak, alandan yeterli veri elde edilememeye olasılığına karşı veri taranmış ve ilgili dokümanlar incelenmiştir. Ayrıca, TR83 Bölgesi'ndeki illerin her birinde Halk Eğitim Merkezi yöneticileri, Halk Eğitim Merkezi eğitici ve usta öğreticileri, el sanatları kurslarına devam etmekte olan kursiyerler, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü ve Bölüm Şefleri, ticari satış işletmeleri ve satıcıları, bölgedeki sivil toplum kuruluşları

temsilcilerine uygulanmak üzere, yüklenici firma tarafından ayrı ayrı hazırlanan anketler uygulanmıştır. Tablo 1, İllere ve Gruplara Göre Uygulanan Anket Sayısı'nı göstermektedir.

En çok anket uygulanan/geri dönen il Samsun'dur (% 33), ardından Tokat (% 27), Çorum (% 21) ile Amasya (% 19) gelmektedir. Şekil 1, TR83 Bölgesi'nde el sanatlarına yönelik olarak uygulanan toplam 451 anketin iller bazında oransal dağılımını göstermektedir.

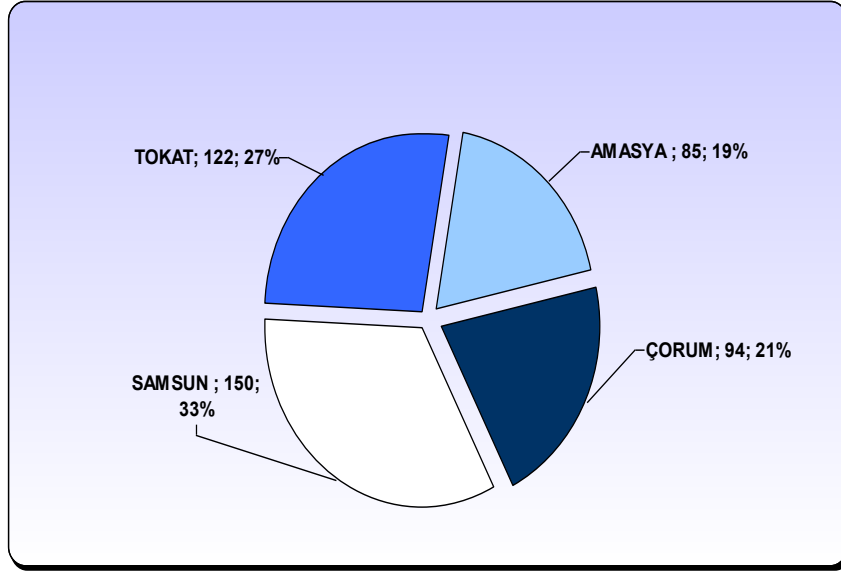
TR83 Bölgesi'ndeki illerde el sanatları ürünlerinin pazarı ile ilgili sorunlar konusunda en çok anket kursiyer sayısı fazla olduğu için kursiyerlere (% 59), en az anket de az sayıda olan Ticari Satış İşletmeleri'ne (% 1) uygulanabilmiştir (Şekil 2). Şekil 2, anket uygulanan hedef kitlenin oransal dağılımını göstermektedir.

Tablo 1. İLLERE ve GRUPLARA GÖRE UYGULANAN ANKETLER

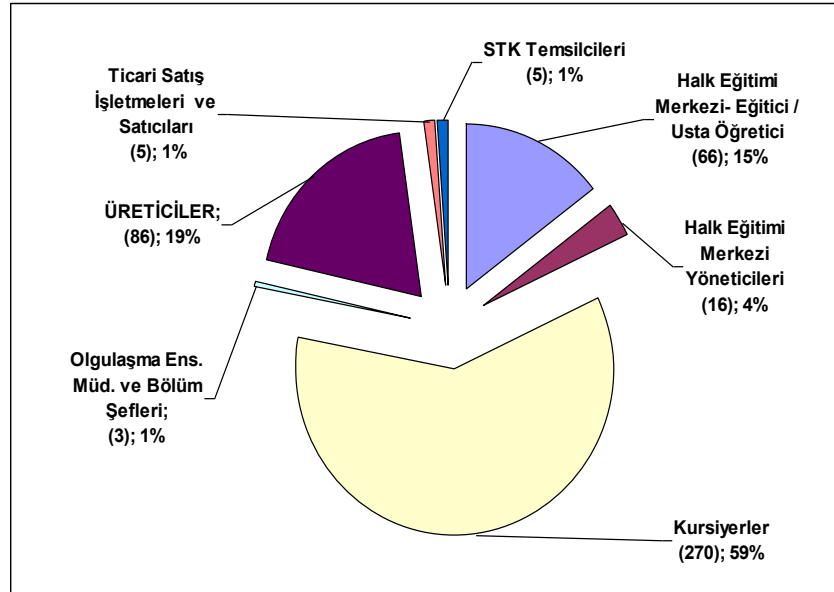
GRUPLAR	TOPLAM	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT
HALK EĞİTİM MRK. – EĞİT. / USTA ÖGR.	66	24	21	6	15
HALK EĞİTİMİ MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	16	10	2	2	2
KURSİYERLER	270	33	58	115	64
OLGUNLAŞMA ENS. MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	3	0	2	1	0
ÜRETİCİLER	86	13	9	26	38
TİCARİ SATIŞ İŞLETMELERİ VE SATICILARI	5	5	0	0	0
STK TEMSİLCİLERİ	5	0	2	0	3
UYGULANAN TOPLAM ANKET SAYISI	451	85	94	150	122

Şekil 1. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE UYGULANAN ANKETLERİN DAĞILIMI

Şekil 2. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE ANKET UYGULANAN HEDEF KİTLENİN DAĞILIMI

TR83 Bölgesi'ndeki illerde ve ilçelerinde el sanatı ile ilgili hedef kitleye yönelik olarak uygulanan anketlerin, il ve ilçe bazındaki dağılımları, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te özetlenmektedir.

Tablo 2, Amasya ili ve ilçelerinde örneklem büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 2. AMASYA İL/İLÇELERİNDE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİ

İLİ / İLÇESİ	TOPLAM	KURSIYERLER						
		HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ/USTA ÖĞR.	HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	OLGUNLAŞMA ENS.MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	ÜRETİCİLER	STK TEMSİLCİLERİ	TİCARİ SATIŞ İŞL. VE SATICILARI	KURSIYERLER
AMASYA	85	24	10	0	13	0	5	33
Merkez	49	13	1		8		5	22
Göynücek	4	1	1					2
Gümüşhacıköy	1		1					
Hamamözü	1		1					
Merzifon	18	7	1		5			5
Suluova	11	3	4					4
Taşova	1		1					

Tablo 3, Çorum ili ve ilçelerinde örneklem büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 3. ÇORUM İL/İLÇELERİNDE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİ

İLİ / İLÇESİ	TOPLAM	KURSIYERLER						
		HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ/USTA ÖĞR.	HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	OLGUNLAŞMA ENS.MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	ÜRETİCİLER	STK TEMSİLCİLERİ	TİCARİ SATIŞ İŞL. VE SATICILARI	KURSIYERLER
ÇORUM	94	21	2	2	9	2	0	58
Merkez	49	9			2	2		36
Boğazkale	2				2			
Dodurga	2	1						1
İskilip	18	7		2	5			4
Kargı	1	1						
Laçın	2	1						1
Ortaköy	0							
Osmancık	17	1	1					15
Sungurlu	3	1	1					1

Tablo 4, Samsun ili ve ilçelerinde örneklem büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 4. SAMSUN İL/İLÇELERİNDE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİ

İLİ / İLÇESİ	TOPLAM	HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ/USTA ÖĞR.	HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜD. YÖNETİCİLERİ	BELEDİYELER, VALİLER VE KAYMAKAMLIKLAR	OLGUNLAŞMA ENS. MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	ÜRETİCİLER	STK TEMSİLCİLERİ	TİCARİ SATIŞ İŞL. VE SATIÇILARI	KURSIYERLER
SAMSUN	150	6	2	0	0	1	26	0	0	115
Merkez	6					1	5			
19 Mayıs	1						1			
Atakum	5		1							4
İlkadım	91	4								87
Alaçam	3						2			1
Bafra	1						1			
Canik	2						1			1
Çarşamba	2						2			
Havza	2									2
Ladik	2						2			
Salıpazarı	2						2			
Tekkeköy	5									5
Terme	18	2	1							15
Terme	2						2			
Vezirköprü	5						5			
Yakakent	3						3			

Tablo 5, Tokat ili ve ilçelerinde anket uygulanan gruplara göre örneklem büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 5. TOKAT İL/İLÇELERİNDE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİ

İLİ / İLÇESİ	TOPLAM	HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ/USTA ÖĞR.	HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	OLGUNLAŞMA ENS. MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	ÜRETİCİLER	STK TEMSİLCİLERİ	TİCARİ SATIŞ İŞL. VE SATICILARI	KURSIYERLER
TOKAT	122	15	2	0	38	3	0	64
Merkez	101	11			24	3		63
Almus	1				1			
Artova	1	1						
Niksar	7		1		6			
Pazar	4	1	1		1			1
Reşadiye	3				3			
Turhal	3				3			
Zile	2	2						

Özellikle, eğitim ve pazarlama konularında veri elde etmek amacı ile farklı gruplara farklı sorular sorulmuştur. Tablo 6, gruplara uygulanan anketlerdeki soru sayısını göstermektedir.

Tablo 6. ANKET TÜRLERİNE GÖRE SORU SAYILARI

ANKET ADI	SORU SAYISI
HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ/USTA ÖĞRETİCİLERİ	24
HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	17
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ YÖNETİCİLERİ	18
BELEDİYELER, VALİLER VE KAYMAKAMLIKLAR	28
OLGUNLAŞMA ENSTİTÜLERİ MÜDÜRLERİ VE BÖLÜM ŞEFLERİ	25
ÜRETİCİLER	39
STK TEMSİLCİLERİ	12
TİCARİ SATIŞ İŞLETMELERİ VE SATICILARI	26
KURSIYERLER	29

Anket çalışması sırasında, TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları kurslarına yönelik veri elde etmek amacı ile açılan kurslar ve kursiyer sayıları ile toplam kurs süreleri incelenmiştir. Yıllar itibarı ile TR83 Bölgesi'nde el sanatları türlerine göre açılan kurs, kursiyer sayısı ve kurs sürelerine ilişkin veriler Tablo 7'de sunulmaktadır.

Tablo 7. 2000-2011 YILLARI ARASINDA TR83 BÖLGESİ'NDE EL SANATLARI TÜRLEİİNE GÖRE AÇILAN KURS, KURSİYER SAYISI ve KURS SÜRELERİ

YILLAR	PARAMETRELER	EL SANATLARI KURSU DÜZENLEYEN KURUMLAR		
		HALK EĞİTİM MERKEZLERİ	OLGUNLAŞMA ENSTİTÜLERİ	KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
2000	KURSİYER SAYISI	771	21	
	SÜRE (ders saati)	515	400	300
	KURS SAYISI	7	2	1
2001	KURSİYER SAYISI	922	16	
	SÜRE (ders saati)	520	122	500
	KURS SAYISI	7	1	2
2002	KURSİYER SAYISI	614	20	
	SÜRE (ders saati)	650	224	250
	KURS SAYISI	7	2	1
2003	KURSİYER SAYISI	590	0	
	SÜRE (ders saati)	540	0	
	KURS SAYISI	6	0	
2004	KURSİYER SAYISI	1.904	0	
	SÜRE (ders saati)	0	0	
	KURS SAYISI	6	0	
2005	KURSİYER SAYISI	998	0	
	SÜRE (ders saati)	550	0	
	KURS SAYISI	10	0	
2006	KURSİYER SAYISI	1.226	12	
	SÜRE (ders saati)	3.040	570	
	KURS SAYISI	12	1	
2007	KURSİYER SAYISI	3.735	46	
	SÜRE (ders saati)	7.075	1.140	500
	KURS SAYISI	37	4	2
2008	KURSİYER SAYISI	2.282	36	
	SÜRE (ders saati)	13.411	1.032	1.220
	KURS SAYISI	69	2	5
2009	KURSİYER SAYISI	3.617	34	
	SÜRE (ders saati)	15.302	592	1.420
	KURS SAYISI	76	2	6
2010	KURSİYER SAYISI	4.383	90	
	SÜRE (ders saati)	17.393	2.240	1.050
	KURS SAYISI	102	5	4
2011	KURSİYER SAYISI	2.599	71	
	SÜRE (ders saati)	10.727	300	1.000
	KURS SAYISI	57	2	4
TOPLAM	KURSİYER SAYISI	23.641	346	
	SÜRE (ders saati)	69.723	6.620	6.240
	KURS SAYISI	396	21	25

Tablo 8, Kùltùr ve Turizm Bakanlığı tarafından 2000-2011 yılları arasında TR83 Bölgesi'ndeki illerde açılan el sanatları kurslarını göstermektedir.

Tablo 8. KÙLTÜR ve TURİZM BAKANLIğI TARAFINDAN EL SANATLARINA YÖNELİK 2000-2011 YILLARI ARASINDA DÜZENLENEN KURSLAR

AÇILAN KURS TÜRÜ
Ağaç Kalıp Oymacılığı
Ahşap Oymacılığı
Bakır ve Alüminyum Rölyef
Ebru
Folklorik Bebek Yapımı
Hüsn-ü Hat 1
Hüsn-ü Hat 2
İğne Oyası
Tahta Baskı, El Baskı Yazmacılık
Tezhip 1
Tezhip 2
Zembil Örucülüğü

Tablo 9, TR83 Bölgesi illerinden Samsun'daki Olgunlaşma Enstitüsü tarafından 2000-2011 yılları arasında el sanatlarına ilişkin düzenlenen kursları göstermektedir.

Tablo 9. SAMSUN OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜ TARAFINDAN EL SANATLARINA YÖNELİK 2000-2011 YILLARI ARASINDA DÜZENLENEN KURSLAR

AÇILAN KURS TÜRÜ
Beyaz İş
Çin İğnesi, Aplike
Ebru
Geleneksel El Sanatları
Kum İğnesi
Kumaş Boyama
Kurdele Nakışı
Makine Nakışları
Mefruşat
Nakış
Örgü
Takı Tasarımı
Türk İşi

Tablo 10, TR83 Bölgesi'ndeki illerde Halk Eğitim Merkezleri tarafından 2000-2011 yılları arasında el sanatlarına ilişkin düzenlenen kursları göstermektedir.

Tablo 10. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ TARAFINDAN EL SANATLARINA YÖNELİK 2000-2011 YILLARI ARASINDA DÜZENLENEN KURSLAR

AÇILAN KURS TÜRÜ			
Boyama	Kilim Dokuma	Feretiko	Kese Yapma
Ahşap Boyama ve Yakma	Yassıçal Çuha	Geleneksel El Nakışları	Maketçilik
Kum Boyama	Zili Dokuma	Hazır Gereçlerle Yapılan Nakışlar	Makrome
Bartın İşi	Çiçek Yapımı	Makine Nakışı	Mefruşat
Bebek Yapma / Mısır Bebek Yapma	Çini	Kurdele Nakışı	Mekik Oyası
Dokuma	Çuha	İğne Oyası	Mis Sabun
Cecim Dokuma	Ebru	Tığ Oyası	Takı Tasarım
Düz Kirkitli Dokuma	El Nakışları Desen Çizme	Giyim	Tel Kırma
Bezayağı Dokuma	Genel El Nakışları	Gümüş	Tezhip
Bez Dokuma	Ev Aksesuarı	Hüsn-ü Hat	Turistik Eşya Yapımı
Kirkit Kilim Dokuma	Elde Aplike	Halı Onarımı	Yapma Çiçek
İpek Halı Dokuma	Elde Türk İşlemeleri	Keçe	Yorgan Dikimi

TR83 Bölgesi'nde Halk Eğitim Merkezleri'nin, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü'nün ve yerel yönetimlerin, el sanatlarına yönelik, eğitimden tanıtma ve pazarlamaya kadar çeşitli hizmetleri dikkate alındığında; genellikle aynı temel amaca hizmet edilmesine karşın, kurumlar arasında ortaklaşa çalışma prensibinin bulunmadığı düşünülmektedir.

Üretilen ürünler münferit olarak, kooperatifler tarafından veya diğer üretim şekilleri ile üretilmekte, şirket üretimi yapılmamaktadır. Üretilen ürünlerin alıcıları; çoğunlukla yöre halkı, yerli ve yabancı turistler ile fuar ziyaretçileridir ve ürünleri genellikle otantik buldukları için almaktadırlar. Üretilen/desteklenen ürünler en çok doğrudan ve özel günlerde satılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında Amasya, Çorum, Samsun, Tokat il merkezleri, ilçeler ve el sanatlarının devam ettiği tespit edilebilen köylerde yapılan incelemelerde;

- Geçmişte var olan, ancak günümüzde üretimi biten el sanatları (kuşak dokumacılığı, sim sırma işlemeciliği, sepetçilik) olduğu gibi, üretimi azalan el sanatları çeşitlerinin de (bez dokumacılığı, düz dokuma yaygılar, kolan ve çarpana dokumacılığı, geleneksel giysiler, hasır dokumacılığı) bulunduğu,
- Bazı el sanatlarının (Yassıçal dokumaları, ajurlu ipek dokumalar, Kargı bezi dokumacılığı, Suluova iğne oyacılığı) yaşatılması, tanıtılması ve pazarlanması konularında olumlu girişimlerin başlatıldığı ve başarıyla sürdürüldüğü,
- Kursların istihdam sağlayıcı niteliği göz önüne alınarak sadece eğitici/usta öğreticilerin değil, aynı zamanda bölgede kursları düzenlenen el sanatı ürünlerinin asıl ustası veya ustalarının eğitici olarak görevlendirilmelerinin uygun olacağı

değerlendirilmiştir.

El sanatları üretimi, temeli ekonomik olan bir faaliyet olduğundan TR83 Bölgesi’nde yapılacak el sanatları ile ilgili çalışmaların *araştırma, organizasyon, eğitim, üretim, pazarlama* aşamalarının birbirini izleyecek şekilde planlanması gerekli görülmektedir.

Araştırma: TR83 Bölgesi’ndeki el sanatlarının geliştirilmesinde üretilmeyen, üretimi azalan ve günümüzde üretimi sürdürülen el sanatlarının belirlenmesi için araştırmalar yapılmalı ve hangi ürünlerin hangi yörelerde geliştirileceğine karar verilmelidir.

Organizasyon: Ülkemizin tümünde olduğu gibi, TR83 Bölgesi’nde de, el sanatları alanında çalışan kuruluşlar arasında ortak çalışmaya yönelik etkili bir organizasyon yapılamamıştır. Kurumlar arasında, öncelikle üretimi azalan el sanatlarının geliştirilmesi ve

yaygınlaştırılmasına, aile ve bölge ekonomisine, aynı zamanda bölgedeki işsizlik sorununun çözümlenmesine (el sanatları konusunda mesleki niteliklere sahip bireyler/kadınlar/ihtiyaca göre daha sonra eğitilecek bireyler başta olmak üzere) olumlu yönde katkıda bulunacak koordinasyon ve organizasyonlar (hammadde temini, ürünün kalite kontrolü, standartlaştırılması, zamanında teslim, tanıtma, pazarlama vb.) yapılmalıdır.

Eğitim: El sanatlarının üretimini yapacak bireylere yönelik bir eğitim verilmesinin önemi herkes tarafından kabul görmekle birlikte, eğitim veren kurum ve kuruluşların eğitimin etkililiği, etkinliği, verimliliği ve sürekliliği konusunda çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

TR83 Bölgesi'ndeki illerde el sanatı eğitimleri düzenleyen kurumlardan, özellikle Halk Eğitim Merkezleri'nde, pazarın gerçek ihtiyacına yönelik ürün üretimi için kursların açıldığı ve ürünlerin üretildiği, kurs veren eğitici/usta öğreticilerin mesleki yeterliliklerinin uygun olup olmadığı tartışılır niteliktedir. Sözelimi, Türk süsleme sanatları eğitimi ve usta-çırak ilişkisine dayalı el sanatı eğitimlerinin süreleri, kurslarda eğitici/usta öğreticilik yapacak bireylerin yetiştirilmesinde göz ardı edilmekte ve eğitici/usta öğretici adayları kısa süreli (3 aylık vb.) eğitim sonunda, anılan merkezlerde eğitim verebilmektedir. Eğiticilerin mesleki niteliklerinin yetersizliği, Halk Eğitim Merkezleri'nin genellikle çeyiz üretimi ve/veya özellikle kadınların sosyalleşme ortamları haline gelmesindeki etmenlerden biri olmuştur.

El sanatları hakkında, hammadde sağlanmasından pazarlamaya kadar geçen sürede, gerekli ön hazırlık ve çalışmalar yapılmadan, üretim yöresinin yapısı, kalite/desen/renk özellikleri ile eğitici/usta öğreticinin bilgi/beceri düzeyinin uygunluğu gibi hususlar iyi tanımlanmadan, işlevini yitirdiği halde yeniden üretime sokulabilecek el sanatları belirlenmeden ve iç/dış pazar talebi dikkate alınmadan, diğer bir deyişle, *pazar ve sürdürülebilirlik* unsurları planlanmadan yapılan çalışmalar etkili olamamaktadır.

TR83 Bölgesi'nde düzenlenen kurslar sonucunda edinilen bilgi ve becerilerle üretilen el sanatı ürünleri, öncelikle bireysel ihtiyaçların giderilmesine (çeyiz), daha sonra genellikle sipariş üzerine ve kermes veya yılsonu sergi etkinliklerinde doğrudan satışa odaklandığı ve pazarlama ile ilgili gerekli önlemler alınmadığı/girişimlerde bulunulmadığı için eğitimin etkililiği ve verimliliği düşüktür. TR83 Bölgesi'nde ve yurt içi satış ile ihracat kapasitelerinin güçlendirilmesi için el sanatı üretici ve satıcıları, pazarlama ve satış konusunda bilgilendirilmelidir.

Mevcut durumda el sanatları üretimi, üreticilerin üretimlerini sürekli kılabilmeleri için hammadde sağlanmasının yanında, tasarım/form/desen/renk gibi müşteri beğenilerini de göz önüne alarak yapılmadığı için il pazarları dışına çıkamamaktadır. Denetimli üretime gidilmediğinden, bölgesel özellikler korunarak ve üretim standart hale getirilip zamanında teslim edilmediğinden ve üreticiler maddi ve manevi olarak desteklenmediğinden *üretimin sürdürülebilirliği* sağlanamamaktadır. El sanatları alanında, TR83 Bölgesi içi ve yurt içi satış ile ihracat kapasitelerinin güçlendirilmesi için el sanatı üretici ve satıcıları, *pazarlama* ve *satış* konusunda bilgilendirilmelidir.

Üretim: Eğitimlerin sonunda, bireylere, TR83 Bölgesi'nin geleneksel özelliklerini taşıyan, teknik ve sanat yönünden kaliteli, aynı zamanda toplumsal/bireysel ihtiyaçlara ve günün teknolojisine uygun, iç ve dış pazarlarda geçerli olacak nitelikte üretimin yapılması bilgi ve becerileri kazandırılmalıdır.

Pazarlama: Elde edilen ürünlerin pazarlama zorluğu, TR83 Bölgesi'ndeki el sanatlarının gelişme ve yaygınlaştırılmasını önleyen etkenlerden birisidir. Ürünlerin pazarlanmasında dağınıklık vardır ve üretici, çoğu kez emeğinin karşılığını bulamamaktadır. Ayrıca, üretilen ürünler, genellikle kalitesiz ve çoğu kez, sanat ve halk kültürü ile ilgisizdir. El sanatlarının üretiminde görülen olumsuzlukların giderilmesi için Türk kültürünü, sanatını ve yaratıcılığını yansıtan nitelikler taşıyan, ev ortamında veya atölyelerde üretilebilen, ekonomik değeri olan, iç ve dış pazarlarda tüketici ihtiyaçlarına cevap veren özelliklerde üretim yapılmalıdır.

TR83 Bölgesi'nde el sanatlarına ait yeterli veri bulunmamakla birlikte, eskiliği ve çeşitliliği açısından bakıldığında; ürün yaşam döngüsü ölçütlerine göre, sektörün *gelişme* döneminde olduğu söylenilebilir, ancak *pazarlama stratejileri oluşmuş* ve *marka* olmayı başarmış ürün bulunmamaktadır. Üretim azlığı, markalaşma sürecinden uzaklık ve standart maliyet bilgilerinin olmadığı göz önüne alındığında; ürünlerin pazara *giriş* aşamasında bulunduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, pazar henüz olgunlaşma dönemine ulaşmamıştır.

Tablo 11, 12, 13 ve 14, TR83 Bölgesi'ndeki illerde il komisyonları ile birlikte seçilen 20 ürünün günümüzdeki kullanım alanlarını göstermektedir.

Tablo 11. KULLANIM ALANLARINA GÖRE AMASYA EL SANATLARI

AMASYA	El Sanatları	Kullanım Alanı
	İğne Oyası	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	İpek El Dokumaları	Süs Eşyası
	Merzifon El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Gümüşhacıköy El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Yassıçal El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Göynücek El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Erhani Gümüş İşlemeciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Osmanlı Sim Sırma İşlemeciliği	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Geleneksel Giysili Bebek Yapımı	Oyuncak Süs Eşyası
	Mısır Calazı Ürünleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Cecim (Cicim) Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Ahşap İşleri	Süs Eşyası Dekorasyon
	Kilim Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Tezhip ve Hat Sanatı	Süsleme Dekorasyon
	Bakır İşlemeciliği ve Alem Yapımı	Dekorasyon
	Küçük Hediyeelik Eşyalar	Süs Eşyası
	Sepetçilik	Süs Eşyası Dekorasyon
	İpek Halı Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Semavercilik	Günlük Kullanım Dekorasyon
Tığ ve El Örgüleri	Dekorasyon	

Tablo 12. KULLANIM ALANLARINA GÖRE ÇORUM EL SANATLARI

ÇORUM	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Kargı Bezi Dokuması	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Geleneksel ve Hitit Giysili Bebekler	Süs Eşyası Oyuncak
	Kanaviçe İşleme	Günlük Kullanım Dekorasyon
	İğne ve Tığ Örucülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Bakırcılık	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon Süsleme
	İskilip Taburesi ve Sandalyesi	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Çocuk Oyuncakları (Tokmaklı Kağrı – Beşik)	Oyuncak
	Sepetçilik	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Boğazkale El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Ortaköy El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Türk Yazma Baskı Sanatı	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Ortaköy El Örgüleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Mest Patik ve Yemeni	Günlük Kullanım
	Antik Takı Yapımı	Süs Eşyası
	Taş İşlemeciliği	Süs Eşyası
	Semercilik	Günlük Kullanım
	Yorgancılık	Günlük Kullanım
	İskilip Deri Ürünleri	Günlük Kullanım
Delik İş Uygulamaları	Dekorasyon Süs Eşyası	

Tablo 13. KULLANIM ALANLARINA GÖRE SAMSUN EL SANATLARI

SAMSUN	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Vezirköprü Bez Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Vezirköprü İlçesi Düz Dokuma Yaygıları	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Bafra Zembilleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Bolat Köyü Hasır Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Soruk Vadisi Geleneksel Giysili Bebekleri	Oyuncak Süs Eşyası
	Hamak ve Salıncak Örucülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Organik Sepetçilik ve Ev Eşyaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Bakır İşlemeciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Vezirköprü Yassı Semaver Yapımı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	File Örucülüğü	Günlük Kullanım
	Alaçam Ala Beşiği	Dekorasyon Oyuncak
	Kolan ve Çarpana Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Balık Ağı Örucülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Havza El Dokumaları ve Bel Kuşağı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Organik Oyuncaklar	Oyuncak
	Çarşamba Ayakkabısı ve Sekiz Köşe Kasketi	Günlük Kullanım
	Kavak İlçesi Bindallı İşlemeciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Ladik Fanılası	Günlük Kullanım
	Cam Seramik ve Yöresel Kilim Desenleri	Süs Eşyası Dekorasyon
Salıpazarı Sandığı	Günlük Kullanım Dekorasyon	

Tablo 14. KULLANIM ALANLARINA GÖRE TOKAT EL SANATLARI

TOKAT	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Geleneksel El Baskıları	Günlük Kullanım
	El Baskıları ve Hediyelik Eşyalar	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	El Baskılarında Yeni Denemeler	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Baskı Kalıpları	Günlük Kullanım
	Bakırcılık	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Geleneksel Giysili Bebek Yapımı	Oyuncak Süs Eşyası
	Fener Yapımı	Dekorasyon Süs Eşyası
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	Dekorasyon
	Niksar Sandıkları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Aynalı Çarık	Dekorasyon Süs Eşyası
	Taş İşlemeciliği	Süs Eşyası
	Cecim (Cicim) Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Dive El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Hediyelik Eşyalar	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Tozanlı Çorabı	Günlük Kullanım
	İğne Oyaları	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Tığ Oyaları ve Danteller	Dekorasyon Süs Eşyası
	Çocuk Oyuncakları ve Beşik Yapımı	Oyuncak
	Altın ve Gümüş Bilezikler	Günlük Kullanım Süs Eşyası
Çömlek Yapımı ve Boyama	Dekorasyon Süs Eşyası	

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları eğitimleri ve üretimleri, pazar öngörülmeden yapıldığı için eğitim alanların ve uğraş edinenlerin gelir beklentisi olmakla birlikte, bir pazarlama stratejisi çizilip hedef pazar tanımlanmamış, dolayısıyla, *pazar bölümlendirilmesi* de yapılmamıştır. El sanatı ürünleri, doğrudan eğitim mahallerinde veya eğitim sonrasında düzenlenen sergi ve kermeslerde satılmakta, *hedef pazar*, başta yöre pazarı ve çoğunlukla yöredeki bireysel alıcılar olmak üzere *iç pazardan* oluşmaktadır. Ayrıca, bireysel alıcıların çoğunluğu da, kadınlardır. Hedef pazarın, satıcılar ve üreticiler tarafından şekillendirilmediği, ürünlerin konumlarının, bölge halkının yapısı ve bölgenin turistik potansiyeli doğrultusunda, kendiliğinden oluştuğu sonucuna varılabilir. Alan araştırması kapsamında yapılan anket sonuçlarına göre, *zenginler* de ayrı bir müşteri kitlesi olarak belirtilmiştir.

El sanatlarının birer kültürel değer olarak konumlandırılması beklenirken, TR83 Bölgesi'ndeki ürünler için *tüketici algısı* bulunmamaktadır. Tüketici algısı, Tokat yazması, Amasya semaveri, Çorum – İskilip tokmaklı kağrı ve Samsun – Vezirköprü yassı semaverinin günlük yaşamdaki kullanımlarının konumlandırılması ile yaratılmıştır.

Bölgedeki el sanatı üreticilerinin bir bölümünün satış yerleri, turistik alanlarda veya Taşhan, Bakırcılar Sokağı, Semaverciler Sokağı ve arastalar gibi benzer el sanatı ürünlerinin farklı kişiler tarafından satıldığı, tanınmış yerleşim alanlarında bulunmaktadır. Satış yeri sahibi kısıtlı sayıda dernek ve kooperatif de vardır ve bunlar il veya ilçelerin merkezî, bilinen veya turistik yörelerinde satış yapmaktadır. Dolayısıyla, satılan ürünlerin pazarlaması, o alanları ziyaret eden kişilere *yüz yüze pazarlama* yolu ile yapılmaktadır.

El sanatları ürünlerine ait pazarın güçlendirilebilmesi için doğru pazarlama stratejilerinin ve eylem planının belirlenmesi önem taşımaktadır. Ürünlerin pazarlama stratejileri belirlenirken;

- Ürünlerin seri üretim sonucu olmaması ve çok daha ince bir işçilik ürünü olması,
- Ürünlerin fiziksel özelliklerinden çok etnik ve tarihi değerleriyle ön plana çıkması

dikkate alınmalıdır. Ayrıca, strateji oluşturmada; ürünlerin hangi sektörü ne şekilde hedef aldığı belirlenmeli, ürünlerin belirlenen sektöre hitap edebilmesi için ürün geliştirme yapılarak ürünlerin tanınırlığı için özgün bir kampanya geliştirilmeli ve ürünlerin marka haline gelebilmesi için gerekli girişimler de bulunulmalıdır.

Seçilen pazarlama stratejisinin başarı ile uygulanması için pazarlama eylem programı, bir başka deyişle, *pazarlama karma elemanları kararlaştırılmalıdır*. Bu durumda, pazara

sunulacak ürün, tasarım ve estetik özellikleri, işlevselliği ve soyut özellikleri ile (imaj, stil, prestij, kalite) bütünlük arz eden ürün olarak seçilmeli ve satışa sunulmak üzere seçilen ürünlerin *marka imajı* geliştirilmelidir. Ayrıca, daha önce belirtildiği üzere, ürünü rakiplerinden ayıran ve rakiplerine göre cazip kılan bir algı yaratarak, *pazar konumlandırması* yapılmalıdır.

Fiyat, bir ürünün pazardaki değeridir ve piyasanın kendisine ödemeye razı olduğu bedel kadar değerlidir. TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünlerinde standart bir maliyetlendirme yoktur. El sanatı üreticileri, ürünlerine, kendi emeklerini hesaba katmadan, yalnızca malzeme için ödedikleri bedelleri dikkate alarak fiyat belirlemekte; ürünlerin satışını yapanlar, maliyetlere göre karar vermek yerine, ildeki ve/veya civardaki satış yapan kişi ve kurumları izleyerek yakın fiyatlar ile ürünlerini satmaktadırlar. Oysaki ürün ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın, doğru bedelle fiyatlanmalıdır. Bu nedenle, maliyet-talep-rekabet unsurları göz önüne alınarak, alan deneyimli uzmanlarla çalışılmalı ve her ürün için doğru fiyat tespiti yapılmalıdır.

Dağıtım, ürünün alıcıya ulaşmasını sağlayan faaliyettir. Ürünün alıcıya ulaşması *doğrudan dağıtım* ve *dolaylı dağıtım* olarak iki farklı yol ile gerçekleşebilir. TR83 Bölgesi'nde yapılan el sanatı ürünleri satışının büyük bölümü, bölge içinde gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki el sanatı üreticileri, bireysel ilişkilerle ve çalıştıkları veya sahip oldukları atölyelerde, ürünlerinin doğrudan satışını gerçekleştirmektedir. Bölgedeki el sanatlarının, daha çok kadınların günlük kullanımlarına uygun olması veya süs eşyaları sınıfında yer alması nedeni ile mevcut müşteri kitlesinin çoğunluğu kadınlardır. Bölge dışı satışlarda, istisnai uygulamalar dışında, tek satış kanalı, kamu kurumlarına olan satışlardır. Hem yerel hem de ulusal düzeydeki kamu kurumları, ziyaretçilerine ve özellikle yurt dışında ziyaret ettikleri kurum yetkililerine, hediye olarak el sanatları ürünleri sunmaktadırlar. Bu kapsamda, el sanatları ürünleri, özellikle bölgedeki Valilik ve Belediye gibi yerel yönetimler aracılığı ile diğer bölgelere ve yurt dışına iletilmektedir. Bölge dışına satışın güçlendirilmesi için mağazalar ve şirketler yoluyla dağıtım ağlarının çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi önemlidir, çünkü doğrudan dağıtım ile il dışına satış yapılması göreceli olarak zor, dolayısıyla, başarısı düşük bir yöntemdir. Perakendeci ve toptancı firmalarla kurulan iş bağlantıları sayesinde, ürünün bölge dışına hatta yurt dışına ihracatı rahatlıkla ve etkili bir şekilde mümkün olabilecektir. Ayrıca, bazı üreticilere göre, birlikte çalıştıkları toptancı veya perakendeci firmalar, yüksek bilinirliğe sahiptir ve bu durumun geçerli olduğu koşullarda, söz konusu şirketlerle çalışılması, ürünlerin pazarlama ve satışını güçlendirecektir. El sanatı üreticileri, komisyoncu

olarak faaliyet gösteren acenteler ve bayiler aracılığıyla da ürünlerini toptancı veya perakendeci şirketlere gönderip alıcıların satışına sunulabilir. Söz konusu acente ve bayiler, el sanatları ürünlerinin alıcı bulabileceği pazarlarda üreticilere göre daha geniş bir iletişim ağına sahiptir, dolayısıyla, hedef kitleye en uygun pazarlama ve satış yapacak toptancı/perakendeci firmaların tespitinde, üreticilere göre daha başarılı olacaklardır. Söz konusu şirketlerle çalışılması, ürünlerin pazara girişini mümkün kılacak/kolaylaştıracak ve diğer dolaylı dağıtım yolları gibi bölge ve yurt dışına satış imkânını arttıracaktır. Ayrıca, doğrudan perakendeci veya toptancı şirketlerle çalışılmasının yerine, pazarda daha geniş bir ağa sahip oldukları için acenteler veya bayiler ile çalışılması, ihracat imkânını arttıracaktır.

TR83 Bölgesi'nde, el sanatı ürünlerinin pazarda hak ettikleri yere ulaşması ve mevcut pazarlarını genişletmesi için yukarıda belirtilmiş tüm dağıtım yollarının kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Ağırlık verilmesi uygun olacak dağıtım yöntemi, her bir el sanatı ürününün konumlandırmasına göre farklılık gösterecektir. İhracat potansiyeli yüksek ve yüksek kar marjı ile satılabilecek ürünler için *dolaylı dağıtım* yollarına ağırlık verilmelidir. Benzer şekilde, mevcut durumda bölge dışındaki illerden talep gören ürünler için de dolaylı dağıtım kanallarının güçlendirilmesi satışları arttıracaktır.

Pazar penetrasyonu, ürünün mevcut pazardaki satışının artırılmasına yönelik strateji geliştirilmesidir. Bölgedeki el sanatı ürünlerinin tanıtımına yönelik herhangi bir reklam kampanyası veya satış promosyonu bulunmamakta, tanıtım, *ağızdan ağıza pazarlama* yolu ve *duyurular* ile yapılmaktadır. Ürünlerin mevcut pazarında daha fazla satılması için daha çok tanıtım ve daha rekabetçi satış fiyatına ihtiyacı vardır. El sanatı ürünleri hedeflenen tüketici kitlesine ulaşmanın kolay olduğu, az riskli pazarlarda satışa sunulmalı ve öncelikle iç pazarda değerlendirilmelidir.

El sanatları ürünleri için pazarlama stratejisinin uygulanmasında pazar imkânını güçlendirebilmek, aşağıdaki hususlara bağlı kalınmasını gerektirmektedir.

El sanatları üretimlerinde yerel imkânların kullanılmasına öncelik verilmelidir.

Geçmişte yapılmış, ancak günümüzde kullanılmayan el sanatı ürünlerinin üretimi öncesinde, esnasında ve pazarlanmasında, bölge dışındaki illerden getirilen veya hazır olan malzemeler kullanılmamalı, üretimde kaliteli hammadde sağlanabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Ancak, bir proje hazırlanırken en küçük birimden büyüğe doğru bir açılım düşünülmeli, il

merkezinde görülmeyen/tanınıp bilinmeyen bir ürünün uzak bir yerleşimde üretilme olasılığı göz önüne alınarak, kültürel sınır, sadece ilin coğrafi sınırları gibi algılanmayıp yakın illerle temas noktalarına dikkat edilmelidir.

El sanatları eğitiminde el sanatları ustalarından yararlanmaya önem verilmelidir.

El sanatlarının istihdam yaratıcı niteliğinden yararlanırken, ürünleri günümüzde üretme bile, el becerisi ve hammaddeye olan yakınlığı ile hammaddeyi kolayca şekillendirebilen el sanatı ustalarından, *eğitici* olarak yararlanılıp zaman ve emek kaybı ile hammadde israfı önlenebilir. El sanatı ustalarından uygulamada yararlanılmasının genç kuşaklara/kursiyerlere hammaddeyi iyi tanıyan ve üretimde kullanılan teknikleri iyi uygulayabilen (delme, oyma vb.) ustaların eğitime katkıları konusunda, eğitim planlamacılarının/yöneticilerin bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

El sanatlarının süs objesi olarak kullanılmasının dışında, işlevselliği de göz önüne alınmalıdır.

Geçmişte, geleneksel el sanatlarının çoğu bir ihtiyacı karşılamak için üretilmiştir, ancak, estetiğe de önem verilmesi ve ürünlerin ergonomik olması dikkat çekicidir. Oysaki çoğunlukla sağlıksız malzemelerle üretilen yeni el sanatı ürünleri, albenili olduğu için talep görmektedir.

El sanatı ürünlerinin üretiminde yöresel özellikler korunmalıdır.

El sanatları üretiminde yerel motif, desen, renk vb. korunması gereken özelliklerdir, ancak bazen, “yeni tasarım” adı altında, ürünlerin özgünlüğünü bozucu uygulamalar yapılmaktadır. Sözelimi, halılarda yöresel özgün desenler varken, üretimde kilimden alınan bir motif, cecimden alınan bir kenar suyu, işlemeden alınan ve göbeğe yerleştirilen bir motifin halıda birleştirilerek dokutulması, bunun da “yöresel” olduğunda ısrar edilmesi, ürünün özgünlüğünü bozmakta ve değerini düşürmektedir.

Bölgedeki ürünlerin pazarlama stratejisi kapsamında nasıl çeşitlendirilebileceği ile ilgili öneriler aşağıda sunulmaktadır:

- Bölgede üretimi yapılan *iğne oyaları* kullanılan renk, motif ve teknik yönleri ile son derece kaliteli ve estetik değerlere sahip bulunmuştur. Ancak, yoğun emek ve zaman harcanarak yapılan bazı ürünler (masa örtüleri, panolar vb.), doğal olarak, yüksek fiyatla satılabilecek özelliklerdedir ve bu durum satışları olumsuz etkilemektedir.

- Bölgede farklı tekniklerle üretilen *el dokumaları* ve *gümüş işlemeciliği* ürünleri, illerde oluşturulan satış noktalarında da pazarlanmaktadır. El dokuması ve gümüş işlemeciliğine yönelik ürünlerin, geleneksel değerlere sahip olması, kaliteli olması, yörenin özelliklerini yansıtan niteliklerinin bulunması, hafif ve kolay taşınabilmesi vb. olumlu özellikleri, pazarlama açısından uygun bulunmuştur.
- *Mısır calazı* ile yapılan el sanatları, değerlendirilmeye çok uygun niteliklere sahiptir, ancak, bu ürünlerin üretim imkânlarının ve çeşitliliklerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir.
- *Teneke* ve *yassı semaver*, geleneksel kullanım alanı olarak yörenin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Semaverin geleneksel kullanım alanı dışında, yapılacak yeni tasarımlarla daha küçük boyutlarda üretilerek dekorasyonda kullanılması pazarlama imkânlarını arttıracaktır.
- Bölgenin farklı yörelerindeki geleneksel giysiler, *folklorik giysili bebek* yapımında değerlendirilebilir ve o yörenin gelir kaynağı olabilir.
- Bölgede, *zembil örücülüğünün* güzel örnekleri ile karşılaşmıştır. Tamamen doğal malzemeyle yapılan bu ürünler, kullanım alanlarındaki çeşitlilik, işlevsel ve kaliteli olmalarından dolayı kolay pazarlanabilir nitelikte bulunmuştur.
- Bölgede, *balık ağı*, *file*, *hamak* ve *salıncak örücülüğü* ileri düzeyde gelişmiş durumdadır ve yöre dışında pazarlanması mümkündür.

Her alanda olduğu gibi, el sanatları ürünleri satışında da *e-ticaret* yaygın olarak kullanıldığı için kültürlerin yansması olan el sanatlarının, internet üzerinden ticareti ile kültür paylaşımı da sağlanabilecektir. E-ticaret konusunda, ürünlerin kendi internet sayfaları veya çevrimiçi satış mağazaları üzerinden alışveriş gerçekleştirilmelidir.

Pazar geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi kapsamında, TR83 Bölgesi dışına olan satışlara önem verilmelidir. Bu kapsamda turizm potansiyeli yüksek illerde ve tanınmış pazarlarda ürün satışı için girişimde bulunulmalıdır. Ankara Beypazarı, İstanbul Kapalıçarşı, Çeşme Alaçatı, Ankara Ayrancı, İzmir, Antalya ve Eskişehir semt pazarları bu pazarlara örnek olarak verilebilir.

Ürün geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesinde, ürünlerin özüne uygun olarak el yapımı olmasına, geleneksel teknik ile üretilmesine, günümüz kullanımına uygun olmasına, ilintili olduğu kültürü yansıtmasına ve hedef kitle için ulaşılabilir ve cazip olmasına önem verilmelidir. Bölgedeki el sanatları ürünlerinin büyük bir bölümü, eskiden kullanıldığı alanlarda kullanılmadığından günümüzde kültürel birer değer ve/veya süs eşyası olarak konumlandırılmaktadır. Bu kapsamda, TR83 Bölgesi'ndeki el sanatı ürünleri geleneksel teknikten ödün vermeden, yoğun emek ve zaman harcanarak üretilen ürünlerdir ve bölgedeki ustalar, eğitimciler ile üreticiler el sanatları üretimi konusunda yüksek teknik kapasiteye sahiptir. Ürünlerin hedef kitle için ulaşılabilir, cazip ve günlük kullanıma uygun hale gelmesi amacı ile etkin tanıtım çalışmaları yapılmalı ve günümüzde kullanılacak tasarımlara yönelinmelidir.

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünlerinin pazar potansiyelinin güçlendirilebilmesi için aşağıdaki niteliklere sahip olması gerektiği düşünülmektedir.

- Ürünler gündelik yaşamda kullanılabilir olmalıdır.
- Ürünler el yapımı olmalıdır.
- Ürünler geleneksel el sanatları üretim teknikleri ile üretilmiş olmalıdır.
- Ürünlerde kullanılan hammaddeler, TR83 Bölgesi'nden temin edilmelidir.
- El sanatları atölyelerinde çalışacak personel TR83 Bölgesi'nden istihdam edilmelidir.

Ürünlerin etkin olarak pazarlanması ve satışı için reklam, promosyon ve duyurular ile tanıtımın yapılması zorunludur. Tanıtımlar hem *bölgeden satışlar*, hem de *bölge dışı satışlar* ile hedeflenen kitlelere yönelik olmalıdır. Farklı hedef kitlelere yönelik farklı reklam, promosyon ve tanıtım çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca, ürünlerin satışa sunulmasında, ürünün varsa hikâyesi veya ürün ile ilgili kısa bir metnin beraber sunulması, ürünün pazardaki değerini arttıracak bir unsurdur. El sanatı ürünlerinin etkin tanıtımının yapılabilmesi için önerilen bir başka uygulama ise *orijinallik sertifikalarının* hazırlanıp ürünlere eklenmesidir. Coğrafi tescile sahip ürünlerde, bu tescile sahip kurum tarafından, her bir ürün için ürün ile birlikte, tüketiciye ürünün üretildiği yeri bildiren orijinallik sertifikası verilebilir. Söz konusu sertifikada, aynı zamanda, ürünün kurum tarafından üretilen kaçınıcı ürün olduğu yazılmalıdır.

Ürünle beraber ve üründen bağımsız olarak ürünün tanıtımının sağlanması ve promosyonunun yapılması için basılacak her türlü materyalin kâğıt ve baskı kaliteleri, maliyeti çok arttırmayacak şekilde kaliteli olmalıdır.

TR83 Bölgesi'nde doğrudan el sanatları ürünlerinin üretimi, pazarlanması ve satışına yönelik fazla mali teşvik veya destek bulunmamaktadır. Bu konudaki en önemli destek, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından sağlanan Kırsal Kalkınma (IPARD) destekleridir. IPARD kapsamındaki, “Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi” başlığı altında 25 farklı el sanatı türünün üretimine destek sağlanmaktadır. Ayrıca, Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan dış ticaret destekleri kapsamında, el sanatları ürünlerinin ihracatına yönelik yatırımlara destek verilmektedir. Dış ticaret desteklerinden biri, yurt dışındaki bazı fuarlara katılımda *hibe* desteğidir. Ekonomi Bakanlığı'nın destek vermeyi uygun gördüğü fuarlar içerisinde, hediyelik eşya/el sanatı ürünlerine uygun 55 fuar bulunmaktadır.

Özetle, bir kültür mozaiği olan Anadolu medeniyetlerinin binlerce yıllık geçmişini yansıtan ve benzeri olmayan Türk el sanatlarının korunması, yaşatılması, göz nurları ve el emekleri ile üretmeye hazır olan kişilerin sürdürülebilir geçim kaynağı olması için *pazarlanması* gerekmektedir. Ürünlerin pazarlanmasında; eğitim, tasarım, hammadde ve atölye temini, sosyal güvenlik, tanıtım ve dağıtım gibi unsurlar yeni bir anlayışla ele alınmalıdır. TR83 Bölgesi için hazırlanan bu raporda, alan çalışmaları ve iyi örnekler dikkate alınarak önerilerde bulunulmuştur, ancak, rapordaki önerilerin uygulanması ve hayata geçirilmesi kararlılık isteyen bir süreçtir.

Japonya, 1960 yılında yukarıda belirtilenlere benzer önerileri, yasal olarak düzenlemiş, kurumsallaştırmış ve tavizsiz bir şekilde başarı ile uygulamış iken, Türkiye'de üretilen el sanatlarının mevcut durumu incelendiğinde; 1963 yılında hazırlanmış olan 1. Kalkınma Planı'ndan başlayarak tüm Kalkınma Planları'nda konuyla ilgili aynı sorun ve önerilerin yazılıyor olması anlaşılması zor bir durumdur.

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği'nin hazırlatmış olduğu bu raporun, yöredeki el sanatları için bir çıkış yolu olması, raporda belirtilen pazarlama stratejileri ve eylem planının uygulanması sürecine bağlıdır. Ayrıca, kurumsallaşmaya, eğitim, tasarım ve hammadde gibi üretim unsurlarından taviz vermemeye, pazarlama planının bir parçası olan tanıtım ve pazarlamanın bilinen yöntemlerinin başarı ile uygulanmasına ihtiyaç vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVCUT DURUM ANALİZİ

3. TR83 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

3.1. Genel Bilgi

3.1.1. Sosyal Yapı

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 Bölgesi, 37.600 km² ile Türkiye yüzölçümünün % 5'ini kapsamakta ve 2009 yılı verilerine göre 2.739.487 olan nüfusu ile Türkiye nüfusunun % 3,7'sini oluşturmaktadır. TR83 Bölgesi'nde toplam nüfusun 1.360.833'ü erkeklerden, 1.378.654'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. TR83 illeri arasında Samsun en büyük nüfusa sahip il iken, bu ili sırasıyla Tokat ve Çorum izlemektedir, nüfusu en az olan il ise Amasya'dır. Bölgede nüfus yoğunluğu, 73 km²/kişidir ve nüfus yoğunluğu en fazla olan il km²'ye 138 kişi ile Türkiye ortalamasının üstünde tek il olan Samsun'dur.

Bölgede nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; kadın ve erkek nüfusun genel olarak tüm yaş gruplarında dengeli bir biçimde dağıldığı, ancak 55 yaş üstünden sonra kadın nüfus ile erkek nüfus arasındaki farkın belirginleştiği görülmektedir. Bölgede 15 - 64 yaş arasında bulunan çalışma çağındaki nüfus, ağırlığını korurken son yıllarda düşen doğum oranları ve iyileşen sağlık hizmetleri, ortalama yaşam süresini artırmakta ve önceki yıllara kıyasla 55 yaş üstü grupların genişlemesine neden olmaktadır (OKA, 2011).

TR83 Bölgesi kentleşme oranları, Türkiye ile kıyaslandığında, her dönem için bölgenin Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge içinde kentleşme oranı en düşük il % 57,1 ile Tokat'tır. Tokat'ı % 63 ile Amasya, % 64 ile Çorum ve % 65 ile Samsun izlemektedir.

Tarımda yaşanan çözüme ile iş imkânlarının kısıtlanması, ekonomik ve sosyal imkânların daha çeşitli olduğu illere doğru göçün yaşanmasına neden

olmaktadır. Bölgenin net göç hızı 2008-2009 döneminde % -4,71 olarak gerçekleşmiştir. Net göç hızının en düşük olduğu il ise Çorum'dur.

TR83 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde eğitim sektörü sıralamasında 13. sırada bulunmaktadır. Bölgede, 2000'den 2009 yılına okur-yazarlık oranlarına bakıldığında; 1997'de ilköğretimin zorunlu hale getirilmesine bağlı olarak bir iyileşmeden söz edilebilir ancak, bölge illerinin tamamı Amasya dışında ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Bölgedeki dört ilde de ilkokul mezunu oranı ülke ortalamasının üstünde olmasına karşın, diğer eğitim seviyelerinde, büyük çoğunlukla, ülke ortalamasının yakalanamadığı görülmektedir.

Bölgede yükseköğretim kurumlarına bakıldığında; her ilde bir devlet üniversitesinin var olduğu görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) kuruluşuna onay verdiği Canik Başarı Üniversitesi, Karadeniz'in ilk vakıf üniversitesi olacak, Samsun ise Karadeniz'in iki üniversiteli tek şehri olacaktır.

Bölgede yaygın eğitim alanında faaliyet gösteren toplam kurum sayısı 485, öğretmen sayısı 3.686, derslik sayısı 3.071'dir.

Sektörlerdeki istihdamın eğitim durumlarına bakıldığında; eğitim seviyesinin en düşük olduğu sektör *tarım*dır. Tarım sektöründe çalışıp okuma-yazma bilmeyen kişi sayısı bölgede okuma yazma bilmeyen toplam çalışan sayısının % 95,79'unu oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çalışanların en büyük kısmı lise altı eğitime sahiptir. Eğitim seviyesinin en yüksek olduğu sektör ise *hizmet* sektörüdür.

Toplam nüfusunun 1.360.833'ü erkeklerden, 1.378.654'ü ise kadınlardan oluşan TR83 Bölgesi'nde, kadının konumunu belirleyen ana faktörlerden biri "eğitim"dir. 2000 yılında % 79 olan okur-yazar kadın nüfus oranı, 2009 yılında % 85,7'ye yükselmiştir. Bölgede kadınların işgücüne katılma oranı oldukça düşüktür, erkeklerde % 72,3 olan bu oran kadınlarda % 39,8'dir.

Bölge illerinde işgücüne katılma oranlarının 1980'den 2009 yılına düştüğü görülmektedir. Bu hali ile bölge illerinin tamamı, Türkiye ortalamasının üzerindedir ve işgücüne katılım oranının en düşük olduğu il 2009'a kadar

Amasya iken 2009'da Tokat olmuştur. Eğitim durumuna göre işgücüne katılıma bakıldığında; hem Türkiye hem de bölgede işgücüne katılımın en yüksek olduğu eğitim seviyesi lise altı iken, işgücüne katılımın en düşük olduğu kesim ise okuma yazma bilmeyenlerdir. Bunu yükseköğretim ve lise ve dengi meslek okulu mezunları takip etmektedir. İşgücüne katılma oranının en yüksek olduğu yaş grubu 25-34'tür. Bunu sırasıyla 35-54, 20-24, 55+ ve son olarak 15-19 yaş grupları izlemektedir.

İşsizlik rakamlarına bakıldığında, TR83 Bölgesi'ndeki toplam işsizlik ve kadınlarda ve erkeklerde ayrı ayrı işsizlik oranları Türkiye genelinin altındadır. 2009'da bölgede % 6,9 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, ülkede % 14,0 olarak gerçekleşmiştir.

İşgücüne katılımda olduğu gibi istihdamda da bölge illerinin tamamı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede istihdam yaratan temel sektör, tarımdır. 2009 yılında bölgede % 51,6 olan tarımın payı, Türkiye'de % 24,7 olarak görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin % 52 gibi yüksek bir oranda olması, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranını da artırmaktadır ve bölgedeki işletmelerin büyük çoğunluğu, 1-9 kişi arasında çalışanı olan küçük ölçekli işletmelerdir.

Sosyal güvenlik hizmetleri ile toplumda çalışan tüm bireyler için asgari bir gelir sağlanması ve asgari bir yaşam seviyesi sağlanması hedeflenmektedir. Bölgedeki iller incelendiğinde; sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun en fazla Çorum ve Samsun illerinde olduğu görülmektedir. Amasya ise sosyal güvenlik imkânlarından yararlanamayan nüfusun en az olduğu ildir.

Bölgede toplam istihdam, TÜİK verilerine göre 2009 yılında 1.005.000'dir. Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam il nüfusuna oranlarına bakıldığında; Amasya (% 21,2) en yüksek orana sahip il iken, bu oranın en düşük olduğu il Tokat'tır ve bu durum kayıt dışı istihdamın fazla olduğunu işaret etmektedir. Bölgede toplam 375.000 kayıt dışı ve 630.000 kayıtlı çalışan bulunmaktadır. Kayıt dışı istihdam, TR83 Bölgesi'nde yıllar itibarı ile azalma eğilimi gösterse de 2009 yılı verilerine göre kayıt dışı istihdam oranı % 63'tür.

Merkezi yönetim kapsamında TR83 Bölgesi'nde 4 valilik ve 47 kaymakamlık, 181 belediye bulunmaktadır ve il belediyeleri içinde sadece Samsun büyükşehir belediyesine sahiptir.

Bölgedeki Sivil Toplum kuruluşları (STK) toplumsal bilincin oluşumunda oldukça önemlidir. İllere göre faal dernek sayısı açısından değerlendirildiğinde; dernek sayısının en fazla olduğu il Samsun'dur (1.627) Samsun'u sırası ile Tokat (565), Çorum (545) ve Amasya (378) takip etmektedir. Bölge, dernek sayısı bakımından ülke içerisinde % 3,37'lik bir orana sahiptir. Ayrıca, bölge illerinden Samsun'da 44, Tokat'ta 33, Çorum'da 39 ve Amasya'da 16 adet vakıf bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan toplam 181 Ticaret ve Sanayi Odası'nın 18'i bölgededir ve illerdeki dağılımı; Amasya'da 4, Çorum'da 3, Samsun'da 6 ve Tokat'ta 5 şeklindedir. Ayrıca, Türkiye'de 113 olan toplam ticaret borsasının 9'u bölgededir.

3.1.2. Ekonomik Yapı

Tarım sektörünün ekonomideki payı, hem Türkiye hem de TR83 Bölgesi'nde azalma eğilimi içindedir. Ancak, bölgede yaratılan tarımsal gelirin, kırsal yerleşim nüfusunun ve tarımsal istihdam oranının büyüklüğü, tarım sektörünün bölge ekonomisinde hala önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir.

Bölgesel gayrisafı katma değer incelendiğinde; 2004 yılında % 22,7 olan tarım sektörünün bölge ekonomisi içindeki payının 2006 yılında % 19,2'ye düştüğü görülmektedir. Bu oran, tarım sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki payının (% 9,4) iki katından fazladır. Bölge, 2009 yılında tarımsal istihdam oranı bakımından 4. sırada yer almaktadır. Bölgedeki tarım işletmelerinin çok küçük olması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Küçük işletmeler, çoğunlukla kendi ihtiyacı için üretim yapmakta, standart kitlesel üretim yapamadıklarından pazarda söz sahibi olamamakta ve bu durum gelir düşüklüğüne yol açarak çiftçinin tarıma olan ilgisini azalmakta, köyden kente göçü hızlandırmaktadır.

Bölgenin bitkisel üretimi, ülke toplam üretiminin % 7,12'sini karşılamıştır. TR83 Bölgesi 26 bölge arasında, tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretiminde 4., sebze üretiminde 3., meyve üretimi bakımından ise 14. sıradadır. Bölge, organik tarım için gerekli olan ekolojik yapıya sahip olmasına rağmen, bu konudaki potansiyeli yeterince değerlendirilememiştir.

Bölgenin uygun iklim şartları ve zengin bitki örtüsü hayvancılık açısından büyük bir potansiyeldir. Bölgede bulunan 181.044 adet hayvancılık işletmesi genellikle küçük ölçekli olup, bitkisel üretim ile hayvancılık birlikte yapılmaktadır.

Yüzölçümünün % 35,2'si (1,3 milyon ha) orman alanı olan TR83 Bölgesi, zengin bir orman varlığına sahiptir. Ancak, bölge orman alanlarının % 48,6'sı bozuk niteliklidir ve verimlilik bakımından komşu bölgelerden geridedir. Bölgedeki toplam 2.604 köyden 2.138'i orman köyü statüsündedir.

TR83 Bölgesi'nde, ülke GSYİH'si içindeki payı bakımından ilk sırada yer alan tarım sektörünü, hizmetler ve sanayi sektörü takip etmektedir. Bölgenin Gayri Safi Katma Değer (GSKD) verileri Türkiye ortalaması ile kıyaslandığında; bölgede sanayi sektörünün payının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir.

Bölgede öne çıkan sektörler; gıda ürünleri ve içecek imalatı, ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç), tıbbi aletler, hassas ve optik aletler ile saat imalatı, mobilya imalatı, ana metal sanayisi ve metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatıdır.

İthalat ve ihracat değerlerini dikkate alarak hesaplanan RCA katsayılarına göre bölgede rekabet gücü en yüksek fasılların;

- Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları
- Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni
- Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke
- Örme giyim eşyası ve aksesuarları fasılları olduğu,

en düşük fasılların ise

- Organik kimyasal müstahsallar,
- Mineral yakıtlar,
- Hububat,
- Eczacılık ürünleri,
- Yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi,
- Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları

olduğu tespit edilmiştir.

Madencilik ve taşocakçılığı sektöründe, bölge için en önemli madenler bentonit, mermer, linyit, antimon ve kromdur. Samsun, maden çeşitliliği ve rezervi bakımından sınırlı potansiyele sahip iken bölgedeki diğer illerin yer altı kaynağı potansiyeli yüksektir. Tokat, antimuan ve bentonit gibi önemli metalik maden ve endüstriyel hammadde yataklarına sahiptir. Amasya ilinde ortaya çıkarılan önemli madenler arasında maden kömürü, bakır-kurşun-çinko, manganez, bentonit ve seramik-refrakter killer olup ilde işletilen maden kaynakları kömür, mermer ve kalkerdir. Çorum'un çok çeşitli metalik ve endüstriyel hammadde yataklarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bölge maden kaynaklarının yanında Kuzey Anadolu fay kuşağı boyunca zengin jeotermal kaynaklara da sahiptir.

TR83 Bölgesi hidroelektrik enerji potansiyeline ve yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip bir bölgedir. Kişi başı elektrik tüketimi bakımından, 26 Düzey 2 Bölgesi arasında, 19. sırada yer almaktadır. Elektrik üretim kapasitesi bakımından ise TR83 Bölgesi 11. sıradadır. Bölgede hem hidrolik hem de termal elektrik üretim kapasitesi mevcuttur ve elektrik, çoğunlukla hidroelektrik santraller aracılığı ile üretilmektedir. Bölgede sektörler itibariyle elektrik tüketimine bakıldığında, sanayi sektörünün % 38'lik pay ile ilk sırada yer aldığı, konut tüketiminin ise % 33 ile sanayiye takip ettiği görülmektedir. Ülkemizde ise bu oranlar sanayi tüketimi için % 46 ve mesken tüketimi için % 24'tür.

Sanayi organizasyonuna bakıldığında, bölgede 2009 sonu itibariyle toplam 27 küçük sanayi sitesi, 16 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. İhracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye yatırımlarını çekmek suretiyle

sermaye girişini hızlandırmak, dış pazar bağlantılarını genişletmek, ithalatı ucuzlatmak, istihdamı artırmak gibi amaçlara hizmet etmek üzere kurulan Samsun Serbest Bölgesi Samsun Limanı içinde bulunmaktadır. TR83 Bölgesi'nde Çorum'da 3, Samsun'da 4, Tokat'ta 2 olmak üzere toplam 9 ticaret borsası bulunmaktadır.

Bölgede ithalat ve ihracat rakamları yıllar içinde artarken 2008 yılında çıkan krizin etkileriyle 2009'da düşüş yaşamıştır. İhracatın % 70'ini; ithalatın % 85'ini Samsun oluşturmaktadır, bu ili Çorum takip etmektedir. Turizmde olduğu gibi dış ticarete de bölge, Türkiye rakamlarının % 1'i civarında oranlara sahip olarak, düşük bir düzeydedir. 446 milyon dolar ihracata karşılık 574 milyon dolarlık ithalat vardır.

Bölgede girişimlik yüksektir ve faydalı model ve markada, patent ve endüstriyel tasarıma göre daha iyidir. Yenilik göstergelerinin yaklaşık yarısı Samsun'dan çıkmakta, bu ili Çorum takip etmektedir.

2000-2009 yılları arasındaki kamu yatırım rakamlarına bakıldığında bölge, Türkiye'nin % 2'si ile % 4'ü arasında bir orana sahiptir. Genel olarak, yıllar içinde bölgedeki rakamlar artmıştır. 2001 ve 2008 sonrası yıllarda kamu yatırım rakamları bölgede azalmasa da artmamıştır. Sektörlere bakıldığında ise en büyük payı ulaştırma-haberleşmenin aldığı, daha sonra ise eğitim, enerji ve sağlık sektörlerinde kamu yatırımları yapıldığı görülmektedir. Samsun, bölgedeki payın % 75'ini almaktadır.

3.1.3. Çevre ve Altyapı

TR83 Bölgesi, Türkiye'nin Orta Karadeniz Bölümü ile İç Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde, 40 derece 00' ile 41 derece 45' kuzey enlemleri ve 34 derece 00' ile 37 derece 40' doğu boylamları arasında, Yeşilirmak ve kısmen de Kızılırmak nehirlerinin su toplama alanlarında yer almaktadır. Bölge yaklaşık 37.937 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün yaklaşık % 4.85'ini kapsamaktadır. Bölgenin yaklaşık % 34.9'u orman ve fundalık, % 10.8'i çayır ve mera ile örtülü, geri kalan % 54.3'ü ise tarım ve diğer araziler ile kaplıdır. Bölge farklı mikro klima alanlarıyla beraber zengin doğal koruma ve orman alanlarına,

flora ve fauna çeşitliliğine sahiptir. Kızılırmak ve Yeşilirmak başta olmak üzere zengin su kaynaklarını bünyesinde barındırmaktadır. Bununla beraber, içme suyu sorununun olmaması ve şişelenebilir su kaynaklarının varlığı da bir başka özelliğidir. Bölgede katı atık düzenli depolama sistemleri, tıbbi atık sterilizasyon ve kompost tesisi bulunmaktadır ve organik gübre tesisi ve atık su arıtma tesisi gibi yeni tesislerin yapımına başlanılmıştır. Yer altı su kaynaklarının zengin olması nedeniyle birçok kaplıcaya sahiptir. Telekomünikasyon, yol ve su hizmetleri kırsal alanlarda gelişmeye başlamış, sanayi ve meskenlerde doğalgaz kullanımı başlamıştır.

TR83 Bölgesi konum olarak Yeşilirmak ve Kızılırmak havzalarının ortasında yer almaktadır. Tokat ilinin tamamı Yeşilirmak havzası sınırları içerisinde kalırken, Amasya, Samsun ve Çorum illeri yüzölçümlerinin sırasıyla % 90, % 45 ve % 30'luk bölümleri Yeşilirmak havzasında, geri kalan bölümleri ise Kızılırmak havzasında yer almaktadır. Bölgenin toplam yıllık su potansiyeli yaklaşık 15.000 hm³/yıl olup, bölge potansiyeli Türkiye toplamının % 7'sini oluşturmaktadır. Bölgenin toplam su potansiyelinin % 6'sı yer altı suyu, % 94'ü yer üstü suyu kaynaklarıdır. Bölgede toplam yer altı suyu potansiyeli 795 hm³/yıl'dır, bu oran, ülke toplamının yaklaşık % 5,81'idir. Yer altı suları bakımından bölgedeki en zengin iller sırası ile Tokat ve Samsun'dur.

3.1.4. Ulaştırma Altyapısı

Bölgede kara, demir, deniz ve hava yolu ulaşım altyapısı bulunmaktadır. Ulaşım kuzey-güney yönünde Samsun-Çorum-Ankara ve doğu-batı yönünde Erzurum-Karabük hattında yoğunlaşmıştır. Karayolu trafiği Samsun metropolü civarında yoğunlaşmaktadır. Karayolu yük taşımada tarımsal ürünler (% 16,9), inşaat malzemeleri (% 16,5) ağırlıktadır. Demiryolu taşımada konu olan yükler; maden cevherleri (% 62), inşaat malzemesi (% 13) ve gıda dışı ürünlerdir (% 11). Samsun Limanı'na yılda 1.130 gemi kabul edilebilmekte, 2,38 milyon ton yük elleçlenebilmektedir. Bölgede en büyüğü Samsun Çarşamba Havaalanı olmak üzere toplam 3 havaalanı bulunmaktadır. Diğerleri ise Tokat ve Merzifon Havaalanları'dır. Samsun Havaalanı 26.280 uçak/yıl, 2.000.000 yolcu/yıl kapasitelidir. Kapasite kullanım oranı uçak trafiğinde % 10 ve yolcu trafiğinde % 9'dur. Tokat Havaalanı'nın kapasitesi 8750 uçak/yıl ve 150.000 yolcu/yıldır

ve yakın zamanda faaliyete geçmiştir. Merzifon Askeri Havaalanı ise 2008 yılında sivil ulaşımına açılmıştır.

TR83 Bölgesi'nde, il ve devlet yolları birlikte olmak üzere, toplam karayolu uzunluğu 3.035 km.'dir. TR83 Bölgesi'ndeki karayollarının bir bölümü, aynı zamanda uluslararası ağların da bir parçasıdır. Osmancık'tan başlayıp Merzifon, Samsun ve Terme'yi de içine alan, bölge dışında Gürcistan sınırına kadar devam eden hat, TEM (Trans-European Motorways) Ağı üzerinde yer almaktadır. Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yapılan, devlet yolları toplam trafik hacim çalışmasına göre, bölgede en yoğun trafik hacminin yaşandığı yönler Samsun'dan Doğu Karadeniz'e uzanan istikamet ve yine Samsun'u Ankara'ya bağlayan ve Merzifon ve Çorum üzerinden geçen yoldur. Karayollarında mal ve insan taşımacılığının dağılımı incelendiğinde; Samsun'un bölgede en önemli çekim merkezi olduğu görülmektedir. Yük taşımacılığında trafiğin başlangıç noktası birinci sırada Samsun, ikinci sırada ise Çorum'dur. İki ili sırasıyla Amasya ve Tokat izlemektedir. TR83 Bölgesi aynı zamanda ülkenin önemli trafik noktalarından biridir. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nin trafiği için bir merkez ve başlangıç noktasıdır.

TR83 Bölgesi'nde yalnızca Samsun ili denizyolu ile ulaşım imkânına sahiptir ve Karadeniz'deki en büyük limanlardan birisi olan Samsun Limanı, aynı zamanda önemli bir ticaret kapısıdır.

TR83 Bölgesi demiryolu ağı, ülkedeki duruma paralel olarak çok kapsamlı ve bütün illere ulaşan bir yapıya sahip değildir. Samsun Limanı'nı güneyde Sivas ve Kayseri'ye bağlayan ana hat (Samsun-Kalın) 382,5 km ve Samsun-Çarşamba arasındaki ikincil hat 35,9 km uzunluğundadır. Bu iki hat aynı zamanda Trans Avrupa Demiryolları ağının da parçasıdır. Yolcu taşımacılığında kullanılan tek hat olan Samsun-Kalın hattı da uzun yolculuk süreleri sebebiyle çok tercih edilen bir ulaşım türü değildir. Bölgedeki demiryolu ağının en önemli problemi, batıyla olan zayıf ilişkisidir. Bölgenin batıyla olan demiryolu bağlantısının Kayseri üzerinden sağlanıyor olması yolcu ve yük taşınması açısından önemli olumsuzluklar yaratmaktadır, maliyet ve zaman kaybı anlamına gelen bu bağlantı eksikliği, bölge adına bir olumsuzluktur.

3.1.5. Doğal Kaynaklar

Bölgede önemli maden kaynakları olarak mermer, linyit, antimon, bentonit ve krom bulunmaktadır. 2001 ve 2002 yılı verilerine göre üretim açısından Bölge için en önemli madenler, Türkiye'deki üretiminin % 3,09'unu oluşturan bentonit, % 2,81'ini oluşturan mermer, % 2,70'ini oluşturan krom ve % 1,84'ünü oluşturan manganezdır. Bunları % 1,79 ile kil, % 1,66 ile kalker (çimento hammaddesi) ve % 0,66 ile linyit takip etmektedir.

Ülkemizin en önemli su kaynaklarından olan Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirleri bölgede yer almakta, ancak her ikisi de, geçtiği yerlerin evsel ve endüstriyel atık sularının yanında tarımsal gübreler ve zirai mücadelede kullanılan ilaçlardan oluşan kirlilik yükünü de taşımaktadır.

Amasya sınırları dahilinde bulunan Terziköy, Gözlek, Ilısu ile Hamamözü kaplıcaları ile de önemli bir termal turizm merkezi olma özeliğine sahiptir. Tokat'ta bulunan Zinav Gölü, Güllüköy Gölü, Kaz Gölü gibi doğal göller, Topçam, Batmantaş, Çamiçi, Selemen gibi yaylalar doğa turizmi açısından öne çıkmaktadır.

3.2. Bölgedeki El Sanatları

3.2.1. El Sanatı Tanımı

El sanatları, *resim heykel ve mimari gibi plastik sanatlar kapsamı dışında kalan, güzel sanat düzeyine ulaşmamış, artistik ve taşınabilir nitelikteki plastik sanatlardır.*

El sanatları, *plastik sanatların dışında araç-gereç ve teknik yönden genellikle geleneksel yollarla üretilen ve bir toplumun geleneksel kültürünü yansıtan ürünler* olarak da açıklanabilir. Diğer bir tanıma göre el sanatları, *üretimi çarşı ya da çarşı ile bağlantılı atölye ve evler aracılığıyla yapılan ürünlerden oluşan, ülke ve aile ekonomisine katkıda bulunan, mevsimlik işsizliği önleyen plastik halk sanatlarıdır.*

Bir başka tanımlama ile el sanatları; *bir veya birden fazla sanatkârın bilgi ve becerisine dayanan, çevre şartlarına göre değişim gösteren, güzelin yanı sıra*

yararlıyı sunan, insan yaşamını kolaylaştıran, ihtiyaçlarını karşılayan, evde veya atölyelerde, bütün gün veya boş zamanlarda veya belli dönemlerde üretilen geleneksel, bölgesel, fonksiyonel, estetik, artistik, sanatsal, dekoratif, dini, sosyal açıdan sembolik karakter taşıyan, el, el aleti veya mekanik araçların yardımıyla yapılan ürünlerdir.

El sanatı, insanoğlunun günlük ve törensel ihtiyaçlarını karşılamak üzere bilgi ve becerilerini katarak belirli hammaddeleri basit el araçları ile ürettikleri estetik, fonksiyonel, kültürel değerler taşıyan ürünlerdir.

El yapımı ürünler, sanatkârlar tarafından elle, el aletleri kullanılmak suretiyle veya el ile yapılan katkının nihai ürünün en önemli bileşeni olması kaydıyla mekanik araçlar yardımı ile üretilen geleneksel veya çağdaş tasarımların kullanıldığı estetik, işlevsel, dekoratif, sanatsal ve kültürel özellikler taşıyan ürünlerdir.

3.2.2. TR83 Bölgesi'ndeki İllerde El Sanatları

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları, alan araştırması ve kaynak taraması ile belirlenmiş ve “yaşatılan el sanatları”, “üretimi azalan el sanatları” ve “üretilmeyen el sanatları” olmak üzere kategorize edilmiştir. Tablo 15, Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18, TR83 Bölgesi'ndeki illerde, yukarıda belirtilen kategoriler kapsamındaki el sanatları ürünlerini göstermektedir.

Tablo 15. AMASYA EL SANATLARI

AMASYA	Yaşatılan El Sanatları	Üretimi Azalan El Sanatları	Üretilmeyen El Sanatları
	<ul style="list-style-type: none"> - İğne Oyacılığı - Gümüş İşlemciliği - Sim Sırma - Ahşap İşleri - Tezhip ve Hat Sanatı - Tığ ve El Örgüleri - İpek Halı Dokumacılığı - Cecim Dokumacılığı - Kilim Dokumacılığı - Ajurlu Dokumacılık - Hesap İşi İşlemciliği - Geleneksel Giysili Bebek - Heybe Yapımı - Bakır Semaver	<ul style="list-style-type: none"> - Baston Yapımı - Çarpana Dokumacılığı - Çorap Örucülüğü - Mekik Oyacılığı - Türk İşi İşlemciliği - Saraciye - Üzerlik Yapımcılığı - Vitray - Demir İşleri - Bakır İşlemciliği - Sepetçilik	<ul style="list-style-type: none"> - Çanak – Çömlekçilik - Peşkir Dokumacılığı - Telkari - Tespih Yapımı

Amasya ilinde günümüze kadar belirli zaman aralıklarında üretilmiş olan el sanatlarının yaklaşık % 46,9'u halen yaşatılmakta, % 34,4'ünün üretimi azalmakta, % 18,7'si ise artık üretilmemektedir (Tablo 15).

Tablo 16. ÇORUM EL SANATLARI

ÇORUM	Yaşatılan El Sanatları	Üretimi Azalan El Sanatları	Üretilmeyen El Sanatları
	<ul style="list-style-type: none"> - Çorap Örucülüğü - Kilim Dokumacılığı - İğne Oyacılığı - Tığ Oyacılığı - Yorgancılık - Kanaviçe İşleme - Bakır İşlemciliği - Ahşap İşleri - Ahşap Oymacılığı - Taş İşlemciliği (Tarihi Dokulardan Esinlenilmiş) -Antik Takı Yapımı - Deri Ürünleri (İskilip) - Beşik Yapımı - Geleneksel Giysili Bebek	<ul style="list-style-type: none"> - Çarpana Dokumacılığı - Halı Dokumacılığı - Hasır Dokumacılığı - Sepetçilik - Semercilik - Saraciye - Demir İşlemciliği - Halk Çalgıları Yapımı - Bıçakçılık	<ul style="list-style-type: none"> - Heybe Yapımı - Keten Dokumacılığı - Bitkisel Boyacılık - Peşkir Dokumacılığı - Keçecilik

Çorum ilinde günümüze kadar belirli zaman aralıklarında üretilmiş olan el sanatlarının yaklaşık % 50'si halen yaşatılmakta, % 20'nin üretimi azalmakta, % 30'u ise artık üretilmemektedir (Tablo 16).

Tablo 17. SAMSUN EL SANATLARI

	Yaşatılan El Sanatları	Üretimi Azalan El Sanatları	Üretilmeyen El Sanatları
SAMSUN	- Antep İşi İşlemeciliği	- Hamut	- Baston Yapımcılığı
	- Bartın İşi İşlemeciliği	- Hat Sanatı	- Çarık Yapımı
	- Ciltçilik	- Heybe Yapımı	- Demir İşlemeciliği
	- Çorap Örucülüğü	- Kese Yapımı	- Ehram Dokumacılığı
	- Firkete Oyacılığı	- Kilim Dokumacılığı	- Halı Dokumacılığı
	- Hesap İşi İşlemeciliği	- Sap Örucülüğü	- Ketten Dokumacılığı
	- İğne Oyacılığı	- Ağaç Oymacılığı	- Bitkisel Boyacılık
	- Maraş İşi İşlemeciliği	- Hasır Dokumacılığı	- Peşkir Dokumacılığı
	- Mekik Oyacılığı	- Sepetçilik	- Tülü Dokumacılığı
	- Geleneksel Giysili Bebek	- Süpürgecilik	- Mermer Taşı İşleri
	- Bakır İşlemeciliği	- Cecim Dokumacılığı	- Zili Dokumacılığı
	- Semavercilik	- Bez Dokumacılığı	
	- File, Hamak, Salıncak ve Balık Ağı Örucülüğü	- Ahşap İşleri (Sandık Yapımı)	
	- Çarpana Dokuma	- Yorgancılık	
	- Deri İşlemeciliği (Çarşamba Basığı)	- Örucülük (Ladik Fanılası)	
	- Tığ Oyacılığı	- Zembil Örucülüğü	
	- Türk İşi İşlemeciliği	- Bindallı İşlemeciliği	
	- Halk Çalgıları Yapımı		

Samsun ilinde günümüze kadar belirli zaman aralıklarında üretilmiş olan el sanatlarının yaklaşık % 41,7'si halen yaşatılmakta, % 35,4'ünün üretimi azalmakta, % 22,9'u ise artık üretilmemektedir (Tablo 17).

Tablo 18. TOKAT EL SANATLARI

TOKAT	Yaşatılan El Sanatları	Üretimi Azalan El Sanatları	Üretilmeyen El Sanatları
	- Ağaç Oymacılığı - Cecim Dokumacılığı - Ebru - Geleneksel Giysili Bebek - Hesap İşi İşlemeciliği - İğne Oyacılığı - Kilim Dokumacılığı - Mekik Dokumacılığı - Süpürgecilik - Şal Topik Dokumacılığı - Tığ Oyacılığı - Türk İşi İşlemeciliği - Dantel - Yazmacılık - Batık - Demir İşlemeciliği - Taş Oymacılığı - Çanak – Çömlekçilik	- Debağcılık - Gölge Oyunu Tiplemeleri - Peşkir Dokumacılığı - Yemeni - Çarpana Dokumacılığı - Çarık Yapımı - Çorap Örucülüğü - İpek Halı Dokumacılığı - Kilim Dokumacılığı - Çanak – Çömlek Yapımı - Çömlek Boyama - Taş Oymacılığı – Beceri Ürünleri - Bakır İşlemeciliği - Ahşap Oymacılığı - Ahşap İşleri - Çarık Yapımı	- Bartın İşi İşlemeciliği - Hasırcılık - İpek Çarşaf Dokumacılığı - İpek Dokumacılığı - Keçecilik - Bitkisel Boyacılık - Nalın Yapımcılığı - Sepetçilik - Üzerlik Yapımcılığı - Tülü Dokumacılığı

Tokat ilinde günümüze kadar belirli zaman aralıklarında üretilmiş olan el sanatlarının yaklaşık % 40,5'i halen yaşatılmakta, % 34'ünün üretimi azalmakta, % 25,5'i ise artık üretilmemektedir (Tablo 18).

3.2.3. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan “Küçük Sanayi ve El Sanatları” isimli araştırmada (aktarıldığı yer; TBMM, 2005) *el sanatları*, *köy sanatları*, *ev sanatları*, *küçük sanatlar* bir bütün olarak el sanatları tanımlaması ile ifade edilmektedir.

El sanatları-küçük sanatlar (craftsman): Bir ustanın başlı başına kendi sorumluluğu altında, evinde ya da atölyesinde, isterse seyyar bir şekilde, yalnız ya da ailesi ile olan ya da olmayan, kalfa ve çıraklarla birlikte, herhangi bir sanatı piyasa için el emeği deneyim ve beceri kullanarak yapması ya da sorumluluğu altında yaptırmasıdır.

Köy sanatları (cottage industry-village industry): Asıl işi tarım olan ve tarımsal üretim nedeniyle geniş ölçüde boş zamanları olan kişilerin, mevsimlik ya da kısmi statüde (part time) uyguladıkları küçük sanatlar ve el sanatlarıdır.

Ev sanatları (household industry): Aile bireylerinin kendi başlarına ve ücretli işçi kullanarak, bağımsız bir işyerine sahip olmadan, bir tüccar ya da işveren için (doğrudan doğruya piyasa için değil) yaptıkları uygulamalardır.

El sanatları (artisan): Kişilerin yaşam için zorunlu olmayan gereksinimlerini (süs eşyası, hediyelik eşya, turistik eşya vb.) karşılayan, lüks sayılabilen eşya imal eden küçük sanatların etkinlikleridir.

3.2.3.1. Kalkınma Planları'nda El Sanatları

Türkiye'de el sanatları konusu ile ilgili ana politika, *kalkınma planlarında, dengeli kentleşmeyi sağlamak için el sanatlarından da yararlanılması* şeklinde belirlenmiştir ve Birinci Kalkınma Planı'nda (1963-1967) ve İkinci Kalkınma Planı'nda (1968-1972) özellikle belirtilen el sanatları, daha sonra hazırlanan planlarda göreceli olarak az vurgulanmıştır. Planlardaki ilke ve tedbirlerin nicel amaçlar vermediği gözlenmekte, köyden kente göçün önlenmesinde hangi nitelikte bir örgütlenme ile hangi merkezlerde, hangi el sanatlarının ne ölçülerde geliştirileceğine ilişkin cevaplar ilke, tedbir ve uygulamalarda bulunmamaktadır (EK I).

3.2.3.2. TBMM Araştırma Raporu'nda El Sanatları

“Geleneksel Türk El Sanatları üretici ve sanatkârlarının sorunlarının araştırılarak, el sanatlarının geliştirilmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi” amacı ile 2005 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) bir Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun yaptığı çalışmada, “... el sanatlarının günümüzde kaybolmaya yüz tutmasının pek çok nedeni olmakla birlikte, en önemli nedenin el sanatı ürünlerini üreten ustaların yok olması, onların çalışmalarını devam ettirecek yeni ustaların yetiştirilememesi” olarak belirtilmiştir. Bu durum, somut

olmayan kültür mirası olarak, el sanatlarının sürdürülebilirliğinde insan kaynağının önemini belirtmektedir.

Anılan raporda, ayrıca, el sanatlarını icra edenlerin yetiştirilmesine özel önem verilmesi, usta-çırak ilişkisine dayalı eğitim yöntemini destekleyecek, sanatkârları ve sanatkâr adaylarını motive edecek eğitim ve teşvik politikalarının uygulanmasının gerekli görüldüğü ifade edilmektedir.

TBMM Raporu'na göre, ülkemizde el sanatlarına ilişkin kamu kurum ve kuruluşlarının her birinin ayrı eğitim vermesi, yaptıkları faaliyetlerin koordineli yürütülmemesi ve el sanatlarının üretimini yapacak bireylere ve üretimlerine katkı sağlayacak nitelikte eğitim verilmemesi en önemli eğitim sorunlarıdır ve bu sorunların çözümü için aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Bakanlıkların, halk eğitim merkezlerinin ve belediyelerin yürüttükleri faaliyetlerde usta öğreticiler yerine, en az iki yıllık meslek yüksekokulu veya ilgili branşta eğitim görmüş fakülte mezunlarının atanmasına özen gösterilmelidir.
2. Halen belli bir öğretim düzeyinde bulunmayan, ancak görevlerini sürdürmekte olan usta öğreticilere, hizmet içi eğitim verilmelidir.
3. Yörelere bilgisayar okuryazarlığının artırılması amacıyla ilgili kesimlere bilgisayar kullanıcı eğitimleri verilmeli, eğitim ve diğer bilgisayar destekli uygulamalarda kullanılmak üzere, kalkınmada öncelikli yörelerde "e-kıraathaneler" kurulmalıdır.
4. Özellikle meslek öğretmeni yetiştiren kurumlarda, mezunların kaybolmakta olan el sanatlarının yaşatılması ve günümüz ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi konularında bilinçlendirilmesi, görev aldıkları yörelerde yerel ve idari yönetimlerle, ilgili sanatkârlarla iş birliği yapmaya yönlendirilmesi gerekmektedir.

5. Özellikle eğitim imkânı bulamayan, iş yapabilme yaşına gelmiş bireylerin, yaygın eğitim kurumlarında meslek olarak yürütebilecekleri düzeyde el sanatı öğrenimi alması ve ekonomik kalkınmaya katılması sağlanmalıdır.
6. El sanatlarını tanıtıcı yayınların, bir “hakemler kurulu” tarafından denetlenerek hazırlanması gerekmektedir.
7. İş yurtları açılarak el sanatları öğretilip sokak çocukları ve işsiz gençler, üretici ve verimli hale getirilmelidir.
8. El sanatlarının üretimini yapacak bireylere ve bunların üretimine katkılarının sağlanmasına yönelik bir eğitimin verilmesi gereklidir. Bu aşamada, eğitim kurumlarının konuyla ilgili sanatkârlarla iş birliği içinde olmasının önemsenmesi ve bu doğrultuda eğitim ortamının sağlanması yönünde girişimlerin başlatılması gerekmektedir.

3.2.3.3. AB - El Sanatları Eğitimi İlişkisi

El sanatları eğitimi, genellikle mesleki yaygın eğitim kapsamındadır ve AB'ye katılım müzakerelerinde, eğitim alanındaki temel gelişmelerin içerildiği Türkiye Tarama Sürecinde, ülkemizin öncelikli reform alanlarından birisi olarak kabul edilen “eğitim”in, uzun vadeli amaçları; “enformasyon toplumuna dönüşüm” ve “toplumun yaşam kalitesinin artırılması” olarak ifade edilmektedir. Söz konusu uzun vadeli hedeflere ulaşmak için izlenen politikalar; güncel bir eğitim programı hazırlanması, öğretmen yetiştirme ve öğretmen kalitesinin iyileştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısının oluşturulması, fiziksel kapasitenin, tesislerin ve eğitime katılımın iyileştirilmesi şeklindedir. Yukarıda belirtilen politikalar doğrultusunda, ülkemizin eğitim reformu ile ilgili “mesleki eğitim ile işgücü piyasaları arasındaki bağlantının güçlendirilmesi” hususu, hedefler ve geliştirilme gereksinimi duyulan özel alanlar olarak belirtilmekte (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=91&l=1>) ve bu durum, mesleki yaygın eğitim kapsamında yer alan el sanatları eğitimi sonrasında

girişimcilik ve istihdam yaratılması için bulunulacak çabaların öncelikli olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin eğitim ile ilgili reform çalışmalarının amacına ulaşmasında AB katılım sürecinin olumlu etkisi olacağı kabul edilmekle birlikte, AB'ye katılım müzakerelerinde, uyumla ilgili olarak; Türkiye'nin AB'den farklı olan nüfus yapısı özellikle vurgulanmaktadır. Buna göre 0-14 yaş grubundaki nüfus Türkiye'de % 28,4 iken, AB'de % 15,7'dir (MEB Raporu). Bu durum, ileride aktif işgücünü oluşturacak genç nüfusun istihdam sorununa yönelik politikaların ivedilikle belirlenmesini ve işlevselleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye Tarama Süreci'nde belirtildiği üzere, mesleki eğitim ile işgücü piyasaları arasındaki bağlantının güçlendirilmesi için yapılacak çalışmaların koordineli sürdürülmesi önem arz etmektedir.

3.2.3.4. El Sanatları Eğitimi ile İlgilenen Kurum ve Kuruluşlar

Ülkemizde, bakanlıklar düzeyinde, yerel yönetimler düzeyinde, yüksek öğretim düzeyinde ve diğer kurum ve kuruluşlar düzeyinde olmak üzere el sanatları ile ilgilenen çeşitli kurum/ kuruluşlar bulunmaktadır.

3.2.3.4.1. El Sanatları ile Bakanlıklar Düzeyinde İlgilenen Kurum ve Kuruluşlar

El sanatları ile bakanlıklar düzeyinde ilgilenen kurum ve kuruluşlar aşağıda belirtilmektedir:

- *Milli Eğitim Bakanlığı*

- Olgunlaşma Enstitüleri
- Halk Eğitim Merkezleri
- Pratik Sanat Okulları
- Kız Meslek Liseleri
- Anadolu Kız Meslek Liseleri

- *Adalet Bakanlığı*

Cezaevlerinde bulunan tutuklular için el sanatları kursları

- *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı*

- Yayın faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri

- *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı*

- Gezici köy kursları
- Yayın faaliyetleri

- *Kültür ve Turizm Bakanlığı*

- Araştırma ve arşivleme
- Tanıtım faaliyetleri
- Yayın faaliyetleri
- Kurs düzenleme

3.2.3.4.2. El sanatları ile Yerel Yönetimler Düzeyinde İlgilenen Kurum ve Kuruluşlar

El sanatları ile yerel yönetimler düzeyinde ilgilenen kurum ve kuruluşlar aşağıda belirtilmektedir:

- *Belediyeler ve Valilikler*

- Kurslar
- Yayın faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri (sergi, festival, fuar)

3.2.3.4.3. El Sanatları ile Yükseköğretim Düzeyinde İlgilenen Kurum ve Kuruluşlar

El sanatları ile yükseköğretim düzeyinde ilgilenen kurum ve kuruluşlar kapsamındaki üniversitelerin ilgili bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

- *Üniversiteler*

- Güzel Sanatlar Fakülteleri
- Meslek Yüksekokulları
- Araştırma Merkezleri

3.2.3.4.4. El Sanatları ile İlgilenen Diğer Kurum ve Kuruluşlar

El sanatları ile ilgilenen diğer kurum ve kuruluşların faaliyetleri aşağıda özetlenmektedir:

-Bankalar

- Yayın faaliyetleri
- Sergi faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri

-Vakıflar

- Araştırma
- Yayın faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri

- Dernekler

- Kurslar
- Yayın faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri (sergi, kermes vb.)

- Şirketler

- Yayın faaliyetleri
- Tanıtım faaliyetleri

TÜİK tarafından, yaygın eğitim faaliyetleri ile ilgili veri toplamak amacı ile 2009 yılını temel alacak şekilde 2010 yılının ilk çeyreğinde, bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlar (163 birim), üniversiteler (134 birim), sendika/konfederasyonlar (130 birim) ve belediyeler (2944 birim) tarafından düzenlenen yaygın eğitim faaliyetlerinin türü, katılımcı sayısı, katılımcıların eğitim ve yaş durumu vb. bilgiler derlenmiştir (TÜİK, 2009).

Araştırma kapsamında bulunan kuruluşlar tarafından düzenlenen kurslara bakıldığında (Tablo 19); en fazla kursun belediyeler tarafından düzenlendiği görülmektedir (11.726 kurs). Kursa katılanların % 56,2'sini (677.459 kişi) kadınlar oluşturmaktadır ve kursu tamamlayanlar içerisinde kadınların oranı % 50,2'dir (406.346 kişi).

Tablo 19. KURUM / KURULUŞLARA GÖRE YAYGIN EĞİTİM FAALİYETLERİ, 2009

Kurum/Kuruluş	Kurs sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Genel toplam	19.817	1.206.406	528.947	77.459	810.279	403.933	406.346
Bakanlık ve bağlı kurum/kuruluş	6.236	353.403	253.011	100.392	334.616	238.825	95.791
Üniversite	1.435	75.453	41.319	34.134	70.128	38.487	31.641
Belediye	11.726	720.415	193.289	527.126	359.116	93.012	266.104
Konfederasyon veya sendika	420	57.135	41.328	15.807	46.419	33.609	12.810

TÜİK, Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması, 2009

3.2.3.5. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi

TÜİK tarafından yapılan “Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması” sırasında Yaygın Eğitim Kurslarını Bitirenlerin Yaş Gruplarına İlişkin hazırlanan Tablo 20 aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 20. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLAMASI (İBBS) 2. DÜZEYE GÖRE YAYGIN EĞİTİM KURSLARINI BİTİRENLERİN YAŞ GRUPLARI

Bitiren Kursiyerin Yaş Grubu	TÜRKİYE	TR83 BÖLGESİ	Türkiye/TR83 Bölgesi Oranı (%)
Toplam	810.279	3.732	0,5
... -14	22.528	104	0,5
15 – 22	125.427	944	0,8
23 – 44	547.099	2.396	0,4
45 +	115.225	288	0,2

TÜİK, Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması, 2009

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere, TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının da dahil olduğu yaygın eğitim kurslarına katılanların toplam sayısı 3732 kişidir ve katılımcıların 104'ü (% 0,5) 14 yaşında, 944'ü (% 0,8) 15-22 yaş arasında, 2396'sı (% 0,4) 23-44 yaş arasında, 288'i (% 0,2) 45 ve üstü yaşlardadır. Bu sonuçlara göre, TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının da dahil olduğu yaygın eğitim kurslarına en fazla katılanların 23-44 yaş arasındaki aktif olarak çalışabilecek kişiler olduğu söylenilebilir.

TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının da dahil olduğu yaygın eğitim kurslarına katılan toplam 3732 kişinin eğitim durumlarına ilişkin Tablo 21 aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 21. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLAMASI (İBBS) 2. DÜZEYE GÖRE KURSU BİTİRENLERİN EĞİTİM DURUMU, 2009

Bitiren Kursiyerin Öğrenim Durumu	TÜRKİYE	TR83 BÖLGESİ	Türkiye/ TR83 Bölgesi Oranı (%)
Toplam	810.279	3.732	0,5
Okuma yazma bilmeyen veya bilip bir okul bitiremeyen	14.618	20	0,1
İlkokul	59.340	403	0,7
İlköğretim	67.820	390	0,6
Ortaokul	35.436	423	0,1
Genel Lise	194.203	1.310	0,7
Mesleki Teknik Lise	78.721	365	0,5
Yüksek Öğretim	360.141	821	0,2

TÜİK, Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması, 2009

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere, TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının da dahil olduğu yaygın eğitim kurslarına katılan toplam 3732 kursiyerden 20'si (% 0,5) okuma yazma bilmeyen veya bilip bir okul bitirmeyenlerden, 403'ü ilkokul (% 0,7), 390'ı ilköğretim (% 0,6), 423'ü ortaokul (% 0,1), 1310'u genel lise (% 0,7), 365'i mesleki ve teknik lise (% 0,5), 821'i (% 0,2) de yükseköğrenim mezunudur. Bu sonuçlara göre, TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının da dahil olduğu yaygın eğitim kurslarına en çok genel lise mezunları katılmaktadır. Genel lise mezunlarını sırası ile yükseköğretim, ortaokul ve ilkokul mezunları izlemektedir. Bu durum, meslek öğretmekte geç kalındığı bilgisini pekiştirici niteliktedir. Her Türk'ün el sanatlarına yatkın olduğu, ancak pazarın oluşturulamaması nedeni ile bu yatkınlıklarını meslek haline dönüştüremedikleri, iyi tasarım ve uygun eğitim ile meslek haline getirilebileceği ve böylece sosyal engellerin kaldırılabilmesi düşünülebilir.

TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kursları da dahil olmak üzere 91 yaygın eğitim kursu düzenlenmiştir. Bu kurslardaki toplam 4223 kursiyerden 1457'si erkek (% 35), 2766'sı kadındır (% 65); devam eden toplam 3837 kursiyerin, 1225'inin erkek (% 32), 2612'sinin kadın (% 68) olduğu; kursları bitiren 3732 kişinin 1176'sının erkek (% 32), 2556'sının kadın (% 68) olduğu bilgisi edinilmiştir.

1990'ların sonundan itibaren Dünya Bankası ve AB'den gelen meslek edindirme, istihdamı artırma ve girişimciliği özendirmeye yönelik hibe ve fon programları, el sanatları alanında açılan kursların açılmasında ve kurslara katılımda teşvik edici olmuştur. TR83 Bölgesi'nde 2009 yılında el sanatları kurslarının dahil olduğu yaygın eğitim kurslarının iller bazındaki dağılımı Tablo 22'de sunulmaktadır (Tablo 22). Tablo 22'de ayrıca, 2005-2006, 2006-2007 ve 2007-2008 öğretim yıllarında TR83 Bölgesi'ndeki iller olan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ta Mesleki Eğitim Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri, 3308 Sayılı Kanun'a göre açılan meslek kursları, Pratik Kız Sanat Okulları ve Olgunlaşma Enstitüsü'nde el sanatları ile ilgili olarak düzenlenen kurslar retrospektif olarak sunulmuştur.

Tablo 22. EĞİTİM KURUMLARINA GÖRE KURUM, KURSIYER, ÖĞRETMEN VE DERSLİK SAYISI

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
2008/ '09 Öğretim yılı sonu											
TÜRKİYE GENELİ	1.745	3.842.493	1.650.698	2.191.795	3.821.409	1.641.176	2.180.233	9.885	6.380	3.505	5.218
Mesleki Eğitim Merkezi	392	299.306	243.839	55.467	299.306	243.839	55.467	4.480	3.640	840	2.042
Halk Eğitim Merkezi	969	3.409.058	1.348.989	2.060.069	3.409.058	1.348.989	2.060.069	4.840	2.669	2.171	3.052
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	81.757	55.272	26.485	69.230	46.014	23.216	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	371	51.224	2.595	48.629	43.137	2.332	40.805	136	4	132	61
Olgunlaşma Enstitüsü	13	1.148	3	1.145	678	2	676	429	67	362	63
AMASYA	16	26.758	11.822	14.936	26.707	11.792	14.915	92	71	21	51
Mesleki Eğitim Merkezi	6	1.777	1.344	433	1.777	1.344	433	43	37	6	35
Halk Eğitim Merkezi	7	24.129	10.051	14.078	24.129	10.051	14.078	49	34	15	16
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	775	427	348	724	397	327	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	3	77	-	77	77	-	77	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ÇORUM	23	29.841	14.818	15.023	29.784	14.811	14.973	83	64	19	71
Mesleki Eğitim Merkezi	6	2.210	2.055	155	2.210	2.055	155	43	40	3	18
Halk Eğitim Merkezi	14	27.176	12.624	14.552	27.176	12.624	14.552	40	24	16	53
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	365	139	226	350	132	218	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	3	90	-	90	48	-	48	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAMSUN	33	133.902	57.447	76.455	133.427	57.210	76.217	256	148	108	125
Mesleki Eğitim Merkezi	7	7.027	5.611	1.416	7.027	5.611	1.416	91	75	16	31
Halk Eğitim Merkezi	17	124.100	50.823	73.277	124.100	50.823	73.277	97	60	37	77
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	1.667	1.013	654	1.352	776	576	-	-	-	-

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
SAMSUN											
Pratik Kız Sanat Okulu	8	1.108	-	1.108	948	-	948	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	1	-	-	-	-	-	-	68	13	55	17
TOKAT	24	32.512	16.105	16.407	32.267	15.953	16.314	112	78	34	60
Mesleki Eğitim Merkezi	6	1.811	1.308	503	1.811	1.308	503	47	39	8	21
Halk Eğitim Merkezi	12	29.205	14.176	15.029	29.205	14.176	15.029	65	39	26	39
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	841	584	257	646	434	212	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	6	655	37	618	605	35	570	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007/ '08 Öğretim yılı sonu											
TÜRKİYE GENELİ	1.693	2.707.964	1.271.836	1.436.128	2.384.412	1.137.308	1.247.104	10.035	6.617	3.418	5.663
Mesleki Eğitim Merkezi	369	304.856	248.870	55.986	304.856	248.870	55.986	4.657	3.809	848	1.976
Halk Eğitim Merkezi	957	2.271.057	970.066	1.300.991	1.969.695	845.023	1.124.672	4.851	2.729	2.122	3.535
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	72.561	50.277	22.284	60.541	41.049	19.492	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	355	58.513	2.623	55.890	48.797	2.366	46.431	164	5	159	58
Olgunlaşma Enstitüsü	12	977	-	977	523	-	523	363	74	289	94
AMASYA	15	15.089	7.794	7.295	14.014	7.336	6.678	93	74	19	53
Mesleki Eğitim Merkezi	5	1.843	1.385	458	1.843	1.385	458	43	39	4	33
Halk Eğitim Merkezi	7	11.674	5.415	6.259	10.745	5.054	5.691	50	35	15	20
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	1.394	993	401	1.261	896	365	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	3	178	1	177	165	1	164	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
ÇORUM	24	25.674	13.834	11.840	23.462	13.005	10.457	86	67	19	62
Mesleki Eğitim Merkezi	6	2.474	2.283	191	2.474	2.283	191	43	40	3	17
Halk Eğitim Merkezi	14	22.644	11.407	11.237	20.496	10.584	9.912	43	27	16	45
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları		236	144	92	230	138	92	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	4	320	-	320	262	-	262	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAMSUN	30	75.280	34.797	40.483	71.422	33.519	37.903	272	156	116	127
Mesleki Eğitim Merkezi	6	7.812	6.118	1.694	7.812	6.118	1.694	96	80	16	31
Halk Eğitim Merkezi	15	62.942	27.237	35.705	59.859	26.187	33.672	103	63	40	79
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları		1.884	1.434	450	1.619	1.206	413	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	8	2.642	8	2.634	2.132	8	2.124	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	1	-	-	-	-	-	-	73	13	60	17
TOKAT	23	29.172	14.879	14.293	25.504	13.167	12.337	109	79	30	56
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.051	1.480	571	2.051	1.480	571	46	40	6	20
Halk Eğitim Merkezi	12	25.517	13.025	12.492	21.946	11.350	10.596	63	39	24	36
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları		532	360	172	489	323	166	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	6	1.072	14	1.058	1.018	14	1.004	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2006/ '07 Öğretim yılı sonu											
TÜRKİYE GENELİ	1.669	2.357.719	1.148.593	1.209.126	1.592.134	703.716	888.418	9.250	6.063	3.187	5.511
Mesleki Eğitim Merkezi	363	352.945	292.185	60.760	-	-	-	4.450	3.700	750	1.949
Halk Eğitim Merkezi	934	1.836.063	787.456	1.048.607	.452.907	638.514	814.393	4.294	2.299	1.995	3.405

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
TÜRKİYE GENELİ											
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	72.835	50.673	22.162	59.515	40.787	18.728	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	360	93.186	18.278	74.908	77.850	24.414	53.436	169	5	164	73
Olgunlaşma Enstitüsü	12	2.690	1	2.689	1.862	1	1.861	337	59	278	84
AMASYA	15	15.993	8.079	7.914	10.464	4.916	5.548	79	63	16	48
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.061	1.583	478	-	-	-	40	37	3	26
Halk Eğitim Merkezi	7	12.608	5.626	6.982	9.298	4.097	5.201	39	26	13	22
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	1.166	868	298	1.034	767	267	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	3	158	2	156	132	52	80	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ÇORUM	24	27.708	14.810	12.898	18.338	9.279	9.059	92	73	19	53
Mesleki Eğitim Merkezi	6	3.278	2.836	442	-	-	-	45	42	3	18
Halk Eğitim Merkezi	14	23.630	11.767	11.863	17.650	8.998	8.652	47	31	16	35
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	360	207	153	349	203	146	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	4	440	-	440	339	78	261	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAMSUN	30	56.596	26.766	29.830	38.865	16.526	22.339	229	120	109	105
Mesleki Eğitim Merkezi	6	8.564	6.924	1.640	-	-	-	88	71	17	30
Halk Eğitim Merkezi	15	42.859	17.945	24.914	34.833	14.858	19.975	73	39	34	61
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	2.364	1.817	547	1.817	1.325	492	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	8	2.770	80	2.690	2.213	343	1.870	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	1	39	-	39	2	-	2	68	10	58	14

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
TOKAT	23	19.546	10.540	9.006	14.300	7.962	6.338	97	72	25	59
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.598	2.000	598	-	-	-	41	37	4	21
Halk Eğitim Merkezi	12	15.079	8.105	6.974	12.542	7.101	5.441	56	35	21	38
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	294	183	111	278	169	109	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	6	1.575	252	1.323	1.480	692	788	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2005/ '06 Öğretim yılı sonu											
TÜRKİYE GENELİ	1.656	2.132.998	1.038.513	1.094.485	1.437.641	636.168	801.473	9.675	6.206	3.469	5.361
Mesleki Eğitim Merkezi	354	307.744	259.647	48.097	-	-	-	4.469	3.757	712	1.886
Halk Eğitim Merkezi	925	1.674.358	721.311	953.047	1.312.891	588.458	724.433	4.702	2.396	2.306	3.339
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	74.365	51.802	22.563	62.083	42.374	19.709	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	365	74.661	5.750	68.911	61.701	5.336	56.365	184	5	179	70
Olgunlaşma Enstitüsü	12	1.870	3	1.867	966	-	966	320	48	272	66
AMASYA	15	14.016	7.323	6.693	9.479	4.669	4.810	90	69	21	52
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.147	1.621	526	-	-	-	45	42	3	27
Halk Eğitim Merkezi	7	10.519	4.790	5.729	8.333	3.888	4.445	45	27	18	25
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	1.154	912	242	1.000	781	219	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	3	196	-	196	146	-	146	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ÇORUM	23	21.154	11.388	9.766	16.103	8.094	8.009	101	78	23	73
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.609	2.448	161	-	-	-	51	47	4	18
Halk Eğitim Merkezi	14	17.885	8.706	9.179	15.562	7.861	7.701	50	31	19	55

Eğitim kurumu	Kurs Sayısı	Başlayan kursiyer			Bitiren kursiyer			Öğretmen			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
ÇORUM											
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	385	234	151	380	233	147	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	4	275	-	275	161	-	161	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAMSUN	31	51.116	24.654	26.462	34.775	15.181	19.594	221	126	95	107
Mesleki Eğitim Merkezi	7	7.789	6.212	1.577	-	-	-	92	78	14	33
Halk Eğitim Merkezi	15	39.473	17.109	22.364	31.863	14.142	17.721	81	41	40	64
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	1.853	1.333	520	1.514	1.039	475	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	8	2.001	-	2.001	1.398	-	1.398	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	1	-	-	-	-	-	-	48	7	41	10
TOKAT	23	19.060	10.055	9.005	13.395	6.761	6.634	102	74	28	56
Mesleki Eğitim Merkezi	5	2.066	1.587	479	-	-	-	42	38	4	21
Halk Eğitim Merkezi	12	15.361	8.160	7.201	12.025	6.508	5.517	60	36	24	35
3308 Sayılı Kanuna göre açılan Meslek Kursları	-	492	255	237	409	207	202	-	-	-	-
Pratik Kız Sanat Okulu	6	1.141	53	1.088	961	46	915	-	-	-	-
Olgunlaşma Enstitüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

El sanatları üretimi, TR83 Bölgesi'nin kalkınması ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan biridir. 2010 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre TR83 Bölgesi'nin toplam nüfusu 2.740.686'dır ve % 64'ü şehirde yaşamaktadır (OKA, 2011). Bölgede yaşamakta olan toplam nüfusun 2.102.186'sı 15 yaş ve üstünde olup 1.374.337'si kadındır (OKA, 2011). Bölgede, son beş yılda, öncelikle Halk Eğitim Merkezleri tarafından ve büyük çoğunluğu kadın olmak üzere yaklaşık 60.000 kişi el sanatları kurslarına katılmıştır (OKA, 2011).

TÜİK tarafından yapılan araştırmaya göre, 2009 yılında el sanatları kurslarının dahil olduğu yaygın eğitim kursları en fazla Samsun'da (58 kurs), en az Tokat'ta (4 kurs) düzenlenmiştir (Tablo 23).

Tablo 23. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLAMASI (İBBS) 3. DÜZEYE GÖRE KURS VE KURSİYER SAYILARI, 2009

	TR	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT	TR/Amasya Oranı (%)	TR/Çorum Oranı (%)	TR/Samsun Oranı (%)	TR/Tokat Oranı (%)
Kurs	19.817	13	16	58	4	0,07	0,08	0,03	0,02
Başlayan Kursiyer	1.206.406	1.252	473	2.241	257	0,10	0,04	0,19	0,02
Devam Eden Kursiyer	921.480	1.251	473	1.876	237	0,14	0,05	0,20	0,03
Bitiren Kursiyer	810.279	1.227	472	1.801	232	0,15	0,06	0,2	0,03

TÜİK, 2009

TR83 Bölgesi'nde, bu çalışmanın alan araştırması yapılırken ve literatür taramasında elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

TR83 Bölgesi'ndeki iller Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ta bu rapora temel teşkil edecek ve alan araştırmasını destekleyecek nitelikte olmak üzere YHKB tarafından hazırlanarak TR83 Bölgesi'ndeki Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerindeki Halk Eğitim Merkezleri ve İl Komisyonu üyelerine gönderilen "Taslak Ürün Analizi Form"ları

ve anılan formlara dayanılarak, şartnamede yer almamasına rağmen, yüklenici firma tarafından Belediye/Kaymakamlık/Valiliklerdeki ilgililer, Halk Eğitim Merkezleri Yöneticileri, Halk Eğitim Merkezleri Eğitimcileri/Usta Öğreticileri, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yöneticileri, Kursiyerler, Olgunlaşma Enstitüleri ve Kız Meslek Liseleri Bölüm Şefleri, Ticari Satış İşletmeleri ve Satıcılar, STK Temsilcileri ile üreticilere geliştirilen toplam 451 anket uygulanmıştır. Bu anketlerin 85'i Amasya, 94'ü Çorum, 150'si Samsun ve 122'si de Tokat'ta uygulanan ve/veya dönen anketlerdir (Tablo 24).

Tablo 24. İLLERE VE GRUPLARA GÖRE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİ

GRUPLAR	TOPLAM	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT
HALK EĞİTİM MERKEZİ - EĞİTİCİ / USTA ÖĞR.	66	24	21	6	15
HALK EĞİTİM MERKEZİ YÖNETİCİLERİ	16	10	2	2	2
KURSIYERLER	270	33	58	115	64
OLGUNLAŞMA ENS. MÜD. VE BÖLÜM ŞEFLERİ	3	0	2	1	0
ÜRETİCİLER	86	13	9	26	38
TİCARİ SATIŞ İŞLETMELERİ VE SATICILARI	5	5	0	0	0
STK TEMSİLCİLERİ	5	0	2	0	3

Anket sonuçlarına göre, TR83 Bölgesi el sanatları türlerine göre açılan kurs ve kursiyer sayıları ile toplam kurs sürelerinin yıllara göre dağılımı Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25. TR83 BÖLGESİ EL SANATLARI TÜRLERİNE GÖRE AÇILAN KURS ve KURSİYER SAYILARI ile TOPLAM KURS SÜRELERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI (2000 - 2011)

YILLAR	PARAMETRELER	EL SANATLARI KURSU DÜZENLEYEN KURUMLAR			TOPLAM
		HALK EĞİTİM MERKEZLERİ	OLGUNLAŞMA ENSTİTÜLERİ	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	
2000	KURSİYER SAYISI	771	21		792
	SÜRE (saat)	515	400	300	1.215
	KURS SAYISI	7	2	1	10
2001	KURSİYER SAYISI	922	16		938
	SÜRE (saat)	520	122	500	1.142
	KURS SAYISI	7	1	2	10
2002	KURSİYER SAYISI	614	20		634
	SÜRE (saat)	650	224	250	1.124
	KURS SAYISI	7	2	1	10
2003	KURSİYER SAYISI	590			590
	SÜRE (saat)	540			540
	KURS SAYISI	6			6
2004	KURSİYER SAYISI	1.904			1.904
	SÜRE (saat)				0
	KURS SAYISI	6			6
2005	KURSİYER SAYISI	998			998
	SÜRE (saat)	550			550
	KURS SAYISI	10			10
2006	KURSİYER SAYISI	1.226	12		1.238
	SÜRE (saat)	3.040	570		3.610
	KURS SAYISI	12	1		13
2007	KURSİYER SAYISI	3.735	46		3.781
	SÜRE (saat)	7.075	1.140	500	8.715
	KURS SAYISI	37	4	2	43
2008	KURSİYER SAYISI	2.282	36		2.318
	SÜRE (saat)	13.411	1.032	1.220	15.663
	KURS SAYISI	69	2	5	76

YILLAR	PARAMETRELER	EL SANATLARI KURSU DÜZENLEYEN KURUMLAR			TOPLAM
		HALK EĞİTİM MERKEZLERİ	OLGUNLAŞMA ENSTİTÜLERİ	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	
2009	KURSİYER SAYISI	3.617	34		3.651
	SÜRE (saat)	15.302	592	1.420	17.314
	KURS SAYISI	76	2	6	84
2010	KURSİYER SAYISI	4.383	90		4.473
	SÜRE (saat)	17.393	2.240	1.050	20.683
	KURS SAYISI	102	5	4	111
2011	KURSİYER SAYISI	2.599	71		2.670
	SÜRE (saat)	10.727	300	1.000	12.027
	KURS SAYISI	57	2	4	63
TOPLAM	KURSİYER SAYISI	23.641	346		23.987
	SÜRE (saat)	69.723	6.620	6.240	82.583
	KURS SAYISI	396	21	25	442

Tablo 25'in incelemesinden görüleceği üzere, 2000 – 2011 yılları arasında, TR83 Bölgesi'ndeki illerde bu araştırmanın kapsamında yer alan Halk Eğitim Merkezleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile Samsun Olgunlaşma Enstitüsü tarafından düzenlenen el sanatı kursların 396'sı Halk Eğitim Merkezleri (% 89), 25'i İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri (% 6), 21'i Samsun Olgunlaşma Enstitüsü (% 5) tarafından düzenlenmiştir.

Bölüm 3.2.3.4.1, 3.2.3.4.2 ve 3.2.3.4.3'te belirtildiği üzere, ülkemizde el sanatlarının korunmasına ve yaşatılmasına ilişkin olarak birçok kurum/kuruluş etkinliklerde bulunmaktadır ancak, söz konusu kurum/kuruluşların eğitim ile ilgili çalışmaları üç kategoride değerlendirilebilir:

1. Ana görevi halk eğitimi olan kurum/kuruluşlar,
2. Ana görevlerine ek olarak halk eğitimi alanında hizmet veren kurum/kuruluşlar,

3. Görevi içinde halk eğitimi olmadığı halde sosyal amaçlarla halk eğitimine destek veren kurum/kuruluşlar.

Bu çalışmada, TR83 Bölgesi'nde el sanatları ile ilgili eğitim veren başlıca kurumlardan, ana görevi halk eğitimi olan Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezleri (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İŞKUR Projeleri dahil), ana görevlerine ek olarak halk eğitimi alanında hizmet veren kurumlardan Samsun Olgunlaşma Enstitüsü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Amasya, Çorum, Samsun, Tokat İl Müdürlükleri ve amacına varmak için halk eğitimini araç olarak kullanan kurum/kuruluşlar kapsamında Belediyeler ile Sivil Toplum Kuruluşları'nın (Dernek, Vakıf vb.) düzenlediği kurslara ilişkin veriler analiz edilmiştir.

3.2.3.5.1. TR83 Bölgesi'nde Yaygın Eğitim Kapsamında El Sanatları Eğitimi Veren Kurumlar

3.2.3.5.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün (Anadolu Kız Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleri) ve yaygın eğitim (Pratik Sanat Okulları, Halk Eğitim Merkezleri, Olgunlaşma Enstitüleri) kurumları ülkenin tümünde olduğu gibi, TR83 Bölgesi illeri olan Amasya, Çorum, Samsun, Tokat'ta da, farklı eğitim sürelerinde, el sanatlarına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar, yaygın eğitim kapsamında; hizmet götürülen yerdeki kültür birikiminin yeni kuşaklara aktarılması, toplumdaki değişime uygun yeni bilgi birikimlerinin yayılması, bilimsel bulgulara dayalı yeni buluşların yaşama geçirilmesinde okul dışı kesimdeki yetişkinlerin bilgilendirilmesi, kişiye çalışma alanında yararlanacağı bilgi ve becerilerin verilmesi, toplumda eğitim ve çalışma alanlarında fırsat

eşitliği sağlamak olarak özetlenebilir (ÖZTÜRK, 2003).

Tablo 26’da, TR83 Bölgesi’ndeki illerde bulunan Halk Eğitim Merkezleri’nde düzenlenen el sanatları kursları listelenmektedir. Tablo incelendiğinde, Halk Eğitim Merkezleri’nde sadece kaybolmaya yüz tutmuş ve/veya yöresel nitelikteki geleneksel el sanatlarının değil, geleneksel el sanatları ile ilgisiz, hatta Türk el sanatları kapsamında olmayan, moda ve yeni eğilimlere/beğenilere yönelik kursların da düzenlendiği görülmektedir (ahşap boyama, kum boyama, kurdele nakışı vb).

Tablo 26. TR83 BÖLGESİ’NDE HALK EĞİTİM MERKEZLERİ TARAFINDAN AÇILAN EL SANATLARI KURSLARI (2000 – 2011)			
Boyama	Kilim Dokuma	Feretiko	Kese Yapma
Ahşap Boyama ve Yakma	Yassıçal Çuha	Geleneksel El Nakışları	Maketçilik
Kum Boyama	Zili Dokuma	Hazır Gereçlerle Yapılan Nakışlar	Makrome
Bartın İşi	Çiçek Yapımı	Makine Nakışı	Mefruşat
Bebek Yapma / Mısır Bebek Yapma	Çini	Kurdele Nakışı	Mekik Oyası
Dokuma	Çuha	İğne Oyası	Mis Sabun
Cecim Dokuma	Ebru	Tığ Oyası	Takı Tasarım
Düz Kirkitli Dokuma	El Nakışları Desen Çizme	Giyim	Tel Kırma
Bezayağı Dokuma	Genel El Nakışları	Gümüş	Tezhip
Bez Dokuma	Ev Aksesuarı	Hüsn-ü Hat	Turistik Eşya Yapımı
Kirkit Kilim Dokuma	Elde Aplike	Halı Onarımı	Yapma Çiçek
İpek Halı Dokuma	Elde Türk İşlemeleri	Keçe	Yorgan Dikimi

3.2.3.5.1.2. *Kültür ve Turizm Bakanlığı*

Kültür ve Turizm Bakanlığı, kaybolmaya yüz tutan Türk süsleme sanatlarını ve geleneksel el sanatlarını yaşatmak, tanıtmak, tahribini ve yok olmasını önlemek, bu sanatları aslına uygun olarak öğretip, eğitilmiş eleman ve ustalar yetiştirerek gelecek nesillere aktarılmasını ve istihdam olanağı yaratılmasını, kültür ve sanat sevgisinin yayılmasını sağlamak için her yıl, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri'nden gelen kurs tekliflerini değerlendirerek Türk süsleme sanatları ve geleneksel el sanatları kursları düzenlenmektedir.

El sanatları, UNESCO tarafından, 2003 yılında kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde, somut olmayan kültürel miras unsuru olarak kabul edilmiştir. Sözleşmede *somut olmayan kültürel miras*; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar olarak tanımlanmaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin amaçları;

- Somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini garanti altına almak,
- İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,

- Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak,
- Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamaktır.

Türkiye, 27 Mart 2006 tarihinde sözleşmeye resmen taraf olmuş ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, sözleşmenin icracı kurumu olarak belirlenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen el sanatları kurslarında, mahalli sanatçılar eğitim görevlisi olarak bilgi ve becerilerini aktarabilmektedir. Kursların planlanmasında, folklor araştırmacılarının ve el sanatları konusunda uzmanlardan oluşan değerlendirme komisyonlarının çalışmaları esas alınmakta, hangi ilde hangi kursun düzenleneceği belirlenir iken *değerlendirme komisyonlarında* uygun görülen ve arşiv kaydı yapılan sanatçıların desteklenmesi de amaçlanmaktadır. Kurslara katılan gönüllülerden kendini geliştirmek ve sanatı yaşatmak isteyenler, belli uygunluk şartlarını yerine getirmeleri halinde, *eğitici* olarak da görev alabilmekte, böylece geleneksel sanatların aktarımında en önemli unsur olan *sanatçının* manevi olarak desteklenmesine ve yeni sanatçıların yetiştirilmesine de katkıda bulunmaktadır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/belge/1-96682/yaygin-kultur-egitimi.html>).

TR83 Bölgesi'ndeki illerde, 2000 - 2011 yıllarında İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri tarafından düzenlenen kurslar, özellikle yörenin el sanatları ürünleri ile Türk süsleme sanatları kurslarıdır (Tablo 27). Bu durum, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen kursların, Bakanlığın ana işlevlerinden olan geleneğin yaşatılması ve yeni kuşaklara aktarılması işlevini gerçekleştirmeyi ön planda tuttuğunu göstermektedir.

Tablo 27. TR83 BÖLGESİ'NDE KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI TARAFINDAN AÇILAN EL SANATLARI KURSLARI (2000 – 2011)

Ağaç Kalıp Oymacılığı
Ahşap Oymacılığı
Bakır ve Alüminyum (Rölyef)
Ebru
Folklorik Bebek Yapımı
Hüsn-ü Hat 1
Hüsn-ü Hat 2
İğne Oyası
Tahta Baskı El Baskı Yazmacılık
Tezhip 1
Tezhip 2
Zembil Örücülüğü

3.2.3.5.1.3. İŞKUR

TR83 Bölgesi'ndeki Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde, İŞKUR işbirliği ile de el sanatları kursları düzenlenmektedir. Anılan kurslar, istihdamın artırılması ve işgücü piyasasının nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması amacıyla düzenlenmektedir. İşgücü yetiştirme kurslarına katılanlara, eğitimlere katıldıkları her bir fiili gün için kursiyer cep harçlığı verilerek eğitim süresince iş kazası ve meslek hastalığı sigorta primleri ödenmektedir (http://www.iskur.gov.tr/LoadExternalPage.aspx?uicode=statisgucu_yetistirmekursl).

3.2.3.5.1.4. Yerel Yönetimler

TR83 Bölgesi'nde Amasya ilinde Valilik ve Amasya Belediyesi'nin girişimi ile ilgili başka kurumlarla işbirliği içerisinde el sanatları kursları düzenlenmektedir.

Kadın Aile Danışma ve Hizmet Merkezi (KADHİM) Amasya Valiliği'nin 2007 yılında hazırladığı bir yönerge ile kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana, söz konusu merkezde el sanatları kursları düzenlenmektedir. Ayrıca 2009 yılında "AB Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı" kapsamında gerçekleştirilen proje ile KADHİM geliştirilmiştir. Amasya Valiliği İl Özel İdaresi'nin uygulayıcı olduğu projede, proje ortakları, Amasya Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği, Amasya Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu, proje iştirakçileri ise Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Amasya Kız Meslek ve Anadolu Kız Meslek Lisesi Müdürlüğü, Çağdaş

Yaşamı Destekleme Derneği ve Samsun Olgunlaşma ve Kız Meslek Lisesi'dir. Kadınlara cam füzyon ve savat gümüş işlemeciliği kursları verilen KADHİM, projenin tamamlanmasının ardından belirtilen kurumlarla çalışmalarını sürdürmektedir (www.kadhim.org).

Amasya Belediyesi'nin bir girişimi olarak, 5 adet Belediye Kültür Evi, Amasya'da el sanatları alanında kadınlara yönelik kurslar vermektedir. Söz konusu Kültür Evleri, 2009 yılında, hedef kitlesi olarak, istihdama katılmayan, evin dışında zaman geçirme ve sosyalleşme olanakları olmayan ailenin yapı taşı olan kadınlara hizmet vermek amacıyla kurulmuştur. Beş adet Kültür Evi'nin bulunması, sırf kent merkezindeki değil, çevre ilçelerde yaşayan kadınların da hedef kitleye dahil edilmesini sağlamıştır. Belediye Kültür Evleri'ne ait iki adet olmak üzere Satış Tanzim Bürosu ve Şerefeddin Sabuncuoğlu Müzesi satış yerleri bulunmaktadır.

Kültür Evleri'nin kurulmasında, Amasya Halk Eğitim ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü ve İŞKUR ile işbirliği içerisinde çalışılmaktadır. Ayrıca, 2010 yılında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ile Amasya Belediyesi ortaklığında yürütülen Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi çerçevesinde Kültür Evleri hem eğitimci ve atölye sağlayarak projeye destek vermiş hem de projenin eğitimlerinden yararlanmışlardır.

Belediye Kùltür Evleri'nde, bilgisayar, ön muhasebe, çocuk bakıcılığı ve unlu mamuller gibi konuların yanı sıra el sanatları alanında Osmanlı Sim Sırma, Mısır Bebek Yapımı, Giyim Tasarım, Amasya Dokuması, Keçe, Ahşap Boyama, Ahşap Yakma, Tezhip, Tel Kırma, Yassıçal Çuha Dokuma, İğne Oyası, El Nakışı, Gümüş İşlemeciliği ve İpek Halı Dokumacılığı kursları verilmektedir.

Söz konusu kurumlarda verilen mesleki eğitimlerden 2009-2011 yılları arasında 1775 kadının faydalandığı tespit edilmiştir. Halen 292 kadın hizmetlerden faydalanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, KADHİM ve Belediye Kùltür Evleri, Halk Eğitim Merkezleri ile aynı başlık altında değerlendirilmiştir.

3.2.3.6. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Eğitimi Analizi

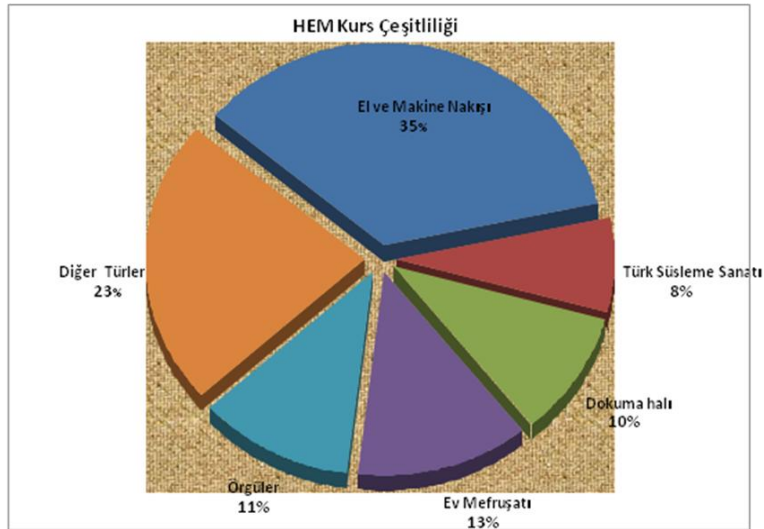
Bölüm 1.3'te belirtildiği üzere, bu çalışmanın alan araştırması yapılırken, paralel olarak, ilgili verilerin, tarama sürecinde sadece alandan elde edilememe olasılığına karşı veriler de toplanmıştır. Veri toplama aşamasında kayıtlar, raporlar, makaleler, bildirimler, eğitim ve nüfus istatistikleri gibi hâlihazırda var olan dokümanların incelenmesinin yanında, TR83 Bölgesi'ndeki illerin her birinde Halk Eğitim Merkezi yöneticileri, Halk Eğitim Merkezi eğitici ve usta öğreticileri, el sanatları kurslarına devam etmekte olan kursiyerler, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü ve Bölüm Şefleri, ticari satış işletmeleri ve satıcıları, bölgedeki sivil toplum kuruluşları temsilcilerine uygulanmak üzere, yüklenici firma tarafından ayrı ayrı hazırlanan anketler uygulanmıştır. Söz konusu anketlerden Halk Eğitim Merkezi Yöneticileri, Halk Eğitim Merkezi Usta Öğreticileri/Eğiticileri ve

Kursiyerler için yapılan analizler aşağıda sunulmaktadır (Ayrıntılı bilgi/analiz için Bkz. EK II).

3.2.3.6.1. Halk Eğitim Merkezleri Yöneticileri

TR83 Bölgesi'ndeki Halk Eğitim Merkezi yöneticileri tarafından “en çok kurs düzenlenen el sanatı”nın *el- makine nakışı* olduğu belirtilmiştir. El ve makine nakışını takı tasarımı, ahşap boyama, çini vb.nin yer aldığı “diğer kurslar” ile “ev mefruşatı”, “örgüler”, “dokuma halı” ve “Türk süsleme sanatları” izlemektedir. Veriler değerlendirildiğinde, “nakış” işinin halen en çok talep gören ve “Türk Süsleme Sanatları” kurslarının da en az talep gören kurslar olduğu söylenilebilir (Şekil 3). Bu durum Halk Eğitim Merkezleri'ndeki kursiyerlerin, kursa katılma amaçlarının piyasaya mal üretme ve pazarlama yerine, çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılama (çeyiz vb.) üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir.

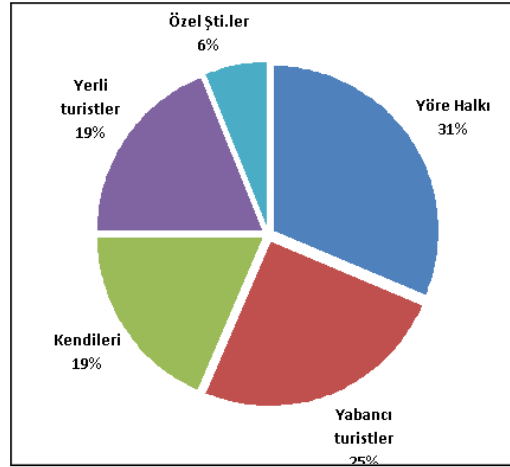
Şekil 3. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ'NDE DÜZENLENEN KURLAR

Halk Eğitim Merkezleri Yöneticileri'ne düzenlenen anketler değerlendirildiğinde, kurslarda eğitimi verilen ürünlerin alıcıları olarak % 31 ile yöre halkı, % 25 ile yabancı turistler, % 19 ile kendileri ve yine % 19 ile yerli turistler, % 6 ile özel şirketler olduğu belirtilmiştir (Şekil 4). Görüldüğü üzere,

üretilen el sanatı ürünlerinin en büyük alıcıları yöre halkının kendisidir.

Şekil 4. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ'NDE ÜRETİLEN ÜRÜNLERİN ALICILARI

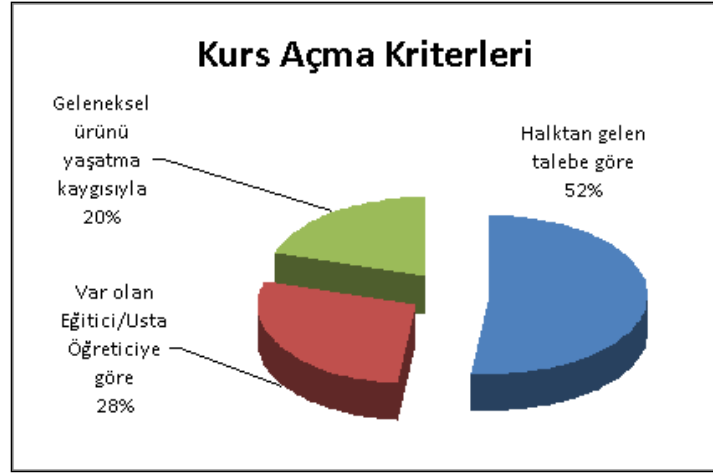
Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen kurslarda üretilen ürünlerin geçmişine yönelik, teorik ve/veya uygulamalı çalışmaların çoğunlukla yapılmadığı ve geçmişe yönelik yapılan çalışmaların ipek halı dokumacılığının yaygınlaştırılması ve kırsal kesimlerde üretilen el sanatlarının adlarının ve dokuma şekillerinin teorik olarak anlatılması şeklinde olduğu belirtilmiştir.

Üretilen el sanatlarının tasarımına yönelik olarak çalışmalarda bulunulmadığı ve bu konuda proje bazlı çalışmaların en çok İŞKUR projeleri olduğu belirtilmiştir. Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen el sanatı kurslarında, çoğunlukla usta eğiticilerin ve kadrolu öğretmenlerin görev aldığı, el sanatı ustalarının ise görev almadığı ifade edilmiştir.

Halk Eğitim Merkezleri'nde açılan el sanatı kurslarının çoğunlukla halktan gelen talebe göre düzenlediği, kurs açmadaki diğer ölçütlerin ise var olan eğiticilerin alanına göre kurs açılması ve geleneksel ürünü yaşatma kaygısı olduğu belirtilmiştir (Şekil 5). Halktan gelen talepten kastedilen, Halk Eğitim Merkezleri tarafından, merkezin binasında, duyuru afişi ile daha önce belirlenen en az 20

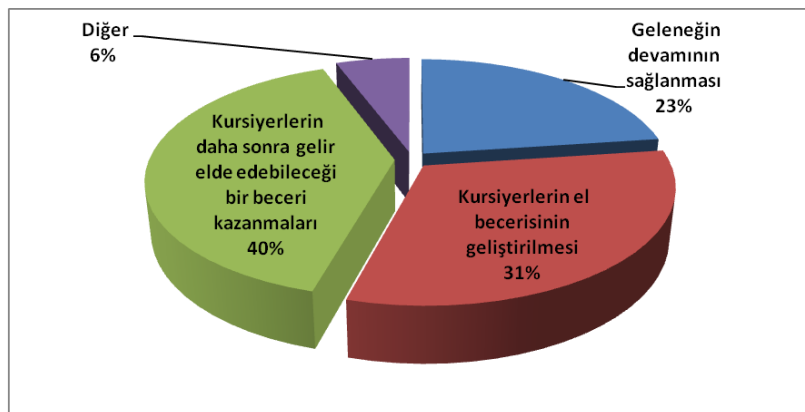
modülün ilanıdır. Kurslara ilişkin eğitim gereksinimini saptama çalışması etkin bir şekilde yapılmamaktadır.

Şekil 5. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ'NDE KURS AÇMA KRİTERLERİ

Yöneticiler, Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen kursların sonunda katılımcıların el sanatlarına ilişkin olarak, daha sonra gelir elde edebilecekleri bir beceri kazanmayı belediklerini, kursiyerlerin el becerilerinin gelişmesi ve geleneğin devamının sağlanmasının diğer beklentileri olduğunu ifade etmişlerdir (Şekil 6).

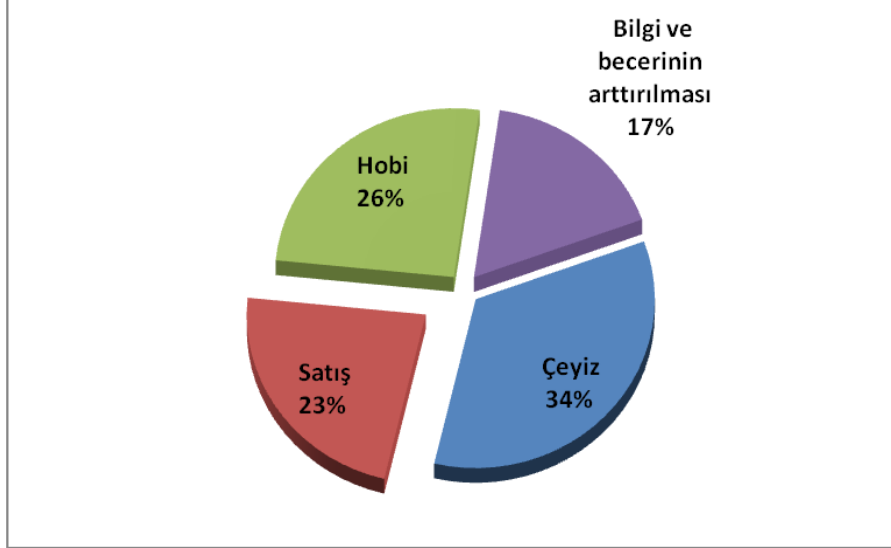
Şekil 6. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSIYERLERİNİN BEKLENTİLERİ

Yöneticiler, Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen el sanatları kurslarının sonunda üretilen el sanatları ürünlerinin, kursiyerler tarafından en çok çeyiz amaçlı değerlendirildiğini belirtmişlerdir (Şekil 7). Bu durum, kursiyerlerin, kursun

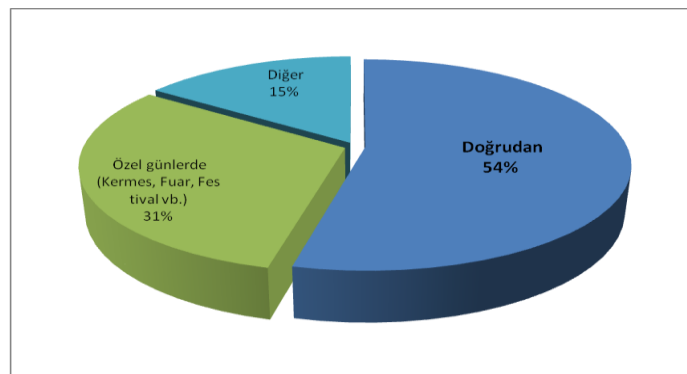
bitiminde, edindikleri bilgi/becerileri gelir elde etmeye yönelik kullanmadıklarını göstermektedir.

Şekil 7. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSIYERLERİNİN ÜRÜNLERİ DEĞERLENDİRME ŞEKİLLERİ

Yöneticiler, Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen el sanatı kurslarının sonunda *belge* verilmesine rağmen, söz konusu belgelerin istihdam yaratmada yararı olmadığını ve üretilen ürünlerin tanıtımının en çok kermes, sergi, fuar vb. etkinliklerde yapıldığını ve ürünlerin en çok doğrudan satıldığını, internet üzerinden veya mağazalar aracılığı ile satışın ise hiç yapılmadığını belirtmişlerdir (Şekil 8).

Şekil 8. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSIYERLERİNİN ÜRÜNLERİ SATIŞ KANALLARI

Yöneticiler, TR83 Bölgesi'ni ziyaret eden turistlerin, tur kapsamında el sanatları üretim atölyelerini ve satış ünitelerini gezmediklerini ve el sanatları ürünleri ile ilgili bir yurt dışı gezisine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, yöneticilerin çoğu turizm ve el sanatları ile ilgili düzenlenen herhangi bir eğitim etkinliğine katılmadıklarını ve konu ile ilgili bir eğitim etkinliği düzenlemediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, bilgi/görgü eksikliği yaratmakta ve yapılacak/ düzenlenecek yeni etkinlikler ile pazarlamada iletişim kurulacak paydaşlarla (S. acenteleri, rehberler, otelciler vb.) işbirliğini engellemektedir. Konu ile ilgili analiz için Bkz. EK II.

3.2.3.6.2. Halk Eğitim Merkezlerinde Görevli Eğitici/ Usta Öğreticiler

Halk Eğitim Merkezleri'nde görevli Eğitici/Usta Öğreticilere uygulanan anketler sonucunda elde edilen verilere göre, Halk Eğitim Merkezleri'nde 75 farklı kurs düzenlenmektedir (Bkz. Tablo 27). TR83 Bölgesi'ndeki iller arasında en çok çeşit ve sayıdaki kurs Amasya'da düzenlenmekte ve Amasya'yı sırası ile Tokat, Çorum ve Samsun izlemektedir.

En fazla düzenlenen kurs *el - makine nakışı*, en az düzenlenen kurs ise *kitre bebek yapımı* ve *kadın üst giyimidir*. En çok işleme tekniği ile hammaddesi hayvansal ve bitkisel lif olan el sanatları, en az da halk resmi eğitimi ve hammaddesi toprak olan el sanatlarının eğitimi verilmektedir. Yörenin geçmişinde de bitkisel liflerle yapılan dokumalar vardır ve dokuma giysi yapımında kullanılarak ihtiyacı gidermiştir (Sözgelimi, Kargı'da geçmişte pamuk yetiştirilip Kargı dokumaları adı altında üretilen dokumalar). Yörenin geçmişinde hammaddesi toprak olan, özellikle yeşil sırlı küpler vardır ve bu küpler boyutlarının büyüklüğü nedeni ile geçmişte kent merkezlerinde stoklama amaçlı kullanılmışlardır. Kırsal kesimde tüketimin daha kısa sürede

olması/stoklama gereksinimi bulunmaması nedeni ile büyük ve geniş hacimli toprak malzemeler kullanılmadığından, bölgenin geçmişinde de hammaddesi toprak olan ürünler az üretilmiştir. Günümüzde hammaddesi toprak olan ürünler dekoratif amaçlıdır ve bu ürünlere yönelik eğitim, en az düzenlenen kurstur. Ayrıca, örgüler (tığ, şiş, iğne, mekik, firkete, boncuk vb.) ile hammaddesi ahşap ve metal olan el sanatlarının eğitimi önemli yer tutmaktadır.

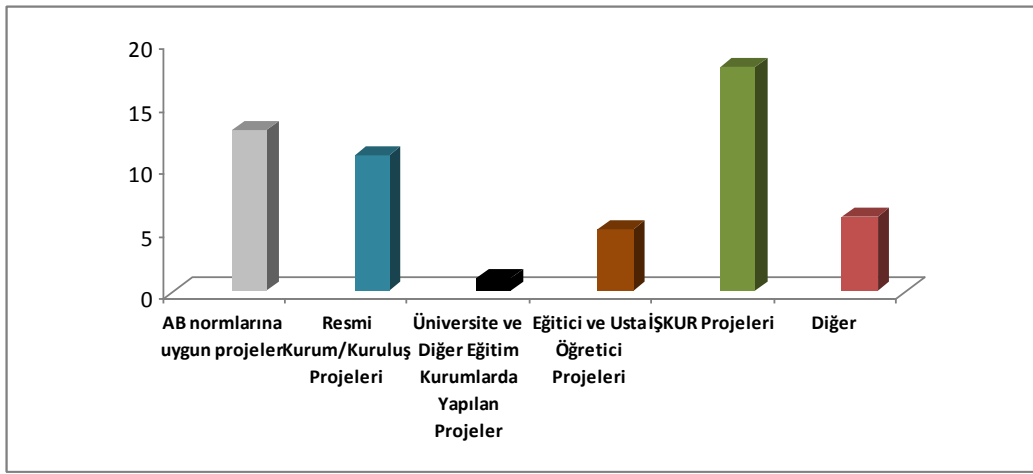
Kurslarda üretilen el sanatı ürünlerinin büyük çoğunluğu, bireysel üretim niteliğindedir ve kooperatifleşme veya pazardaki şirketlere satış amacını güden el sanatları üretimi yapılmamaktadır. Kurslara katılanlar, eğitim sürecinin sonunda, kooperatifleşmeye ve/veya ürünlerini pazarlayacakları mağaza arayışına girmemektedirler.

Halk Eğitim Merkezi eğitici/usta öğreticilerinin verdikleri cevaplara göre, eğiticilik/usta öğreticilik yaptıkları kursta, ilgili el sanatının geçmişine yönelik teorik ve/veya uygulamalı olarak eski desen ve motiflerin unutulmamasını sağlamak için yeni üretilen ürünlerde kullanılması, eskiden yapılan örneklerin ve tarihlerinin araştırılması, geçmişte kullanılan desenlerin günümüze uyarlanması ve eski örneklere uygun üretim ve üretim tekniklerinin araştırılması vb. münferit çabalar içerisinde oldukları düşünülebilir.

Halk Eğitim Merkezleri eğitici/usta öğreticileri, el sanatının geliştirilmesine yönelik teorik/pratik olarak el sanatının minyatür hale getirilip satışının kolaylaştırılması, farklı örnekler tasarlanması, moda uygun modernizasyon çalışmalarının yapılması, kaybolmakta olan el sanatlarına (hesap işi, Maraş işi, Türk işi vb.) yönelmesi, tasarım yarışmalarına ürün gönderilmesi, yeni tasarımların hazırlanması vb. çabalarda bulduklarını beyan etmişlerdir.

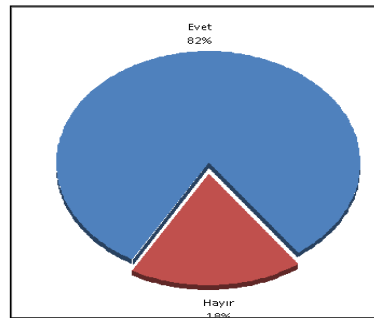
Halk Eğitim Merkezleri'nde proje bazlı çalışmaların en çok İŞKUR projeleri olduğu, üniversite ve diğer eğitim kurumları ile proje çalışmalarının yetersiz olduğu belirtilmiştir (Tablo 28). İŞKUR, projelere hibe desteği verdiği için ve başvurunun ön koşullarından birisi proje bazlı eğitim etkinliği olduğu için en çok projenin İŞKUR ile yapıldığı düşünülmektedir.

Tablo 28. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ'NDE PROJE BAZLI ÇALIŞMALAR

Eğitcilik yaptıkları Halk Eğitim Merkezleri'nde kursiyerlere belge verildiğini ifade eden eğitici/usta öğretici oranı % 82'dir. % 18'i kursların bitiminde belge verilmediğini belirtmişlerdir (Şekil 9).

Şekil 9. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSİYERLERİNİ BELGELENDİRME

Halk Eğitim Merkezi Eğitici/Usta Öğreticileri, eğitimcilik yaptıkları kursun düzenlenmesinde yörelinin ihtiyaç ve

önceliklerinin göz önüne alındığını belirtmektedir. Oysaki alan araştırmasında yapılan gözlem ve görüşmelerde, var olan modüllerin ilanla duyurulması sonucu halktan gelen talebe göre kurs açıldığı bilgisi edinilmiştir.

Halk Eğitim Merkezi Eğitici/Usta Öğreticilerine Göre Kursların Düzenlenmesinde Göz Önüne Alınan Öncelikler

- Aile ve yurt ekonomisine katkıda bulunmak
- Çeyiz
- Ekonomik ihtiyaçlar
- Hammadde bulma kolaylığı
- Kadınlara iş imkânı yaratmak
- Kadınların gelir elde etmesi
- Kişisel ihtiyaçların giderilmesi
- Kullanım
- Maddi destek ve eğitim ihtiyacının giderilmesi
- Kumaşların daha dayanıklı olabilmesi ve ekonomiye uygun olması için çalışmalar
- Müşterilere hitap eden hediyeelik eşyalar üretmek
- Oyaları tekrar canlandırmak
- Sektöre kalifiye eleman yetiştirmek
- Turizm alanındaki öncelik ve ihtiyaçlara cevap vermek
- Unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını yaşatmak
- Yerli yabancı turistler için hediyeelik eşya sunulmasını sağlamak

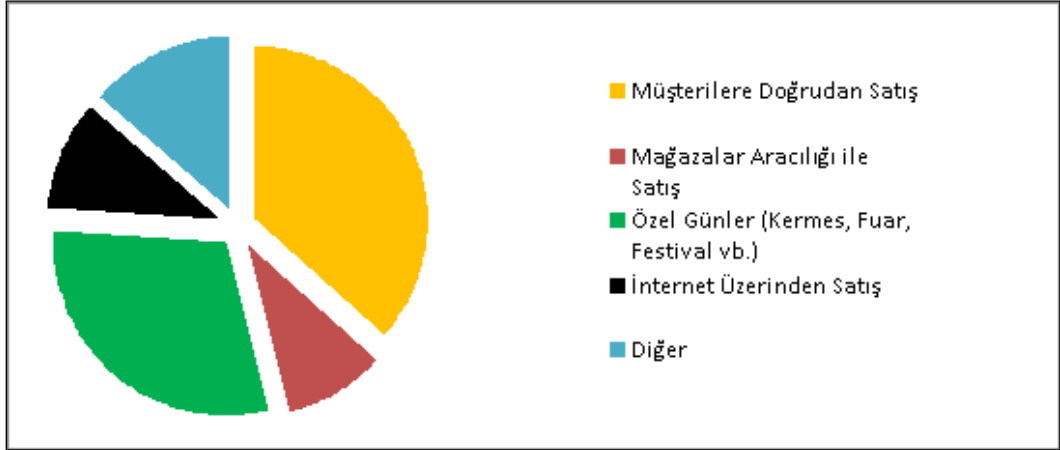
Halk Eğitim Merkezi Eğitici/Usta Öğreticilerine göre, eğitimcilik yaptıkları kursta öğrettikleri el sanatı ürünlerinin alıcıları maalesef yoktur ve öğreticiler kendi çabaları ile sipariş bulmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, Halk Eğitim Merkezi Eğitici/Usta Öğreticileri el sanatı ürünlerinin çeyiz üretimi ve dernek aracılığı ile fabrikalarla anlaşarak toplu iş alınması yoluna gidilmesinin dışında potansiyel alıcılarının

aşağıda belirtilmekte olanlardan meydana geldiğini düşünmektedirler.

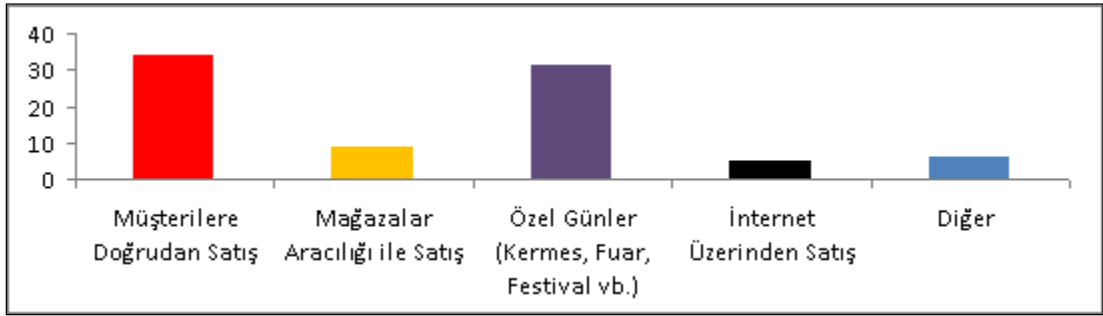
- El işçiliğine önem veren kimseler alıcıdır.
- El oymacılığına ve sanata önem verenler alıcıdır.
- El sanatlarına ilgi ve ihtiyaç duyan herkes alıcıdır.
- Halı tüccarları alıcıdır.
- Hediyelik ürün üreten firmalar alıcıdır.
- Ürünler her kesime hitap etmektedir.
- Kamu kurumları alıcıdır.
- Koleksiyoncular alıcıdır.
- Özel şirketler alıcıdır.
- Tur gezilerinde turistler alıcıdır.
- Özel şirketler alıcıdır.
- Yerli ve yabancı turistler alıcıdır.
- Yöre halkı satın almaktadır.
- Yörede görev yapan yöneticiler alıcıdır.

Halk Eğitim Merkezi Eğitici/Usta Öğreticilerinin beyanına göre, kurslarda öğrettikleri el sanatı ürünlerinin pazarlanmasında ilk sırayı müşterilere *doğrudan satış* almaktadır. Müşterilere doğrudan satış kermes, fuar, festival vb. özel günlerdeki satışlar izlemektedir. Mağazalar aracılığı ile satış en az satış yüzdesini oluşturmaktadır (Şekil 10 - 11). Mümkün olan en kolay satış kanalı olarak yılsonunda açılan sergi ve kermeslerde yapılan satışlar müşterilere doğrudan satış olarak belirtilmiştir.

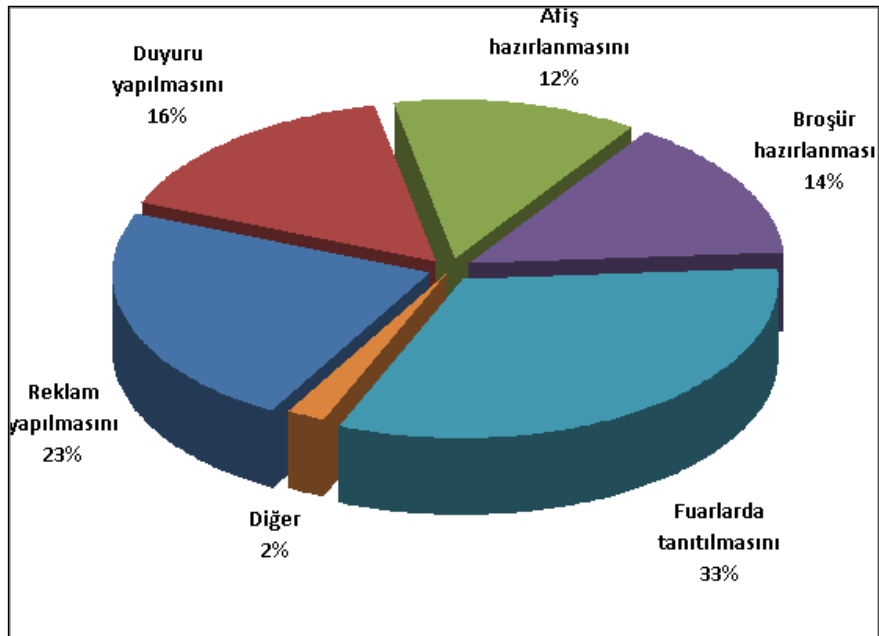
Şekil 10. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSİYERLERİNİN ÜRÜNLERİNİ PAZARLAMA YÖNTEMLERİ

Şekil 11. HALK EĞİTİM MERKEZLERİ KURSİYERLERİNİN ÜRÜNLERİNİ KURS SIRASINDA PAZARLAMA DURUMU

Şekil 12. ÜRÜNLERİN TANITIMI İÇİN PAZARLAMA KOLAYLIĞI

Halk Eğitim Merkezleri Eğitici/Usta Öğreticileri, kurslarda öğrettikleri el sanatı ürünlerinin tanıtımı için en uygun yerin fuarlar olduğunu belirtmektedirler. Diğer tanıtım etkinliği olarak ise internet siteleri ve TV programlarını, mağaza vitrinlerini ve sergileri ifade etmektedirler (Şekil 12).

Halk Eğitim Merkezleri Eğitici/Usta Öğreticileri'nin % 55'i verdikleri kurslarda öğrettikleri ürünlerin motiflerinin hikâyesi olmadığını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında anketleri cevaplayan Halk Eğitim Merkezleri Eğitici/Usta Öğreticileri'nin yarısından fazlası (% 53) turistlerin tur programı kapsamında el sanatları üretim atölye ve satış alanlarını kontrol ve gezmelerinin uygun olacağını (% 57), el sanatları ile ilgili eğitim etkinliklerine el nakışları ile ilgili seminer, sempozyum, yarışma, fuar, vitrin hazırlama vb. etkinlikler kapsamında katıldıklarını belirtmişlerdir. Turizm ve el sanatları ile ilgili olarak kendilerinin bir etkinlik düzenlediklerini belirtenlerin oranı sadece % 17'dir.

3.2.3.6.3. Samsun Olgunlaşma Enstitüsü

Araştırma kapsamında, TR83 Bölgesi illerindeki tek Olgunlaşma Enstitüsü olan Samsun Olgunlaşma Enstitüsü ile görüşülmüş ve anket uygulanmıştır. Alan araştırması sırasında el sanatlarına kayıtlı kursiyerlere ulaşamadığı için uygulanabilen anket sayısı oldukça azdır, bu nedenle yeterli veri alınamamıştır. Ancak, yapılan görüşmelere/cevaplanan anketlere göre, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü el sanatları kapsamında, çarpana, ebru, keçe süs eşyaları, kilim dokuma, seramik, yama baskısı kursları düzenlemektedir.

Samsun ilinde üretilen el sanatı ürünleri, geçmişte yazma, başörtüsü, giysi, ayakkabı vb. amaçlarla kullanılır iken,

günümüzde pano, giyecek, yatak örtüleri, sepet, kırlent, şal, tişört vb. şekilde kullanılmaktadır. Enstitü'nün düzenlediği kurslarda üretilen ürünlerde genellikle geleneksel renkler kullanılmaktadır. Kurumsal olarak el sanatları ürünlerinin tasarımına yönelik teorik ve/veya uygulamalı çalışmalar yapılmamıştır.

Enstitüde düzenlenen el sanatları kursları geleneksel ürünü yaşatma kaygısıyla, halktan gelen talebe göre ve var olan eğitici/usta öğretici durumuna göre açılmaktadır.

Enstitüde münferit üretim ve atölye üretimi yapılmaktadır ve ürünlerin hedef kitlesi yöre halkı ile el sanatına değer veren bireylerdir. Ayrıca, öğretme amaçlı üretim yapılmaktadır.

El sanatları kurslarının sonunda üretilen ürünlerin üretilme amaçları çeyiz, satış, hobi bilgi ve becerilerin artırılması vb. şekilde çeşitlidir.

Enstitüde gerçekleştirilen kursların sonunda katılımcılardan geleneğin devamını sağlamaları, el becerilerini geliştirmeleri ve daha sonra gelir elde edebilecekleri bir beceri kazanmaları beklenilmektedir.

Ürettikleri ürünlerin karşılığında üreticilere/kursiyerlere bir ödeme yapılmamaktadır ve kurs bitiminde kursu bitirenlere bir belge verilmesine rağmen, kursun istihdam yaratmadaki etkisine ilişkin olarak bir şey söylenememektedir.

Enstitü bünyesinde üretilen ürünler resmi kurum ve kuruluşlar tarafından özel günlerde hediyelik eşya olarak verilmekte ve tanıtımı, genellikle fuarlarda ve yerel gazetelerde yapılmaktadır.

Üretilen ürünlerin satışı müşterilere doğrudan, fuar/kermes/festival/defile vb. özel günlerde veya sipariş üzerine yapılmaktadır. Mağazalar aracılığı ile veya internet üzerinden satış yapılmamaktadır.

Samsun iline giden turistler tur kapsamında satış ünitelerini gezebilmektedirler.

Olgunlaşma Enstitüsü'nün eğiticileri turizm ve el sanatları ile ilgili çeşitli etkinliklere katılmışlar ve etkinlikleri yararlı bulmuşlardır. Ancak, kendileri konu ile ilgili bir etkinlik düzenlememişler ve inceleme gezisi kapsamında yurt dışında bir gözlemde bulunmamışlardır.

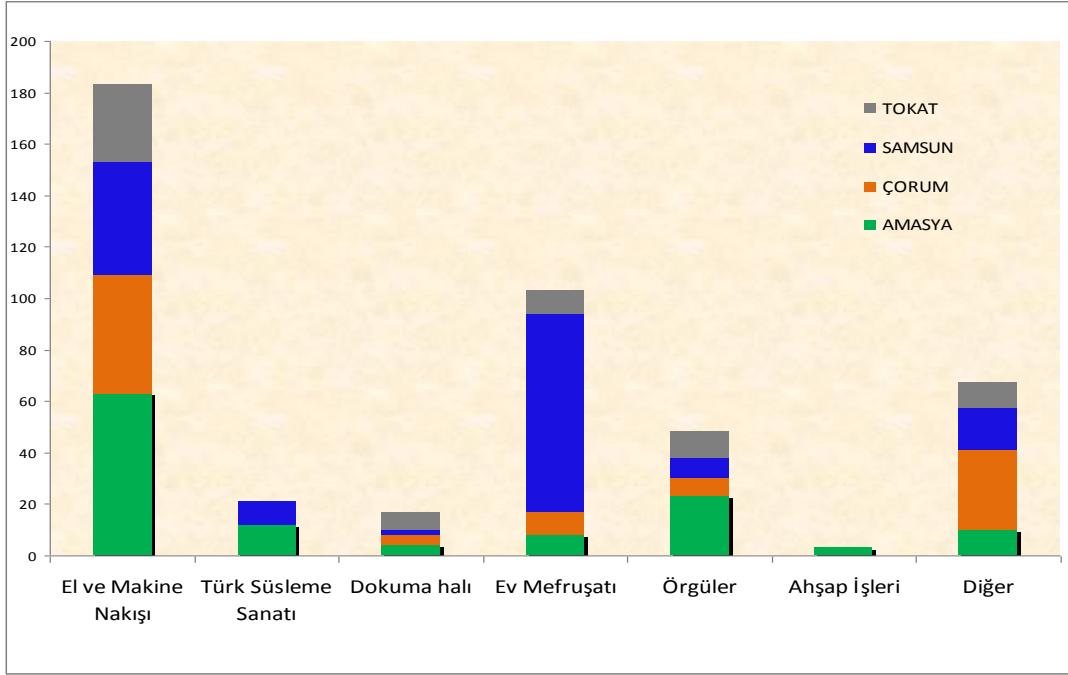
Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi/analiz için Bkz. EK II.

3.2.3.6.4. TR83 Bölgesi'nde El Sanatları Kurslarına Katılan Kursiyerler

Araştırma kapsamında, veri toplamak için alan araştırmasının yapıldığı Kasım 2011 sonu itibarı ile TR83 Bölgesi'ndeki illerde el sanatı kurslarına devam etmekte olan kursiyerlere de anket uygulanmış ve ürettikleri ürünlerin analizi yapılmıştır (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. EK II).

Kursiyerlerden alınan cevaplara göre, tüm illerde makine nakışı en çok tercih edilen kurs niteliğindedir. Diğer kurslar ise ev mefruşatı, dokuma sanatı, Türk süsleme sanatları, örgüler, ahşap işleri ve ahşap boyama, takı, Hitit örgü, kasnakta tutkallı damlatma işi gibi kurslardan oluşmaktadır (Bkz. Kursiyer Anket Formu Analizi Tablo 1/ EK II-A) Şekil 13, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat'ta kursiyerlerin el sanatları kurslarında ürettikleri ürünlerin çeşitlerini göstermektedir.

Şekil 13. TR83 BÖLGESİ'NDE KURSIYERLERİN TERCİH ETTİKLERİ KURLAR

Kursiyerlerin ürettikleri ürünlerin hammaddesi genellikle hayvansal ve bitkisel liftir ve teknik olarak da işleme tekniği en çok kullanılan tekniktir. Halk Eğitim Merkezleri Eğitici/Usta Öğreticilerinin belirttiği gibi, TR83 Bölgesi havza olduğu için geçmişinde bitkisel liflerle yapılan dokumalar ve dokuma zorunluluğu vardır (Sözgelimi, Kargı'da geçmişte pamuk yetiştirilip Kargı dokumaları adı altında üretilen dokumalar bulunmaktadır).

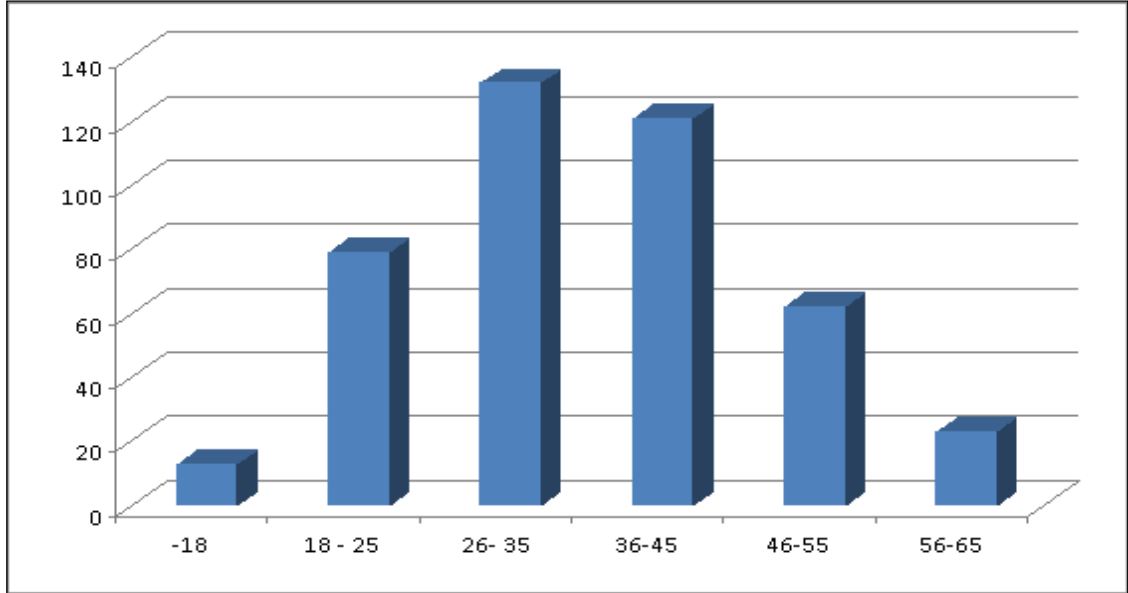
Kursiyerlerin yaş dağılımına bakıldığında TR83 Bölgesi'ndeki illerde kurslara devam etmekte olanlar çoğunlukla, istihdam yaratılması halinde aktif çalışabilecek 26 – 35 yaş grubu arasındadır (Tablo 30, Şekil 14) ve söz konusu yaş grubunda olup kurslara devam eden en fazla kursiyer Amasya'dadır. Kurslara devam eden kitlenin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu düşünüldüğünde ve 26 – 35 yaş arası grubun eğitim sürecini tamamlamış, genellikle evli kadınlar olduğu değerlendirildiğinde, kurslara devam

etme gerekçelerinin sosyal ortama katılmak ve boş zamanlarını değerlendirmek olduğu söylenebilir.

Tablo 29. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE EL SANATLARI KURSIYERLERİNİN YAŞ DAĞILIMI

Yaş Grubu	TOPLAM		AMASYA		ÇORUM		SAMSUN		TOKAT	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
-18	13	3,1		0,0	11	2,6		0,0	2	0,5
18 – 25	79	18,9	31	7,4	34	8,2	10	2,4	4	1,0
26- 35	132	31,7	90	21,6	11	2,6	17	4,1	14	3,4
36-45	121	29,0	23	5,5	27	6,5	32	7,7	39	9,4
46-55	62	14,9	7	1,7	14	3,4	40	9,6	1	0,2
56-65	23	5,5	12	2,9	5	1,2	6	1,4	0	0,0
Toplam	417	100,0	163	39,1	91	21,8	105	25,2	58	13,9

Şekil 14. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE EL SANATLARI KURSIYERLERİNİN YAŞ DAĞILIMI

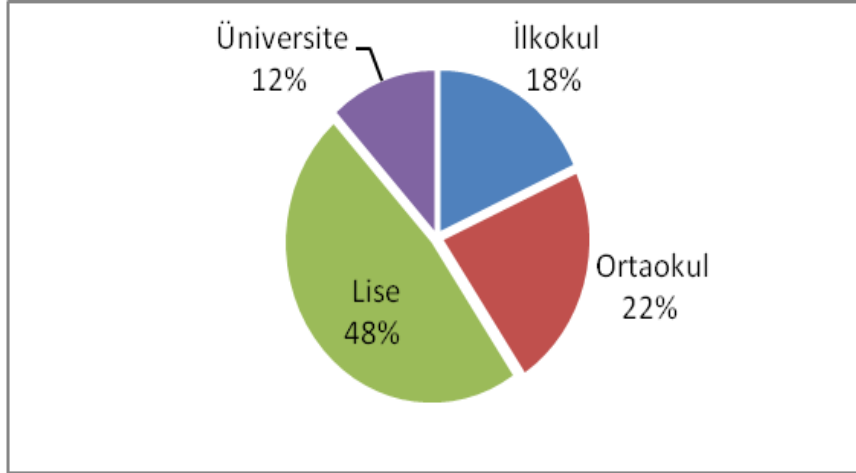

TR83 Bölgesi'nde el sanatları kurslarına devam etmekte olanların öğrenim durumları incelendiğinde; en yüksek oranda lise mezunlarının kurslara devam ettikleri, en az da üniversite mezunlarının kurslara katıldıkları görülmektedir

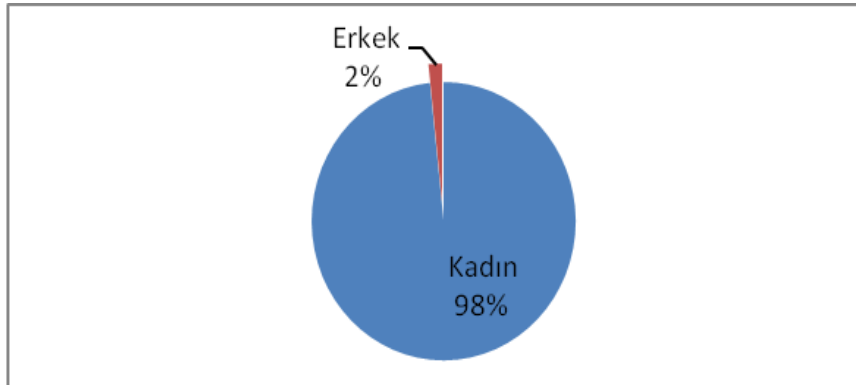
(Şekil 15). Bu durum, lise mezunlarının el sanatları eğitimi alıp pazara yönelik üretim yapma talebinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 15. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE KURSLARA DEVAM ETMEKTE OLANLARIN ÖĞRENİM DURUMLARI

TR83 Bölgesi'nde el sanatları kurslarına devam etmekte olanların çoğu (% 98) kadındır (Şekil 16).

Şekil 16. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ İLLERDE KURSLARA DEVAM ETMEKTE OLANLARIN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

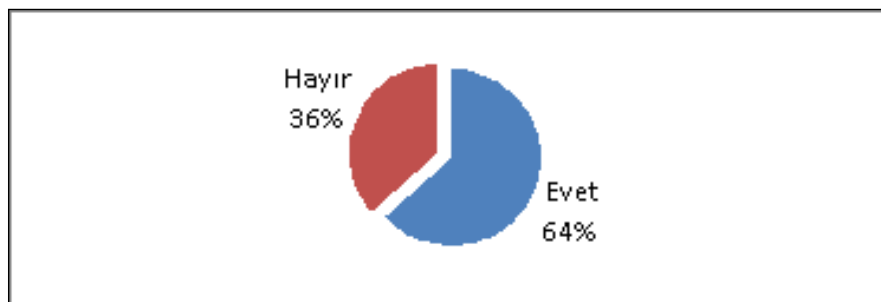
TR83 Bölgesi'nde kurslara devam eden kursiyerlerin çoğu, haftada 30 saat gibi oldukça fazla zamanlarını kurslara ayırmaktadırlar (Tablo 30).

Tablo 30. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ EL SANATLARI KURSİYERLERİNİN HAFTALIK DEVAM SÜRELERİ

Süre (Saat)	Sayı	%	Süre Toplam	%
3	1	0,3	3	0,03
4	1	0,3	4	0,04
5	2	0,5	10	0,11
6	12	3,1	72	0,78
8	8	2,0	64	0,69
10	18	4,6	180	1,95
12	38	9,7	456	4,94
14	19	4,9	266	2,88
15	6	1,5	90	0,97
16	39	10,0	624	6,76
20	46	11,8	920	9,97
21	5	1,3	105	1,14
24	2	0,5	48	0,52
25	8	2,0	200	2,17
28	3	0,8	84	0,91
30	94	24,0	2.820	30,55
35	55	14,1	1.925	20,85
40	34	8,7	1.360	14,73
Toplam	391	100,0	9.231	100,0

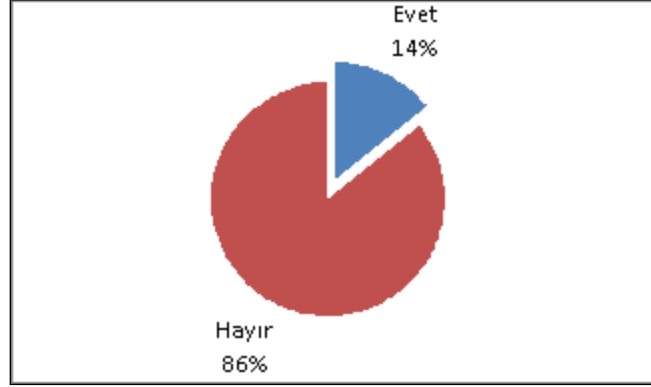
Kurslara katılanların çoğu (% 64), alacakları belgenin iş bulmalarında yardımcı olacağı beklentisi içindedirler (Şekil 17). Ancak, bu beklenti istihdam piyasasında karşılığını bulamamaktadır.

Şekil 17. KURSİYERLERİN KURLARA KATILMADA İŞ İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ

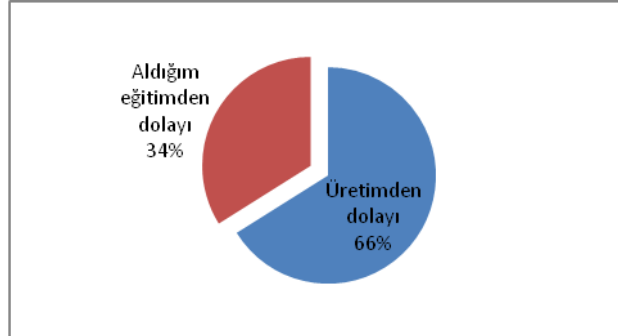
Kurslara katılanların çoğu (% 86) kursa katıldıkları için bir ücret almamaktadırlar (Şekil 18). Geri kalanlar ise muhtemelen İŞKUR tarafından ve/veya AB destekli düzenlenen ve gün başına ödeme yapılan nitelikteki kurslara devam etmektedirler.

Şekil 18. KURSIYERLERİN KURSLARDAN ÜCRET ALIP ALMADIKLARI

Kurslara devam edenlerin aldıkları ücret çoğunlukla (% 66) ürettikleri ürünler için ödenmektedir (Şekil 19).

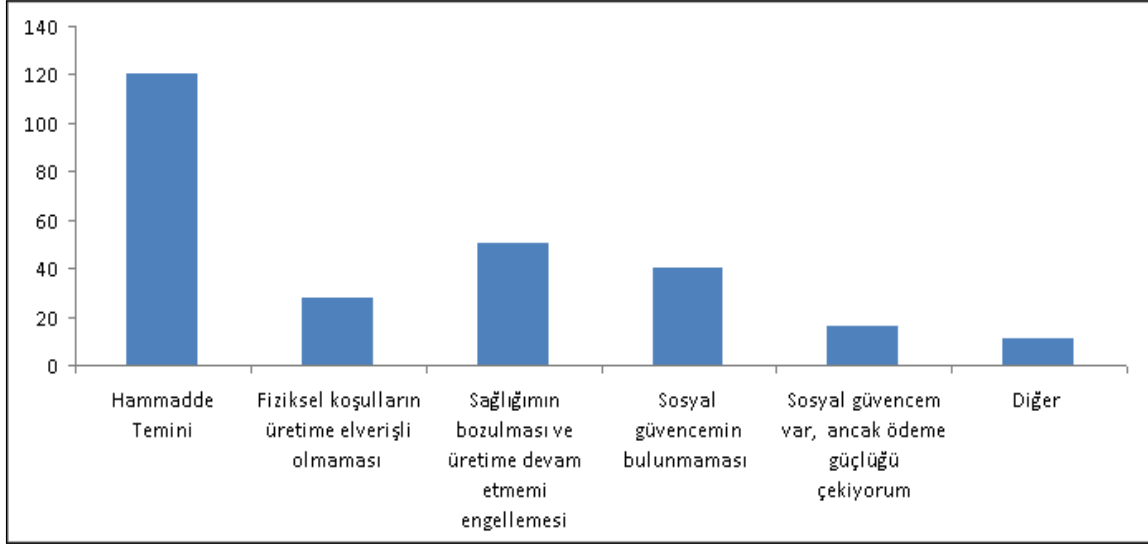
Şekil 19. KURSIYERLERE ÜCRET ÖDENME GEREKÇESİ

Kursiyerler el sanatları ürünlerini üretirken en çok hammadde temininde güçlüklerle karşılaşmaktadırlar (% 45,3), bu sorunları yörede el sanatı üretimi yapanların hammadde temininde zorlanmaları, çalışma ortamlarının üretime elverişli olmaması (küçük alan, ısıtma güçlüğü, havalandırmaya müsait olmama vb.), yaptıkları ürünlerden (demir tozu, talaş yutmaları vb.) ve atölye ortamlarından dolayı sağlıklarının bozulması ve üretime devam edememeleri, sosyal güvencelerinin

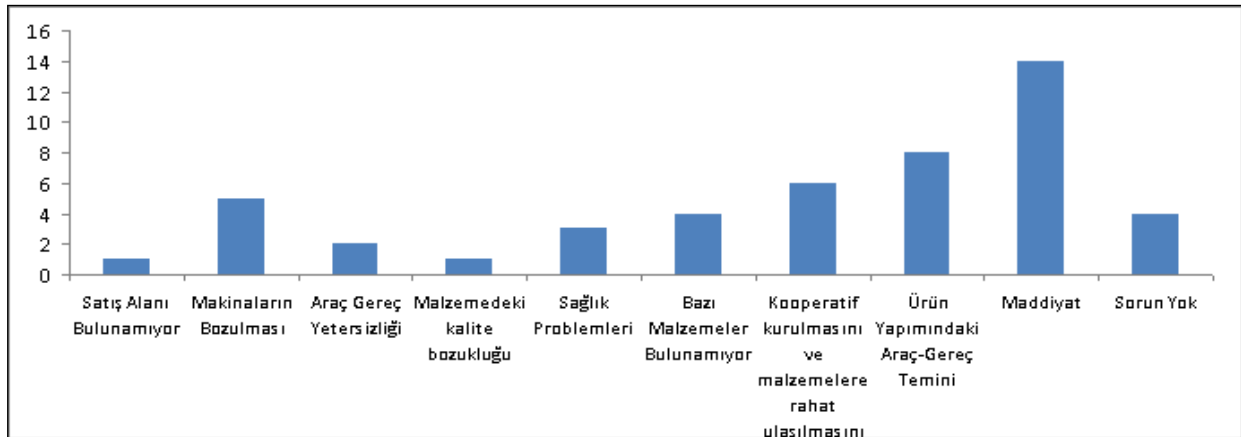
bulunmaması veya sosyal güvenceleri olmasına rağmen ödeme güçlüğü içinde olmaları gibi sorunlar izlemektedir (Şekil 20).

Şekil 20. KURSIYERLERİN ÜRETİMDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

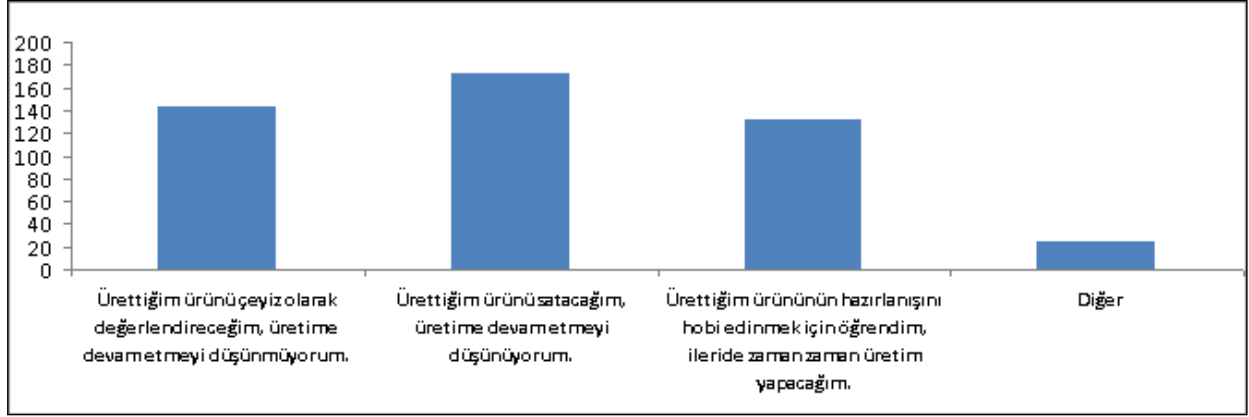
Kursiyerlerin Şekil 20’de belirtilenlerin dışında üretimde karşılaştıklarını belirttikleri “diğer sorunlar” Şekil 21’de sunulmaktadır.

Şekil 21. KURSIYERLERİN ÜRETİMDE KARŞILAŞTIKLARI “DİĞER” SORUNLAR

Şekil 22’de görüldüğü üzere, kursiyerler çoğunlukla devam ettikleri kursta ürettikleri ürünleri satma beklentisi ve/veya ileride üretim yapma düşüncesi içindedirler. Ancak, sadece çeyiz amacı ile kursta devam edenlerin sayısı da oldukça yüksektir.

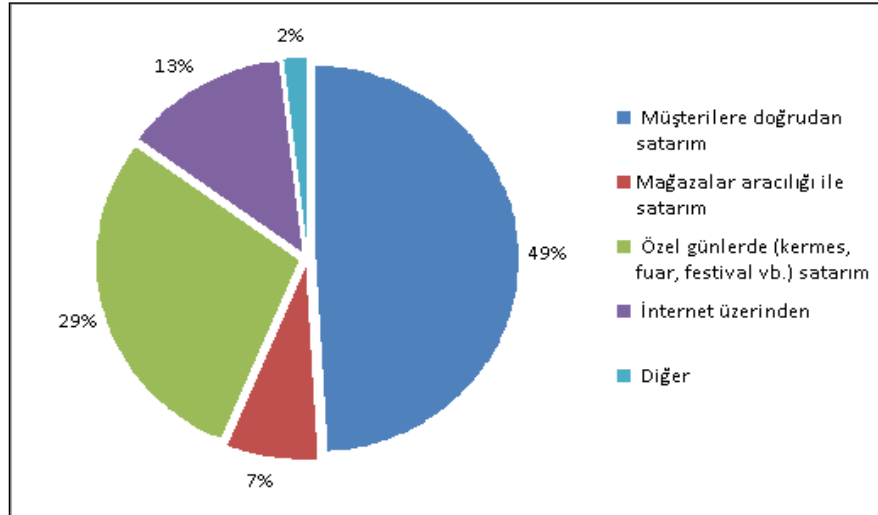
Şekil 22. KURSIYERLERİN ÜRÜNLERİNİ SATMA BEKLENTİLERİ

Kursa devam etme nedeni olarak yukarıda belirtilen nedenlerin dışında belirtilen “diğer” nedenler; dernek yararına, üretici bir bayan olmanın kendine güven sağlaması, ev bütçesine katkı, unutulmaya yüz tutmuş bir sanatın günyüzüne çıkmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına aracılık, kermese destek, çeyiz ve satış, hobi olarak ifade edilmiştir.

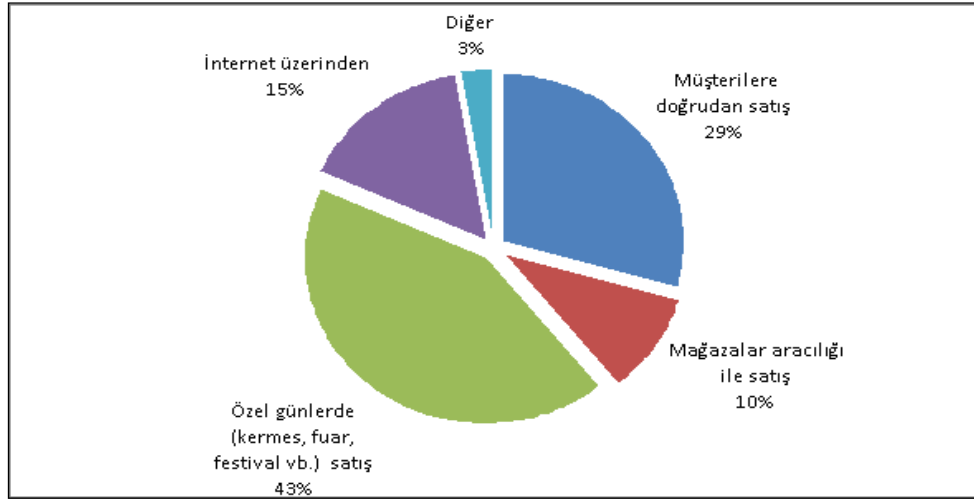
Kursiyerlerin büyük bir bölümü ürünlerinin pazarlanmasında *müşterilere doğrudan satışı* (% 49), sonra sırası ile *özel günlerde, internet üzerinden, mağazalar aracılığı* ile satışı tercih edeceklerini belirtmişlerdir (Şekil 23).

Şekil 23. KURSIYERLERİN ÜRÜNLERİNİ PAZARLAMA TERCİHLERİ

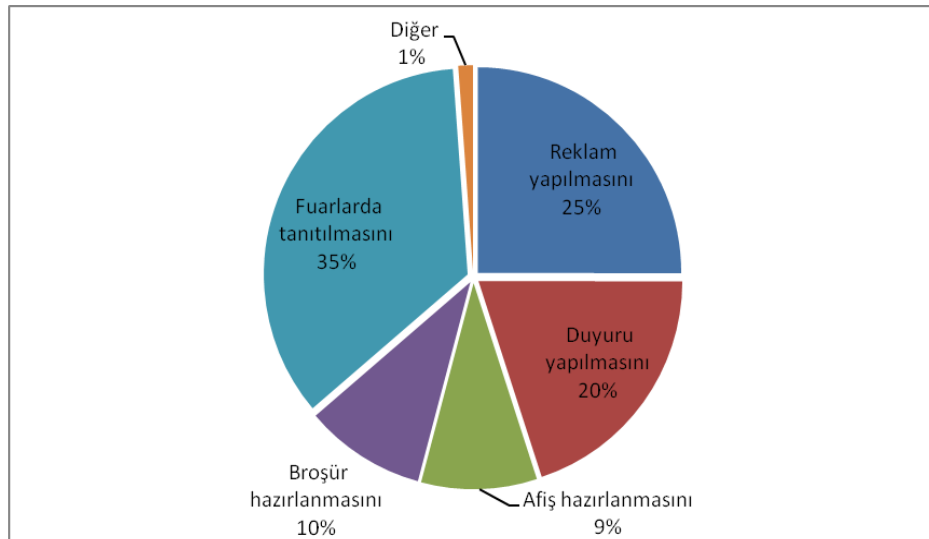
Kursiyerler ürettikleri ürünlerin en kolay olarak müşterilere özel günlerde pazarlanacağını (% 43), daha sonra sırası ile doğrudan pazarlanacağını (% 30), internet üzerinden pazarlanacağını, mağazalar aracılığı ile pazarlanacağını düşünmektedirler (Şekil 24).

Şekil 24. KURSİYERLERİN ÜRÜNLERİNİ PAZARLAMAYI DÜŞÜNDÜKLERİ YÖNTEMLER

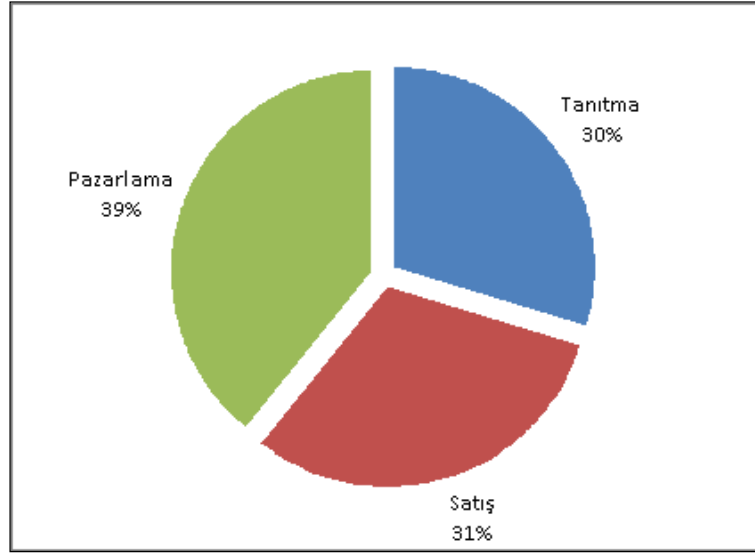
Kursiyerler ürün tanıtımının en çok fuarlarda (% 35) yapılmasını, daha sonra sırası ile reklam yapılmasını, duyuru yapılmasını, broşür hazırlanmasını ve afiş hazırlanmasını uygun bulduklarını belirtmişlerdir (Şekil 25).

Şekil 25. KURSİYERLERİN ÜRÜN TANITIMI TERCİHLERİ

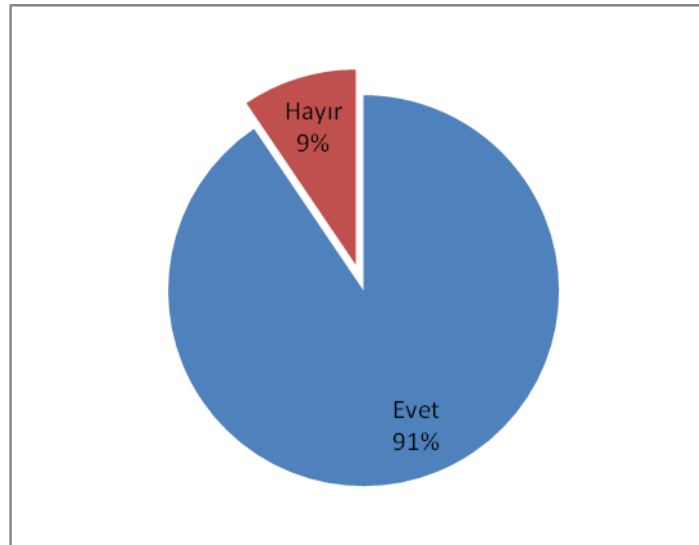
Kursiyerler, eğitimini aldıkları ürünlere ilişkin olarak, pazarlama (% 39), satış (% 31) ve tanıtma (% 30) ile ilgili sorunlar yaşayacaklarını düşünmektedirler (Şekil 26).

Şekil 26. KURSİYERLERİN ÜRÜNLERİN PAZARLANMASINDA YAŞAYACAKLARINI DÜŞÜNDÜKLERİ SORUNLAR

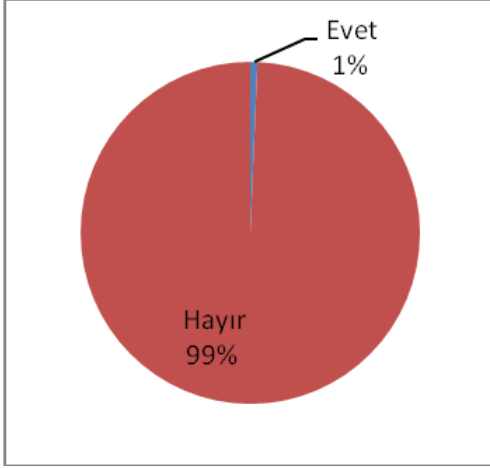
Kursiyerlerin çoğunluğu (% 91) eğitimlerini aldıkları ürünlere ilişkin pazar olanağı sağlanması durumunda üretime devam etmek istemektedirler (Şekil 27).

Şekil 27. KURSİYERLERİN ÜRETİME DEVAM ETME İSTEKLERİ

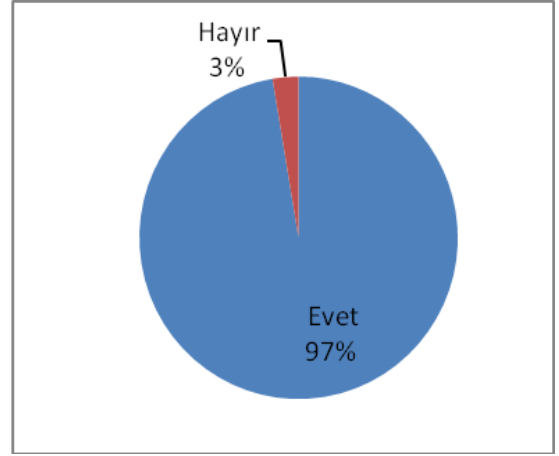

Kursiyerlerin çoğu (% 99) el sanatları ürünleri ile ilgili bir yurt dışı gezisine katılmamıştır (Şekil 28), ancak çoğu (% 97) bir yurt dışı gezisi gerçekleştirilmesi durumunda katılmayı düşündüklerini belirtmişlerdir (Şekil 29).

**Şekil 28. YURT DIŞI İNCELEME
GEZİSİNE KATILIM**

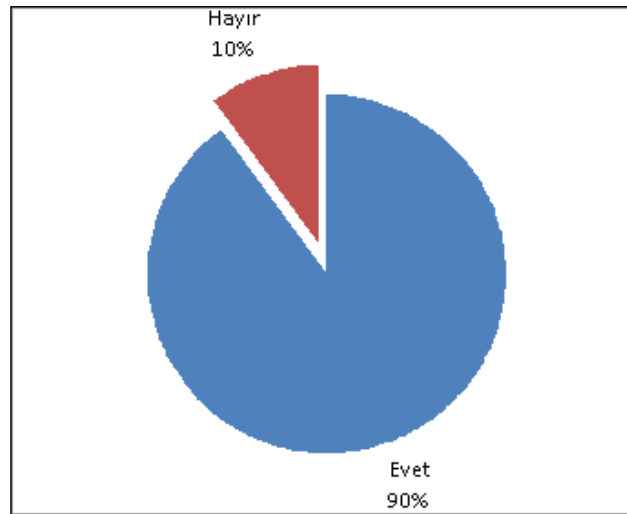

**Şekil 29. YURT DIŞI İNCELEME
GEZİSİNE KATILIM TALEBİ**

Kursiyerlerin büyük çoğunluğu (% 90) illerine gelen turistlerin tur programı kapsamında el sanatı üretim atölyelerini gezmelerinin uygun olacağını belirtmektedirler (Şekil 30).

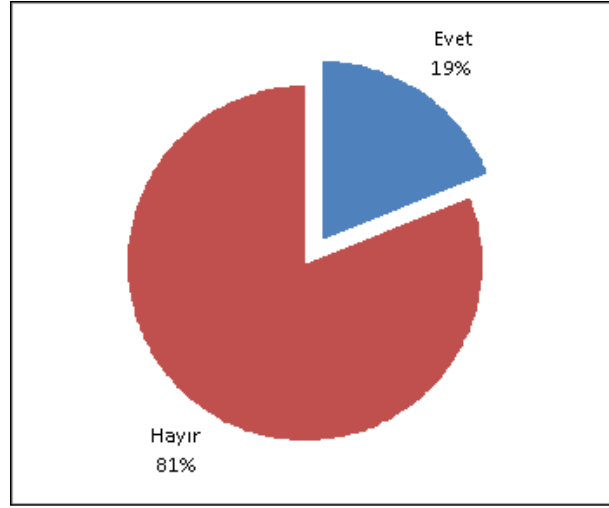
**Şekil 30. KURSIYERLERİN TUR PROGRAMINDA ATÖLYE GEZİSİNE İLİŞKİN
DÜŞÜNCELERİ**

Kursiyerlerin çoğu (% 81) “turizm ve el sanatları” ile ilgili düzenlenen herhangi bir eğitim etkinliğine (seminer, kurs, sempozyum vb.) katılmamıştır (Şekil 31).

Şekil 31. KURSIYERLERİN “TURİZM VE EL SANATLARI” İLE İLGİLİ ETKİNLİKLERE KATILMA DURUMLARI

3.2.4. TR83 Bölgesi’nde Eğitim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi

TR83 Bölgesi’nde el sanatları ile ilgili eğitim etkinlikleri düzenleyen kurum/kuruluşların etkililiği, etkinliği, verimliliği, sürdürülebilirliği ve uygunluğu değerlendirilmiştir.

3.2.4.1. Etkililik

Özellikle Halk Eğitim Merkezleri tarafından düzenlenen el sanatı kurslarında, pazarın gerçekten ihtiyacı olan ürünlere yönelik kursların açıldığı ve ürünlerin üretildiği tartışılır niteliktedir. Sözelimi, pazarın gerçek ihtiyacı ev mefruşatı olmadığı ve pazarda bol ve çeşitli olarak bulunduğu halde, düzenlenen kurslar arasında ev mefruşatı yer almaktadır.

Kurslara katılanların genel beklentileri gelir elde etmek için bilgi ve beceri sahibi olmak ve bu yolla istihdam edilmek iken, kurs sonunda edinilen bilgi ve beceriler istihdama katkı sağlayacak bir etki yaratmamaktadır. Böylece, özellikle Halk Eğitim Merkezleri’ndeki

hedeflerden birisi olan “okul dışı kesimde bulunan yetişkinleri bilgilendirerek kişiye, özellikle çalışma alanında, fırsat eşitliği sağlamak” gerçekleşmemektedir.

Kursların toplumsal ihtiyaçlara göre ve halktan gelen taleplere göre yönlendirildiği belirtilse bile, bölgedeki Halk Eğitim Merkezleri tarafından bölgenin hangi el sanatlarının nerede/nasıl destekleneceği ve hangilerinin beliren yeni ihtiyaçlar için geliştirileceği vb. sorunlar ve çözüm yolları için bir çalışma yapılmadığı ve eğiticilerin/usta öğreticilerin verdikleri kursların pazarı ve/veya ürünlerin pazarlanması ile ilgili bir araştırma/çalışma içinde olmadıkları, bu nedenle Halk Eğitim Merkezleri'nin genellikle çeyiz üretimi ve/veya özellikle kadınların sosyalleşme ortamları haline geldiği gözlenmiştir.

Kurslarda üretilen ürünlerin desenlenmesinde hazır dokümanlardan yararlanılmakta, bu durum birbirini tekrar eden ürünlerin üretilmesine ve yaratıcılığın yok olmasına neden olmakta, böylece ürünler çeşitlendirilememekte, aynılaşmaktadır. Sözelimi, bir ilde üretilen ürünün tıpkısı başka bir ilin ilçesinde renkleri bile aynı olacak şekilde, aynı teknik/renk/işlev ile sunulmaktadır.

3.2.4.2. Etkinlik

Bölgedeki el sanatları ürünlerinin yalnızca üreticiler tarafından değil, aynı zamanda alıcılar tarafından da benimsenmesi sağlanmalıdır. El sanatlarının işlevleri değiştirilse bile, değerli örneklerin kabul görmesi sağlanılabilir ve aranılır duruma getirilebilir ise üretici, bu örneklerle yönelir ve iç/dış pazarın geliştirilmesine katkıda bulunulabilir. Sözelimi, artık kullanım alanı çok az olan semercilik, turistik mekânlarda kullanılacak tabure olarak işlevselleştirilebilir.

El sanatları kursları düzenleyen kurumlar tarafından, el sanatlarının hammadde sağlanmasından pazarlanmasına kadar geçen sürede, gerekli yöresel ön hazırlık ve çalışmalar yapılmadan, üretim yöresinin yapısı, kalite/desen/renk özellikleri gibi hususlar iyi tanımlanmadan yapılan

girişimler ile işlevini yitirdiği halde yeniden üretime sokulabilecekler saptanmadan ve iç ve dış pazardaki yerleri belirlenmeden yapılacak eğitimler, etkin olmamaktadır. Sözelimi, ahşap boyama işi (tepsi, çerçeve, kutu vb.) artık güncelliğini kaybettiği ve daha ucuza alınabilecek ürünler bulunduğu halde, bu konuda kurs açılmasında ısrar edilmektedir. Benzer nitelikte, takı kursları da pazarda fazlası ile yer aldığı ve daha ucuza, daha çok çeşitte alınabilecek ürünler bulunduğu halde, takı tasarımı konusunda kurs açılmaktadır.

3.2.4.3. Verimlilik

Düzenlenen kurslar sonucunda edinilen bilgi ve becerilerle üretilen el sanatı ürünlerinin pazarlanması ile ilgili satış kanalları, genellikle doğrudan satış üzerinde odaklaştığı ve pazarlama ile ilgili gerekli önlemler alınmadığı/girişimlerde bulunulmadığı için eğitimin verimliliği tartışılır durumdadır. Özellikle AB kaynaklı ve İŞKUR destekli el sanatları üretimine yönelik projelerin kaliteli, doğru ve pazarda satılabilir nitelikte ürünler olmasına dikkat edilmediği görülmüştür.

Pazarın talebine cevap verilir iken, göz önüne alınması gereken önemli ölçütlerden birisi, el sanatları adı altında, kültürümüze ters düşen, asılsız, taklit üretimlerin yapılması veya Türk el sanatlarının özgün ürünlerinin ulusal kültürümüze ters düşecek asılsız taklitlerle değiştirilmesi girişimlerinin önlenmesidir. Bu nedenle, el sanatlarının bazılarının geliştirilmeleri, üretim ve pazarlamalarının yapılması sırasında kültür değerlerimizin yozlaştırılmaması bilincinin halkta yaygınlaştırılması, el sanatları ile ilgili eğitim veren kurumların öncelikleri dahilinde olmalıdır.

3.2.4.4. Süreklilik

Üreticilerin üretimlerini sürekli kılabilmesi için hammadde sağlanmasında güçlüklerle karşılaşmakta, form/desen/renk gibi ürün alıcılarının beğenisinde önemli rol oynayan unsurlar, yerel özellikler ile yeni talepleri karşılayacak yönde hizmete sunulmamakta ve denetimli

üretimine gidilememekte, böylece bölgesel özelliklerin korunması ve üretimin standart hale getirilmesi, zamanında teslim edilmesi, ambalajlanması gerçekleştirilememektedir. Ayrıca, TR83 Bölgesi'nde uygun dağıtım ve pazarlama kanalları kurulamadığı için hem ürünlerin tüketiciye ulaştırılması hem de pazarın taleplerinin karşılanması zorlaşmaktadır.

3.2.4.5. Uygunluk

Bölüm 3.2.3.4'de belirtildiği üzere, el sanatları ile ilgili yoğun olarak kurs düzenleyen kurum ve kuruluşlardan Halk Eğitim Merkezleri ile Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri'nin, düzenledikleri kursların sonunda *ürünlerin tanıtımı ve pazarlanması* ile ilgili etkin bir çalışma yapmadıkları ve özellikle pazarın talebine yönelik ürün üretiminden çok, çeyiz ve/veya boş zaman etkinliği niteliğinde kurslar düzenledikleri, istihdam yaratmaya uygun düzenlemeler yapılmadığı için gerekli ön tedbirleri almadıkları (eğitim ihtiyacının belirlenmesi, pazarın talebinin belirlenmesi, yeni pazar olanaklarının araştırılması vb.) düşünülmektedir.

Uygunluk açısından Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri'nin düzenlediği kursların; “geleneğin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak” görevini yerine getirmede, etkinliklerinin uygun olduğu, ancak istihdam sorununun çözümüne katkısının düşük olduğu değerlendirilmiştir.

Aynı şekilde, yaygın eğitim kapsamında Halk Eğitim Merkezleri tarafından düzenlenen kursların ise “Millî kültür değerlerinin korunmasına, dünya kültürüne açık olarak geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmak, hayat boyu öğrenme anlayışıyla bireylerin; bilimsel, girişimci, teknolojik, iktisadi, sosyal, kültürel gelişmelerini ve serbest zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak, yeteneklerini geliştirme imkânını sağlamak,” hedeflerine uygun ve “yöresel özellik ve ihtiyaçlara göre eğitim, öğretim, üretim”e uygun kurslar düzenlemeye çalışmakla

birlikte, “istihdam ve pazarlamaya yönelik çalışmalar yapma” amaçlarını gerçekleştirmede yetersiz kaldığı, fakat söz konusu kurumların düzenlediğı kursların; “herkese açıklık, süreklilik, işbirliğı ve eşgüdüm” ilkelerini gerçekleştirme açısından uygun olduğı değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PAZAR ANALİZİ

4. SEKTÖREL PAZAR ANALİZİ

Bu bölümde TR83 Bölgesi'ndeki el sanatlarına ilişkin analiz yapılmıştır.

4.1. Ana Sektör Analizi (Hediyelik Eşya ve El Sanatları)

El sanatları, bir veya birden fazla sanatkârın bilgi ve becerisine dayanan, çevre şartlarına göre değişim gösteren, güzelin yanı sıra yararlıyı sunan, insan yaşamını kolaylaştıran, ihtiyaçlarını karşılayan, evde veya atölyelerde, bütün gün veya boş zamanlarda ya da belli dönemlerde üretilen geleneksel, bölgesel, fonksiyonel, estetik, artistik, sanatsal, dekoratif, dini, sosyal açıdan sembolik karakter taşıyan, el, el aleti veya mekanik araçların yardımıyla yapılan ürünler olarak tanımlanabilir.

El sanatları, kullanılan malzeme ve/veya uygulanan tekniğe göre aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir:

-Hammaddesi metal olan el sanatları

- a. Altın ve gümüş işçiliği: Kuyumculuk, günlük kullanım eşyaları (telkari, savat, kazazlık vb.)
- b. Bakır ve pirinç işçiliği: Dövme, kazıma, kakma vb.
- c. Demir işçiliği (soğuk-sıcak)

-Hammaddesi taş olan el sanatları

- a. Tarım ve günlük yaşamda kullanılanlar: Değirmen taşları, yalak, dibek
- b. Mimaride kullanılanlar: Mezar taşları, çeşme vb.
- c. Süs taşları: Takı, tespih, bilezik vb. (Oltu taşı, lüle taşı, onix vb.)
- d. Mermer işçiliği: Mimari süsleme, mezar taşları vb.

-Hammaddesi toprak olan el sanatları

- a. Günlük yaşamda kullanılanlar: Seramik, çini, çanak-çömlek vb.
- b. Mimaride kullanılanlar: Kerpiç, tuğla vb.

-Hammaddesi ağaç, ahşap olan el sanatları

- a. Mimaride kullanılanlar: Ahşap, tahta vb.
- b. Tarım araçları: Döven, tırmık, kağrı, yaba vb.
- c. Ev-mutfak araçları: Kaşık, tabak, yayık, kova vb.
- d. Kullanım eşyaları: Baston, ağızlık, takunya, biblo, vazo, sandık, beşik vb.
- e. Müzik aletleri: Kabak kemane, bağlama ailesi, davul, zurna vb.
- f. Semer, palan, eğer

-Hammaddesi bitkisel lif olan el sanatları

- a. Hasır dokuma, semer, sepet, mobilya vb.

-Hammaddesi hayvan atıkları olan el sanatları

- a. Kemik, boynuz, sedef: Bıçak, tarak, tespih, kutu vb.

-Hammaddesi cam olan el sanatları

- a. Beykoz işi (vazo, bardak, sürahi, lamba vb.),
- b. Nazar boncukları/göz boncukları

-Hammaddesi deri, kürk olan el sanatları

- a. Giyim ve giyim aksesuarları-saraç işçiliği: Kundura, çarık, yemeni, çizme, çanta, kese, eldiven
- b. Gölge oyunu tipleri vb.
- c. Müzik aletleri: Davul, kemane, bağlama ailesi vb.
- d. Tarım ve mutfak araçları: Kalbur, yayık, tulum vb.

-Hammaddesi hayvansal ve bitkisel lif olan el sanatları

- a. Dokumalar

1.Mekikli dokumalar: Kumaşlar (ipek dokumalar, pamuklu dokumalar), battaniye, çarpana, kolan dokumalar

2.Kirkitli düz dokumalar: Yün ve kıl dokumaları (kilim, zili, cecim, sumak ve palas dokuma teknikleri ile yaygı, askı, heybe, yastık, çuval, torba vb. ürünler)

3.Kirkitli havlı dokumalar: Halı

4.Dokusuz dokumalar: Keçe (yaygı, kepenek)

-İşlemeler

- a. Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen işlemler (Çin iğnesi, Girit iğnesi, balık sırtı, susma vb.)
- b. Dokumanın iplikleri çekilerek yapılan işlemler (antika, kesme, ajur çeşitleri vb.)
- c. Dokumanın iplikleri kesilerek yapılan işlemler (fısto nakışı, ciğer deldi çeşitleri vb.)
- d. Dokumanın veya dokumaların iplikleri bağlanarak yapılan işlemler (yama işi, kumru gözü, Antep işi vb.)

-Örgüler

- a. Oyalar: İğne, tığ, mekik, firkete, boncuk, dokuma, yün oyları, şiş oylar, mum
- b. Tığ, şiş örgüleri: Çorap, eldiven, çetik, patik, harik

-Yazmacılık

- a. Kalem işi yazmalar - el yazmaları: Kitap süslemeciliği (ebru, minyatür, hat)
- b. Kalıpla basılan yazmalar: Baş örtüsü, dekoratif örtü

-Halk Resmi

Cam altı

El sanatları açısından değerlendirildiğinde, toplumdaki beğenilerin değişmesine ve yeni görüş ve ihtiyaçların ortaya çıkmasına paralel olarak, bazı meslekler kaybolurken, bazı meslekler üretime devam etmiştir.

- Keçecilik,
- Bakırcılık,
- Demircilik,
- Gümüşçülük,
- Kuyumculuk,
- Sobacılık,
- Eskişehir taşı işlemeciliği,
- Oltu taşı işlemeciliği,
- Mimari taşçılık,
- Çinicilik,
- Çömlekçilik,

- Seramikçilik,
- Bıçakçılık,
- Müzik aletleri yapımcılığı,
- Semercilik,
- Tespihçilik,
- Bebek yapımcılığı,
- Baston yapımcılığı,
- Kündekaricilik,
- Oymacılık,
- Sedef kakmacılığı,
- Araba yapımcılığı,
- Boncukçuluk,
- Cam üflemeçiliği,
- Cam dökmeçiliği,
- Cam süslemeçiliği,
- Ayakkabıcılık,
- Yemenicilik,
- Saraciyecilik,
- Gölge oyunu tasvirçiliği,
- Mekikli dokumacılık (battaniyecilik, ehram dokuma, Beledi dokuma, Kenefi bezi, diğer bez dokumalar, ipekli dokumalar),
- Halıcılık,
- Harik yapımcılığı,
- İşlemeçilik,
- Yazmacılık,
- Yorgancılık,
- Oyacılık.

Öncelikle ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak üretilen el sanatlarından başka saray kültürünün etkisi ile gelişmiş el yazmacılığı da (minyatür, ebru, tezhip, hat) günümüzde beğeni kazanan sanatlar arasındadır.

El sanatları ve hediyelik eşya pazarında, dönemsel olarak, farklı türdeki ürünlere olan talepte artış gözlenmektedir. Söz gelimi, hediyelik eşyalara olan talep, yaz mevsimlerinde özellikle turizmin yoğun olduğu dönemlerde daha fazladır, çünkü turistler ülke vatandaşlarına kıyasla hediyelik eşyalara daha fazla ilgi göstermektedirler. Ayrıca, halılar ve kilim tarzında ürünler, bir sıcaklık havası yaratarak yerdeki soğuğu kestiğinden, bu ürünlere olan talep sonbahar ve kış mevsimlerinde daha fazladır. Özel dini hediyeler ve hediyelik eşyalara olan talep ise resmi ve dini bayramlar sırasında daha fazladır. Sepetler ve hasır örücülüğü gibi ürünler de hammaddenin mevsimsel olması nedeniyle, daha çok yazın ve sonbaharda yapılmakta ve satılmaktadır.

4.1.1. Uluslararası Pazar

Hediyelik eşya sektöründe bireysel alıcıların yanı sıra ithalatçılar, ihracatçılar, perakende satış mağazaları, toptancılar, mağazalar ve koleksiyoncular gibi müşteriler mevcuttur ve dünya genelinde 2010 yılında 72 milyar dolar büyüklüğe ulaşmıştır. ABD, Çin, Japonya ve Hindistan hediyelik eşya sektöründe pazar payı yüksek olan ülkelerdir. ABD, hediyelik eşya ürünleri satışlarından, yılda 10 milyar dolar kazanmaktadır. 2010-2011 yılları arasında Japonya, hediyelik eşya ihracatından 53,26 milyar dolarlık bir gelir elde etmiştir.

Dünyada hediyelik eşya ürünlerinin dağıtım ve pazarlama kanalları, internet siteleri, toptancılar, fuarlar, kataloglar ve mağazalardır. Hediyelik eşya sektöründe ürünlerin tanıtımı ve uluslararası pazarlara açılması bakımından en önemli dağıtım kanalı fuarlardır. Dünya genelindeki önemli el sanatları/hediyelik eşya fuarları; New York Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, San Francisco Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, Intergift Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, Autumnfair Uluslararası Fuarı, Creativeworld Uluslararası Fuarı, Tokyo Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı ve Çin Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı'dır. Fuarların süresi genellikle 4-5 gündür, 50 bin ile 200 bin ziyaretçi tarafından gezilmektedir ve ziyaretçilerin % 50'ye yakını şirket sahipleri, genel müdürler ve ithalatçılardır.

New York
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

San Francisco
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Intergift
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Autumnfair
Uluslararası
Fuarı

Creativeworld
Uluslararası
Fuarı

Tokyo
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Çin
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

1. *NEW YORK ULUSLARARASI HEDİYELİK EŞYA FUARI (Amerika Birleşik Devletleri)*

New York Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, dünyadaki en büyük hediyelik eşya fuarlarından biridir ve yılda iki kez düzenlenmektedir. Fuarın ziyaretçi ortalaması 50 bin ve süresi 5 gün olup ortalama 55 milyon dolarlık satış yapılmaktadır. Fuardaki standlar için metrekare ücreti yaklaşık 37,45 dolardır ve fuardaki stand sayısı yaklaşık 3000'dir. Fuara Türkiye'deki bazı firmalar peştamal, oya ve havlu gibi ürünlerle katılmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.nyigf.com>).

2. *SAN FRANCISCO ULUSLARARASI HEDİYELİK EŞYA FUARI (Amerika Birleşik Devletleri)*

San Francisco Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, ABD'deki ikinci büyük hediye fuarıdır. Her yıl Şubat ve Temmuz aylarında olmak üzere iki kez düzenlenmektedir ve süresi 4 gündür. Fuardaki stand sayısı yaklaşık 2 bindir ve stand kiralari stand tasarımlarına göre 800 – 2835 dolar arasındadır (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.sfigf.com>).

3. *INTERGIFT ULUSLARARASI HEDİYELİK EŞYA FUARI (İspanya)*

Intergift Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, Avrupa'daki en önemli fuarlardandır ve yılda iki kez düzenlenmektedir. Fuarda, ziyaretçi ortalaması 45 bin ile 50 bin arasındadır, süresi 5 gündür. Fuardaki stand sayısı 750 ile 1000 arasında değişmektedir (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.ifema.es/web/ferias/sir/intergift/default.html>).

4. *AUTUMNFAIR ULUSLARARASI FUARI (İngiltere)*

Autumnfair Uluslararası Fuarı, Avrupa'daki önemli fuarlardandır ve yılda bir kez düzenlenen bu fuarın yıllık ortalama ziyaretçisi 35 bin ile 40 bin arasındadır. Fuarın süresi 4 gün olup ortalama 6 milyar pound hacindedir. Fuarda mutfak malzemeleri, dekorasyon ürünleri, hediyelik eşya ürünleri, mücevherat vb. gibi ürünler sergilenmektedir. Bu ürünler arasında % 24 oranı ile en çok satılan ürünler, hediyelik eşya ürünleridir. Fuarın ziyaretçileri arasında büyük firmalar da bulunmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.autumnfair.com>).

New York
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

San Francisco
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Intergift
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Autumnfair
Uluslararası
Fuarı

Creativeworld
Uluslararası
Fuarı

Tokyo
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

Çin
Uluslararası
Hediyelik
Eşya Fuarı

5. *CREATIVELORLD ULUSLARARASI FUARI (Frankfurt - Almanya)*

Creativeworld Uluslararası Fuarı, yılda sadece bir kez düzenlenir ve yıllık ortalama ziyaretçi sayısı 5000 ile 7500 arasında olup süresi 4 gündür. Fuar ziyaretçilerinin % 50'ye yakını firma sahipleri ve üst düzey yöneticilerden oluşmaktadır. Fuardaki stand sayısı yaklaşık 250'dir ve el sanatları ürünleri ile hediyelik eşya niteliğindeki ürünler sergilenmektedir (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.creativeworld.messefrankfurt.com>).

6. *TOKYO ULUSLARARASI HEDİYELİK EŞYA FUARI (Tokyo - Japonya)*

Tokyo Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, uzak doğunun en önemli hediyelik eşya fuarlarından ve 36 yıldır, yılda iki kez düzenlenmektedir. Fuara katılan ziyaretçi ortalaması 200 bindir ve ziyaretçilerin % 70,1'i doğrudan satın almaya yetkili kişilerdir. Fuar süresi 4 gündür. Stand sayısı 4 bin civarındadır ve fuara dünyanın çeşitli ülkelerinden 2400 firma katılmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.giftshow.co.jp/english/72tigs/outline.htm>).

7. *ÇİN ULUSLARARASI HEDİYELİK EŞYA FUARI (Shenzen- Çin)*

Çin Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, yılda iki kez Shenzen bölgesinde düzenlenmektedir. Fuara katılan ziyaretçi ortalaması 140 bin'dir ve süresi 4 gün olup, 5150 civarında stand vardır. 2010 yılında bu fuara, 2763 firma katılmıştır. Fuardaki stand kira bedelleri; 9m² için 2.030 dolar, 12m² için 2700 dolar'dır. Ziyaretçilerin % 50'si satın alma yetkisine sahip firma yöneticilerinden oluşmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.chinagiftsfair.com>).

Tablo 31, dünya genelinde 2007-2009 yılları arasında ithal edilen hediyelik eşyaların çeşidini ve dolar bazında miktarını göstermektedir.

Tablo 31. DÜNYA GENELİNDE 2007-2009 YILLARI ARASINDA HEDİYELİK EŞYA SEKTÖRÜNDE İTHAL EDİLEN ÜRÜNLER VE ÜRÜN BAŞINA İTHALAT MİKTARI (BİN DOLAR)

Ürün Adı	2007	2008	2009
Ahşap Çerçevesler	1.106.103	1.089.823	921.821
Ahşap Eşyalar	1.858.154	1.826.515	1.425.616
Örülebilir Maddelerden Mamuller (hasır, paspas, paravan)	542.086	522.817	459.208
El Halıları	1.735.922	1.516.200	1.124.708
Kilimler	148.879	150.659	104.316
Yapma Çiçekler	2.179.534	2.202.692	1.644.534
Seramik Dekoratif Eşya ve Heykelcikler	1.948.432	1.903.809	1.462.226
El İmalatı Kurşun Kristalden Cam Eşya	21.056	13.427	3.822
El İmalatı Kurşun Kristalden Sofra Eşyası	595.015	1.188.508	1.616.396
Gümüş Mücevher	3.917.937	4.421.933	4.361.133
Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Kuyumcu Eşyası	763.710	641.071	2.210.696
İmitasyon Mücevher	6.441.661	6.926.764	6.461.189
Bakır Sofra ve Dekoratif Eşya	4.167.916	4.273.874	3.094.626
Adi Metallerden Elektronik Olmayan Zil, Çan, Heykelcik, Süs Eşyası	2.252.120	2.170.949	1.715.126
İşlenmiş Fildişi, Kemik, Boynuz, Sedef ve Mamulleri	140.922	138.130	97.932
Doğal Mum, Parafin ve Benzerlerinden Eşyalar	575.470	670.041	608.670
Pipolar, Puro ve Sigara Ağızlıkları	100.584	98.192	105.040
Saç-Süs Tarakları	396.133	393.259	401.200
Elle Yapılmış Tablo ve Resimler, Dekoratif Levhalar	14.922.367	13.634.024	8.491.400
TOPLAM	46.124.424	45.322.730	36.309.659

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-sec.cfm?id=San24>

Tablo 32, dünya genelinde 2007-2009 yılları arasında ihrac edilen hediyelik eşyalar ve dolar bazında miktarlarını göstermektedir. Dünya hediyelik eşya ihracatı, 2009 yılında bir önceki yıla göre % 6 azalmış ve 35,5 milyar dolar olmuştur. İhracatın ürün gruplarına dağılımına bakıldığında, en fazla ihrac edilen ürün elle yapılmış tablo ve resimler ile dekoratif levhalardır. Dünya hediyelik eşya ihracatında önemli olan diğer ürünler, kıymetli metaller ve kaplamalardan

kuyumcu eşyası, imitasyon mücevher, gümüş mücevher ve bakır sofra malzemeleri ile dekoratif eşyalardır.

Tablo 32. DÜNYA GENELİNDE 2007-2009 YILLARI ARASINDA HEDİYELİK EŞYA SEKTÖRÜNDE İHRAÇ EDİLEN ÜRÜNLER VE ÜRÜN BAŞINA İHRACAT MİKTARI (BİN DOLAR)

Ürün Adı	2007	2008	2009
Ahşap Çerçeveler	1.058.106	922.703	864.933
Ahşap Eşyalar	1.454.507	1.351.685	1.140.116
Örülebilir Maddelerden Mamuller (hasır, paspas, paravan)	632.098	825.239	640.304
El Halıları	1.607.434	1.831.522	1.211.555
Kilimler	84.056	95.501	54.681
Yapma Çiçekler	1.642.198	1.733.803	1.329.026
Seramik Dekoratif Eşya ve Heykelcikler	1.584.017	1.511.434	1.678.631
El İmalatı Kurşun Kristalden Cam Eşya	28.741	8.983	127
El İmalatı Kurşun Kristalden Sofra Eşyası	20.618	8.170	42
Gümüş Mücevher	3.985.520	4.437.358	4.513.079
Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Kuyumcu Eşyası	1.421.135	1.819.133	6.098.470
İmitasyon Mücevher	5.032.758	5.427.661	4.897.552
Bakır Sofra Malzemeleri ve Dekoratif Eşya	4.277.493	4.354.125	3.050.033
Adi Metallerden Elektronik Olmayan Zil, Çan, Heykelcik, Süs Eşyası	1.646.931	1.642.638	1.520.358
İşlenmiş Fildişi, Kemik, Boynuz, Sedef ve Mamulleri	121.608	104.209	80.295
Doğal Mum, Parafin ve Benzerlerinden Eşyalar	640.618	723.453	666.987
Pipolar, Puro ve Sigara Ağızlıkları	107.636	107.641	108.109
Saç-Süs Tarakları	444.284	487.863	485.818
Elle Yapılmış Tablo ve Resimler, Dekoratif Levhalar	14.544.273	14.767.118	485.818
TOPLAM	36.056.538	37.876.114	35.538.414

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-sec.cfm?id=San24>

4.1.2. Ulusal Pazar

Bazen ana meslek bazen de ek bir gelir olarak icra edilen el sanatları, ülkemiz insanının yaşamında halen büyük yer tutmaktadır ve geçimini bu yolla temin eden bir nüfus vardır. Önemli bir kültür hazinesi olan geleneksel el sanatları;

korunması, yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılması ve tanıtılması ile ilgili pek çok zorluk ve problemle karşı karşıyadır. Özellikle, el sanatları alanındaki geleneksel bilginin korunması ve bu amaçla sanatkârların desteklenmesi, her geçen gün aciliyeti artan önemli bir sorundur.

Ulusal kültür bütünlüğü içinde, Türk Sanatı kapsamındaki çalışmaların netleştirilmesi, ulusal kimlik adına önemli bir unsurdur. Geleneksel Türk sanatı; halıcılık, kilimcilik, bez dokumacılığı, çömlekçilik, işlemecilik, taşçılık, urgancılık, saraçlık, kunduracılık, bakırcılık, süpürgecilik, yazmacılık, yemenicilik, dülgerlik, oymacılık, terlikçilik, kuyumculuk, yorgancılık, demircilik gibi meslekler ile ulusal kimlik kazanmaktadır. Geçmişte, geleneksel el sanatları, ahi ve lonca örgütlerinin düzenlemeleri ile mahalle, sokak, çarşı, pazar, arasta ve han gibi işliklerde üretilirken, zamanla, bu birliklerin dağılması, teknolojik olanakların gelişmesi ve seri üretilen ürünlerin alım-satımlarının artması gibi nedenlerle, geleneksel el sanatları körelmiş ve birkaç istisna meslek dışında, çoğunun eğitimi yapılmadığı gibi müzelerde de yeterli tanıtımı yapılamadan kaybolmuş ya da kaybolma durumuna gelmiştir.

Önceleri işlevsel amaçla üretilen geleneksel el sanatı ürünleri, sonraları toplum kültürü ve ticari beklentilerle değişime uğramış ve geleneksel sanat ürünleri, günümüzde genellikle süs ve hediyelik eşya olarak turizm sektörü için üretilir olmuştur. Yerli ve yabancı turistlere satılan hediyelik eşya ürünlerinin çeşitliliği, geleneksel sanat ürünlerinin turizm sektöründeki önemini göstermektedir. Ticari hediyelik eşyalar, geleneksel sanatların gelişimini ve çeşitlenmesini sağlamış ve turizm sektöründe, hediyelik eşyanın önemi ile ticari boyutu, geleneksel sanatlarda hareketlilik yaratmıştır.

Ülkemizdeki hediyelik eşyaların çeşitleri her geçen gün çoğalırken yabancı kökenli ürünler de, hediyelik eşya olarak pazarlanmakta ve ülkemizdeki geleneksel sanat üretimini baltalamaktadır. Hediyelik eşyaların, günümüz gereksinim ve beğenilerine göre tasarlandığı gözlemlenmekle birlikte, hediyelik çoğu örneğin yurt dışında, özellikle de Uzak Doğu'da tasarlandığı ve imal edildiği bilinmektedir. Çin ve Uzak Doğu ülkelerinden getirilen, *bedava* denilecek kadar ucuz hediyelik eşyaların satıldığı dükkânların çoğalması, sektör

adına sevinilecek bir durum oluştursa da, hediyelik eşya kalitesine ve geleneksel el sanatlarına katkısı sorgulanır niteliktedir.

Ülkemizde satılmakta olan hediyelik eşyalar incelendiğinde; kültürümüzü tam olarak yansıtamayan ve çoğunlukla istenilen nitelikte olmayan ticari ürünlerin bulunduğu ancak, seçeneksizlik nedeni ile tüketicilerin kalitesiz ve geleneksel kimlikten uzak, hediyelik eşyalar satın almak zorunda bırakıldığı sonucuna varılabilir.

Özel günlerde hediye almanın alışkanlık haline geldiği düşünülürse, Aralık ayı *yılbaşı* dolayısı ile hediyelik eşya ve promosyon sektöründe satışların 4-5 kat arttığı bir dönemdir. İkinci sırayı *sevgililer günü* almakta ve bu dönemde satışlar % 100 artmaktadır. *Anneler günü* ve *babalar günü* de satışların artış gösterdiği zamanlardır.

Hediyelik eşya alışverişi yapılan iller sıralamasında İstanbul % 45, İzmir % 13, Ankara'da % 8'lik pay almakta, bu üç ili Eskişehir takip etmektedir.

4.1.2.1. Türkiye'nin Hediyelik Eşya Dış Ticareti

Türkiye'nin hediyelik eşya yıllık dış ticaret hacmi yaklaşık 627 milyon dolardır. El sanatları ve hediyelik eşya ihracatı ise, 2010 yılında bir önceki yıla göre % 18 artış göstererek 288 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat içinde en önemli ürün grubu, 139 milyon dolarlık ihracatla el halıları olup, ABD, Japonya ve Fransa en önemli ihraç pazarlarıdır. Hediyelik eşya ihracatında ikinci önemli ihraç kalemi gümüş mücevherdir ve 2010 yılında 84 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Başlıca ihraç pazarları ABD, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Tablo 33, ülkemizin 2008-2010 yılları arasında ihraç ettiği hediyelik eşyalar ile ürün başına ihracat miktarını göstermektedir.

Tablo 33. TÜRKİYE’NİN 2008-2010 YILLARI ARASINDA HEDİYELİK EŞYA SEKTÖRÜNDE İHRAÇ ETTİĞİ ÜRÜNLER VE ÜRÜN BAŞINA İHRACAT MİKTARI (BİN DOLAR)

ÜRÜN ADI	2008	2009	2010	BAŞLICA PAZARLAR
Ağaçtan Çerçevesiz (Resim, Fotoğraf, Ayna vb. için)	1.451	1.574	2.145	Libya, Türkmenistan, Rusya
Ağaç İşlemciliği ve Kakma Ağaç Biblolar, Süs Eşyası	1.819	1.192	1.299	Rusya, Irak, Hindistan
Örgüden, Örölmeye Elverişli Maddelerin Benzeri Ürünlerinden Yapılmış Ürünler	454	-	305	Azerbaycan, İsviçre, İsrail
Düğömlü, Sarmalı Halılar, Yer Kaplamaları	132.313	115.411	139.325	ABD, Japonya, Fransa
Kilimler	6.892	6.002	7.047	Fransa, ABD, Irak
Yapma Çiçek, Yapraklı Dal, Meyve vb. Aksamı	744	379	714	Libya, İtalya, Irak
Seramikten Heykelcikler ve Diğer Süs Eşyası	2.456	2.000	2.946	Kuzey Kıbrıs, Irak, Avustralya
El İmalatı Kurşun Kristalden Cam Eşya	78	92	119	Libya, Kuzey Kıbrıs, ABD
El İmalatı Kurşun Kristalden Sofra Eşyası	5.515	4.574	3.078	Fransa, Danimarka, İspanya
Gümüş Mücevher	75.447	68.540	84.327	ABD, Almanya, BAE
Kıymetli Metaller ve Kaplamaları Kuyumcu Eşyası	5.806	4.886	2.573	ABD, Romanya, İsrail
Taklit Mücevher Eşyası	12.669	13.576	14.425	Almanya, İtalya, İngiltere
Bakırdan Ev ve Mutfak Gereçleri, Sağlığı Koruyucu Eşya vb. Aksamı	3.956	3.877	3.688	ABD, İtalya, Finlandiya
Bakırdan Diğer Eşya	13.710	11.375	14.058	ABD, Suudi Arabistan, Almanya
Adi Metalden Elektrikli Olmayan Zil, Çan, Heykelcik, Süs Eşyası	10.393	6.742	7.228	Almanya, ABD, İngiltere
İşlenmiş Fildişi; Kemik, Bağa, Boynuz Mercan, Sedef ve Mamulleri	242	3	12	Irak, Azerbaycan, ABD
İşli, Yont Elverişli Bitki Mineral Madde, Parafin, Reçine, Stearin vb.’den Eşya	352	296	239	Kazakistan, Özbekistan, Hindistan

ÜRÜN ADI	2008	2009	2010	BAŞLICA PAZARLAR
Pipolar, Puro ve Sigara Ağzılıkları vb. Parçaları	2.280	1.796	1.960	ABD, Irak, Cezayir
Saç-Süs Tarakları	196	133	337	Rusya, Estonya, Cezayir
Tamamen Elle Yapılmış Tablo Resim ve Kolajlar, Dekoratif Pano vb.	952	1.939	2.664	Libya, BAE, İsviçre
Toplam	277.725	244.654	288.490	

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-sec.cfm?id=San24>

2010 yılı itibariyle, hediyelik eşya ithalatı 338 milyon dolardır. İthalat, 2009 yılına göre % 34 oranında artmıştır. En fazla ithal edilen ürünler, el halıları, imitasyon mücevher ve yapma çiçeklerdir. Tablo 34, Türkiye'nin 2008-2010 yılları arasında hediyelik eşya sektöründe ithal ettiği ürünler ile miktarını göstermektedir.

Tablo 34. TÜRKİYE'NİN 2008-2010 YILLARI ARASINDA HEDİYELİK EŞYA SEKTÖRÜNDE İTHAL ETTİĞİ ÜRÜNLER VE ÜRÜN BAŞINA İTHALAT MİKTARI (BİN DOLAR)

ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
Ahşap Çerçeveler	3.031	1.819	3.320
Ahşap Eşyalar	7.364	6.517	8.691
Örülebilir Maddelerden Mamuller (Hasır, Paspas, Paravan)	4.211	2.847	3.558
El Halıları	122.329	89.382	111.617
Kilimler	333	232	118
Yapma Çiçekler	28.211	21.613	26.026
Seramik Dekoratif Eşya ve Heykelcikler	12.519	11.246	19.989
El İmalatı Kurşun Kristalden Cam Eşya	5	3	42
El İmalatı Kurşun Kristalden Sofra Eşyası	22	40	124
Gümüş Mücevher	9.042	7.225	16.061
Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Kuyumcu Eşyası	1.315	1.119	930
İmitasyon Mücevher	75.081	63.283	80.999
Bakır Sofra Eşyaları ve Dekoratif Eşya	20.059	14.140	21.663
Adi Metallerden Elektrikli Olmayan Zil, Çan, Heykelcik, Süs Eşyası	7.800	5.045	9.434
Doğal Mum, Parafin ve Benzerlerinden Eşyalar	9.508	8.455	8.401

ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
İşlenmiş Fildişi, Kemik, Boynuz, Sedef ve Mamulleri	855	668	864
Pipolar, Puro ve Sigara Ağzıkları	1.906	1.947	1.548
Saç-Süs Tarakları	8.993	8.699	8.782
Elle Yapılmış Tablo ve Resimler, Dekoratif Levhalar	16.390	8.452	15.826
Toplam	328.975	252.734	337.993

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-sec.cfm?id=San24>

Bölüm 4.1.1’de söz edildiği gibi, hediyelik eşya sektöründe ürünlerin tanıtımı ve pazarlanması için en önemli dağıtım kanalı olan fuarlar ülkemizde de düzenlenmektedir. Bu fuarlar:

1. ANKARA SANAT VE EL SANATLARI HEDİYELİK FUARI

Ankara’da on altı yıldır düzenlenmekte olan fuarda, Türkiye, Mısır, Senegal, Kenya, Hindistan, Venezuela, Çin, Özbekistan, Rusya, Türkmenistan, Kırgızistan, Tayland, Pakistan ve Nepal ağırlıklı olmak üzere 20 ülkeden 200 katılımcı yer almakta ve farklı kültürlerden hediyelik eşya ve el sanatı ürünleri sergilenmektedir. Ürünler arasında, resim, heykel, seramik, grafik, fotoğraf, karikatür ve plastik sanatlar için kullanılan malzemeler, sedef kakma, baston, asa, kaşıkçılık, çini, bakır, bıçak, gümüş işçiliği, taş işçilikleri, yün, çarık, deri işleri, keten, kenevir, hasır dokuma, oyalar, kumaş dokuma, halı, kilim, keçe gibi geleneksel el sanatları ürünleri, ebru, hat ve minyatür hediyelik eşya ürünleri ve sektörel yayınlar yer almaktadır.

Ankara Sanat ve
El Sanatları
Hediyelik Fuarı

Souvenir
Hediyelik Eşya
Günleri

Avrasya El
Sanatları
Hediyelik Eşya
Günleri Fuarı

Zühex
Uluslararası
Züccaciye ve
Hediyelik Eşya
Fuarı

2. SOUVENIR HEDİYELİK EŞYA GÜNLERİ

İzmir’de yirmi iki yıldır düzenlenmektedir ve 210 kurumsal hediyelik eşya firması katılmaktadır. Ziyaretçi sayısı 130 bin’e ulaşmaktadır. Ahşap aksesuarlar, antika hediyelik eşyalar, bijuteri, çiçek, deri ve tekstil aksesuarları, elektronik eşyalar, ev tekstili, gıda, gümüş aksesuarlar, kırtasiye ürünleri, kitap, kozmetik, kristal ürünler, ofis aksesuarları, oyuncak, saat, seramik ürünler, tekstil

ürünleri, yılbaşı süs eşyaları ve züccaciye gibi ürünlerin sıcak satışı ve tanıtımı yapılmaktadır.

3. *AVRASYA EL SANATLARI HEDİYELİK EŞYA GÜNLERİ FUARI*

Bursa’da iki yıldır düzenlenmektedir ve Hindistan, Endonezya, Tayland, Mısır, Pakistan, Kenya, Rusya, Afganistan, Azerbaycan, Bosna Hersek, Etiyopya, Gürcistan, Filistin, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya, Moğolistan, Özbekistan, Senegal, Sudan, Tacikistan, Türkmenistan, Başkurdistan, Gagavuz, KKTC, Yakutistan, Tataristan, Güney Afrika, Bahreyn, Ürdün, Filipinler, Irak, İran, Doğu Türkistan, Çin, Bangladeş, Tanzania, Uganda, Nepal ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi dünyanın 40 ülkesinden 90 firma katılmaktadır. Sergilenen ürünler arasında, çini, seramik, gümüş el işçiliği, çömlek, çeyiz, bakır dövme, oymacılık, çarık, halı, battaniye, ipekçilik, hediyelik eşya, cam ürünler, sağlık ürünleri, bijuteri, tablo, mobilya, cam işçiliği, kitap, oyuncak, ahşap boyama ve deri ürünleri yer almaktadır.

Ankara Sanat ve
El Sanatları
Hediyelik Fuarı

Souvenir
Hediyelik Eşya
Günleri

Avrasya El
Sanatları
Hediyelik Eşya
Günleri Fuarı

Züchex
Uluslararası
Züccaciye ve
Hediyelik Eşya
Fuarı

4. *ZÜCHEX ULUSLARARASI ZÜCCACİYE VE HEDİYELİK EŞYA FUARI*

İstanbul’da on sekiz yıldır düzenlenmektedir ve alanında Avrupa’nın üçüncü, dünyanın dördüncü büyük fuarındır. 50 farklı ülkeden 200 civarında firma katılmaktadır. Ağırlıklı olarak şirketler arası anlaşmalara odaklı bir fuar olmasına rağmen, tüketicilere de ürün satışı yapılmaktadır. Fuarda cam ürünleri, çelik mutfak eşyaları, plastik, porselen ve seramik ürünler, elektrikli ev gereçleri, yapışmaz kaplama mutfak eşyaları, gümüş kaplama hediyelik çeşitleri, dekoratif mamuller, tekstil ürünleri ve binlerce hediyelik eşya çeşidi satışa sunulmaktadır.

4.1.3. Bölgesel Pazar

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” Projesi kapsamında Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinin merkezlerinde,

ilçelerinde ve el sanatlarının sürdürüldüğü tespit edilen köylerinde yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki değerlendirme yapılmıştır:

- İncelenen yerlerde, geçmişte var olan ancak, günümüzde üretimi tamamen biten el sanatları (kuşak dokumacılığı, sim sırma işlemciliği, sepetçilik) olduğu gibi üretimi azalan el sanatları çeşitlerinin (bez dokumacılığı, düz dokuma yaygılar, kolan ve çarpana dokumacılığı, geleneksel giysiler, hasır dokumacılığı vb.) bulunduğu,
- Bazı el sanatları çeşitlerinin (Yassıçal dokumaları, ajurlu ipek dokumalar, Erhani gümüş işlemciliği, Kargı bezi dokumacılığı, Suluova iğne oyacılığı) üretiminin yaşatılması, tanıtılması ve pazarlanması konularında olumlu girişimlerin başlatıldığı ve başarıyla sürdürüldüğü,
- Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından açılan kurslar ile bireylerin katıldıkları el sanatları kursları konularında üretken olmalarının ve aile ile ülke ekonomisine katkıda bulunmalarının hedeflendiği tespit edilmiştir. Kurslarda üretilen bazı el sanatı ürünlerinin, günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek niteliklerde olduğu, bazılarının ise kullanılan hammadde, uygulanan teknik, renk, motif ve desen nitelikleri itibari ile geleneksel olarak düşünülen, ama üretkenlik ve ekonomik katkı sağlanması için uygun olmayan, düşük kaliteli ve günlük yaşam için işlevsel olmayan el işleri oldukları anlaşılmıştır. Bu nedenle, raporun üçüncü bölümünde değinildiği üzere, el sanatlarının üretiminde yörelere özgü geleneksel değerlerin korunarak, günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için kursları yürüten eğiticilerin yeterli bilgi/becerilere sahip olması yanında, tasarım konusunda da donanımlı olmaları önem taşımaktadır.

Yukarıdaki genel değerlendirmenin dışında, TR83 Bölgesi'ndeki her il için el sanatları pazarı ile ilgili aşağıdaki değerlendirme yapılabilir:

Amasya

Amasya'nın tarihi dokusundaki zenginlik geleneksel el sanatlarında da görülmektedir. Kent, özellikle kuyumculuk, ipek böcekçiliği ve dokumacılıkta

adını duyurmuş bir ildir, ancak kentin bu iddiası, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte kaybolmuştur. İlde üretimi devam eden el sanatları, pazarlama olanaklarının azlığı sebebiyle eski itibarlarını kaybetmişlerdir. Ayrıca, gelişen teknoloji sonucu, el dokuması kilim ve halılar, yerlerini makine halılarına, ürünlerin muhafazası ve taşınması için kullanılan hasır işleri de plastik veya cam ürünlere bırakmışlardır. Buna karşın, ildeki semaver kültürü, hiç bozulmamıştır ve semaver yapımından önemli ekonomik getiri elde edilmektedir.

Çorum

Çorum ilinde geleneksel el sanatlarıyla öne çıkan ilçe İskilip'tir. İskilip'te oymacılık ve ayakkabıcılık ile yurt çapında üretim ve satış yapılmaktadır. Ancak, Çorum'un geleneksel el sanatlarından olan keçecilik ve semercilik tamamen kaybolmuştur. Sepetçilik az miktarda sürdürülmekte; ilçelerde bakırcılık, oymacılık ve dokumacılık devam etmektedir.

Samsun

Samsun'da el sanatları, gelişen teknoloji ve endüstriye yenilmekle birlikte, varolma savaşı veren el sanatlarından halı, kilim, bez dokumacılığı, taş işçiliği, oya, kunduracılık, bakır işlemeciliği, hasır dokumacılığı, zembil örücülüğü, çorap, kuşak dokumacılığı, ağaç oymacılığı, vb. az da olsa mevcuttur. Samsun'da el sanatları; halk eğitimi kursları ve özel kurslar ile kermes gibi organizasyonlarla yaşatılıp, ekonomik değer haline getirilmeye çalışılsa da sonuç istenilen düzeyde değildir.

Tokat

Tokat, el sanatları bakımından zengin iller arasındadır. İlde yazmacılık, bakırcılık, dokumacılık, semercilik ve keçecilik olmak üzere pek çok el sanatı bulunmakta ve yazmacılık, bakırcılık ve dokumacılık günümüze kadar ulaşarak kente artı değer katmaktadır. Makine halılarının üretiminin yaygınlaşması, halıcılığın önünü kapatarak itibarını azaltmış, en güzel örnekleri 18. yüzyılda verilen bakırcılık ise sanayileşme ile birlikte eski yaygınlığını yitirmiştir. Bununla birlikte, günümüzde de bakırdan ve dövme tekniği ile ibrik, kazan ve

şerbetlik gibi otantik hediyelik eşyalar ile bazı mutfak eşyaları yapılmaya devam etmekte ve büyük ilgi görmektedir.

4.1.3.1. TR83 Bölgesi'nde Turizm ve Turizmin Bölgesel Pazara Etkisi

TR83 Bölgesi'nde zengin bir tarihi ve kültürel miras ile doğal değerler bulunmasına rağmen talep yönünden bakıldığında, turizmin bölgede önem kazanmasının önünde bazı sınırlamalar vardır. Türkiye'ye gelen turistlerin büyük bir bölümü kitle turizmi için gelen ve bu nedenle Ege ve Akdeniz kıyıları ile bu kıyıların art bölgelerinde bulunan tarihi alanları tercih eden turistlerdir. Kültür turizmi için gelen turist sayısının oranı düşük olmasına rağmen, TR83 Bölgesi sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerler ile turistlerin ilgisini çekebilecek bir bölgedir.

Tablo 35, 2010 yılı itibari ile TR83 Bölgesi ve Türkiye'de turistlerin geceleme sayılarını ve ortalama kalış sürelerini göstermektedir.

Tablo 35. TR83 BÖLGESİ ve TÜRKİYE'DE TURİSTLERİN GECELEME SAYILARI ve ORTALAMA KALIŞ SÜRELERİ, 2010

İller	Tesise Giriş Sayısı			Geceleme			Ortalama kalış süresi		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Amasya	2.087	25.302	27.389	2.747	29.201	31.948	1,3	1,2	1,2
Çorum	4.265	63.855	68.120	6.309	91.902	98.221	1,5	1,4	1,4
Samsun	5.919	81.943	87.862	15.712	135.149	150.861	2,7	1,6	1,7
Tokat	638	62.331	62.969	1.116	73.972	75.088	1,7	1,2	1,2
Türkiye	17.415.364	12.338.602	29.753.966	74.325.670	23.832.337	98.158.007	4,3	1,9	3,3

<http://www.kultur.gov.tr>

2010 yılı verilerine göre, turistlerin bölgedeki tesislere giriş sayısı, Türkiye'nin % 0,82'si kadardır ve geceleme sayısında bu oran % 0,36'e kadar düşerek gelen az sayıda turistlerin de pek fazla konaklamadığını göstermektedir. Yabancı turistlerin konaklamasında bölge ile ülke arasındaki fark, daha da dramatiktir. Yabancı bir turist Türkiye'de ortalama kalış süresi 4,3 gece iken, bölgede kalış süresi 1,8 gecedir. İstatistikler, bölgenin bir varış noktası olmasından çok bir geçiş noktası

olduğunu göstermektedir. Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında bölge yerli turistleri ağırlama konusunda yabancılara göre daha başarılıdır. Yerli turist Türkiye’de 1,9 gece konaklarken bu değer bölge için 1,4 gecedir. 2000-2009 yıllarında bölge, kamu yatırımlarından toplam 3 milyar TL’lik bir pay ile faydalanmış, bölgeye yapılan turizm kamu yatırımı 2,7 milyon TL ile %0,1 civarında olmuştur.

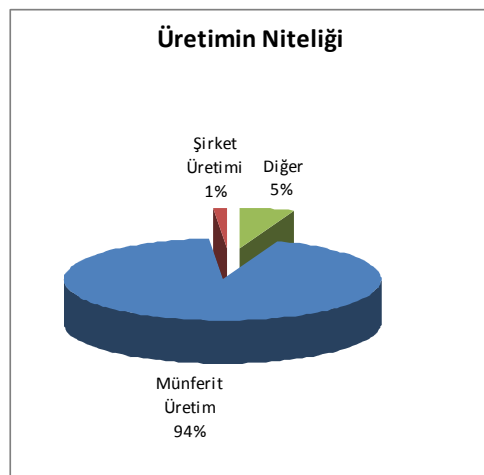
4.2. Bölgede Pazar Liderleri ve Oyuncuların Belirlenmesi

Çalışma kapsamında, TR83 Bölgesi’ndeki illerde el sanatları konusunda oyuncular olarak eğitim veren kurumlar, üreticiler, satıcılar ve sivil toplum kuruluşları değerlendirilmiştir. Eğitim veren kurumlar, Bölüm 3.3’te ayrıntılı olarak değerlendirildiği için bu bölümde, alan araştırması sırasında görüşme yapılan/anket uygulanan üreticiler, satıcılar ve sivil toplum kuruluşlarına ilişkin veriler analiz edilmiştir.

4.2.1. Üreticiler

TR83 Bölgesi’ndeki üreticiler Türk süsleme sanatları (hat, tezhip, ebru) konusunda çalışmalar yapmakta ve dokuma, bakır işleri, örgüler, ayakkabı, yöresel giysiler, ahşap işleri, müzik aletleri, taş işçiliği, tablo ve sürahi gibi ürünleri üretmektedirler. En çok üretilen ürünler, başta hammaddesi ağaç-ahşap olan el sanatları (% 27) olmak üzere sırası ile metal olan el sanatları (% 16), hayvansal ve bitkisel lif olan el sanatları (% 15), taş olan el sanatları (% 10) ve bitkisel lif olan el sanatlarıdır (% 9). Üreticiler ürünlerini münferit olarak üretmekte, kooperatifleşmemektedirler (Şekil 32).

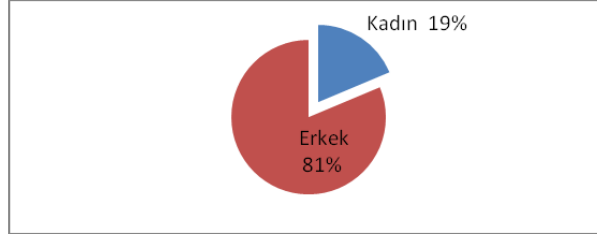
Şekil 32. TR83 BÖLGESİ’NDE ÜRETİMİN NİTELİĞİ

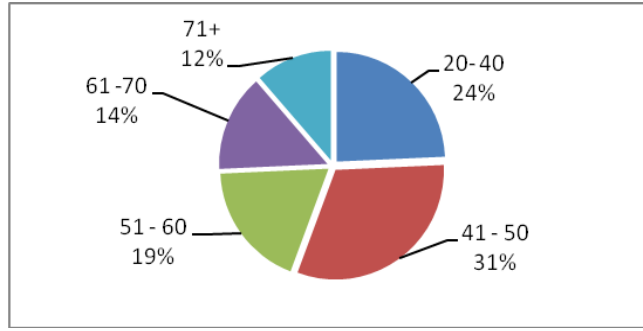
El sanatı üreticilerinin çoğunluğu erkektir (Şekil 33).

Şekil 33. ÜRETİCİLERİN CİNSİYETLERİ

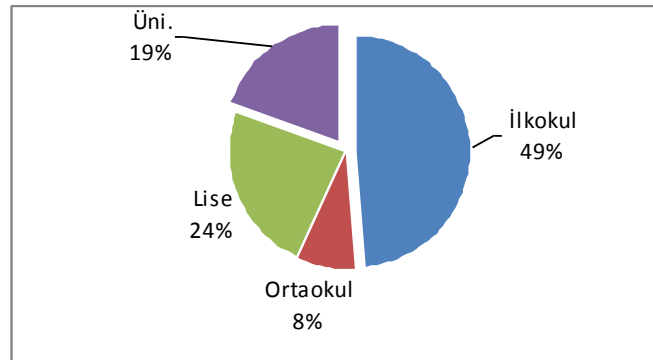
El sanatı üreticileri, genellikle 41-50 yaş aralığındadır (% 31), sonra sırası ile 20-40 yaşları (% 24), 51-60 yaşları (% 19), 61-70 yaşları (% 14) ve 71 yaş (% 11) üstündedirler (Şekil 34).

Şekil 34. ÜRETİCİLERİN YAŞLARI

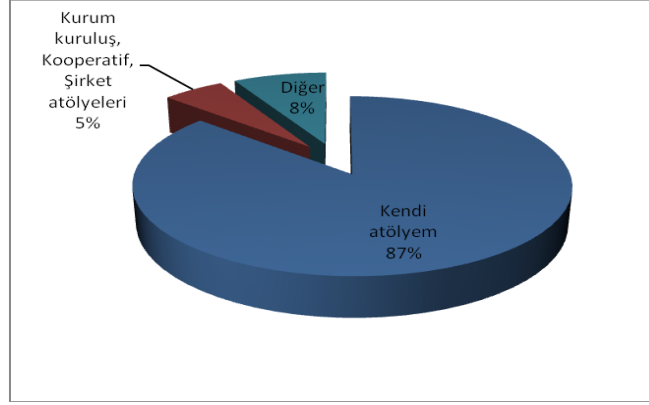
Üreticilerin eğitim durumlarına bakıldığında, en büyük grubu % 49 ile ilkököl mezunları en küçüğü ise % 8 ile ortaokul mezunları oluşturmaktadır (Şekil 35).

Şekil 35. ÜRETİCİLERİN EĞİTİM DURUMLARI

Üreticiler el sanatlarını çoğunlukla kendi atölyelerinde üretmektedir (Şekil 36).

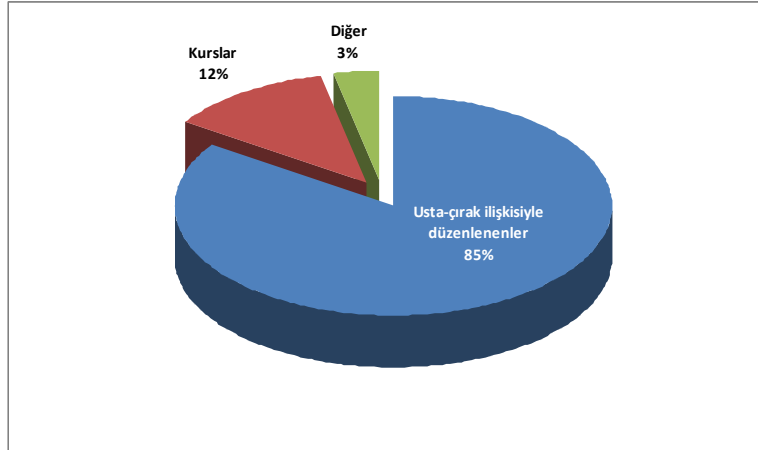
Şekil 36. ÜRETİCİLERİN ÜRETİM YAPTIKLARI MEKÂNLAR

Üreticiler ürettikleri ürünleri genellikle geleneksel renklerde üretmektedirler, ancak alıcıların talebine göre farklı renklerde üretimde bulduklarını da ifade etmişlerdir.

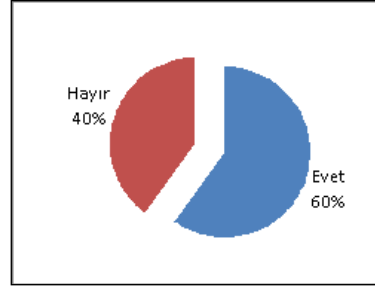
Üreticiler, % 85 oranında ürettikleri ürüne ilişkin usta-çırak ilişkisine dayalı eğitim almışlardır (Şekil 37).

Şekil 37. ÜRETİCİLERİN ÜRETİM ÖNCESİ EĞİTİMLERİ

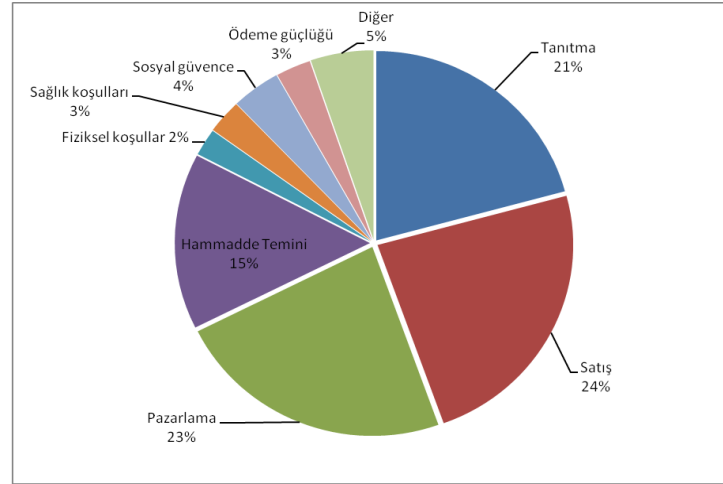
El sanatları üreticileri genellikle ürettikleri ürünlerin geçmişine yönelik olarak teorik ve/veya uygulamalı çalışmalar yapmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 38). Teorik ve/veya uygulamalı çalışmalar yaptıklarını belirtenler ise yaptıkları çalışmaları; farklı ahşap süs eşyaları geliştirmek, farklı motifleri uygulamak, farklı renklerde üretim ve desen vermek, harf eğitimi, literatür taraması, yöresel incelemelerde bulunmak vb. olarak ifade etmişlerdir.

Şekil 38. ÜRÜNLERİN GEÇMİŞİNE YÖNELİK ÇALIŞMA YAPILMASI

Üreticilerin üretimde karşılaştıkları en büyük sorun tanıtma, sonra sırası ile satış, pazarlama, hammadde temini, sosyal güvencelerinin bulunmaması, sosyal güvenceleri bulunsa bile ödeme güçlerinin bulunmaması, sağlık koşullarının üretime elverişli olmaması, çalıştıkları ortamın fiziksel koşullarının üretime elverişli olmaması vb. nedenler gösterilmiştir (Şekil 39).

Şekil 39. ÜRETİCİLERİN ÜRETİMDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

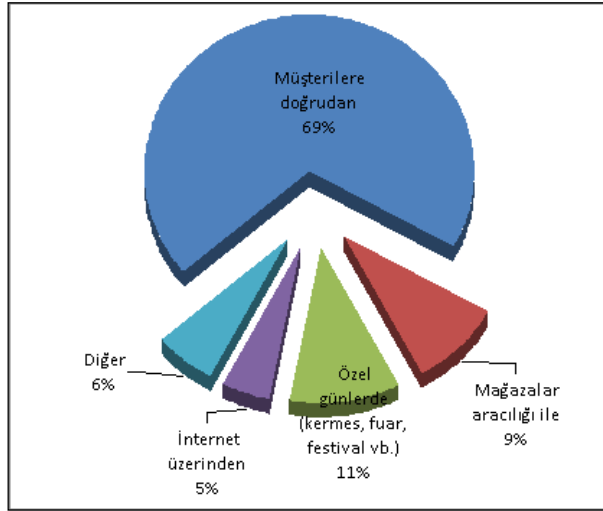
Üreticiler tarafından üretimde karşılaşılan “diğer” sorunlar olarak çırak yetiştirilmemesi, devlet yardımlarının bulunmaması, üretim maliyetinin yüksekliği, satış yapılamaması, talebin azlığı, üretim yapılan yerin uygun olmadığı ve ürünlerin teşhir sorununun bulunması belirtilmiştir.

Üreticiler tarafından ürünlerinin ulaşmasını istedikleri hedef kitle olarak; esnaf, ev hanımları, fuarlar, Güzel Sanat Liseleri öğrencileri, hediyelik eşya satıcıları, kırsal kesimde oturanlar, koleksiyonerler ve mağazalar, konservatuarlar, müzisyenler, okullar, resmi kurumlar, sağlığa önem verenler, STK’lar, temizlik

işi yapanlar, ss eşyası satan maĒazalar, toptancılar, yerli ve yabancı turistler, yöre halkı ve yüksek gelir düzeyindeki kişiler belirtilmiştir.

Üreticilerin çoĒu (% 49) rnlerini müşterilere satarken satış kanalı olarak doĒrudan satışı kullanmakta, geri kalanlar ise maĒazalar aracılıĒı ile (% 20), kermes, fuar, sergi, festival vb. Özel günlerde (% 18) satış yapmaktadırlar. İnternet üzerinden satış yapan üretici oranı düşüktür (% 5). Üreticiler, aynı zamanda satış kanallarından en etkilisinin doĒrudan satış olduĒunu (% 69), en zor satıın ise internet üzerinden oluĒunu (% 5) düşünmektedirler (ekil 40).

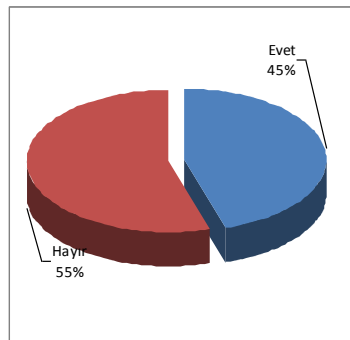
Şekil 40. ÜRETİCİLERİN ÜRÜNLERİ SATIŞ KANALLARI

Üreticilerin çoĒu el sanatı ürünlerinin kolayca pazarlanamadıĒını (% 63) ancak, yaklaşık yarısı, pazarlandıĒında hak ettiĒi bedelle satıldıĒını (% 53), yarısı ise hak ettiĒi bedelle satılmadıĒını (% 47) düşünmektedirler.

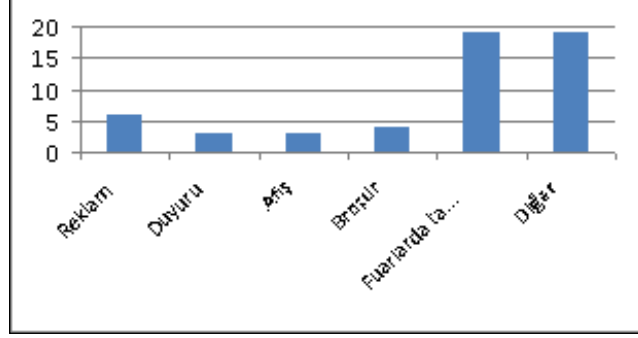
Üreticilerin hemen hemen yarısı, yörelerinde ve/veya başka illerde düzenlenen el sanatlarını da içeren fuar, festival vb. etkinliklere katıldıklarını (% 45), yarıdan fazlası ise katılmadıklarını (% 55) ifade etmişlerdir (ekil 41).

Şekil 41. ÜRETİCİLERİN ETKİNLİKLERE KATILIMLARI

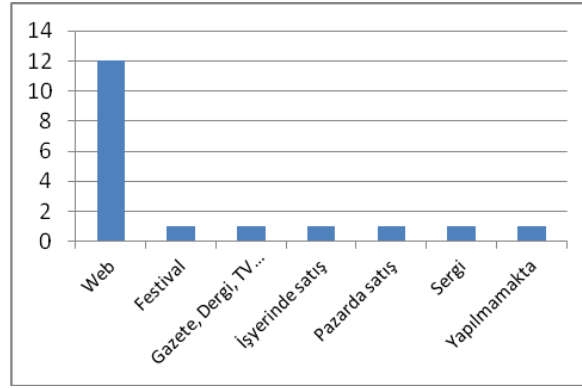

Üreticiler ürünlerinin tanıtımını en çok fuarlarda (% 35), en az duyuru (% 5,6) ve afiş (% 5,6) ile yapmaktadırlar (Şekil 42) ve diğer tanıtım araçları olarak da en fazla (% 66) elektronik ortamı sonra gazete/dergi/TV röportajlarını, festivalleri, pazarlarda satışı ve işyerinde satışı (% 5,6) belirtmişlerdir (Şekil 43).

Şekil 42. ÜRETİCİLERİN ÜRÜNLERİ TANITIMI

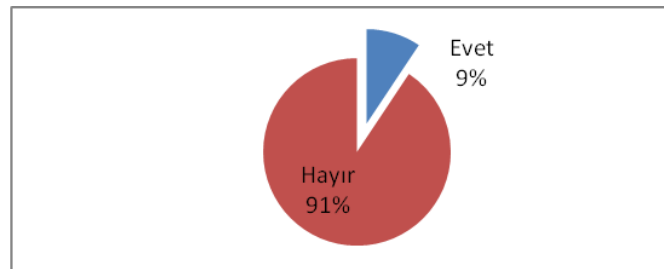

Şekil 43. ÜRETİCİLERİN ÜRÜNLERİNİ “DİĞER” TANITIM YOLLARI

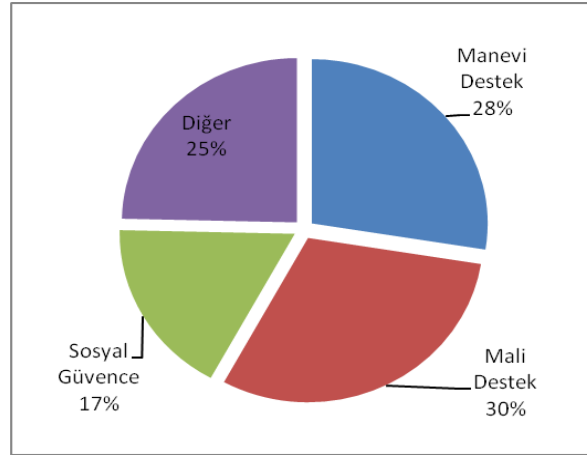
Üreticilerin hemen hemen yarısının kendilerini ve ürünlerini tanıtmak amacı ile hazırladıkları bir kartvizitleri bulunmaktadır. Ancak, çok azının (% 9) Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan verilen “Üretici Tanıtım Kartı” vardır (Şekil 44).

Şekil 44. ÜRETİCİLERİN “ÜRETİCİ TANITIM KARTI” SAHİBİ OLMA DURUMU

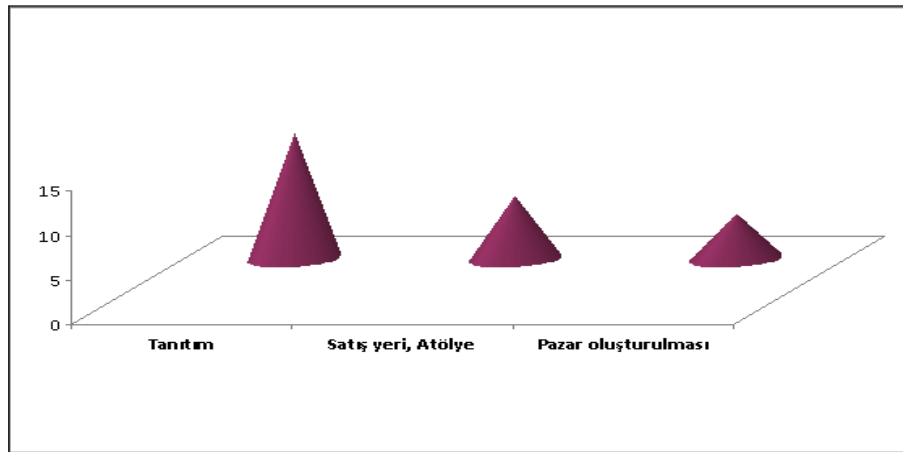

Üreticiler, beklenti olarak, illerinde el sanatlarının geliştirilmesinde ve gelecek kuşaklara aktarılmasında kursların ve usta-çırak ilişkisine dayanan eğitim sürecinin dışında, genel olarak öncelikle mali desteğin, ardından manevi desteğin ve sosyal güvencenin olmasını (Şekil 45), “diğer beklentiler” olarak da tanıtım yapılmasını, satış yeri/atölye kurulmasını, pazar oluşturulmasını, projeler ile birlikte kursların açılmasını, kamu kurumları ve STK’ların bu alanda çaba göstermelerini, çalışmalarını Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ve Valiliklerin desteklemelerini, hammadde temini konusunda destek verilmesini, gençlerin el sanatı konusunda yönlendirilmelerini, fuar ve festivallerin sürekli düzenlenerek ürünlerin tanıtımı ve satışı için imkân sağlanmasını, el sanatlarının sürdürülmesi için gençlere güvence verilmesini belirtmişlerdir (Şekil 46).

Şekil 45. ÜRETİCİLERİN EL SANATLARININ GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLERİ

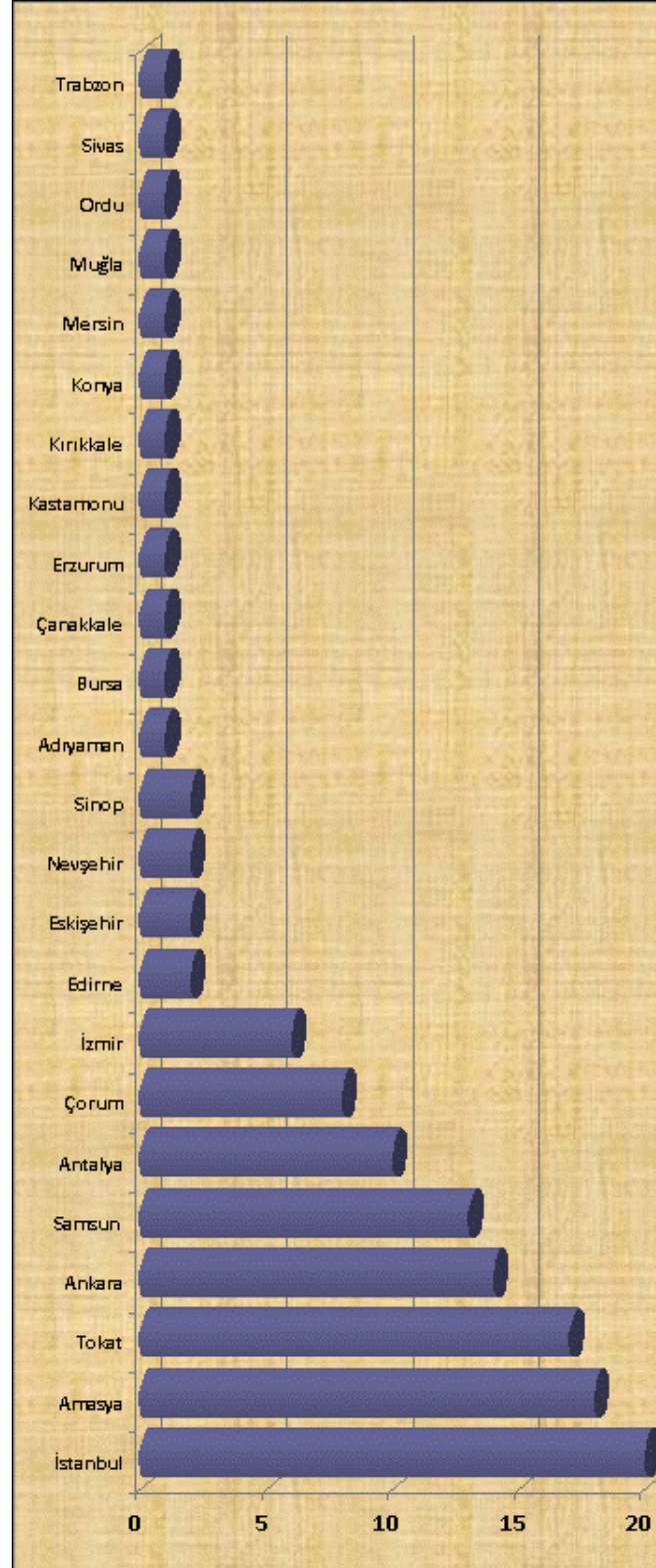

Şekil 46. ÜRETİCİLERİN EL SANATLARININ GELİŞTİRİLMESİ İÇİN “DİĞER” ÖNERİLERİ

Üreticiler ürünlerinin en çok satıldığı illeri, sırası ile İstanbul, Amasya, Tokat, Ankara, Samsun, Antalya, Çorum ve İzmir olarak belirtmişlerdir (Şekil 47).

Şekil 47. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ ÜRETİCİLERİN ÜRÜNLERİNİ EN ÇOK SATTIKLARI İLLER

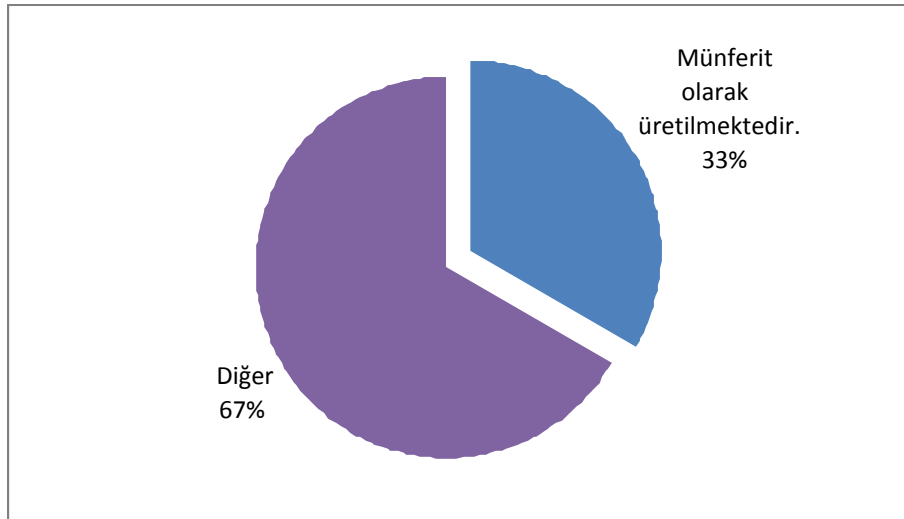
4.2.2. Satıcılar

TR83 Bölgesi'nde el sanatı ürünü satışı yapan ticari firmalar; en çok ahşap boyama, Amasya bezi, çarşaf bağı, çuha dokuma, el nakışı, gümüş, iğne oyası, kilim, maket, makine nakışı, mısır bebek, tel kırma ve Yassıçal dokuması satmaktadır.

Sattıkları el sanatları ürünlerinin hammaddesi genellikle hayvansal ve bitkisel liftir ve en çok işleme satmaktadırlar.

Satıcıların sattıkları el sanatı ürünlerinin hiçbirisi şirket veya kooperatif tarafından üretilmemektedir (Şekil 48).

Şekil 48. SATICILARIN SATTIKLARI ÜRÜNLERİN ÜRETİM ŞEKLİ

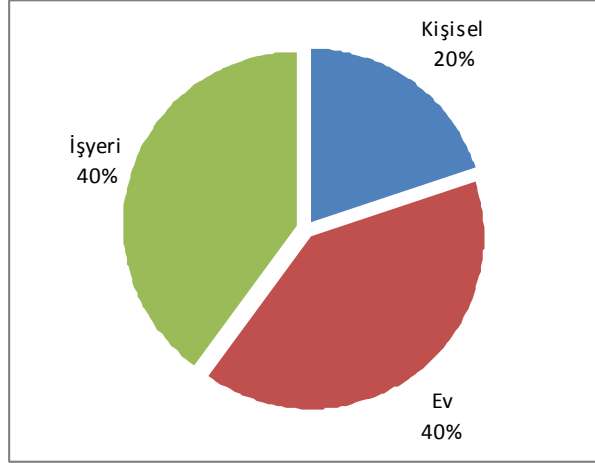

Satıcıların sattıkları el sanatı ürünlerinin tasarımı, çoğunlukla usta öğreticiler tarafından yapılmaktadır, ayrıca, öğretmenler ve öğrenciler tarafından tasarımı yapılmış ürünleri de satmaktadırlar. Satıcılar tarafından el sanatı üretimi yapan ustaların, tasarım konusunda ve el sanatları konusunda mesleki eğitim aldıkları ifade edilmiştir, ancak ankete cevap verenler çoğunlukla (% 66) satılan el sanatı ürünleri hakkında Ar-Ge çalışması yapılmadığını ifade etmişlerdir.

Satılan el sanatı ürünleri, öncelikle ev ve işyerlerinde, daha sonra bireysel kullanımda işlev görmektedir (Şekil 49).

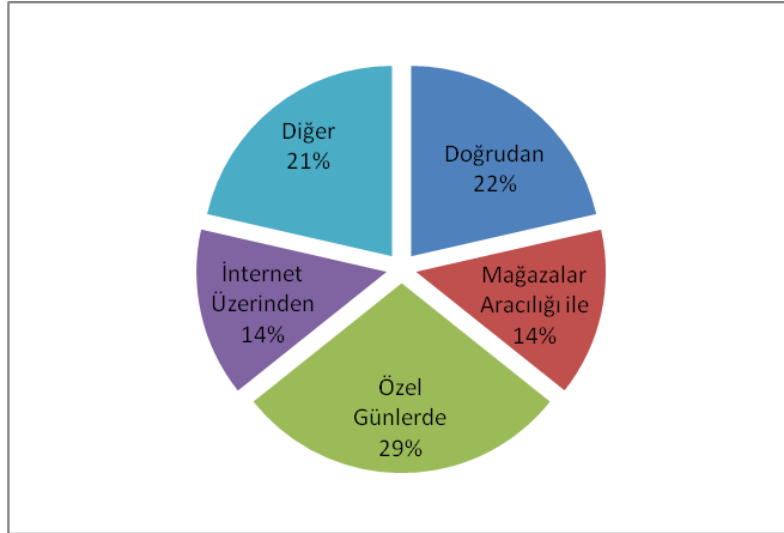

Şekil 49. SATILAN ÜRÜNLERİN İŞLEVLERİ

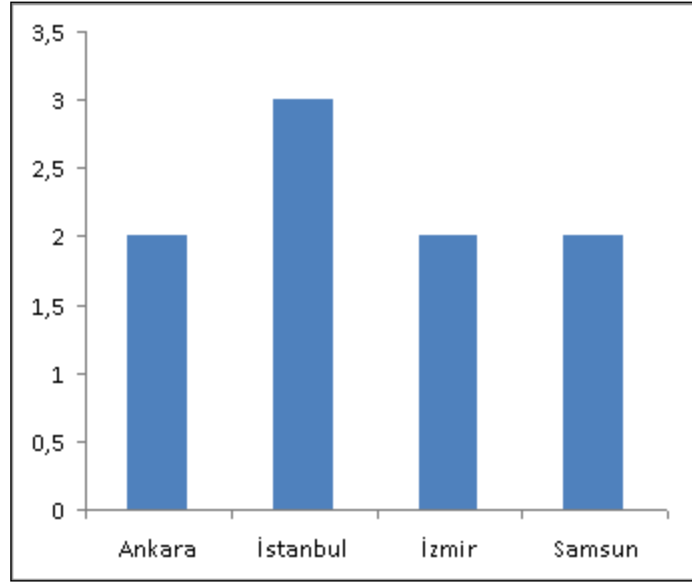
Satıcılar, el sanatı ürünlerini en çok fuar, kermes, festival vb. özel günlerde ve doğrudan satmaktadırlar. İnternet üzerinden ve mağazalar aracılığı ile satış ise daha azdır (Şekil 50). Ayrıca, turlar ve satış merkezleri aracılığı ile satış yapıldığı da ifade edilmiştir.

Şekil 50. ÜRÜNLERİN SATIŞ YÖNTEMLERİ

Satıcılar tarafından, en çok el sanatı ürününün İstanbul'da satıldığı ifade edilmiştir (Şekil 51).

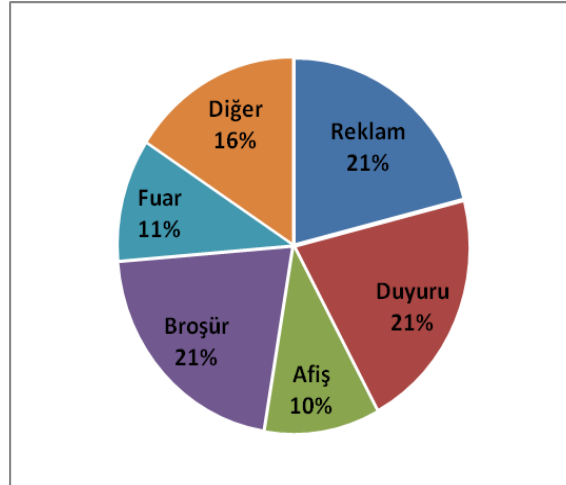
Şekil 51. ÜRÜNLERİN EN ÇOK SATILDIĞI İLLER

Satıcılar, el sanatı ürünlerinin pazarlandığı ülkelerin de bulunduğu ve bu ülkelerin ABD, Almanya, Çin, Hollanda, İngiltere ve Japonya olduğu ifade edilmiştir.

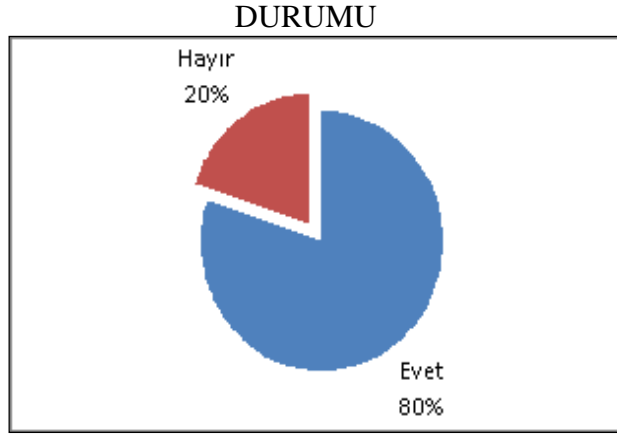
Satıcılar, satılan el sanatı ürünlerinin tanıtımı için en çok reklam, duyuru ve broşür hazırlandığı belirtilmiştir (Şekil 52).

Şekil 52. EL SANATI ÜRÜNLERİNİN TANITIMINDAKİ ARAÇLAR

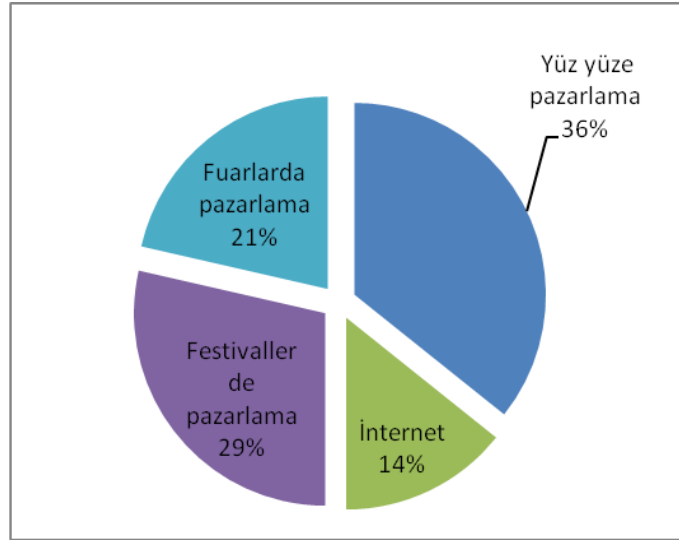
El sanatı ürünleri satan satıcılar tarafından, ürünlerin ambalajlarının ve tanıtım etiketlerinin bulunduğu ifade edilmiştir (Şekil 53).

Şekil 53. ÜRÜNLERİN AMBALAJLARININ/TANITIM ETİKETLERİNİN BULUNMA

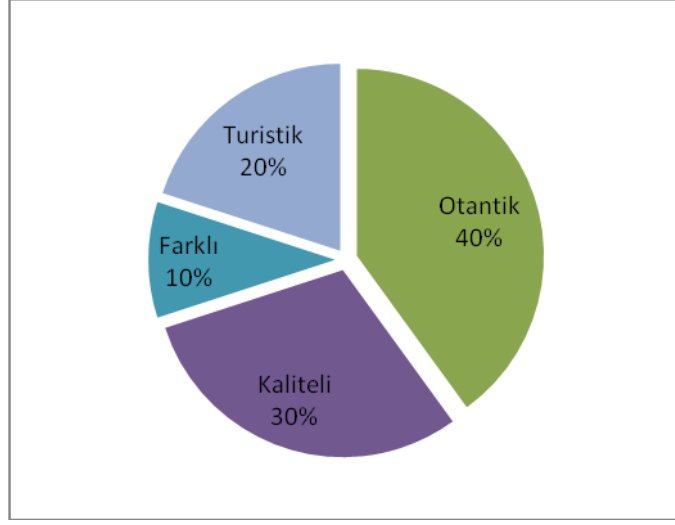
Satıcılar, sattıkları el sanatı ürünlerinin pazarlanmasında, en çok yüz yüze pazarlama tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 54).

Şekil 54. ÜRÜNLERİN PAZARLANMA TEKNİKLERİ

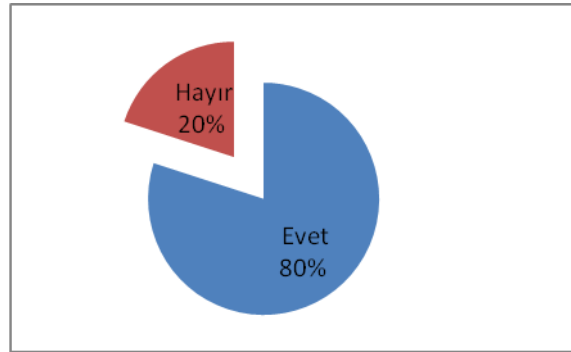
Satıcılar, sattıkları ürünlerin müşterilerin gözünde otantik (% 40), kaliteli (% 30), turistik (% 20) ve farklı (% 10) olduğu için satın alındığını ifade etmişlerdir (Şekil 55).

Şekil 55. SATILAN ÜRÜNLERİN MÜŞTERİLERİN GÖZÜNDEKİ KONUMU

Satıcılar tarafından, TR83 Bölgesi'ndeki illere düzenlenen turlarda, el sanatı üretimi yapan atölye ve satış ünitelerinin turlara dahil edildiği (% 80) belirtilmiştir (Şekil 56).

Şekil 56. TURLARA EL SANATI ÜRETİMİ YAPAN ATÖLYE VE SATIŞ ÜNİTELERİNİN DAHİL EDİLMESİ DURUMU

Satıcıların çoğunluğu, turizm ve el sanatları ile ilgili fuar, seminer, AB Projesi vb. çalışma ve etkinliklere katılmışlardır.

Yöre halkı, TR83 Bölgesi illerine gelen turistlere, iğne oyaları, gümüş takılar, kilimler, mısır bebek, otantik kıyafetler, tel kırma ve yöresel dokumalar satmaktadır.

4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

TR83 Bölgesi'ndeki illerde el sanatları üretimi/satışı ile ilgilenen sivil toplum kuruluşları aşağıdaki alanlarda yapılan çalışmalarını desteklemektedir.

Tablo 36. TR83 BÖLGESİ'NDEKİ STK'LARIN DESTEKLEDİĞİ EL SANATLARI

El sanatının Adı	Yöresel Adı
Ağaç Kalıp Oymacılığı	Ağaç Kalıp
Ahşap-Cam Boyama	
Bileklik	Çarpana
Dekoratif Keçe İşleri	
Hereke Halı Dokuma	Pano
Kasnaklı Damlatma İşİ	
Kemer	
Kolye	Boncuk
Örücülük	Güneş Danteli
Şiş ve Tığ Örücülüğü	
Tahta Baskı	Sofra Bezi
Tahta Baskı	Yazma
Tel Kıрма	Bartın işi

STK'lara göre, üretilen ürünler münferit, kooperatifler tarafından veya diğer üretim şekilleri ile üretilmekte, şirket üretimi yapılmamaktadır. Üretilen ürünlerin alıcıları çoğunlukla yöre halkı, yerli/yabancı turistler ile fuar ziyaretçileridir ve ürünleri genellikle otantik buldukları için almaktadırlar. Üretilen/desteklenen ürünler en çok doğrudan ve özel günlerde satılmaktadır.

STK'lar tarafından, ürünlerin tanıtımı için en çok duyuru yapılmakta, fuarlara katılmakta ve broşür bastırılmaktadır.

STK'lar tarafından bazen el sanatı ürünlerinin üretimine yönelik eğitim programları düzenlenmekte ve *belge* verilmektedir, ancak verilen belgelerin istihdam yaratmada etkili olduğuna ilişkin görüş farklılıkları bulunmaktadır.

TR83 Bölgesi'ndeki illerde üretilen el sanatı ürünlerinin üretildiği atölyelere turistler tarafından ziyaretler yapılabilmektedir.

STK'lar tarafından il genelinde yapılan seminer, sempozyum vb. olmak üzere, turizm ve el sanatları ile ilgili etkinliklere katılmakta ve zaman zaman da benzer etkinlikler bölgede el sanatları üretimi ile ilgilenen STK'lar tarafından düzenlenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ek II.

4.3. El Sanatlarına Yönelik Teşvikler

Türkiye'deki mali destek ve teşvik programları değerlendirildiğinde; uluslararası ve ulusal bütçelerde, el sanatlarının korunması, üretilmesi ve pazarlanması için geliştirilmiş AB tarafından fonlanan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından kullandırılan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı dışında özellikle el sanatlarına yönelik bir destek ya da teşvik programı bulunmadığı görülmektedir. Aşağıda açıklanan bazı hibe programlarından, diğer sektörlerle birlikte, yararlanılması imkânına rağmen, girişimcilerin ve alandaki kar amacı gütmeyen örgütlerin, diğer yararlanıcılarla rekabet etmeleri zordur. Söz konusu kaynakların kullanılması iyi proje yazılmasına, iş planlarının hazırlanmasına, geçmiş proje deneyimlerine, mali/idari/teknik kapasitelere göre, bir yarışmaya bağlı olarak kullandırılmaktadır.

Türkiye'deki hibeler; AB, Kalkınma Bakanlığı (Kalkınma Ajansları), Ekonomi Bakanlığı (ihracat ve döviz kazandıran işlemler), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, KOSGEB, TÜBİTAK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi kurumlar tarafından "Ar-Ge", "girişimcilik", "ihracat", "ihracat sayıları (satış ve teslimler)", "döviz kazandırıcı hizmetler", "tarıma dayalı endüstrinin kapasite artırımı" vb. konu başlıklarına göre verilmektedir. 26 Düzey 2 Bölgesi'ne ve bu bölgedeki illere göre değişen sübvansiyonlar ve vergi teşvikleri bulunmasına rağmen, tüm bu mali destek ve teşvikler incelendiğinde yukarıda belirtildiği üzere, özellikle el sanatlarının korunmasını, gelişimini, üretilmesini veya pazarlanmasını destekleyen bir destek veya teşvik bulunmamaktadır. Ancak, AB ya da

Hollanda MATRA Vakfı, Japon ODA (Japonya Resmi Kalkınma Yardımı) gibi uluslararası kuruluşlardan “aktif işgücü”, “kadın istihdamı ve girişimciliği”, “dezavantajlı grupların meslek edinmesi ve istihdamı” gibi hibe programlarının çağrıları kapsamında, eğitim programları desteği alınması mümkündür. Ayrıca, Kalkınma Ajansları tarafından sağlanan bölgesel kalkınmaya yönelik destekler de yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve kuruluşların el sanatları alanında üretim ve eğitime yönelik yatırımlarına dönem dönem destek sağlamaktadır. Bu aşamada, TR83 Bölgesi’ne yönelik bölgesel kalkınma faaliyetlerinde bulunan Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın bölgenin el sanatları alanında gelişmesi ve bölgede nitelikli üretimin teşvik edilmesi konusundaki önemi büyüktür. Dünya Bankası’nın küçük hibe programlarında yerel girişimciliğin desteklenmesi kapsamında, zaman zaman küçük hibelerden sağlanan fonlar, Birleşmiş Milletler’in desteklediği mikro girişim kredileri, KOSGEB Girişimcilik ya da KOBİ genel desteklerine bakıldığında; SGK kayıtlı en az bir çalışanı olmak ve KOSGEB veritabanına kayıtlı olmak koşulu ile Tablo 37.’de sunulmuş olan NACE kodları altındaki faaliyetlerin istihdam, fuar ve tanıtım gibi hibelerden yararlanması mümkündür. NACE kod sistemi, Avrupa Birliği’ne ait olan ekonomik faaliyetlerin istatistikî sınıflandırılması sistemidir. NACE kod sistemi, Avrupa’da ekonomik faaliyetlerle ilgili karşılaştırmalı istatistiklerin üretilmesi ve yayılmasını sağlamaktadır.

Tablo 37. TR83 BÖLGESİ’NDE EL SANATLARI İLE İLGİLİ SEKTÖRLER VE NACE KODLARI

NACE Kodu	Sektör Adı
13	Tekstil ürünlerinin imalatı
13.2	Dokuma
13.20	Dokuma
13.91	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşların imalatı
13.92	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı
13.93	Halı ve kilim imalatı
13.94	Halat, urgan, kınnap ve ağ imalatı
14	Giyim Eşyalarının İmalatı
14.19	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı
14.3	Örme (trikotaj) ve tığ işi ürünlerin imalatı

NACE Kodu	Sektör Adı
14.31	Örme (trikotaj) ve tığ işi (kroşe) çorap imalatı
14.39	Örme (trikotaj) ve tığ işi diğer giyim eşyası imalatı
15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
15.12	Bavul, el çantası ve benzerleri ile saraçlık ve koşum takımı imalatı (deri giyim eşyası hariç)
15.2	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
15.20	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
23	Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
23.22	Düz camın şekillendirilmesi ve işlenmesi
23.4	Diğer porselen ve seramik ürünlerin imalatı
23.41	Seramik ev ve süs eşyaları imalatı
32	Diğer imalatlar
32.1	Mücevherat, bijuteri eşyaları ve ilgili ürünlerin imalatı
32.12	Mücevher ve benzeri eşyaların imalatı
32.13	İmitasyon (taklit) mücevherler ve benzeri ürünlerin imalatı
32.2	Müzik aletleri imalatı
32.20	Müzik aletleri imalatı
32.91	Süpürge ve fırça imalatı

Ekonomi Bakanlığı, ticari ve sınaî şirket konumunda olan kurumlar için dış ticaret alanında, her bir faaliyet tipi için farklı koşullara sahip mali destek programları yürütmektedir. Şirketlerin Ekonomi Bakanlığı desteklerinden faydalanması için ihracat veya uluslararası pazar araştırması ve fuarlara katılım gibi faaliyetlerinin bulunması gereklidir. Bu destekler kapsamında el sanatları alanında katılınabilecek toplam 55 fuar bulunmaktadır (Tablo 38).

Tablo 38. EKONOMİ BAKANLIĞI DESTEKLERİ KAPSAMINDAKİ FUARLAR

Fuarın Adı	Fuarın Gerçekleştiği Ülke
California Gift Show	ABD
Americas Mart Atlanta - Atlanta Int. Gift & Home Furnishings	ABD
New York International Gift Fair	ABD

Fuarın Adı	Fuarın Gerçekleştiği Ülke
G.L.D.A. - Gem Show Las Vegas	ABD
Naples International Art & Antique Fair	ABD
Int. Home&Housewares Show	ABD
JCK - The JCK Las Vegas Show	ABD
Christmas World	ALMANYA
Ambiente	ALMANYA
Inhorgenta Europe - International Trade Fair for Watches, Clocks, Jewellery, Precious Stones, Pearls and Technology	ALMANYA
Internationale Handwerksmesse - The Leading Trade Fair for the Craft Trades and Medium-Sized Enterprises	ALMANYA
Cadeaux Leipzig 2011	ALMANYA
Midora Leipzig - Trade Fair for Watches and Jewellery	ALMANYA
Creativ Salzburg Herb	AVUSTURYA
Autumn Fair-2011	BAHREYN
Jewellery Arabia - International Exhibition for the Gold, Jewellery, Clock and Watch Trade	BAHREYN
Gifts and Premium - International Trade Fair for Gifts, Giftware, Corporate Gifts, Trophies & Medals, Festive Decoration, Stationary & Handicrafts	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
Gift Fair - Sao Paulo International Gift Fair	BREZİLYA
House & Gift Fair South America	BREZİLYA
Hong Kong Gifts & Premium Fair 2011	ÇİN
JGF September Hong Kong Jewellery and Gem Fair	ÇİN
China Sourcing Fair: Gifts & Premiums	ÇİN
Hong Kong International Jewellery Show	ÇİN
MFI - Manila F.A.M.E. International	FİLİPİNLER
Print'or - European Jewellery Fair	FRANSA
Home + Gift - Gift Trade Fair	İNGİLTERE
AFB Autumn Fair Birmingham	İNGİLTERE
IJL - International Jewellery London	İNGİLTERE
Spring Fair SFB	İNGİLTERE
Top Drawer	İNGİLTERE

Fuarın Adı	Fuarın Gerçekleştiği Ülke
London Gift Fair	İNGİLTERE
BCTF - British Craft Trade Fair	İNGİLTERE
Showcase	İRLANDA
Bisutex - Fashion Jewellery and Accessoires Trade Fair	İSPANYA
Iberjoya - International Jewellery, Silverware, Watch and Auxiliary Industries Exhibition	İSPANYA
Intergift - International Gift Fair	İSPANYA
Expohogar	İSPANYA
Baselworld - European Watch, Clock and Jewellery Fair	İSVİÇRE
Chibimart Summer Business - Exhibition Market of Costume Jewellery with Semi-Precious and Precious Stones, Silver, Handicraft Typical Products	İTALYA
Choice (formerly Vicenzaoro Autumn) International Exhibition for Gold, Jewellery and Silverware	İTALYA
Chibidue Estate - International Exhibition of Gift Articles, Fancy Goods, Perfumery Items, Costume Jewellery and Fashion Accessories	İTALYA
Charm - Vicenzaoro Spring International Exhibition of Gold, Jewellery, Silverware & Watches	İTALYA
Malaysia International Gifts & Premiums Expo 2011	MALEZYA
IJG - Malaysian International Jewellery & Gems Fair	MALEZYA
Expo Merceria Manualidades	MEKSİKA
Gave & Interiør - Gift and Interior Exhibition	NORVEÇ
FIA Lisboa - International Handicraft Exhibition	PORTEKİZ
Suveniruri - International Exhibition of Gifts and Souvenirs	ROMANYA
Jeweller - Moscow International Jewellery and Watch Exhibition	RUSYA
Ambiente Russia	RUSYA
Gifts Expo	RUSYA
New Russian Style	RUSYA
BIG+BIH - Bangkok International Gift Fair and Bangkok International Houseware Fair	TAYLAND

Fuarın Adı	Fuarın Gerçekleştiği Ülke
Gems - Bangkok Gems & Jewelry Fair	TAYLAND
Decor & Gifts	UKRAYNA

TR83 Bölgesi'nde el sanatları alanında, Kalkınma Bakanlığı tarafından koordine edilen Kalkınma Ajansı desteklerinden faydalanılması güç gözükmemektedir. Kırsal Kalkınma (IPARD) Desteği'nin (IPARD) “Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi” alt tedbiri TR83 Bölgesi'nin tüm illerini kapsamaktadır ve bu destek ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu - Kırsal Kalkınma (IPARD)

Destekleri - Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi Desteği

Destek programının amacı, Türk Patent Enstitüsü tarafından verilen Coğrafi İşaret Sertifikasına sahip ürünlere öncelik tanınarak, geleneksel ve özgün yerel tarım ve gıda ürünleri ile yerel el sanatlarının değerlendirilmesi ve/veya işlenmesi için destek sağlanmasıdır. Bu kapsamda, aşağıda listelenmiş olan el sanatlarına destek sağlanmaktadır:

- Ahşap İşi
- Metal İşi
- Cam Eşya
- Seramiklerin Üretimi
- Çanak Çömlek (Toprak Eşya, Çömlek Yapma)
- Çinicilik
- Dokumacılık
- Dekoratif Taş İşi
- Sedef Döşeme
- Hasır İşi
- Kâğıt Sanatları (Hattatlık/kaligrafi, ebru sanatı, tezhip)
- Sepet Dokuma
- Müzik Aletleri Yapımı
- Keçe Yapımı
- Kilimcilik
- Halıcılık
- Semer Yapımı
- Taş İşleme
- Folklorik Bebek ve Giysi Yapımı
- Yorgancılık
- Tarak Yapımı
- Alçı İşleri / Tandır Yapımı
- Dikiş, Giysi Dekorasyonu, Nakış İşleme, Örgü
- Süpürge Yapımı
- Saraçlık

“TR83 Bölgesi (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” çalışması kapsamında öncelikli olarak seçilmiş 80 ürün başta olmak üzere bölgede üretilen el sanatı ürünlerinin büyük bölümü IPARD'ın “Yerel Ürünler ve

Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi” desteği kapsamındadır. Ancak, destek için uygun başvuruların seçiminde “Coğrafi İşaret Sertifikası” bulunan ürünler öncelikli olduğu için, bölgedeki el sanatı ürünlerinin söz konusu sertifikaya sahip olmaması, olası başvuruların olumlu sonuçlanma ihtimalini düşürmektedir. Bu nedenle, Coğrafi İşaretleme Sertifikalandırılması'na yönelik çalışmaların artırılması, bölgedeki el sanatlarının gelişimine katkı sağlayacaktır.

IPARD Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi desteği kapsamında; sadece kırsal alanda (20.000'in altında nüfusa sahip olan yerleşim birimlerinde) faal olan veya kurulacak olan işletmelere destek sağlandığından, bölgedeki el sanatlarının gelişmişlik düzeylerinin, merkez ve diğer ilçeler arasındaki dengesizliği de önlenebilecektir.

Destek Türü ve Miktarı: IPARD Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi desteği kapsamında, geri ödemesiz (hibe) desteği verilmektedir. Yatırımın destek kapsamındaki harcama kalemleri toplamının %50'si hibe olarak yararlanıcıya verilmektedir. Söz konusu toplam değer 10.000 AVRO ile 250.000 AVRO arasında olması gerekmektedir.

Kırsal Kalkınma (IPARD) Destekleri Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi Desteği'nden Faydalanabilecek Kurumlar

Kamu tüzel kişilikleri hariç olmak üzere, ulusal kanunlarca tanınmış gerçek ve tüzel kişiler (kamu hissesi % 25'den fazla olan tüzel kişilikler uygun değildir) bu desteğe başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinin aşağıdaki koşulları sağlaması gerekmektedir:

- Başvuru sahibi (tüzel kişilik ise tüzel kişiliği temsil ve ilzama yetkili kişi veya gerçek kişi) başvurunun sunulduğu tarihte 65 yaşın üzerinde olmamalı (66 yaşından gün almış olmamalıdır).
- Başvuru sahibi; gerçek kişi ise kendisi, tüzel kişilik ise üst yönetim kademesinden bir daimi çalışan
  - o Başvuru yapılan alanda eğitim veren meslek lisesi, yüksekokul, ya da üniversite diplomasına sahip olmalıdır VEYA

- o Yerel ürünler ve mikro işletmelerle ilgili iş kolunda, en az 3 yıl çalıştığına dair detaylı hizmet dökümünü ibraz etmeli VEYA
- Sadece gerçek kişilerde; yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi kapsamında, başvuruda bulunacağı ekonomik aktivite ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı veya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yetki verilen kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından düzenlenen en az 60 saatlik bir eğitim programına dair sertifikaya sahip olmalıdır.

Kırsal Kalkınma (IPARD) Destekleri Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi Desteği ile Kurulumu veya Yenilenmesi Desteklenecek İşletmeler

Yatırımların mevcut işletmelerin yenilenmesini kapsamaması durumunda, mevcut işletme aşağıda listelenmiş olan koşulları sağlamalıdır. Yatırım kapsamında yeni bir işletme kurulması durumunda, yatırımın tamamlanması sonrasında kurulan işletmenin aşağıda listelenmiş olan koşulları sağlaması gerekmektedir.

- İşletmeler, ulusal vergi sistemine kayıtlı olmalıdır.
- İşletmelerin ve zanaatkarların, 10 kişiden az çalışanı istihdam etmesi ve yıllık cirosu ve/veya bilançosu 1 milyon TL'yi aşmayan mikro ölçekli olması gerekmektedir.
- İşletme, yatırımın uygulandığı alanda yatırımın bitiminden itibaren en az 5 yıl süresince faal olmalıdır.
- İşletme, belirtilen illerin kırsal alanlarında (nüfusu 20.000'in altında olan yerleşim birimlerinde) yer almalıdır.
- Başvuru sahibi, iyi muhasebe uygulamaları gereğince, yatırım kapsamına alacağı ekipmanların amortisman süresinin bir yıldan fazla olduğunu taahhüt etmeli ve iş planında bunu kanıtlamalıdır.
- Yeni işletmelerin inşa edilebileceği tarım alanları veya mevcut işletmelerin genişletileceği/büyütüleceği tarım alanları, Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelikler ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında izinlendirilmiş olmalıdır.

- Eğer yatırım korunan bir alanda yapılacak ise (Sit Alanları, Milli Parklar, Tabiat Parkları, Özel Çevre Koruma Bölgesi gibi), ilgili Kanun ve Yönetmeliklere göre izinlendirilmiş olmalıdır.

Kırsal Kalkınma (IPARD) Destekleri Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi Desteği Kapsamında Bulunan Harcama Kalemleri

- Makine ve ekipman alımı (malzeme, belirlenen yazılımlar ve özel teknolojik ekipman dahil),
- Belirli yapım işleri (taşınmazların inşası, genişletilmesi ve modernizasyonu),
- Mimarlık, mühendislik ve diğer danışmanlık hizmetleri (makine ve ekipman alımı ve yapım işleri başlıkları altında desteklenen harcama kalemleri toplamının en fazla % 12'si olmak üzere),
  - o Lisans ve patent haklarının devralınmasına yönelik genel maliyetler (belirtilen danışmanlık hizmetlerinin kapsamında, makine ve ekipman alımı ve yapım işleri başlıkları altında desteklenen harcama kalemleri toplamının en fazla % 4'ü olmak üzere),
- Teknik proje ve fizibilite hazırlığı dahil olmak üzere, iş planı hazırlanması (en fazla 6.000 AVRO değerinde),
- Görünürlük harcamaları (makine ve ekipman alımı, yapım işleri ve hizmet alımı başlıkları altında desteklenen harcama kalemleri toplamının en fazla % 1'i olmak üzere)

4.3.1. Uygulamada olan Mali Destek ve Teşvikler

Türkiye'de uygulamada olan ulusal mali destek ve teşvikler aşağıda özetlenmiştir:

4.3.1.1. Dış Ticaret Destekleri

Ekonomi Bakanlığı Destekleri

- Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi
- Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği
- Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Desteği
- İstihdam Desteği

- Yurt Dışı Fuarlara Katılım Desteği
- Yurt Dışı Birim Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi
- Türk Ürünlerinin Yurt Dışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY'nin Desteklenmesi
- Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarına Katılım Desteği
- Uluslararası Rekabetçiliğın Geliştirilmesi Desteği
- Tasarım Desteği
- Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Desteği
- Teknik Müşavirlik Firmalarının Yurt Dışındaki Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Dış Ticarete Diğer Teşvikler

- Dahilinde İşleme İzin Belgesi
- Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Ödemeleri (DFİF)
- Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Ödemeleri (KKDF)
- Vergi Resim ve Harç İstisnası

4.3.1.2. KOBİ Destekleri

KOSGEB Destekleri

- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği Güçbirliği Destek Programı
- Genel Destek Programı
  - o Yurt İçi Fuar Desteği
  - o Yurt Dışı İş Gezisi Desteği
  - o Tanıtım Desteği
  - o Eşleştirme Desteği
  - o Nitelikli Eleman İstihdam Desteği
  - o Danışmanlık Desteği
  - o Eğitim Desteği
  - o Enerji Verimliliği Desteği

- Tasarım Desteği
- Sinaî Mülkiyet Hakları Desteği
- Belgelendirme Desteği
- Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği
- Bağımsız Denetim Desteği
- Girişimcilik Destek Programı
- Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı
- Kredi Faiz Desteği

4.3.1.3. Ar-Ge ve Yenilikçilik Destekleri

KOSGEB Destekleri

- Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri

- Teknogirişim Sermayesi Desteği

TÜBİTAK Destekleri

- 1501 – Endüstriyel Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı
- 1503 – Proje Pazarları Destekleme Programı
- 1505 – KOBİ Yararına Teknoloji Transferi Destek Programı
- 1507 – KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı
- 1509 – Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

4.3.1.4. Kırsal Kalkınma Destekleri

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri

- Kırsal Kalkınma (IPARD) Destekleri
- Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı

4.3.1.5. Bölgesel Kalkınma Destekleri

Kalkınma Bakanlığı Destekleri

- Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı
- Yeni Ürün, Ar-Ge ve Yenilikçilik Mali Destek Programı

- Teknik Destek
- Doğrudan Faaliyet Desteği

4.3.1.6. Sübvansiyonlu Krediler ve Yatırım Destekleri

- Yatırım Teşvik Desteği
- Avrupa Yatırım Bankası Kredileri
- Dünya Bankası Kredileri
- Orta ve Uzun Vadeli Banka Kredileri
- Ziraat Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma Kredileri

4.4. Sektörel GZFT Analizi

GZFT analizi, TR83 Bölgesi'ndeki illerin el sanatları açısından "Güçlü" ve "Zayıf" yönleri ile "Fırsat" ve "Tehdit"lerinin sistematik analizini ve bölgenin geleceği için istenilen sonuçları etkileyebilecek unsurları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bölgenin el sanatları açısından GZFT (SWOT) analizi, bölgesel bir plan hazırlanmasında kolaylık sağlayacak ve nesnel sonuçların ortaya çıkmasına hizmet edecek nitelikte hazırlanmıştır.

Aşağıda TR83 Bölgesi'ndeki illerin el sanatları açısından GZFT analizi sonuçları sunulmaktadır.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • El sanatlarının üretiminde kullanılan mısır, şeker pancarı, hububat vb. tarım ürünlerinin malzeme olarak çeşitliliği • El sanatlarının kullanımı açısından, geniş, meyve ve sebze yetiştirilen tarım alanlarının varlığı (sepet ve zembil vb. ürünler için) • Bölgede tarihi eserler ile donatılmış zengin kültürel yapı ve doğa • El sanatları üretebilecek nitelikli, hazır işgücünün mevcudiyeti • Bölgenin el sanatlarının pazarlanması için çeşitli turizm türlerinin (doğa turizmi, kültür turizmi vb.) bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> • TR83 Bölgesi'ndeki illerde bulunan genç nüfusun göç etmesi (Bölgenin göç oranı % 13,47'dir. / Kaynak: TÜİK, 2009) • El sanatları alanında girişimciliğin olmaması • El sanatlarının kitlelere yayılması için gerekli fuar, sergi, festival vb. sosyal etkinliklerin azlığı • Bölgenin doğal kaynaklarının, sanatsal ve kültürel değerlerinin turizm sektörüne yeterince yansıtılamaması

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Turist sayısındaki ve turizm yatırımlarındaki artış • Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği'nin olması ve sanatsal faaliyetleri desteklemesi • El sanatlarının ve kültürünün korunması, üretimi ve kullanımını açısından yerel halkın bilinci ve desteği • Bölgede “eğiticilik” yapılabilecek yeterli sayıda el sanatı ustasının bulunması • Yöre halkının yüzyıllar süren bilgi birikimi ve tecrübesi • Yöre halkının üretim yetkinliği 	<ul style="list-style-type: none"> • TR83 Bölgesi'nin doğal ve kültürel değerlerinin tanıtılmasındaki yetersizliklere dayalı gelir düşüklüğü (İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması; Amasya için 38, Çorum için 50, Samsun için 32 ve Tokat için 58'dir. / Kalkınma Bakanlığı, 2010) • El sanatı üreticilerinin gelir düşüklüğü nedeni ile yeterince tanıtım ve pazarlama yapamamaları • El sanatı üreticilerinin örgütlenmemiş olması • Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılım oranının düşük olması • Geleneksel el sanatlarında, sanatın devamını sağlayacak çırak bulmaktaki güçlükler (istek ve tercih yetersizliği) • El sanatları üretimi yapılan atölye vb. fiziksel ortamların üretimi zorlaştıracak nitelikte (ışık, ısı vb.) elverişsiz olması • Üretimde kullanılacak hammaddenin yetersiz olması • El sanatları konusunda üreticiler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve satıcılar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun eksikliği • El sanatları ile ilgili faaliyetlerin sadece belli başlı (iğne, oya, dantel vb.) ürünlerle sınırlı kalıp diğer geleneksel ürünlere yoğunlaşmaması • El sanatları konusunda desteklenen eğitim ile pazarın talebi arasında bağlantı kurulmaması, kooperatifler ve diğer yeni iş/hizmet alanlarıyla gençlerin ve kadınların ekonomiye entegrasyonunun sağlanmaması

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel, ulusal ve uluslararası işbirliği sağlayarak üniversiteler - okullar - araştırma kurumları - iş çevreleri arasında işbirliğine yönelik faaliyetlerin teşvik edilmemesi • Halk Eğitim Merkezleri'nde düzenlenen kursların ihtiyaç analizi yapılmadan açılması ve ekonomik değeri olan ürün üretiminden çok bireysel ihtiyaçlara yönelik (çeyiz vb.) üretimin ön plana alınması • El sanatları alanında çeşitli kurum/kuruluşlar tarafından düzenlenen kurslara katılanların, kurs bitiminde üretime yönelik çalışma hedefine sahip olmamaları • Yerel birliklerin, ortaklıkların ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin yeterli olmaması ve iç/dış pazar oluşturma, ilgi çekme, özendirme konularında yeterli ve uygun destek noktalarını aktif hale getirememesi • Bölge ihtiyacı için yeterli küçük sanayi sitelerinin ve organize sanayi bölgelerinin bulunmaması ve/veya el sanatları alanında yetersizliği • Bazı ürünlerin coğrafi işaretinin, TSE Belgesi'nin ve marka tescilinin bulunmaması • Ulusal ve uluslararası düzeyde ürünlerin yeterince tanınmaması • Üreticilerin ticari hayatta yeterince profesyonel olmaması • Ürünler için ürün maliyet analizlerinin yapılamaması • Üretimin yörelere göre mevsimlik gerçekleştirilmesi (çalışan kadınların geçici tarım işçisi olması)

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Dünyada ve ülkemizde organik malzemelerle yapılan eski tip ambalajlara yeniden eğilim olması • Çeşitli turizm türlerinin geliştirilmesi (kültür turizmi vb.) ile yeni hizmet alanlarının oluşması ve böylece kültürel ve doğal zenginliklerin ve sanatsal değerlerin tanıtımlarının yapılarak turizm gelirlerinin artırılması, iç turizm faaliyetlerinin artması • TR83 Bölgesi'ndeki bazı illerin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen 15 marka kent arasında yer almasının turist sayısını arttırması • Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Belediye Birlikleri, Odalar ve STK'ların birlikte - koordineli proje yürütme alanındaki deneyimleri • El sanatı ustalarının üniversiteler, MEB, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, belediyeler ve STK'lar tarafından açılan kurslarda eğitici olarak değerlendirilmesi • Geleneksel el sanatı üreticilerinin önemli bir bölümünü oluşturan kadınların istihdamına yönelik olarak, AB fonlarında ve milli bütçede mali destek programlarının bulunması • Geleneksel teknikler bozulmadan, farklı kullanım ve ihtiyaçlara yönelik ürün çeşitlendirmesi ile el sanatı ürünleri pazarının genişlemesi <p>Bölgenin, coğrafi konumunun sanatın ve sanatsal değerlerin ticaretini kolaylaştırıcı ve cezbedici özellikte olması</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Makineli üretim ve işleme teknolojileri nedeni ile geleneksel el sanatı ürünlerinin kullanım alanlarının azalması • Endüstrileşme nedeni ile el sanatı üretimi yapabilecek nitelikteki işgücünün, sanayi vb. alanlarda istihdam edilmeyi tercih etmesi • İstihdam imkânlarının azlığı ve TR83 Bölgesi'ndeki iller ile batı bölgeleri arasındaki gelir düzeyi farklılığı nedeni ile nitelikli genç nüfusun bölge dışına göç etmesi • Genç işgücünün bölge dışına göçü nedeni ile geride kalan el sanatı ustalarının el sanatı üretiminde yetiştirecek çırak bulamaması • Geleneksel el sanatı ustalarının bilgi birikimlerini aktarabilecekleri ve sanatın devamının sağlanmasında önemli rolü olan çırakların el sanatları eğitimine olan isteksiz yaklaşımları • Geleneksel el sanatı ustalarına ticari faaliyet alanında mali teşvik olmaması nedeni ile bu kişilerin üretimden uzaklaşmaları • Geleneksel el sanatı ustalarının tanıtım ve pazarlama alanında destek alamaması nedeni ile üretimden uzaklaşmaları <p>Ucuz ve alıcının talebine/modaya uygun üretim tarzı nedeni ile geleneksel ürün kültüründen ve kalitesinden uzaklaşması</p>

Hammadde kaynakları, el sanatları alanındaki işgücü, el sanatlarının satışı ve pazarlanmasında önemli bir etken olan bölgedeki turizmin mevcut durumu, bölgedeki paydaşlar (STK'lar, yerel yönetimler, üniversiteler ve diğer kamu kurumları), el sanatları alanına yönelik mali teşvik ve destekler ile endüstrileşme gibi konularda, TR83 Bölgesi'nin el sanatları açısından güçlü ve zayıf olduğu yönler bulunmaktadır. Bunun nedeni, bölgede birçok farklı el sanatının bulunması ve bu el sanatlarının üretim nitelikleri, hammadde çeşitleri, sanayi ile olan ilişkileri, geleneksel teknikleri, hedef müşteri kitleleri ve ihtiyaç duydukları işgücü niteliklerinin birbirlerinden farklı olmasıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

PAZAR OLGUNLUĞU ve BÖLÜMLENDİRİLMESİ, ÜRÜN PAZARLAMASI

5. PAZAR OLGUNLUĞU ve BÖLÜMLENDİRİLMESİ, ÜRÜN PAZARLAMASI

El sanatları sektörüne ait rakamsal veriler bulunmamakla beraber sektörün TR83 Bölgesi'ndeki eskiliği ve çeşitliliği göz önüne alındığında; ürün yaşam döngüsü ölçütlerine göre, sektörün gelişme döneminde olduğu söylenilebilir, ancak ürünler arasında pazarlama stratejileri oluşmuş ve marka olmayı başarmış ürün bulunmamaktadır. Üretim azlığı, markalaşma sürecinden uzaklık ve standart maliyet bilgilerinin olmadığı göz önünde bulundurulursa da ürünlerin pazara giriş aşamasında bulunduğu söylenebilir.

5.1. TR83 Bölgesi'nde Ürünün Mevcut Durumu

TR83 Bölgesi'nde yaşayan üreticiler, eğiticiler ve kursiyerler tarafından üretilen birçok el sanatı bulunmaktadır ve hammaddeleri ile üretim tekniklerine göre birbirlerinden ayrılmaktadır. Ürünlerin çoğu iplik, ahşap, bakır, gümüş, bitkisel lif vb. hammaddelerden üretilmekte olup bölge genelinde üretimi en fazla olan ürünler, dokumacılık, örücülük, oyacılık ve işlemecilik teknikleriyle üretilen ürünlerdir. Bölgedeki ürünlerin bazıları, kültürel değerleri ile ön plana çıkarken, bazıları ekonomik değerleri ve günlük kullanımdaki yerleri ile ön plana çıkmaktadır.

Bölgedeki el sanatı ürünlerinin genelinde, geleneksel el sanatı tekniklerine sadık kalınmakta, dolayısıyla, el sanatlarının özgün yapısı korunmaktadır, fakat üretilen ürünlerin büyük bölümü, pazarda arzu edilen talebi bulamamaktadır. Talep düşüklüğünün birçok nedeni bulunmakla birlikte, nedenlerden biri, bazı ürünlerin yüksek kültürel değere sahip olmaları ile beraber ekonomik değerleri de bulunmasına rağmen, günlük kullanıma uygun olmayan tasarımları nedeni ile ekonomik potansiyellerini kullanamamalarıdır. Bölgede üretilen bazı el sanatlarının hem kültürel hem ekonomik değerleri bulunmasına rağmen, günlük kullanıma uygun olmaları nedeni ile ekonomik değerleri ön plandadır (balık ağları, fileler, hamaklar, vb.). TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları, Tablo 39, Tablo 40, Tablo 41 ve Tablo 42'de iller bazında "ekonomik değeri olan el sanatı" ve "kültürel değeri olan el sanatı" olmak üzere gruplandırılmıştır.

Tablo 39. EKONOMİK ve KÜLTÜREL DEĞERLERİNE GÖRE AMASYA EL SANATLARI

AMASYA	Geleneksel El Sanatları	Ekonomik Değeri Olanlar	Kültürel Değeri Olanlar
	İğne Oyası	X	X
	İpek El Dokumaları	X	X
	Merzifon El Dokumaları	X	X
	Gümüşhacıköy El Dokumaları	X	X
	Yassıçal El Dokumaları	X	X
	Göynücek El Dokumaları	X	X
	Erhani Gümüş İşlemeciliği	X	X
	Osmanlı Sim Sırma İşlemeciliği	X	X
	Geleneksel Giysili Bebek	X	X
	Mısır Calazı Ürünleri	X	X
	Cecim (Cicim) Dokumaları	X	X
	Ahşap İşleri	X	X
	Kilim Dokumacılığı	X	X
	Tezhip ve Hat Sanatı	X	X
	Bakır İşlemeciliği ve Alem	X	X
	Küçük Hediyelik Eşyalar	X	X
	Sepetçilik	X	X
	İpek Halı Dokumacılığı	X	X
	Semavercilik	X	X
Tığ ve El Örgüleri	X	X	
Tel Kırma		X	
Ajur Tekniği ile İşleme		X	
Hesap İşi Tekniği ile İşleme		X	
Sarma Tekniği ile İşleme		X	
Diğer İşlemeler		X	

Tablo 40. EKONOMİK ve KÜLTÜREL DEĞERLERİNE GÖRE ÇORUM EL SANATLARI

ÇORUM	Geleneksel El Sanatları	Ekonomik Değeri Olanlar	Kültürel Değeri Olanlar
	Kargı Bezi Dokuması	X	X
	Geleneksel ve Hitit Giysili Bebekler	X	X
	Kanaviçe İşleme	X	X
	İğne ve Tığ Örücülüğü	X	X
	Bakırcılık	X	X
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	X	X
	İskilip Taburesi ve Sandalyesi	X	X
	Çocuk Oyuncakları (Tokmaklı Kağı – Beşik)	X	X
	Sepetçilik	X	X
	Boğazkale El Dokumaları	X	X
	Ortaköy El Dokumaları	X	X
	Türk Yazma Baskı Sanatı	X	X
	Ortaköy El Örgüleri	X	X
	Mest Patik ve Yemeni	X	X
	Antik Takı Yapımı	X	X
	Taş İşlemeciliği	X	X
	Semercilik	X	X
	Yorgancılık	X	X
	İskilip Deri Ürünleri	X	X
	Delik İş Uygulamaları	X	X
	Hesap İşi Tekniği ile İşleme		X
	Tel Kırma		X
	Sarma Tekniği ile İşleme		X
Hasır Örücülüğü		X	
Semavercilik		X	
Çin İğnesi Tekniği		X	
Geleneksel Giyim		X	
Maraş İşi		X	

Tablo 41. EKONOMİK ve KÜLTÜREL DEĞERLERİNE GÖRE SAMSUN EL SANATLARI

SAMSUN	Geleneksel El Sanatları	Ekonomik Değeri Olanlar	Kültürel Değeri Olanlar
	Vezirköprü Bez Dokumaları	X	X
	Vezirköprü İlçesi Düz Dokuma Yaygıları	X	X
	Bafra Zembilleri	X	X
	Bolat Köyü Hasır Dokumacılığı	X	X
	Soruk Vadisi Geleneksel Giysili Bebekleri	X	X
	Hamak ve Salıncak Örucülüğü	X	X
	Organik Sepetçilik ve Ev Eşyaları	X	X
	Bakır İşlemeciliği	X	X
	Vezirköprü Yassı Semaver Yapımı	X	X
	File Örucülüğü	X	X
	Alaçam Ala Beşiği	X	X
	Kolan ve Çarpana Dokumacılığı	X	X
	Balık Ağı Örucülüğü	X	X
	Havza El Dokumaları ve Bel Kuşağı	X	X
	Organik Oyuncaklar	X	X
	Çarşamba Ayakkabısı ve Sekiz Köşeli Kasketi	X	X
	Kavak İlçesi Bindallı İşlemeciliği	X	X
	Ladik Fanilas	X	X
	Cam Seramik ve Yöresel Kilim Desenleri	X	X
	Salıpazarı Sandığı	X	X
	İğne Oyaları	X	X
	Geleneksel Giyim		X
	Süpürgecilik		X
Çatallı Süpürgecilik		X	
Çorap Örucülüğü		X	
Zurna		X	
Bastonculuk		X	
Hediyelik Eşya	X		

Tablo 42. EKONOMİK ve KÜLTÜREL DEĞERLERİNE GÖRE TOKAT EL SANATLARI

TOKAT	Geleneksel El Sanatları	Ekonomik Değeri Olanlar	Kültürel Değeri Olanlar
	Geleneksel El Baskıları	X	X
	El Baskıları ve Hediyelik Eşyalar	X	X
	El Baskılarında Yeni Denemeler	X	X
	Baskı Kalıpları	X	X
	Bakırcılık	X	X
	Geleneksel Giysili Bebek	X	X
	Fener Yapımı	X	X
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	X	X
	Niksar Sandıkları	X	X
	Aynalı Çarık	X	X
	Taş İşlemeciliği	X	X
	Cecim (Cicim) Dokumaları	X	X
	Dive El Dokumaları	X	X
	Hediyelik Eşyalar	X	X
	Tozanlı Çorabı	X	X
	İğne Oyaları	X	X
	Tığ Oyaları ve Danteller	X	X
	Çocuk Oyuncakları ve Beşik Yapımı	X	X
	Altın ve Gümüş Bilezikler	X	X
	Çömlek Yapımı ve Boyama	X	X
	Telli Zurna ve Mehter Zurnası		X
	Mey		X
	Ebru Sanatı		X
Tezhip ve Hat Sanatı		X	
Ajur Tekniği ile İşleme		X	
Aynalı Yazma Sandığı		X	
Sıımlı Çarık		X	
Keçe Takı Üretimi	X		
Tokat Süs Yumurtaları	X		
Hediyelik Eşya	X		

Hem kültürel hem de ekonomik değere sahip olan ürünler ile ilgili detaylı bilgi “ürün bilgi formları” olarak EK III’te sunulmaktadır.

TR83 Bölgesi’ndeki illerin İl Komisyonları ile birlikte her il için belirlenen 20 el sanatı ürününün kullanım alanları ile birlikte Tablo 43, Tablo 44, Tablo 45 ve Tablo 46’da sunulmaktadır.

Tablo 43. KULLANIM ALANLARINA GÖRE AMASYA EL SANATLARI

AMASYA	El Sanatları	Kullanım Alanı
	İğne Oyası	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	İpek El Dokumaları	Süs Eşyası
	Merzifon El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Gümüşhacıköy El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Yassıçal El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Göynücek El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Erhani Gümüş İşlemciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Osmanlı Sim Sırma İşlemciliği	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Geleneksel Giysili Bebek	Oyuncak Süs Eşyası
	Mısır Calazı Ürünleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Cecim (Cicim) Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Ahşap İşleri	Süs Eşyası Dekorasyon
	Kilim Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Tezhip ve Hat Sanatı	Süsleme Dekorasyon
	Bakır İşlemciliği ve Alem	Dekorasyon
	Küçük Hediye Eşyalar	Süs Eşyası
	Sepetçilik	Süs Eşyası Dekorasyon
	İpek Halı Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Semavercilik	Günlük Kullanım Dekorasyon
Tığ ve El Örgüleri	Dekorasyon	

Tablo 44. KULLANIM ALANLARINA GÖRE ÇORUM EL SANATLARI

ÇORUM	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Kargı Bezi Dokuması	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Geleneksel ve Hitit Giysili Bebekler	Süs Eşyası Oyuncak
	Kanaviçe İşleme	Günlük Kullanım Dekorasyon
	İğne ve Tığ Örücülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Bakırcılık	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon Süsleme
	İskilip Taburesi ve Sandalyesi	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Çocuk Oyuncakları (Tokmaklı Kağrı – Beşik)	Oyuncak
	Sepetçilik	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Boğazkale El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Ortaköy El Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Türk Yazma Baskı Sanatı	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Ortaköy El Örgüleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Mest Patik ve Yemeni	Günlük Kullanım
	Antik Takı Yapımı	Süs Eşyası
	Taş İşlemeciliği	Süs Eşyası
	Semercilik	Günlük Kullanım
	Yorgancılık	Günlük Kullanım
	İskilip Deri Ürünleri	Günlük Kullanım
Delik İş Uygulamaları	Dekorasyon Süs Eşyası	

Tablo 45. KULLANIM ALANLARINA GÖRE SAMSUN EL SANATLARI

SAMSUN	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Vezirköprü Bez Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Vezirköprü İlçesi Düz Dokuma Yaygıları	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Bafra Zembilleri	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Bolat Köyü Hasır Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Soruk Vadisi Geleneksel Giysili Bebekleri	Oyuncak Süs Eşyası
	Hamak ve Salıncak Örücülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Organik Sepetçilik ve Ev Eşyaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Bakır İşlemeciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Vezirköprü Yassı Semaver Yapımı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	File Örücülüğü	Günlük Kullanım
	Alaçam Ala Beşiği	Dekorasyon Oyuncak
	Kolan ve Çarpana Dokumacılığı	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Balık Ağı Örücülüğü	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Havza El Dokumaları ve Bel Kuşağı	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Organik Oyuncaklar	Oyuncak
	Çarşamba Ayakkabısı ve Sekiz Köşe Kasketi	Günlük Kullanım
	Kavak İlçesi Bindallı İşlemeciliği	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Ladik Fanilas	Günlük Kullanım
	Cam Seramik ve Yöresel Kilim Desenleri	Süs Eşyası Dekorasyon
Salıpazarı Sandığı	Günlük Kullanım Dekorasyon	

Tablo 46. KULLANIM ALANLARINA GÖRE TOKAT EL SANATLARI

TOKAT	El Sanatları	Kullanım Alanı
	Geleneksel El Baskıları	Günlük Kullanım
	El Baskıları ve Hediyelik Eşyalar	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	El Baskılarında Yeni Denemeler	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Baskı Kalıpları	Günlük Kullanım
	Bakırcılık	Günlük Kullanım Dekorasyon Süs Eşyası
	Geleneksel Giysili Bebek	Oyuncak Süs Eşyası
	Fener Yapımı	Dekorasyon Süs Eşyası
	Ahşap İşleri ve Oymacılığı	Dekorasyon
	Niksar Sandıkları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Aynalı Çarık	Dekorasyon Süs Eşyası
	Taş İşlemeciliği	Süs Eşyası
	Cecim (Cicim) Dokumaları	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Dive El Dokumaları	Günlük Kullanım
	Hediyelik Eşyalar	Günlük Kullanım Dekorasyon
	Tozanlı Çorabı	Günlük Kullanım
	İğne Oyaları	Günlük Kullanım Süs Eşyası
	Tığ Oyaları ve Danteller	Dekorasyon Süs Eşyası
	Çocuk Oyuncakları ve Beşik Yapımı	Oyuncak
	Altın ve Gümüş Bilezikler	Günlük Kullanım Süs Eşyası
Çömlek Yapımı ve Boyama	Dekorasyon Süs Eşyası	

5.2. Pazar Bölümlendirilmesi ve Hedef Pazarın Tanımlanması

TR83 Bölgesi'ndeki ürünlerin eğitimleri ve üretimleri pazar öngörülmeden yapılmakta ve eğitim alanların ve uğraş edinenlerin gelir beklentisi olmakla birlikte, bir pazarlama stratejileri bulunmamaktadır. Pazar stratejisi çizilmediği için hedef pazarda tanımlanmamış, dolayısıyla, pazar bölümlendirilmesi yapılmamıştır. Ürünler doğrudan eğitim mahallerinde veya eğitim sonrasında düzenlenen sergi ve kermeslerde satılmaktadır. Hedef pazar, başta yöre pazarı ve çoğunlukla yöredeki bireysel alıcılar olmak üzere, iç pazardan oluşmaktadır. Hedef pazar, satıcılar ve üreticiler tarafından şekillendirilmemiş, ürünlerin konumları, bölge halkının yapısı ve bölgenin turistik potansiyeli doğrultusunda kendiliğinden oluşmuştur. Yöredeki bireysel alıcıların çoğunluğu, kadınlardır. Ayrıca, alan araştırması kapsamında yapılan anket sonuçlarına göre zenginler de ayrı bir müşteri kitlesi olarak belirtilmiştir.

5.3. Ürünün Tanımlanması ve Nitelikleri

TR83 Bölgesi'nde birçok farklı el sanatının üretimi yapılmakta, bazı değerli el sanatı ürünlerinin ise üretimi artık yapılmamasına rağmen örnekleri saklanmaktadır. Bu el sanatları arasında bazı ürünler, sahip oldukları ekonomik ve kültürel değer ile ön plana çıkarak pazar potansiyelini güçlendirme imkânına sahiptir. TR83 Bölgesi'ndeki kaybolmaya yüz tutmuş ve üretimi yapılmakta olan el sanatlarından İl Komisyonları ile birlikte seçilerek her il için belirlenen 20 el sanatı ürününe ait bilgi aşağıda sunulmaktadır.

AMASYA

İğne Oyası

Geçmişte oldukça eski olan oyalara, geleneksel el sanatlarının en önemli dallarından birisidir ve kullanılan araç, gereç ile uygulanan tekniklere göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- İğne oyaları,
- Tığ oyaları,
- Mekik oyaları,
- Firkete oyaları,
- Koza oyaları,

- Yün oyaları,
- Mum oyaları,
- Boncuk oyaları,
- Dokuma oyaları.

Oya çeşitleri arasında en yaygın uygulanan tekniklerden birisi, *iğne oyaları*dır ve çeşitli yazılı kaynaklarda, Türkiye'ye özgü bir sanat dalı olarak bezeme niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Dünya literatürüne “Türk Danteli” olarak da giren iğne oyaları, ilk bakışta dantel ile benzerlik gösterse de, bir alan oluşturan, mutlaka bir eşyaya dikilmek üzere yapılan ve iki boyutlu olan dantelden, başlı başına bir süsleyici olması ve üç boyutluluğu ile ayrılmaktadır.

İğne oyalарının malzemesi genellikle ipektir ve ortaya çıkıp gelişmesinde en büyük etken, Anadolu'nun ve Amasya'nın ipek yolu üzerinde olması, Amasya'da geçmiş yıllarda ipek kozacılığı üretiminin yapılmasıdır.

Küçük iğnelerle düğümlemek sureti ile yapılan oyalarda, düğümler sıkıştırıldıkça örgü gözleri şekil almaktadır. İğne üzerine, iplik ile ilmek atarak ve iğne ile ipliği bu ilmek içinden çekerek yapılan iğne oyalарının, *kare* ve *üçgen* olmak üzere iki ilmek türü bulunmaktadır ve *zürafa*, *kirpik*, *düğüm çoğaltma/azaltma* olmak üzere üç ana teknik ile üretilerek *tekli sarma* veya *çiftli sarma* biçiminde yapılabilmektedir. İğne oyalарının, tekli sarmasında, önce, kumaşa batırılan iğnenin üstüne ipliğin sağdan sola doğru çevrilmesi ile bir halka oluşturulur. İlmekler, belli aralıklarla tekrar edilerek, *zürafa* adı verilen birinci sıra tamamlanır. Dönüş sırasında, aynı ilmek, soldan sağa doğru yönlendirilen halka içinden geçirilerek yapılmaktadır. İkinci sıra ise birinci sıradaki ilmeklerin birleşme noktalarına veya ilmeğin ortasına iğneyi batırmak sureti ile aynı işlemler sürdürülerek, *kök kaya* ve *ana oya* gibi bordürü oluşturacak motiflerle yapılmaktadır.

Bölgelere göre, oyacılar arasında oya desenlerine, *birli pirinç*, *Mecnun yuvası*, *Trabzon/Tırabzan* vb. adlar verilmektedir. İğne oyalарında bir çiçek, bir yaprak başlı başına bir motif sayılmakta ve kullanıldıkları yere göre, çeşitli biçimlerde dizilerek kompozisyon oluşturmaktadır.

İğne oyalarında, genellikle; açık ve koyu renk tonları beraber kullanılmakta ve böylece, iki veya üç boyutlu iğne oyalarında, renk geçişlerine yer verilerek ana motifler ön plana çıkarılmaktadır.

Çiçeği seven Anadolu kadını, mevsimlerle değişen renk ve biçim zenginliğini iğnesi ile şekillendirmiş ve aslında oya,ilmek ilmek gelişen, dile gelmeyen eşsiz bir duygu oyunu ve düşüncelerin ifadesi olmuş, kadınlar, sözsüz konuşma aracı olarak mesaj iletmekte, oyaları kullanmışlardır. İğne oyalarında *sümbül*, umudun, aşkın ve bekaretin sembolüdür. Genç kız aşık ise mor sümbüllü, nişanlı ise pembe sümbüllü yazmayı takarak bir bakıma niyetini göstermektedir. Beyaz sümbüllü yazma ile sevgilisine saf ve temiz duygularla bağlı olduğunu belirtmektedir. *Karanfil*, genç gelinlerin ve kadınların çiçeğidir ve sarı karanfil hasret, özlem ve üzüntüyü dile getirmektedir. Beğenilen ve tercih edilenlerin başında gelen *gül oyası*, gelin başını süsleyen duvağın üzerine taç olmaktadır. Oyaların mesajları ile ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Amasya kadınının oyalı yazmalarında, fularlarında, masa örtülerinde ve dolap örtülerinde sıklıkla çiçek motifi görülmüştür. Son yıllarda, özellikle Halk Eğitim Merkezleri, Belediyeler ve Sivil Toplum Kuruluşları vb. tarafından açılan kurslarda, iğne oyalarının çeşitli kullanım alanlarına yönelik çalışmaların bulunduğu gözlenmiştir. İğne oyası, Amasya’da, özellikle il merkezi ve Suluova ilçesinde uygulanmaktadır. Amasya Merkez ve Suluova Halk Eğitim Merkezleri’nde iğne oyalarının yemeni kenarlarına, ev dekorasyonuna yönelik ve farklı amaçlarla kullanılabilen örtülere ve panolara uyarlanan son derece kaliteli, zarif örnekleri ile karşılaşmıştır. Ayrıca, bozulmayan tek düğüm tekniğini geliştirerek 25 yıldan fazla bir süredir iğne oyalarını günümüze uyarlayan Canan ORAL, literatüre *İğne Oyaları* kitabını kazandırmıştır.

İpek El Dokumaları

Türk kumaş dokumacılığı, Selçuklular’dan Osmanlı İmparatorluğu’na kadar yeni teknik ve biçimler kazanmış ve zengin malzeme, desen ve yüksek teknik ile dokunan, örnekleri bugün bile önemini koruyan bir kumaş türü çıkmıştır. Çeşitli kaynaklarda, Anadolu’daki *ipek el dokumaları* içinde Amasya ilinden söz edilmesi, yörede ipek dokumalarının çok eski yıllara dayandığını belgelemektedir.

Günümüzde, el sanatları kapsamında, *çamaşır ipeği, floş, kordone ve ibrişim* gibi kullanıldığı yere ve kalitesine bağlı olarak değişik isimler alan ipek iplikler, dokumacılık, örgü ve işlemlerin hammaddesini oluşturmakta ve halen kullanılmaktadır.

Kaybolmaya yüz tutmuş birçok el sanatında olduğu gibi dokumanın yoğun olduğu Amasya’da da, ipek dokumacılığı gittikçe azalmaya başlamıştır. Ancak, “TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, yörede özellikle Amasya Valiliği Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu ile Belediye Kültür Evleri tarafından düzenlenen kurslarda ipek dokumacılığının yeniden canlandırılması için çalışmalar başlatıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu olumlu girişimlerin yaygınlaştırılması, Amasya’da ipek dokuma ürünlerinin geliştirilmesi ve ipek dokumacılığının iplik dokuma sektörünün pazar potansiyelini güçlendirebilme kapasitesi açısından önemli görülmektedir.

Merzifon El Dokumaları

Evliya Çelebi’nin *Seyahatname* adlı eserinde, Merzifon ilçesi, “... Boyacı dükkânları çoktur, mavi boyası ünlüdür. Kırım halkının ferace ve iç çamaşırıları Merzifon bezidir. Kentlilerin döşekleri alaca, yastıkları çizgili, hoş yorgan yüzleri, çarşaf ve perdeleri çok ünlüdür.” şeklinde geçmektedir. Fransız diplomat Vitale Cuinet, 19. yüzyılda, Merzifon ilçesinden “...Kasabanın en güçlü gelişmiş sanayi dalı dokumacılıktır. Fabrikasyon olarak dokunan bezler, kırmızı, mavi ve beyaz renktedir. Dokumacılık yapan 3000 aile-tezgâh vardır. Merzifon bezinin diğer bir adı da “Manusa”dır. Dokuma boyacılığında iyi dokuma boyası çıkarılan, *nerprun (cehri)* adı verilen yüksek kaliteli bir bitki, Merzifon’da yetiştirilmektedir.” olarak söz etmektedir.

Amasya ilinin Merzifon ilçesi, *mekikli el dokumaları*, özellikle çarşaf dokumaları ve çarşaf kenarına uygulanan bir çeşit süsleme ögesi olan *bağlama tekniği* ile tanınan yörelerden birisidir. *Merzifon el dokumaları*, “Merzifon Potlu Çarşafı” adı ile de bilinmektedir. *Merzifon Potlu Çarşafı*, %100 doğal ve sağlıklı bir üründür ve doğal boya hammaddeler kullanılarak el tezgâhlarında üretilmektedir. Çözgüde kullanılan ince çözgüler arasındaki kalın çözgüler, ter emici kullanım özelliği kazandırmaktadır. Merzifon Çarşafı, yörede çoğunlukla *bağ dantelli* olarak kullanılmaktadır. Pamuk ipliği ile kamçılı el dokuma tezgâhlarında, genellikle bezayağı örgüsü uygulanarak

dokunan çarşaflık kumaşlar, bağlama tekniği uygulanmadan kullanıma sunulabilir. Kenarları çeşitli bağlama teknikleri ile süslenen çarşaf, yöreye özgü karakteristik özelliklere sahip ürünler arasında yer almaktadır.

Çarşaf dışında, el dokuma tezgâhlarında dokunan peşkir veya havluların da kenarlarının, bağlama tekniği ile süslendiği örneklerle karşılaşmak mümkündür. Çarşaf veya diğer dokumaların kenarını süslemek amacı ile uygulanan bağlamalar, araç kullanmadan yapılan ve düğümlene tekniği ile elde edilen bir çeşit *tentene* olarak tanımlanabilir. *Düğüm tenteneleri* (dantelleri), dokumanın çevresini bezemek için uzun bırakılmış çeşitli kalınlıktaki *boy ipliklerinin*, belli aralıklarla birbirlerine bağlanarak düğümlenmesi ve bu düğümlerin belli bir motif oluşturacak biçimde, yatay ekseninde atılıp üst üste dizilmesi ile yapılmaktadır. En bilinen desen çeşitleri arasında “düz” ve “yürekli” adı verilen desenler bulunmaktadır.

Yörede ayrıca bezayağı tekniği ile dokunan ve çeşitli renk ile desenlerin yer aldığı, *peştamal* dokumacılığı da yapılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, yörede bezayağı tekniği ile dokunan ve çeşitli renk ile desenlerin yer aldığı, *peştamal* dokumacılığının da yapıldığı ve Merzifon el dokumalarının ekonomik ve kültürel değere sahip oldukları gözlenmiştir.

Gümüşhacıköy El Dokumaları

Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesindeki el dokumacılığının, diğer el sanatları arasında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Uzun yıllar, yöre halkının günlük hayattaki kullanımı için kadın ve erkek giysileri yapımında (kıvratma, şal pantolon vb.) ve ev içi ihtiyaçlarının karşılanmasında el dokuması ürünler üretilmiştir.

Yöreye özgü dokumalardan biri olan “kıvratma”, fazla bükümlü iplikten (kıvrımlı) el dokuma tezgâhında, bezayağı örgüsü ile dokunan, *bürümcük* görünümünde, pamuk veya ipek kumaş olarak tanımlanabilir. Yazılı kaynaklarda, *kıvratma* türü dokumaların uygulanmasında, atkı ipliğinin ıslatılarak kullanıldığı belirtilmektedir. Yörede, ipek böceği yetiştiriciliği ve ipek üretimi başlıca geçim kaynağı olduğundan, kıvratmaların üretiminde de, pamuk ipliği veya ipek ipliği kullanılmaktadır. Kıvratma adı verilen ipek

ve pamuktan genç kızlar tarafından dokunan göyneklerde, genç kızların hayalleri, umutları, sevinçleri yansıtılmış ve çeyiz sandıklarında saklanmıştır. Geçmişte çok değerli olan *kıvratma* dokumalarını yaşatmak için yeni girişimlerde bulunularak, bluz, fular, yöresel iğne oyası ve boncuk oyaları ile bezenmesi sonucu farklı alanlara uygulanmıştır.

Gümüşhacıköy’de, 1970’li yıllara kadar, elde eğrilen pamuk ipliği ile erkek giysisi, gömlek, kuşak, başlık, yatak yüzü ve bürük (kadın için çarşaf) gibi ürünler dokunmuştur. Atkı ipliklerinin arasına, renkli desen iplikleri sıkıştırılarak kabartma desenler oluşturulmuş ve bu dokumalar genellikle çuval, minder, yastık yüzü ve heybe gibi eşyaların yapımında kullanılmıştır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Amasya’da geçmişte çok değerli olan *kıvratma dokumaların*, günümüzde yaşatılabilmesi için çalışmalar başlatıldığı bilgisi edinilmiştir.

Yassıçal El Dokumaları

Dokuma, iki veya daha fazla iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbirinin arasından, üstünden ve altından geçerek birbiriyle kenetlenmesi ile oluşan yüzeydir ve el dokumacılığı, kullanılan araç-gereç/renk/motif/desen yönünden ve uygulanan teknik ile kullanım alanları yönünden gelişme göstererek yöreye özgü renk/desen/motif farklılığına neden olmuştur.

Dokuma yapılırken, atkılarının çözümler arasındaki açıklıktan (*ağızlıktan*) kolayca geçmesini sağlayan, atkı ipliğinin üzerine sarıldığı iki ucu sivrice, çoğunlukla ağaçtan yapılan alete “mekik” denilmektedir. *Mekikli dokumalar* adı verilen grup, asıl dokuma olarak kabul edilir ve yan yana sıralanmış çözümlü ipliklerinin, gruplar halinde, çerçevelerle yukarıya kaldırılıp indirilmesi ile arada oluşan ve *ağızlık* denilen açıklıktan mekik aracılığı ile atkı ipliklerinin geçirilmesiyle dokunur.

Amasya Yassıçal Dokuma Tekniği, Amasya’nın Yassıçal kasabasında, geçmişi çok eskiye dayanan ve 30 - 40 yıl öncesine kadar devam eden, bir el dokuma tekniğidir. Adını dokunduğu yöreden alan bu dokuma tekniği, geçmişte hemen her evde bulunan el dokuma tezgâhlarında, kullanılan iplikler özenle hazırlanarak doğal boyalarla

renklendirilip giyecek, çarşaf, örtü vb. ev ihtiyaçlarını karşılamak üzere yoğun şekilde uygulanmıştır. Yöreye özgü motiflerle bezelenen örtü, çarşaf ve kıyafetler saklanarak günümüze ulaşan değerli örnekler arasında yer almıştır. *Yassıçal dokumaları*, kısa sürede fazla miktarda üretim olanağına sahip dokuma endüstrisinin gelişmesi sonucu, giderek azalmıştır, ancak günümüze ulaşan eski örneklerden yararlanılarak renk, motif ve kompozisyon yönünden aslına uygun dokumalar yapıp satışı için özel çalışmalar yapılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, son yıllarda kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarının geliştirilmesi amacı ile Amasya Valiliği ve Halk Eğitim Merkezi’nin çalışmaları doğrultusunda kurulan dokuma atölyelerinde, *Yassıçal dokumalarının* yeniden dokunmaya başlandığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşan eski örneklerden yararlanılarak üretimi yapılan bu dokumalar, renk, motif ve kompozisyon olarak aslına uygun dokunarak satışa sunulmuştur.

Göynücek El Dokumaları

El sanatlarının önemli bir dalını oluşturan ve insanların giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile doğan el dokumacılığının, bitkilerin sap ve yapraklarının kullanılmasıyla başladığı sanılmaktadır. Yerleşik düzenin başlaması ile pamuk ve yün lifleri, dokumacılık alanına girmiş ve çeşitli süsleme öğeleri ile bütünleşmiştir.

Dokuma yüzeylerin oluşabilmesi için “çözgü” adı verilen ve dokuma boyunca uzanan ipliklerin arasından, “atki” adı verilen ve değişik düzenlerde bağlantıyı sağlayan ikinci bir ipliğe ihtiyaç vardır. Dokuma yüzeyleri, kullanılan hammaddeye, üretim tekniğine ve kullanılan araca göre çeşitli şekillerde sınıflandırmaktadır.

Amasya ilinin Göynücek ilçesinde dokunan *Göynücek el dokumalarının*, diğer ilçe ve köylerinde dokunanlarla, uygulanan teknik yönünden benzerlik gösterdiği söylenilebilir. Göynücek ilçesinde, genellikle pamuk ipliği ile mekikli dokuma tezgâhlarında, bezayağı tekniği ile üretilen bu dokumalar, uzun yıllar masa örtüsü, peştamal ve iç/dış giyimde kullanılmak üzere dokunmuştur.

Bölgenin geleneksel giyim-kuşamında gözlenen renk ve çeşitler, Göynücek el dokumalarına da yansımış ve yöreye özgü renk ve motiflerle bezenen dokumaların zemininde veya saçaklarında renkli kumaş parçaları kullanılarak dokumalara zengin bir görüntü kazandırılmıştır.

Erhani Gümüş İşlemeciliği

Hammaddesi metal olan geleneksel el sanatları; kullanılan maden, kullanım alanı ve üretim tekniğine göre sınıflandırılmaktadır. Gümüş işlemede kullanılan en klasik teknikler, *telkari* ve *savat*tır.

Telkari, ince altın veya gümüşü, üç boyutlu nesne oluşturacak biçimde, çeşitli desenler yaratarak, henüz ısıyla edindiği esnekliği kaybettirmeden işleme tekniğidir. *Telkari* tekniği ile takılar, fincan zarfları, kutular ve sürmedanlar üretilmektedir.

Savat, metal yüzey, özellikle de, gümüş üzerinde derin olmayan oyuklar açılıp içine siyah renkli bir eriyik doldurularak yapılan bezemedir ve *düz savat*, *tırtıllı (perdaz) savat* ve *oyma savat* olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. *Savat* tekniği ile kutu, saat, fincan zarfı, ağızlık vb. eşyalar yapılmaktadır.

Erhani gümüş işleme el sanatı, Erhan ŞİMŞEK'in gümüş işlemeciliğinin bilinen tüm teknik ve yöntemlerinin dışında, bu alana yeni bir boyut kazandırması ile gelişen ve Amasya'da *Erhani Gümüş İşleme Tekniği* ismiyle tanınarak uygulaması yapılan, önemli sanatlardan biridir. Basit el aletleri kullanılarak makineye ihtiyaç duyulmadan yapılması, *Erhani tekniğinin* en önemli özelliğidir. *Erhani tekniği* ile geleneksel el sanatlarının sahip olduğu zengin motif ve desenlerin, gümüş plakalar üzerine uyarlanabilmesi, bu sanat dalını diğer gümüş işlerinden ayırmaktadır.

Tamamen el sanatına dayalı olarak üretilen ve her ortamda uygulanabilen *Erhani gümüş işleme tekniği* ile kilim desenlerinden hat sanatına kadar birçok motif ve desenin, gümüş plakalar üzerine işlenebilmesi mümkündür.

Erhani gümüş işleme tekniğinde, ürünün özelliğine göre farklılık gösteren gümüş plakalar, makas, ege, çekiç, desenleri çizebilmek için şimşir kalem ve bıçak gibi basit

araçlar kullanılmaktadır. Basit araçlarla el becerisine dayalı olarak yapılan bu teknik, görsellik ile geleneksel sanatları buluşturularak takı ve tablo gibi ürünlere uyarlanmıştır.

Erhani gümüş işleme tekniğinin eğitimi, üretimi ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Osmanlı Sim Sırma İşlemciliği

Sim-sırma, tersi ile yüzü farklı görüntüde olan tek yüzlü bir işlemdir ve kullanılan araç - gereç ile uygulanan teknikler yönünden, diğer işlemlerden ayrılan özellikleri bulunmaktadır. Tezgâh (cülde), makaralık, askı, makat, biz ve möhlüke (keski), sim-sırma yapımında kullanılan araçlar arasında yer almaktadır. Kadife ve atlas gibi kumaşlar üzerine, işlemenin uygulanabilmesi için sim, sırma, çamaşır ipeği, balmumu, çiriş, solüsyon, tırtıl ve kurtçuk gibi malzemelerin yanında, işlemeye daha zengin bir görüntü vermek üzere çeşitli pul ve boncuklar da kullanılmaktadır.

Desenin işlenmesinde kullanılan ve işlemenin yüzeyine kabarık görüntü vermeye yardımcı olan kartonlar ve ip ile dolgu çirişlenir. İşlenmesi planlanan desen, bu karton üzerine çizilir, özel bıçağı ile oyularak kesilir ve kumaşa yapıştırılır. Daha sonra, kumaş, *cülde* adı verilen özel tezgâha gerilir ve işlemeye başlanılır. Desenin üstünde bulunan çok katlı sim veya sırma, altında duran mumlanmış iplikle karşılıklı tutturularak işleme uygulanır.

Sim-sırma tekniği yüzden *sarma* görünümünde, tersten ise *hristo teyeli* görünümündedir. Alt iplik üstten, üst iplik alttan görünmez ve *düğü*m kumaş arasında kalır. *Biz* yardımı ile kumaş ile mukavva delinerek iğnenin hareketi sağlanır. Böylece, iğne açılan delikten alttan üste, üstten alta rahatça geçirilebilir.

Eski motifler incelendiğinde; kıvrımlı dallar, kurdeleler, çiçekler, püsküller, armalar ve tuğraların yer aldığı, yoğunlukla bitkisel motiflerin kullanıldığı ancak, geometrik ve çok az sayıda da figüratif motifler ile yazılı motiflerin kullanıldığı da göze çarpmaktadır.

Günümüzde, *sim-sırma* denilince ilk akla gelen “bindallı” adı verilen nişan ve kına gecesine özel giysiler olsa da, bu el nakışının kullanım alanı kıyafetlerle sınırlı kalmamıştır. Türk kültüründe çeyiz geleneği içinde değerli bir yeri olan, Selçuklu ve

Osmanlı'dan itibaren kullanılan sim-sırma, perde, yatak örtüsü, sedir örtüsü, seccade, bohça ve gelinliklere de işlenilmeye başlanılmıştır.

Sim-sırma ile işlenen *hat levhalar*, geçmişten bugüne taşınan en değerli kültürel miras unsurları arasında yer almıştır ve günümüzde sim-sırma, kadın giyim eşyaları, sabahlık, gece kıyafetleri, çanta, masa örtüleri, bayan ayakkabıları, terlik, küpe, broş, seccade, Kuran-ı Kerim mahfazası, gözlük kılıfı, para kesesi, bohça, yatak örtüsü ve oda takımı gibi eşyaları süslemektedir.

Geleneksel Giysili Bebek

Giyinmeye duyulan gereksinim, giysiyi sanatın, endüstri kolunun ve aynı zamanda da milli kültürün bir parçası haline getirmiştir ve her yöredeki giyim kuşam, o yörenin özelliklerine göre değerlendirilip *ulusal, yerel, aşiret (boy)* giysileri olarak sınıflandırılıp kıyafetin giyiliş biçimi, hangi zaman ve etkinliklerde (tören vb.) giyileceği ile ilgili kurallar bulunmaktadır.

Ülkemizin zengin geleneksel giysi kültüründe, kumaş, kesim, işleme, aksesuarlar, takılar ve ayak giyimi bir bütündür ve özellikle kadın giysileri son derece göz alıcıdır. Ayrıca, giysilerde yer alan ve dışarıdan süs olarak görülen birçok şey, aslında çeşitli anlamlar taşımaktadır.

Ekonomik şartlara bağlı olarak gelişen yeni yaşam biçimleri ve bu değişimlere göre biçimlenen giyim çeşitleri, özellikle kadına ilişkin geçiş dönemlerinde ve bu dönemleri belirten otantik biçimlerde çeşitli anlamlar kazanmaktadır. *Entariler, dört peşliler, dolamalar, topuk döven*, kumru boynundan esinlenilerek dikilen *kumru yakalar, hâkim yakalar*, bele takılan çeşitli *kemerler* ile *dar, kabartmalı* ve *karpuz kollar* kadın giyiminde bir bütün oluşturmaktadır.

Kadının yaşına, sosyal statüsüne, medeni durumuna, çocuk sahibi olup olmadığına göre değişen baş süslemelerinde, krepleri tutan *yanak dövenler, kaş bastılar* ve *oyalarla* zarif tasarımlar hayata geçirilmektedir. Baş süslemeleri, belirli sınıfların simgesi olarak kullanılmış ve yüzyıllarca formlarını korumuşlardır.

Amasya Göynücek ilçesi Davutevi Köyü geleneksel kadın giysileri, özellik gösteren giysilerdendir ve “geleneksel giysili bebek” yapımı ile bu alandaki el sanatlarına yönelik pazar potansiyelinin güçlendirilerek kullanımı çok azalan geleneksel giysilerin, gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, dört ilde yapılan alan çalışmaları sonucunda, özellik gösteren ilçe veya köy giysilerinden esinlenerek “geleneksel giysili bebek” yapımı ile bu alandaki el sanatlarına yönelik pazar potansiyelinin güçlendirilmesinin ve kullanımı çok azalan geleneksel giysilerin gelecek kuşaklara aktarılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Mısır Calazı Ürünleri

Mısır bitkisinin dışını saran ve doğa koşullarından koruyan mısır kabuğu, Amasya yöresinde, *mısır calazı*, farklı yörelerde ise *mısır kapçığı* gibi isimlerle anılmaktadır. Genellikle atık olarak görülen *mısır calazı*, eskiden her genç kızın çeyizinde bulunan hasır olarak ve elma/üzüm vb. ürünlerin muhafazasında kullanılmıştır. Ancak, mevsiminde toplanıp kurutulan *mısır calazı*, el sanatları alanında değerlendirilmeye elverişli bir maddedir ve çeşitli tekniklerle iki veya üç boyutlu el sanatı ürünleri yapılabilmektedir.

Doğal ve kendine özgü bir dokusu olan *mısır calazı*, kullanılacağı zaman ıslatılıp yumuşatılmakta, tasarlanan ürüne uygun hale getirilmekte ve doğal rengi ile kullanılabilirdiği gibi, kumaş boyası ve/veya guaj boya ile renklendirilebilmektedir. Son yıllarda, mısır kabuklarından tablo, biblo bebek, biblo hayvan figürleri, sepet ve nihale gibi eşyalar üretilmektedir.

Son yıllarda, özel olarak yapılan çeşitli ürünlerin yanı sıra Amasya Halk Eğitim Müdürlüğü ile Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Ezinepazar Beldesi’nde düzenlenen kurslarda, mısır kabuklarından tablo, biblo bebek, biblo hayvan figürleri, sepet ve nihale gibi eşyalar üretilmektedir.

Cecim (Cicim) Dokumaları

Dokuma, atkı ve çözgü ipliklerinin dikey açı yapacak şekilde, birbirlerinin altından ve üstünden geçirilmesiyle ortaya çıkan düz yüzeyli ürüne verilen addır.

Dokumalar, dokuma tezgâhlarında çözgü denilen ve yan yana duran ipliklerin *gücü* ve *nire* denilen araçlarla bir kısmının yukarı kaldırılması ve diğer kısmının aşağı çekilmesi suretiyle açılan ve *ağızlık* adı verilen aralıktan mekik yardımıyla *atkı* denilen ipliklerin geçirilmesiyle oluşturulan düz yüzeylerdir.

Cecim dokuma, çözgü, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle meydana getirilen dokuma türüdür. Atkısı kıl olanları oldukça yaygın olan cecim, tersten yapılan dokumadır ve dokumanın yüzeyinde, sonradan iğne ile işlenmiş gibi kabarık desenler oluşmaktadır. Cecim dokumacılığında desenler oluşturulurken atkı iplikleri ile desen iplikleri sıra takip etmektedir ve atkı ipliği atıldıktan sonra, yapılacak desene göre, desen ipliği bir veya birden fazla çözgü ipliği üzerinden atlatılarak desen oluşturulmaktadır. Cecim, dokumaların yüzeyinde oluşturulan desenler, ipliğin kalınlığına, inceliğine ve serpme motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm almaktadır.

Cecim, atkı yüzü veya bezayağı tekniğiyle dokunmaktadır ve desen ipinin atılış şekline göre, iki veya üç atmalı cecim çeşitleri bulunmaktadır. Cecim dokuma ile heybe, sofraltı, gelin çuvalı, hurç, minder, divan örtüsü, tandır örtüsü, namazlak, yaygı, yastık vb. yapılmaktadır.

Amasya'nın Taşova ilçesine bağlı Destek Kasabası'nda halen devam etmekte olan cecim dokumalarının geçmişi, çok eski yıllara dayanmaktadır ve yörede yapılan incelemelerde, bu dokumalarda yaklaşık 50 yıl önceye kadar yün ipliği kullanıldığı, dokumaların doğal boyalarla renklendirildiği ve yer tezgâhlarında dokunduğuna ilişkin bilgiler alınmıştır. Yaklaşık 40 cm. eninde dokunan yüzeylerin, kullanım amacına göre dikilerek birleştirilmesi sureti ile daha geniş yüzeyler elde edilmiştir.

Cecim dokuma tekniği, yörede uzun yıllar boyunca genellikle yer yaygıları ve farklı amaçlar için örtü olarak kullanılmış ve heybe, torba vb. ürünlere uygulanmıştır. Yörede cecim dokumacılığı azalmakla beraber devam etmektedir, ancak dokunan ürünlerde yün

ipliği yerine orlon iplikler kullanılmaktadır ve geçmişte olduğu gibi “ip dokuma takımı” adı verilen, yer tezgâhlarında dokunmaktadır. Uygun mevsimlerde ev dışına da kurulan yer tezgâhlarında, bezayağı örgüsünde *çözgü yüzlü cecim tekniği* ile dokuma yapılmaktadır. Dokumaların hemen hepsinde, dokumanın boyu yönünde devam eden ve yörede “tahta” adı verilen renkli çizgiler bulunmaktadır. Yün ipliği ile dokunan eski cecim dokumalarda ve günümüzde devam eden dokumalarda, yörede “bay güzeli” adı verilen desen yaygın olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, dokunması tamamlanan ürünler, kullanım amacına göre renkli saçak veya püsküllerle süslenmekte ve boncuklarla bezenmektedir.

Ahşap İşleri

Geçmişten günümüze süren geleneksel sanatlarımız arasında *ahşap işçiliği*, önemli bir yer tutmaktadır ve Türkler, İslamiyet’ten önce, Orta Asya’da, ağacı kutsal sayarak sanat yapıtlarında kullanmışlardır. Orta Asya’daki eski Türk mezarları olan kurganlarda, özellikle Pazırık’ta, yapılan araştırmalarda, at eğeri ve koşum takımlarında kullanılan ağaç parçaları bulunmuştur. Zamanın tahribine karşı, fazla dayanıklı bir madde olmayan ahşap sanat eserlerinden, günümüze pek fazla örnek kalmamıştır.

Anadolu’da ahşap işçiliği, Selçuklular Dönemi’nde gelişerek özgünleşmiştir. Selçuklu ve Beylikler Dönemi’ndeki ahşap eserleri, daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları vb. mimari elemanlar olup, üstün işçilik örnekleridir. Osmanlı Dönemi’ndeki ahşap işçiliğinde ise sadelik hâkim olmuş, çeşitli teknikler, daha çok, sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle ve Kuran muhafazası gibi kullanım eşyaları ile pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber ve sanduka gibi mimari öğelerde uygulanmıştır.

Ahşap işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılmakta, *kakma*, *boyama*, *kündekari*, *kabartma-oyma* ve *kafes* gibi teknikler uygulanmaktadır.

Ağaç işçiliği, günümüzde, baston, müzik aletleri, kaşık ve diğer mutfak eşyaları vb. üretimi ile devam etmektedir.

Kilim Dokumacılığı

El dokumacılığı, kullanılan araç-gereç, renk, motif ve desen yönünden ve uygulanan teknik ve kullanım alanları yönünden gelişme göstermiş ve bu gelişim sayesinde, dokumacılığın uygulandığı bölgelerde, yöreye özgü renk/desen/motif farklılaşmıştır. El dokumalarından olan düz dokuma yaygılar, birbirinden farklı teknik özelliklere sahiptirler ve dört ana gruba ayrılmaktadır:

- kilim,
- cecim (cicim),
- zili (sili),
- sumak.

Bu dokumaların en yaygını ve hem ulusal hem de uluslararası alanda en tanınmış olanı *kilim* olduğu için Türk dokuma sanatında, kilim, cecim, zili ve sumak gibi iki veya daha çok iplik grubuna dayanarak yapılan düğümsüz ve havsız tüm dokumalara, “düz dokuma yaygılar” ya da halk tabiri ile “kilim” denilmektedir. Anadolu’da yapılan düz dokuma yaygılarda yörelere özgü renk/desen/motifler ile karşılaşmak mümkündür ve geometrik, bitkisel ve figürlü bezemeler (stilize edilmiş hayvan figürleri vb.) sık kullanılan bezeme çeşitlerini oluşturmaktadır.

Düz dokuma yaygı türlerinin her birinin, kendilerine özgü dokuma tekniği ve süsleme özelliği bulunmaktadır. Cecim, zili ve sumak dokumalarını kilimden ayıran en önemli özellik, yüz ve terslerinin farklı görüntüye sahip olmasıdır, diğer bir deyişle, cecim, zili ve sumaktan farklı olarak, kilim dokumalarının her iki yüzü de aynı görüntüye sahiptir.

Kilim, dokuma boyunca uzanan *çözgü* ipliklerinin bir altından bir üstünden geçirilen *atkı* ipliklerinin, motif alanları içerisinde kullanılması ile oluşan, *çözgü* ipliklerinin *atkı* (desen) iplikleri tarafından tamamen kapatıldığı, *çözgü*leri yün, pamuk veya ipek ipliklerle dokunabilen ve kullanım amacına göre çeşitli ölçüleri bulunan, iki yüzü aynı görüntüye sahip dokuma tekniğidir.

Kilim dokumacılığında desenler, dokuyucunun arzusuna göre bölümler halinde dokunabilmektedir. *Atkı* ipliklerinin motif alanları içinde dönüşler yapması sonucu,

motif kenarlarında boşluklar meydana gelmekte ve dikey yönde oluşan bu boşluklardan dolayı en tanınmış kilim çeşidi olan “ilikli kilim” üretilmektedir. Söz konusu iliklerin oluşmasının istenmediği durumlarda, farklı ilik kapama teknikleri uygulanarak dikey boşluklar giderilmektedir. Kilimlerin dokunma tekniğine göre *ilikli*, *iliksiz*, *eğri atkılı* ve *sarma kontur* gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır.

Anadolu'nun birçok yöresinde devam eden kilim dokumacılığının uygulandığı merkezlerden birisi olan Amasya'da, kilim dokumacılığı, özellikle Amasya Halk Eğitim Merkezi tarafından açılan kurslarla sürdürülmektedir.

Tezhip ve Hat Sanatı

Kendini, yaşadığı ortamı veya kullandığı eşyayı göze hoş gelecek şekilde süslemek ve onu sanat anlayışıyla biçimlendirmek *süslemecilik* ve süsleme sanatlarını en olgun ve seçkin seviyeye ulaştırmış milletlerden birisi de Türklerdir. *Tezhip*, geleneksel el yazmacılığı sanatlarından ve divanlar gibi el yazması kıymetli kitapları, levha ve albümleri, padişah tuğralarını, berat ve vakfiyeleri, altın yıldız ve boya ile bezeme sanatıdır. Arapça “altınlamak” anlamını taşıyan *tezhip* sanatının, Orta Asya'dan Anadolu'ya getirildiği ve Anadolu Selçukluları ile Beylikler Dönemi'nde ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde, gelişme gösterdiği bilinmektedir.

Tezhip sanatında, genellikle doğadan esinlenerek oluşturulan zengin motif örnekleri kullanılır ve deseni oluşturan motifler, tamamen matematiksel bir düzen içinde çizilmiş geometrik şekiller üzerine yerleştirilir. Tezhipteki motifler, daima simetrik olarak düzenlenmekte, işlendiği şekle göre *halkar*, *tahrirli halkar*, *tahrirsiz halkar*, *renkli halkar*, *renksiz halkar* ve *şükufe* gibi adlar, işlendikleri yere göre de, *secde gülü*, *hizip gülü*, *başlık*, *sure başı*, *durak* ve *tığ* gibi isimler almaktadır.

Zaman içinde unutulmuşluğa terk edilmiş tezhip sanatı, son yıllarda bu sanata gönül veren çeşitli grup ve kişilerce canlandırılmış ve birçok üniversitenin Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tezhip ile ilgili bölümlerde eğitim vermeye başlanılmıştır. Ayrıca, çeşitli kurum ve kuruluşlar tezhip kursları düzenleyerek uygulamalı çalışmalara destek olmaktadır.

Arap harflerinin 6. ve 10. yüzyıl arasında geçirdiği gelişme döneminden sonra ortaya çıkan *hat* sanatı, Arap harfleri çevresinde oluşmuş güzel yazı sanatıdır. *Hat*, Arapça çizgi anlamına gelmektedir. Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten ve Arap alfabesini benimsedikten sonra, uzun bir süre hat sanatına herhangi bir katkıda bulunmamışlar, Anadolu’ya geldikten sonra ilgilenmeye başlamışlardır. *Hat* sanatı en parlak dönemini Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşamıştır. Yakut-ı Mustasımi'nin Anadolu'daki etkisi, 13. yüzyıl ortalarından başlayıp 15. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür ve bu yüzyılda yetişen Şeyh Hamdullah (1429-1520), Yakut-ı Mustasımi'nin koyduğu kurallarda bazı değişiklikler yaparak Arap yazısına daha sıcak ve daha yumuşak bir görünüm kazandırmıştır. Türk hat sanatının kurucusu sayılan Şeyh Hamdullah'ın üslup ve anlayışı 17. yüzyıla kadar sürmüştür. Hafız Osman (1642-1698), Arap yazısına estetik bakımdan en olgun biçimini kazandıran hattattır ve bu tarihten sonra yetişen hattatların hepsi, Hafız Osman'ı izlemişlerdir.

Türk hat sanatı, 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında parlaklığını sürdürmüştür, ancak 1928'de Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş ile birlikte, yaygın bir sanat olmaktan çıkarak belirli eğitim kurumlarında öğretilen, geleneksel bir sanat haline gelmiştir.

El yazmalarında yer alan *tezhip*, *hat*, *ebru* ve *minyatür*ün en güzel örnekleri Osmanlı süsleme sanatları içerisinde yer almaktadır ve Hattatların Piri olarak anılan Şeyh Hamdullah, Amasyalı olup Osmanlı sarayına gitmeden önce en güzel eserlerini Amasya da vermiştir. Şeyh Hamdullah'ın eserlerinin orijinallerini, İstanbul Sabancı Müzesi'nde görmek mümkündür, kopyaları ise Amasya Şehzadeler Müzesi'ndedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan alan araştırmasında, Amasya'nın değerli tezhip sanatkârı Mehmet TEKTAŞ'a ait örnekler ile Belediye Kültür Evleri'nde yapılan hat ve tezhip örnekleri de incelenmiştir.

Bakır İşlemciliği ve Alem

Bulunması tarih öncesi dönemlere uzanan bakırın, alet ve silah yapımında kullanılan ilk maden olduğu bilinmektedir. Anadolu sanatında önemli bir yeri olan bakır, süslemeye elverişli bir maden özelliği taşıması yanında, günlük kullanımda kap-kacak, takılar, miğferler olarak ve kapılarda, kapı süslemelerinde yapı unsuru olarak kullanılmıştır.

Bakırdan süs ile mutfak araç ve gereçlerinin yapımı, Osmanlı Dönemi'nde de Selçuklu öğretileriyle devam etmiştir. Osmanlı bakırcılığı, Selçuklular'dan farklı olarak biçim, bezeme ve yapım tekniklerinin çeşitliliği bakımından daha karmaşık bir yapıya sahip olmuş, çeşitli kültürlerin şekil, form, bezeme ve yapım teknikleri Osmanlı bakırcılığında kullanılmıştır. Benzer şekilde, farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerde çok yönlü ve çeşitli bakırcılık üsluplarının oluştuğu, bu üslupların birbirlerini etkilediği görülmektedir.

Günümüzde, bakır işlemeciliğinde kullanılan araçlarda ve kullanım alanlarında bazı değişiklikler olmuş, mutfak eşyaları yakın zamana kadar önemini korumuş, ancak yaşanan teknolojik gelişmeler ve değişen sosyal yapı sonucunda, bakır mutfak eşyalarına olan talep de azalmıştır.

Bakır işlemeciliğinde genel olarak *dövme*, *dökme*, *sıvama* (*tornada çekme*) ve *preste basma* teknikleri uygulanmaktadır. *Dövme tekniği*, bakır külçenin çekiçlenerek şekillendirilmesini sağlayan, binlerce yıldan beri bilinen ve uygulanan en eski tekniktir. Çağımızda ise kesme makinesi, bükme makinesi, kıvrırma makinesi, parlatma makinesi, çekiçler ve tokmaklar, işleme takımları, vida, civata ve somunlar, metre, eğe, makas, el testeresi ve keski, matkap, zımba ve kumpas, bakırcılıkta kullanılan araçlar arasında yer almaktadır.

Son yıllarda, bakır eşyaların turistik ürün olarak üretilmesi ve ağırlıklı olarak dekorasyonda kullanılması, bakırcılığın canlanmasına neden olmuştur.

Bakır işlerinin uygulandığı önemli alanlardan biri “alem” yapımcılığıdır. İslam dininde ibadet yerleri olan camilerde, namaza çağrışı bildirmek ve sela okumak için inşa edilmiş, ana yapıdan yüksek tasarlanan yapılar olarak tanımlanabilen “minareler”, alemlerin yaygın olarak kullanıldığı yerlerdendir. *Minare*, *kürsi* (kaide), *pabuç* (kürsîden gövdeye geçiş kısmı), *gövde*, *şerefe*, *petek* (şerefenin üstündeki gövde kısmı), *külâh* ve *alem* kısımlarından oluşmaktadır.

Türklerde ilk *alem* örneklerine, Orta Asya Türk topluluklarına ait çadırlarda rastlanmaktadır. Güç simgesi olarak, nazar ve kötülüklerden koruduğuna inanılan alemlere, “moncuk” adı da verilmektedir. Mimaride yapı detayı olarak, cami, medrese,

türbe, çeşme vb. dini ve sosyal yapıların kubbeleri ile minare külahlarının tepelerinde, dikey bir eksene geçirilmiş kible (Kâbe) yönüne bakar haldeki alemler; hem gelenek ve göreneklerin etkisi, hem estetik, hem de gereklilik arz etmesi nedenleri ile vazgeçilmez unsur olmuşlardır. *Alemler*, yapı gerekliliği olarak, kubbenin üzerini veya minare külahı olarak kaplanan kurşun levhaların tepede birleştikleri yerdeki açıklığı, estetik bir şekilde örterek rüzgar ve yağmur girmesini ve kurşunların kalkmasını önlemek için bir tür kapak vazifesi görmektedirler.

Sancak, kubbe ve minare alemleri olarak genel itibari ile üç grupta toplanabilen alemler, dikey bir eksene geçirilmiş olan yuvarlak hacimli kısımlar ve en üste yerleştirilen bir adet tepelikten oluşmaktadır. Alemin standart bir boyutu yoktur ancak, yapı ile uyum içerisinde olması gerekmektedir. Alemlerin içi boştur ve genellikle bakırdan yapılmaktadır, istisnai olmak kaydı ile tunç ve pirinç gibi farklı malzemelerden yapılan alemler de bulunmaktadır. Alemin en alttaki geniş bölümünden en üstteki hilal şekline kadar uygulanan dövme işleminde; değişik demir örs ve tahta tokmaklar kullanılmaktadır. Kullanılan malzemeye dayanıklılık kazandırılması, dayanıklılığının artırılması ve şekil verilmesi için de çeşitli işlemler yapılmaktadır.

Alemler, yalnızca camiler için değil, oteller, müzeler, türbeler ve ev dekorasyonu ile mobilya sektörü için de isteğe uygun şekilde pirinç parçalar, döküm armalar ve değişik şekillere sahip parçalar olarak üretilmektedir.

Günümüzde ulusal ve uluslararası piyasalara *minare alemleri* yapılmakta olup halen Amasya'da Burhan ÖZBAKIR tarafından üretim gerçekleştirilmekte ve bu alanda, kadın ve erkek yeni ustalar yetiştirilmektedir.

Küçük Hediye Eşyalar

Sevilen birine güzel bir duygunun iletilmesi istenildiğinde *hediye* almak akla gelmektedir. Türk kültüründe önemli bir yeri olan hediye vermek, doğum ile başlayıp yaşamın çeşitli dönemlerinde devam etmektedir.

Ticari olarak satışa sunulan ve hediye olarak verilmeye uygun olan her şey, hediyelik eşya kapsamındadır. *Hediyelik eşya*, kullanıma yönelik, dekoratif veya hem dekoratif hem de kullanıma yönelik olabilmektedir. Diğer bir ifade ile hediyelik eşyalar,

genellikle el emeği ile üretilen ve hediye verilen kişinin kıyafetini veya iç mekânları süslemek için kullanacağı estetik görüntülü objelerdir. Günümüzde, kullanılan hammaddeye ve uygulanan tekniğe göre farklılık gösteren, pek çok hediyelik eşya, pazara sunulmaktadır. Ancak, özellikle son yıllarda, üretildiği yöreye veya ülkeye özgü el sanatı ürünleri, yerli ve yabancı tüketiciler tarafından aranan ve istenilen hediyelik eşyalar arasında önem taşımaktadır.

Hediyelik eşyaların satışı, satıldığı yörenin turistik potansiyeli ile doğrudan ilişkilidir. Bir yörede satılan hediyelik eşyaların, sadece yöre halkı tarafından değil, o yöreyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistler tarafından da satın alındığı düşünüldüğünde, yörenin kültürel değerini yansıtan eşyaların üretilmesinin ve satışa sunulmasının, yöre ekonomisi için gelir etkisi yaratan bir faktör olduğu bilinmektedir.

Son yıllarda, Amasya'da kültür turizminin gelişmesi sonucu artan turist sayısı ile birlikte, tarihte Amasya'daki medeniyetleri temsil eden semboller ile yapılan hediyelik eşyalar, başta kadınlar olmak üzere, yöre halkı tarafından üreilmeye başlamıştır. "TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması" projesi kapsamında Halk Eğitim Merkezleri satış noktalarında, Belediye Kültür Evleri satış noktaları ve münferit üretim yapan birçok sanatçının ürettiği el sanatlarına yönelik keseler, tel kırma çantalar, anahtarlık ve bebek gibi hediyelik eşyaların yöresel el sanatlarını yansıtmaları ve talebe uygun kalite ve nitelikte geliştirilmesi, tanıtılması ve pazarlanmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışma ulusal ve uluslararası pazara ulaşılması açısından önem arz etmektedir.

Sepetçilik

Bitkisel örücülük ile hazırlanan araç ve gereçler, genellikle coğrafi yapıya uygun ve ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte seçilmektedir ve sepet örücülüğünde çevrede yetişen bitki ve ağaçlardan yararlanılmaktadır. *Sepet*, saz, kaytan, ince ağaç dalları, plastik ve metal gibi farklı maddelerden yapılan, nesnelere koymaya ve taşımaya yarayan, saplı veya kuplu kaptır. Sepetler, kullanılacakları yere göre, çeşitli boy ve biçimlerde yapılmaktadır.

İslatılan malzemenin sepet boyuna göre artı şeklinde yerleştirilmesi ve enine olarak, aynı malzemenin bir alttan bir üstten geçirilmesi ile örülen yöredeki sepetlerde, söğüt,

kestane, fındık, saman sapı, böğürtlen, rafya ve kamış gibi hammaddeler kullanılmaktadır.

Geçmişten günümüze kullanımı süregelen sepetler, Anadolu'da, meyve/sebze ve kırılabilir eşyaların taşınmasında, bebek yatağı olarak, nişan ve düğün merasimlerinde içlerine hediye konularak ve giysileri muhafaza etmekte kullanılmıştır. Ancak, teknolojinin gelişmesi ve plastik kullanımının artması ile birlikte, alternatif olarak kullanılabilen ürünler daha düşük maliyetli hale gelerek sepetlerin günlük kullanımdaki yerini azaltmıştır.

Kullanılacağı yere göre çeşitli boylarda ve biçimlerde yapılan sepetler, *kaba sepetçilik* ve *ince sepetçilik* olmak üzere iki şekilde örülmektedir ve bazıları meyve sepetleri olarak, elma, kiraz, karadut, böğürtlen, üzüm, kuru erzak ve taze ürün taşımak için kullanılmaktadır. Sepetler, Amasya'da, özellikle, ham toplanan olgunlaşmamış kuşburnuların kızartılmasında kullanılmaktadır.

Amasya'nın merkezinde ve ilçelerinde sepet örücülüğü, uzun yıllardır uygulanan sanat dalları arasındadır ve mısır calazı, söğüt ve hazeran kamışı kullanılan hammaddelerdir. Göl kıyılarında kendiliğinden yetişen "kındıra" ile mısır bitkisini dış etkilerden koruyan ve yörede "mısır calazı" adı verilen kabuklar, dayanıklılıkları ve esnek yapıları ile eğilmelere ve örme tekniğine uygun olduklarından sepetin hammaddesini oluşturmaya elverişlidir. Yeşilirmak ve kollarının bulunduğu Amasya'da, nehirlerin oluşturduğu mendereslerde ve nehir kenarlarında yetişen söğüt ve kamışlar ile verimli tarım arazilerinde yetişen mısırlar, sepetçiliğin sürdürülmesine ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

İpek Halı Dokumacılığı

Çözgü (arış) iplikleri üzerine, ayrı bir desen ipliği ile değişik şekillerde düğüm atılarak, aralarından birkaç sıra *atkı (argaç)* ipliğinin geçirilip sıkıştırılması sureti ile aynı yükseklikte veya kabartmalı olarak kesilmiş, havlu yüzlü dokumalara "halı" adı verilmektedir. *Halı* dokunmasında kullanılan hammaddeye göre, yün, pamuk veya ipek olmak üzere çeşitlilik göstermektedir.

İpek halı dokumacılığında, genellikle *Hereke tipi (düz) tezgâh* kullanılmaktadır. Hereke tipi tezgâhta, çözgü, tezgâh üzerinde çözülür ve dokunan kısım yine tezgâh üzerinde döndürülür. İpek dokumacılığına uygun olan bu tezgâh dışında, kirkit ve halı makası, kullanılan diğer araçlardır. İpek halı dokumacılığında kullanılan ipliğin pahalı olması, 90x90 ve 100x100 gibi yüksek kaliteye sahip bir yapıda olması ve fazla zaman ile emek istemesi ipek halıların değerini arttırmaktadır.

Türkler tarafından yapılan ipek halı örnekleri, dünyanın önemli müzelerinde sergilenmektedir, ancak 19. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte birçok el sanatı gibi ipek üretimi ve değerlendirilme yöntemleri de olumsuz etkilenmiştir. Bu amaçla, son yıllarda, ipek halıcılık konusunda yaşanan sıkıntıların çözümü için çeşitli kurum ve kuruluşların girişimlerinde artış olmuştur. İpek yolu üzerinde bulunan Amasya'da da, geçmiş dönemlerde kaliteli ipek üretimi yapılarak ipek halıcılığı gelişmiştir. Hammaddesi ipek olan halıların üretimi için ipek böcekçiliğinin yaşatılması ve ipeğin değerlendirilmesi önemlidir. Bugün *İpekköy* olarak anılan bölge, geçmişte "Sıraböcükhane" olarak da anılmış ve Amasya, ipek böceği üretiminin merkezi niteliğini taşımıştır.

Amasya'da "TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması" kapsamında yapılan incelemelerde, Amasya Belediyesi, Türkiye İş Kurumu ve Amasya Halk Eğitim Merkezi işbirliği ile açılan halı dokuma kursu, bu alanda yapılan önemli hizmetlerdendir. Genellikle genç kızlara ve ev hanımlarına yönelik bu kurslarda, ipek halı dokumacılığı konusunda bilgi ve beceri kazandırılmakta, üretilen halıların satışı Belediye Kültür Evleri kanalı ile gerçekleştirilmektedir.

Semavercilik

Semaver, çay demlemek ve demli çayın bardağa alınmasının ardından, çaya istenen miktarda su eklemek için gerekli olan sıcak suyun kaynatılmasında kullanılan ve ortasında kömür ve/veya odun yanan ocağı bulunan, musluklu kaptır.

Semaverin alt tarafında taşıyıcı görevi yapan "ayak", orta bölümünde ayaktan destek alan ve genellikle silindir şeklinde olan "gövde" kısmı ile gövdenin devamında, çay demliğini koymaya yarayan ve yörede "demkeş" adı verilen bölüm bulunmaktadır. Günümüzde kullanılan bazı semaverlerde, bir yerine iki demkeş vardır ve semaverin

ortasında, suyu ısıtmaya yarayan ızgaralı, kömür yanan kısım ile üzerinde semaver borusu ve orta kısmı çevreleyen su haznesi bulunmaktadır. Gövdenin üst kısmında semavere su konulmasına yardımcı olan kapak, alt kısmında ise su almak için kullanılan musluk yer almaktadır. Ayrıca, “ayak” kısmında, daire şeklinde, havalandırma boşlukları bulunmaktadır.

Amasya yöresine özgü “teneke semaver” ile “bakır semaver”, yörede yapımına devam edilen el sanatlarından ve yöre insanının çay içme alışkanlığının semaver yapımını geliştirdiği düşünülmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” projesi kapsamında Amasya’da yapılan incelemeler sonucunda, semaver yapımıcılığının giderek azalmakta olduğu anlaşılmış ve Amasya’nın simgesel öğelerinden biri olarak el sanatı çerçevesinde yapımına devam edilen bu sanatın, geliştirilerek tanıtım ve pazarlama kolaylıklarının sağlanmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Tığ ve El Örgüleri

Örgü, yün, ipek, pamuk veya diğer iplik çeşitleri kullanılarak şiş, tığ, iğne ve mekik gibi basit el araçları ile elde edilen ilmeklerin, birbirlerinin içinden geçirilmesi ve bu ilmeklerin belli bir düzen içinde bir araya getirilmesi ile bir yüzey oluşturulması işlemidir. Örne sanatı, günlük ihtiyaçların karşılanmasında, giyecek, ev eşyası ve süs eşyalarının yapımında kullanılmakta ve geçmişte olduğu kadar olduğu kadar günümüzde de önemini korumaktadır.

Örgüler, genellikle örme işleminde kullanılan tekniğe göre farklı isimlere sahiptir ancak, kullanılan araçlar dikkate alındığında, tığ, şiş ve mekik gibi araçlar ile yapılan örgüler aynı isimle anılmaktadır.

Değişik numaralara göre değişik boyutta ilmekler üreten, bir ucu çengelli kısa şiş şeklinde olan basit bir el aracı olan *tığ* ile yapılan örgüler, *tığ örgüleri* olarak adlandırılmaktadır. Kullanılan iplik çeşidi ve numarasına uygun tığ seçimi, örgünün istenilen şekilde yapılabilmesinde etkilidir. Motif şeklinde örülüp yan yana eklenerek değişik işler yapılabildiği gibi, perde, pano, yastık, abajur, yelek, ceket, şal, şapka, patik, çeşitli örtüler, oyalar, danteller ve çiçekler de örülebilmektedir.

İlmek boyutuna göre değişik numaraları bulunan, esnek yapılı, genellikle elik, plastik, alüminyum, tahta veya bambu hammaddeli, şiş ile yapılan el örgüleri, en yaygın örgü çeşitleridir. orap, eldiven, kazak, yelek, başlık vb. giyim eşyalarının ve ev eşyalarının yapımında şiş örgüsü tekniği uygulanmaktadır.

Anadolu halk sanatlarının önemli bir grubunu oluşturan *şiş ve tığ örgülerinin* en yaygın uygulama alanları, nazarlık, heybe, çorap ve oya üretimidir. Söz konusu ürünler, aynı zamanda, kırsal kesimde yaşayan kadınların duygu ve düşüncelerinin sessiz dili olmuştur. Anadolu kadını, köyünün çiçeğinden, dağından, kuşundan, yılanından, koçundan ve büyüklerinden aldığı örnekleri kendi anlayışı içinde, sosyal olaylarla ve geleneklerle bütünleştirerek motive ve kompozisyona dönüştürmüştür.

Tığ ve el örgüleri, Türk kültürünü yerli ve yabancılara en iyi tanıtan el sanatları arasında yer almaktadır ve hafif, kolay taşınabilir, kullanıma uygun ve düşük maliyetli olması gibi olumlu özellikleri ile yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilmektedir.

ÇORUM

Kargı Bezi Dokuması

KARGI TOPU: Geçmişte giysi (kadın kıyafetleri, erkek gömleği, çocuk kıyafetleri), yatak çarşafı, yastık kılıfı, azık mendili, divan örtüsü, perde ve iç giyim olarak kullanılan *Kargı Topu*; günümüzde, masa örtüsü, sehpa örtüsü, mutfak takımı, oda takımı, hediyelik eşya, giysi (kadın, erkek, çocuk), fular, perde ve çanta gibi ürünlerde kullanılmaktadır.

Motiflerin yöresel isimleri aşığıdadır:

Bir Bir Fitol: Eşit aralıklarla yerleştiren kalın ipliğe *fitil* denildiği için *sıra sıra* anlamında verilmiş bir isimdir.

Kuş Bacağı: İnsanlar bu deseni, *üç parmaklı kuş ayağına* benzettikleri için bu isim verilmiştir.

Paşa Kaldıran: Zamanında insanlar tarafından en beğenilen desen olduğu için *paşalara layık* anlamında verilmiş bir isimdir.

KARGI PEŞKİRİ: Eskiden havlu yerine kullanılan *Kargı Peşkiri*, bezayağı dokuma tekniği ile dokunmakta; atkı ve çözgü ipliklerinin, inceliği-kalınlığı ve rengi itibari ile farklılık göstermektedir. Zemin rengi bej, desenin zemini bordo, kullanılan ara renkler ise; lacivert, sarı, turuncu, mavi, yeşil ve pembedir. Günümüzde, dekoratif örtü olarak dokunmakta ve satış merkezlerinde satışa sunulmaktadır.

KARGI ÇARI: Eskiden başörtüsü olarak kullanılan *Kargı Çarı*, bezayağı dokuma tekniği ile dokunmaktadır. Bu dokumalar, atkı ve çözgü ipliklerinin, inceliği-kalınlığına göre farklılık göstermektedir. Zemin rengi bejdir ve deseni, kırmızı rengi ya da ipek ile çizgiler oluşturularak yapılmaktadır. Eni 49 cm. boyu 102 cm. olup iki parçanın bir araya getirilerek *kazayağı* denilen dikiş tekniği ile, elde birleştirilmesi ile oluşturulmaktadır. Kenarlarına, isteğe uygun nakış desenleri ve çizgi dokumalar yapılmaktadır. Günümüzde, çok amaçlı örtü olarak kullanılmakta olup, satış merkezlerinde satışa sunulmaktadır.

KARGI ÖNLÜĞÜ: Eskiden önlük yerine kullanılan *Kargı Önlüğü*, bezayağı dokuma tekniği ile dokunmaktadır. Bu dokumalar, atkı ve çözgü ipliklerinin, renkleri itibari ile farklılık göstermektedir. Zemin rengi bej, desenin zemini bordo, kullanılan ara renkler ise; lacivert, sarı, turuncu, mavi, yeşil ve pembedir. Günümüzde, örtü olarak ve ev tekstilinde kullanılmakta olup, satış merkezlerinde satışa sunulmaktadır.

Kargı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü bünyesinde açılan, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da desteklenen Kargı bezi dokuma atölyesi, sipariş alacak kadar gelişme göstermiş ve ürün çeşitliliği nedeni ile de piyasada tercih edilir olmuştur. Kargı bezi ve diğer dokumaların tekstil piyasasında yer alabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Geleneksel ve Hitit Giysili Bebekler

Bugünün çocukları için yalnızca bir oyuncak olan *bebeklerin* eski uygarlıklarda ayrı bir yeri vardır ve dünyanın en eski oyuncakları olarak bilinen küçük insan figürleri, dinsel ayinlerde kullanılan gizemli ve kutsal varlıklardır. Birçok toplum için kutsal bir değer taşıyan bebeklerin en eski örnekleri Burdur yakınındaki Hacılar Höyük'ten çıkarılmıştır.

Eski Türk evlerinde, temel malzemesi kıtık, kumaş, pamuk ve boya olan oyuncak bebekleri, nineler ve büyükanneler yapmıştır. Anneler, oyuncak bebek ile kız

çocuklarına, gelecekteki sorumluluklarını oyun içinde gösterebilmekte, büyükler için bir koleksiyon eşyası olarak değerlerini korurken küçükler için her zaman bir keyif kaynağı olmaktadır. Ülkemizde ve dünyanın çeşitli yerlerinde, farklı malzemeler kullanılarak üretilen oyuncak bebekler, artık, buldukları vatanın sembolü niteliğinde ortak bir amaç için varlıklarını sürdürmektedir.

Çorum'daki geleneksel kıyafet örneklerinden, yaklaşık 30 yıl önceye kadar dokunmakta olan ve dış giyim olarak kullanılan car dokuma, eni 43 cm. yan yana dört parçanın birbirine dikilmesi ile bütün oluşturmaktadır. Başa örtülen kısımda 30 cm. aşağıda, 18 cm. genişliğinde nakış, işlenmiştir. "Paça" adı verilen, şalvarın paça kısmı ve belden etek ucuna kadar işli gömlek, geleneksel giysileri oluşturan diğer parçalardır. Kenarlarında kırmızı/kan rengi çubuklu dokuma çar, başa içten örtülmektedir ve bu giysi düğünün ikinci gecesinde, erkek tarafının bayanları tarafından giyilmektedir.

Boğazkale ve Alacahöyük'te bulunan eserlerden ve tabletlerden esinlenilerek üretilen "Hitit Bebekleri" ile özellik gösteren ilçe veya köy giysilerinden esinlenerek üretilen geleneksel giysili bebekler, hediyelik eşya olarak kültürel ve ekonomik değere sahiptir. Çorum ilinde, özellik gösteren ilçe veya köy giysilerinden esinlenerek "geleneksel giysili bebek" yapımı ile geleneksel giysilerin gelecek kuşaklara aktarılmasına destek olunması ve el sanatlarının pazar potansiyelinin güçlendirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Kanaviçe İşleme

İpek, yün, keten, pamuk ve metal gibi iplikler ile çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla keçe, deri ve dokuma gibi materyaller üzerine yapılan bezemeye "işleme" denilmektedir. İşleme teknikleri ve kullanılan iğneler, coğrafî, sosyal ve ekonomik şartlar ile estetik değerler doğrultusunda değişiklik göstererek günümüze ulaşmıştır.

"Kanaviçe", el işleri için kullanılan seyrek dokunmuş keten bezi üzerine yapılmış, etamin işine benzer işlemedir. Uygulaması, küçük çarpılar yapılarak desen oluşturma şeklinde olan *kanaviçenin*, etaminden farkı, düz kumaş üzerine işlenmesidir. Kumaş üzerine, öncelikle "kanava" adı verilen özel dokunmuş bir kumaş tutturulmakta, ardından renkli ipliklerle kanava referans alınarak desen işlenmektedir. Desenin işlenmesi bittikten sonra, kanavanın asıl kumaşın üzerinden çekilmesi, diğer bir deyişle,

işlenmiş desenle kumaş arasından temizlenmesi ile kanaviçe elde edilmektedir. Kanaviçe, batı kültüründeki goblene benzemekle birlikte, daha kalın iplerle işlenmektedir ve daha ayrıntısızdır.

Kanaviçe, dünyada ve ülkemizde geçmişi çok eskilere dayanan önemli bir el sanatıdır. Dünyadaki en eski kanaviçe işleme, Atina’da bulunmuştur ve 5. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen söz konusu el işi örneğinin, bazı yerleri silinmiş olmasına rağmen, uzmanlar, tekniğin kanaviçe tekniği olduğu konusunda fikir birliği içerisinde. Kanaviçe 16. yüzyıla kadar seyrek olarak İngiltere’de görülmüştür. Modeller, o yörenin bez, iplik, boya, bitki örtüsü ve adetlerinin bir araya getirildiği çeşitli motiflerden oluşturulmuş ve bu motifler, aynı tablo içinde, serpme şeklinde işlenmiştir. Serpme şeklindeki işlemlere “sampler” denilmektedir ve farklı örneklerin bir araya getirilip bir kompozisyon dahilinde tablolaştırılmasıdır. Türkçe’de tam karşılığı olmamakla birlikte, bu tip tablolar, “örnekleme” tablolar olarak isimlendirilmektedir ve tasarım ile motifleri, çoğunlukla o ülkenin yöresel özelliklerini yansıtmaktadır.

Kanaviçe işleme tekniğinde, kumaşın her tarafı doldurulmaz ve bu teknik, çanta, halı, yastık, pano ve arma gibi işlerde kullanılmaktadır. Kanaviçe işleme tekniği, Türkler’de, 16. yüzyıldan itibaren uygulanmış, ancak 19. yüzyıldan sonra yaygınlaşarak Anadolu Türk halk işlemleri içerisinde yerini almıştır ve ilk zamanlarda *yastık işi* olarak bilinmektedir.

Günümüzde makineleşmeye rağmen önemini yitirmeyen ve halk arasında halen yaşatılan, kültürümüzde ayrı bir yeri olan *kanaviçe işleme tekniği*, işleme çeşitleri arasında en çok tercih edileni olma özelliğinin yanında, işlenmesi kolay ve dayanıklılık açısından da ön planda olan bir el sanatı uygulamasıdır. Bu nedenle, Anadolu’da sıklıkla söylenen “Kız beşikte, çeyiz eşikte” sözünü destekler nitelikte, her dönemde genç kızların çeyiz sandıklarının bir bölümünü, kanaviçe işlemleri doldurmuştur.

İğne ve Tığ Örücülüğü

İğne, mekik, tığ ve firkete gibi aletlerle yapılan ve geleneksel el sanatlarının en ince örnekleri arasında yer alan *tığ oyları* ile *danteller*, zincir çekilerek, birbirine bağlanarak, düğüm atılarak ve bazen pul, boncuk, payet kullanılarak şekillendirilmektedir. Tığ, mekik, firkete, koza, yün, mum ve boncuk oyları halen gelin

kızların çeyizlerinin en önemli parçalarıdır, ancak bunlardan iğne oyları, motif, kompozisyon ve teknik açıdan farklı ve özgündür.

Dünya literatürüne “Türk Danteli” olarak giren *iğne oyları* ilk bakışta dantel ile benzerlik gösterse de, bir alan oluşturan ve mutlaka bir eşyaya dikilmek üzere yapılan iki boyutlu dantelden, üç boyutlu yapısı ve başlı başına bir süsleyici olması ile ayrılmaktadır. Malzemesi genellikle ipek olan iğne oylarının ortaya çıkıp gelişmesindeki en büyük etken, Anadolu'nun ipek yolu üzerinde olması ve Çorum'da ipek üretimi yapılmasıdır.

İğne üzerine iplik ile ilmek atarak ve iğneyle ipliği bu ilmek içinden çekerek yapılan iğne oylarının, kare ve üçgen olmak üzere iki ilmek çeşidi bulunmaktadır. *Tekli sarma* veya *çiftli sarma* biçiminde yapılabilen iğne oylarının, tekli sarmasından önce, kumaşa batırılan iğnenin üstüne, ipliğin sağdan sola doğru çevrilmesi ile bir halka oluşturulmakta ve ilmekler belli aralıklarla tekrar edilerek “zürafa” adı verilen birinci sıra tamamlanmaktadır. Dönüş sırasında, aynı ilmek, soldan sağa doğru yönlendirilen halka içinden geçirilmektedir. İkinci sıra ise birinci sıradaki ilmeklerin birleşme noktalarına ya da ilmeğin ortasına iğnenin batırılarak aynı işlemlerin sürdürülmesi ile *kök*, *kaya* ve *ana oya* gibi, bordürü oluşturacak motifler meydana getirilerek yapılmaktadır.

İğne oyları desenlerine ve bölgelere göre, örücüler arasında *birli pirinç*, *Mecnun yuvası* ve *Trabzon/Trabzan* gibi adlar almakta ve bir çiçek, bir yaprak başlı başına bir motif sayılmaktadır.

İğne oylarının, kullanıldıkları yerlere göre çeşitli biçimlerde dizilmesi ile kompozisyonlar oluşturulmaktadır. Bu kompozisyonlar, *ulamalar*, *yemeni oyları*, *hotoz oyları*, *taç oyları*, *dal oyları*, *saksı oyları* ve *kese oyları*dır.

İpek iplik ve pamuk iplik kullanılarak yapılan iğne oylarında, motiflerin dik durmasını sağlamak için at kılı ve anten teli ile son zamanlarda misina gibi malzemeler kullanılmakta ve iğne oyları, yumurta akı, şeker veya jelatin gibi malzemelerle kolalanmaktadır. Ayrıca, pul ve boncuk gibi malzemelerle süslenen iğne oyları da bulunmaktadır.

Tığ ile zincirlenerek örülen tığ oyalarında, daha çok pamuk ipliği kullanılmakla birlikte, son zamanlarda sentetik iplikler de kullanılmaya başlanılmıştır. Tığ oyaları, tığ ile zincirlenerek örülmektedir. İplikle bir ilmek (halka) oluşturulmakta sonra tığa sarılan iplik, bu ilmeğin içinden geçirilerek çekilmektedir. Böylece, oluşturulan ilmeklerden “zincir” adı verilen ilmek sıraları meydana getirilmekte, zincirlerden ilmeklerin sıralar biçiminde üst üste örülmesi ile motifler oluşturulmaktadır. Bazı örneklerde, ilmeklerin araları ve içi farklı sayı ve dolama çeşitleri ile boş bırakılmakta veya doldurulmaktadır. Ayrıca, bazı durumlarda ilmek atlamaları ve değişik boyutta ilmeklerin örülmesi gibi teknikler kullanılmaktadır. Böylece boş ilmekler ve dolu yüzeyler, ilmek atlamaları ve değişik boyutta deliklerle değişik motifler oluşturulmaktadır.

Çorum’da yapılan iğne, tığ oyası ve dantelden yapılan diğer ürünler için yeni tasarımlarla pazar imkânının sağlanabileceği düşünülmektedir.

Bakırcılık

Anadolu’da, Roma ve Bizans Dönemleri’nde, gelişmiş maden atölyelerinin bulunduğu bilinmektedir ve Selçuklular, sanatın birçok dalında olduğu gibi, maden sanatının gelişiminde de önemli rol oynamışlardır. Osmanlı Dönemi’nde ise maden sanatı, Anadolu ve Balkanlar’da doruğa ulaşmıştır.

Hammaddesi metal olan geleneksel sanatlar, kullanılan madene, kullanım alanına ve tekniğine göre sınıflandırılabilir. Maden işçiliğinde kullanılan teknikler, *dövme, telkari, kazıma (kalemkâr), çekiç işi, kakma, küftgani, savatlama ve ajur kesmedir.*

Yapılan araştırmalar, Anadolu’da bakır cevheri yataklarının eskiden beri işletildiğini doğrulamaktadır. Anadolu sanatında önemli bir yeri olan bakır, süslemede kullanmak için çok elverişli bir madendir ve günlük kullanım için kap-kacak gibi malzemelerin üretiminden başka, takı, miğfer, kapı, kapı süslemesi ve yapı malzemesi üretiminde de kullanılmıştır.

Mimar Sinan’ın 1595 tarihinde Edirne’de yaptığı ve ustalık eseri olarak bildiğimiz “Selimiye Camii 1/100 Pirinç maketi” 40 kg ağırlığındaki maket izleme, dövme, kabartma ve sıvama tekniği ile şekillendirilip; sıvı geçme kaynakla bütünleştirilmiştir. 6 yılda tamamlanan eser tümüyle el işçiliğidir. Hasan Tuluk Teknik Öğretmendir. Eğitim

Hizmetlerinin yanı sıra demir, bakır ve pirinç gibi metallerin sadece sanayide kullanılan bir ürün olmadığını; döveni, harmanı, çeteni, kağnısı, ibriği-leğeni ve mimari objelerle sanat eserleri de yapılabileceğini anlatmaya çalışmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde gelişmiş maden atölyelerinin bulunduğu iller arasındaki Çorum'da, halen yapılan bakır ürünlerden semaver dışında, bakırdan yapılan diğer ürünlerin günlük kullanımı azaldığından, bakır kazan ve leğen gibi eşyaların süs eşyalarına dönüştürülmesi ile ilgili tasarım çalışmaları yapılmaktadır.

Eğitimci, araştırmacı ve metal sanatçısı Hasan TULUK 60 yıldır yaptığı çalışmalarla medeniyetin beşiği ve dünyanın en zengin kültürü Anadolu'yu demir, bakır ve pirinç gibi metallerle belgelemiştir.

Ahşap İşleri ve Oymacılığı

Ahşap işleri ve oymacılığı, geleneksel sanatlar arasında önemli bir yere sahiptir ve Türkler İslamiyet'ten önce, Orta Asya'da ağacı kutsal sayarak sanat yapıtlarında kullanmışlardır. Orta Asya'daki Türk mezarları olan kurganlarda, özellikle Pazırık'ta yapılan araştırmalar sonucu, ahşap işi buluntuların yanında at eğeri ve koşum takımlarında kullanılan ağaç parçaları da bulunmuştur, ancak zamanın tahribine karşı fazla dayanıklı bir madde olmayan ahşap sanat eserlerinden günümüze pek örnek kalmamıştır.

Ahşap işçiliği, Anadolu'da Selçuklular zamanında gelişmiş ve kendine özgü bir şekilde daha çok mihrap, cami kapısı ve dolap kapakları gibi mimari elemanlardan oluşan üstün işçilik ile üretilmiştir. Osmanlı Dönemi ahşap işçiliğinde ise, çeşitli tekniklerin kullanılması ile çoğunlukla, sade tarza sahip sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle ve Kuran muhafazası gibi kullanım eşyaları ile pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber (vaaz kürsüsü) ve sanduka vb. üretilmiştir.

Ahşap malzemedен mutfak araçları yapımı, günümüzde sürdürülen el sanatlarından ve yemek kaşıkları yanında, zımpara ile temizlenen kaşıklar üzerine, çeşitli resimler, bezemeler, yazılar basılıp boyanan ve cilalanarak satışa sunulan süs ve oyun kaşıkları da yapılmaktadır. Tahta kaşık, oklava, merdane, sofrası ve minyatür çıkırık vb. ürünlerin

yapımında, genellikle şimşir, meşe veya armut ağaçları kullanılmakta ve ürünler, küçük keser ve törpü yardımı ile şekillendirilmektedir.

Ahşap işçiliğinde ve oymacılığında, günümüzde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacı, kakma, boyama, künde kari, kabartma-oyma ve kafes gibi teknikler uygulanarak kullanılmaktadır. Böylece, ormanda büyüyen bir ağacın kesildikten sonra bittiği düşünülen hayatı, ahşap oymacılığı ile yeniden başlamakta ve bazen iç içe desenler, bazen ise çok sade desenler kullanılarak bir tokmak, oyma kalemi veya çivi vb. farklı araçlarla, ahşap oymacılığı yapılabilmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Çorum genelinde üretilen ahşap işleri ve oymalarının eski önemini kaybettiği görülmüştür, ancak, bu el sanatında, yeni tasarım ve kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, Çorum’un İskilip ilçesinde halen devam etmekte olan ahşap oyma işleri, Türkiye genelinde satılmakta ve bazı ürünler ile ilgili sırlar, ustalarla beraber gizemini korumaktadır. Bu sır ve gizemler, ürünlerin kültürel değerini arttırmaktadır. Sözgelimi, yöredeki ustalar tarafından oklava ustalarındaki boyanın renk karışımının reçetesinin verilmemesi, ürünün kültürel değerini artırmaktadır.

İskilip Taburesi ve Sandalyesi

El sanatları yönünden zengin bir ilçe olan İskilip’te, hemen her evde, el sanatları ile ilgili bir tezgâh bulunmakta, tezgâhlarda kenefi bezi dokuma, çember dokuma, hasır dokuma, kamıştan sedir yastığı ve yün eğirerek ipe dönüştürme ile uğraşılmaktadır.

İskilip’in orman köylerinde ise özellikle ahşap işlerine yönelik el sanatları çok gelişmiştir ve sepet (çift), küfe (heğ), kulp, bilye, pul, köpeç, şekerlik, tokmaklı kağrı, gındırcak, pıt pıt tahtası, düveç, kepçe, kaşık, kaşıklık, çam oyma hamur teknesi, yufka açmak için yaslağaç, yukayı saç üzerinde pişirmek için bisleeç, yufkayı yapmak için oklaağaç (oklava), çam oyma su kaplarından senek bardak, sofraltları, küçük çocukların yürümeye alışması için kağrıcağ (kındırcak), çeşitli topaçlar (maymun), çocukların yatması için beşik ve oyuncak beşik gibi ağaç işleri, torna ile yapılmaktadır. Ayrıca, kenarları ağaç, oturma yeri hasır olan *tabure* ve sandalye de yapılmaktadır.

İskilip ilçesinde, sepet örme de yaşatılmaya çalışılan el sanatlarından ve İskilip taburesi ve sandalyesinin üretimi hasır örücülüğü ile gerçekleştirilmektedir.

Plastik tabure, sandalye ve mutfak araç-gereçlerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte, İskilip hasır taburesi ve sandalyesi ile sepet üretimi azalmış olmasına rağmen, açılan kurslarla üretimin artırılması çalışmaları yapılmış ve yöreye ait sepetler ile tabureler ve sandalyelerin Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri'ne satışı başlamıştır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, kültürel ve ekonomik değere sahip İskilip taburesi ve sandalyesi üretiminin artırılabilmesi ve pazar potansiyelinin güçlendirilebileceği düşünülmektedir.

Çocuk Oyuncakları (Tokmaklı Kağı ve Beşik)

Gelişimi hızlandıran, hayal gücü ile yaratıcılığı destekleyen ve duyarları uyaran oyun malzemeleri *oyuncaktır*. Tarihi çok eskilere dayanan oyuncaklar, milletlerin kültürlerine göre farklılık arz etmektedir ve en basit teknik ile yapılanından en karmaşığına kadar oyuncaklar, birçok işleve sahiptir. Oyuncakların bilinen en eski çeşidi *toptur*. Günümüzde, müzelerde teşhir edilen ve ne olduğu hakkında kesin bir hükme varılamayan parçaların birçoğunun, devirlerinin oyuncakları olduğu kabul edilmektedir.

Oyuncakların en önemli amacı, oyun çağı çocuklarının gerçek hayata kolayca uyumunu sağlamaktır, ayrıca çocukların yeteneklerini geliştirirken, seçme ve karar verme becerilerini destekleme görevini de üstlenmektedirler.

Oyuncaklar, çocukların renk, şekil, boyut, sayı, büyüklük, ses, yapı ve işlev gibi kavramları öğrenmesini sağlamaktadır ve yetişkinlerin günlük hayatta kullandıkları bütün araç ve malzemelerin küçük ve basit örnekleri ile oynayan çocuklar, farkında olmadan kendilerini hayata hazırlamaktadırlar. Kısacası, oyuncaklar, hem eğlenme hem de öğrenme süreçlerinde işlev görmektedir.

Çorum'un İskilip ilçesine bağlı Aluç köyünde halen üretilmekte olan *tokmaklı kağı* veya diğer adı ile *İskilip kağısı*, yöreye özgü oyuncaklardan olup eskiden el tezgâhında yapılırken günümüzde elektrikli torna ile üretilmektedir. İki boy olarak üretilen

“tokmaklı kağıt”, birkaç parçanın bir araya getirilmesi ile oluşturulmaktadır. Dört tekerleği olan arabanın üzerinde dört adet tokmak bulunmakta ve araba yürütüldüğünde, bu tokmaklar, “ayak” adı verilen ana gövdeye çarparak ses çıkartmaktadır. Tokmaklı kağıtının bir özelliği de, kumaş boyası ve çam reçinesinin bir miktar sıcak suyla karıştırılıp katılaşmasıyla elde edilen, boyasıdır. Tornada dönen kağıt parçalarına, bu boyanın sürülmesi ile parçalar boyanmaktadır.

Sepetçilik

Kendiliğinden yetişen ve kültürü yapılan bazı bitkilerin, sapının, yapraklarının ve ince dallarının olduğu gibi veya yarılp ince şeritlere dönüştürülmesinin ardından kullanılması ve bu malzemelerin çeşitli tekniklerle örülmesi *bitkisel örücülük* olarak adlandırılmaktadır. Bitkisel örücülükte kullanılan teknikler, bitki ve ürün çeşidine göre, *şerit örme, sarma, dokuma ve sepet örmedir.*

Saz, kaytan, ince ağaç dalları, plastik ve metal gibi maddelerden yapılan ve değişik nesnelere koymaya, taşımaya yarayan saplı veya kuplu kaplar *sepet* olarak adlandırılmaktadır. Sepetler, genellikle meyve sebze toplamak, ürünleri muhafaza etmek ve çamaşır koymak gibi amaçlar için kullanılmaktadır ve saplı ve sapsız olarak değişik tasarımlara/değişik boyutlara sahip olabilmektedir. Günümüzde, meyve, sebze, çay, kuru erzak ve taze ürün taşımak için ve üretilen ürün, mevsimine göre, taşınan veya muhafaza edilen ürünler için sepetler yapılmaktadır.

Sepet örme, taban ve gövde örme, ağız kapatma ve sap takma teknikleri ile yapılmaktadır. Sepet örücülüğü genel olarak bir meslek olması ile diğer el sanatı türlerinin çoğundan ayrılmaktadır ve sepet örücülüğünde evden üretim de mümkündür. Seralarda yetişen sebze ve meyvelerin uzun süre dayanması için kargı, dut, zakkum ve söğüt ağaçlarından yapılan sepetler çokça kullanılan örneklerdir.

Plastik ve metal gibi hammaddeler ile yapılan sepet üretimi, modern çağın bir gereksinimi ise de geleneksel sepetçilik ile uyuşmamaktadır. Ülkemizin birçok yöresinde olduğu gibi Çorum’da da bölgesel ağaçlardan ve bitkilerden yararlanılarak geleneksel sepetçilik sanatı sürdürülmektedir. Sepetçilikte, daha çok, söğüt ağacı, kestane ağacı, fındık ağacı, saman sapı, böğürtlen ağacı, rafya ve kamış gibi

hammadeler kullanılmakla birlikte, Çorum ilinin İskilip ilçesinde, fındık ağacı ve söğüt ağacı kullanılarak üretilen *kaba sepetçilik* ve *ince sepetçilik* işleri bulunmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, farklı boyutlarda biri yayvan biri dikey olmak üzere iki çeşit sepet tespit edilmiştir. Bölgede sepet üretiminin arttırılması ile farklı sepet tasarımlarının uygulamaya geçirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Boğazkale El Dokumaları

Boğazkale el dokumaları, cecim dokuma tekniğine göre, çözü ile atkı iplikleri arasına, renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle üretilmektedir.

Cecim tersten yapılan dokumadır ve atkısı kıl olanları oldukça yaygındır. Dokumanın yüzeyinde, sonradan iğne ile işlenmiş gibi kabarık desenler oluşmaktadır. *Boğazkale el dokumacılığında*, desenler oluşturulurken atkı iplikleri ile desen iplikleri belirli bir sırayı takip etmekte, atkı ipliği atıldıktan sonra, yapılacak desene göre, desen ipliği bir veya birden fazla çözü ipliği üzerinden atlatılarak desen oluşturulmaktadır. Boğazkale dokumalarında da, dokumanın yüzeyinde yapılan desenler, ipliğin kalınlığına, inceliğine ve serpmeye motifler halinde olup olmadığına göre değişik görünümler almaktadır. Cecim dokuma ile heybe, sofranın altı, gelin çuvalı, hurç, minder, divan örtüsü, tandır örtüsü, namazlık, yaygı ve yastık gibi eşyalar üretilmektedir ve bu dokumalar, atkı yüzü veya bezayağı tekniğiyle dokunmaktadır. Desen ipinin atılış şekline göre, iki veya üç atmalı cecim çeşitleri bulunmaktadır.

Boğazkale el dokumalarının geçmişteki kullanım alanları, gelenekler ile bağdaşmaktadır ve yaklaşık elli yıl önce, gelini almaya giderken içine çerez ve hediyelik konularak erkek tarafından kız evine götürülen heybeler, Boğazkale el dokumalarının önemli örneklerindedir. Ayrıca, aynı dönemlerde Karakeçili, Sarıçiçek ve Emirler köyleri gibi, farklı birçok köyde kullanılan kilim, namazlık, yastık ve heybe gibi ürünler Boğazkale el dokumaları örneklerindedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan çalışmalarda, Boğazkale el dokumaları hakkında pazar bulma ve ürün çeşitlendirilmesi konularında çalışmalar yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Ortaköy El Dokumaları

El sanatlarının önemli bir dalını oluşturan el dokumacılığında, ilk dokumaların, bitkilerin sap ve yapraklarının kullanılması ile yapıldığı, daha sonra, yerleşik düzenin başlaması ile birlikte pamuk ve yün liflerinin dokumacılık alanına girdiği düşünülmektedir.

Dokumalar, iki veya daha fazla iplik grubunun, çeşitli düzenlerde birbirinin arasından (üstünden ve altından) geçerek birbirine kenetlenmesi ile oluşan yüzeyler olarak tanımlanabilir. Dokuma yüzeylerin oluşabilmesi için *çözgü* adı verilen ve dokuma boyunca uzanan ipliklerin arasından, *atkı* adı verilen ve değişik düzenlerde bağlantıyı sağlayan ikinci bir ipliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı yörelerde, boy ipliği olan çözgüye "arış", "eriş" veya "direzi", atkıya ise "argaç" denilmektedir.

Dokumacılık, Türkler'de en önde gelen sanat dallarından biri olmuştur. Orta Asya'da eski bir geçmişe sahip olan dokumacılık, daha sonra Selçuklular tarafından Anadolu'da da devam ettirilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişme göstererek günümüze kadar gelmiştir, halen yurdumuzun çeşitli bölgelerinde, yoğun olarak icra edilmektedir.

Çözgü ve atkı iplikleri arasına, renkli desen ipliklerinin atılarak sıkıştırılması ile tersten ve genellikle kıl atkı ile üretilen el dokumaları "cecim"dir. Bu tip dokumaların yüzeyinde, sonradan iğne ile işlenmiş gibi kabarık desenler bulunmaktadır ve desenler oluşturulurken, *atkı iplikleri* ile *desen iplikleri* belirli bir sırayı takip edecek şekilde kullanılmaktadır. Cecim, atkı yüzü veya bezayağı tekniğiyle dokunmaktadır. Desen ipinin atılış şekline göre, iki veya üç atmalı cecim çeşitleri görülmektedir.

El dokumacılığı, kullanılan araç - gereç, renk motif ve desenler yönünden ve uygulanan teknik ile kullanım alanları yönünden gelişme göstermiş ve dokumacılığın uygulandığı bölgelerde, yöreye özgü renk, desen ve motiflerin farklılık göstermesine neden olmuştur.

Türk Yazma Baskı Sanatı

Yerel dokuma üzerine, el ile resmedilerek veya tahta kalıplarla basılarak desenlendirilmiş kumaşlara "yazma" denilmektedir. Ülkemizde bir halk sanatı olarak doğup gelişmiş ve en güzel örneklerini 17., 18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul'da vermiş

olan *Türk yazma baskı sanatı*, önceleri Anadolu'da gelişmiş iken 17. ve 18. yüzyıllarda, saray sanatı arasına girmiştir.

Türk yazmalarının bilinen en eski örnekleri Selçuklu Dönemi'ne aittir. Yazmaların günümüze ulaşan en eski örneği, 1389 Kosova Savaşı'nda kullanılan, Sultan I. Murat'a ait ve halen Askeri Müze'de sergilenmekte olan *sancaktır*. Topkapı Sarayı'nda bulunan 15. yüzyıldan kalma iki tılsımlı gömlek ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki Sultan II. Beyazıt'ın tılsımlı gömleği, yazmaların günümüze ulaşan diğer örnekleridir. O dönemde yazmacılar, genellikle Kuzguncuk, Arnavutköy, Samatya ve Yenikapı gibi İstanbul'un çeşitli semtlerinde çalışırken, dönemin en kaliteli yazmaları, Kandilli yazmaları olmuştur ve gül, zambak, mine, yıldız çiçeği, çeşitli yapraklar ve servi, hurma ağacı gibi bitkisel bezemeler, geometrik bezemeler ile bazen, tuğra biçiminde tasarlanmış yazılı bezemeler ve kuş figürleri, en yaygın bezeme konularıdır. Söz konusu örnekler, yazmacılığın sancaktan giyim eşyasına kadar birçok alanda uygulandığının da göstergesidir.

Yazma sanatında *kumaş*, *ağaç kalıp* ve *boya* olmak üzere üç ana malzeme kullanılmaktadır. Uygulanan teknikler ise *kalem işi*, *kalem işi - kalıp* ve *kalıptır*. Yazmalar renklendirme yöntemine göre de *elvan işi*, *daldırma*, *karakalem* (siyah boyanın beyaz kumaş üzerine ya da beyaz boyanın siyah kumaş üzerine -aşındırma-basılması ile elde edilen yazmalar) olmak üzere farklılık gösterebilir.

Geçmişte üretimi yaygın olan, ancak günümüzde nadir olarak üretilen yazma baskıcılığı, İskilip'te yeniden canlandırılmış ve strafordan yapılan kalıplar kullanılarak Hitit Medeniyeti'ni yansıtan motifler ile geleneksel motiflerin değerlendirilmesi sonucunda, üretim yapılmaya başlanılmıştır.

Ortaköy El Örgüleri

Örgü yün, ipek, pamuk veya başka bir madde ipliğinin özel şiş, tığ, iğne ve mekik gibi araçlarla dokunması ile oluşmaktadır. Örucülüğün gelişimi, Avrupa'ya ipeğin gitmesinden sonra olmuştur. İpek, 16. yüzyılda, batıya ulaşınca, örgüde yün yerine ipek iplikler kullanılmaya başlanılmış ve özellikle saray mensupları ile din görevlileri gibi saygıdeğer kişiler, giyeceklerine ipektan örülmüş pelerinler, mantolar ve atkılar

eklemiş, farklı çeşitlerin ortaya çıkması ile birlikte, el örgülerindeki gelişme hızlanmıştır.

Örgüler, *atki* ve *çözgü* olmak üzere başlıca iki türdür. *Atki türü örgüler*, şiş ve makine ile yapılmakta ve şişin üzerine bir sıra ilmek atılıp ikinci şiş ile bu ilmeklerin içinden atkıyla iplik geçirilerek ikinci ilmek sırası örülmektedir. Böylece, örgü ikinci şişe geçirilmiş olmakta ve işlem her sırada tekrar edilmektedir. Ters ve yüz olmak üzere, iki temel ilmek türü bulunmaktadır. Haraşo, lastik ve çeşitli desenli örgüler, bu iki ilmeğin farklı birleşimleridir. Örgü, çok ince iplik ve ince şişler kullanılır ise sıkı olmakta, daha kalın yün ve şişlerle ise gevşek olmaktadır.

Ulusal giysilerimiz bir bütün olarak ele alındığında, motif özgünlüğü ve renk uyumu ile *örgü çoraplar* dikkat çekmektedir. Türk el sanatları içinde ayrı bir yeri ve önemi olan *el örgüsü çoraplar*, malzemesi ve anlam yüklü motifleri ile dikkat çekerken, makineleşmenin başlaması ile eski önemini kaybetmekle birlikte, el örgüsü çoraplar, yün, tiftik, pamuk, kıl veya ipek iplikten, tek veya beş şiş ile örülmektedir. El örgüsü kadın, erkek, yaşlı, genç ve çocuk çoraplarında renk ve motif açısından yörelere göre farklılıklar bulunmaktadır ve çorabı giyenin sosyal konumunu, medeni durumunu, çocuklarının cinsiyetini ve sayısını ifade etmektedir.

Bugüne kadar üretilmiş/halen üretilmekte olan Ortaköy el örgülerinin çoğu, örgü çoraplardır ve yöredeki ürünler arasında, *düz örgü* ile *beş şiş kullanılarak yapılan örgüler* ile *arttırılarak ve eksilti olarak yapılan delik işi (ajur)* örnekleri dikkat çekmektedir.

Mest Patik ve Yemeni

Tarihin en eski çağlarından beri dericilikle uğraşmış ve bu sanat geliştirilerek ayakkabı, terlik, mest, yemeni, elbise ve yelken yapımında deri kullanılmıştır. Türkiye’de modern dericilik, II. Mahmud zamanında, İstanbul Beykoz Deresi’nde tabakhane kurularak başlamıştır. Burada yapılan deriler, ordunun ayakkabı ihtiyacını karşılamak için askeri ayakkabı yapımında kullanılmaya başlanılmış ve Kurtuluş Savaşı’nda ordunun ayakkabı ihtiyacının büyük bir kısmı, Beykoz’daki üretim yerlerinden karşılanmıştır.

Dericilikte, sığır, keçi, oğlak, koyun ve kuzu olmak üzere büyükbaş ve küçükbaş hayvan derileri kullanılmakta ve Çorum ilinde deri işlemeciliği kapsamında dana derisi kullanılarak mest, patik ve yemeni üretilmektedir.

Mest; ayak topuklarını kapsayacak biçimde ayağa giyilen deri ve benzeri şeylerden yapılmış olan ayakkabıdır. Mestler, günümüzde koyu, keçi ve dana derilerinden miflonlu (elyaf) veya miflonsuz olarak üretilmektedir. Mestler ayakkabı ile beraber rahatlıkla giyilebilir bir yapıya sahiptir ve kış aylarında ayağı sıcak tutması ile soğuk ve yolculuk gibi durumlarda abdest almayı kolaylaştırması nedeniyle tercih edilmektedir. Mestler, özellikle siyah olmak üzere beyaz ve kahverengi renkte derilerden de üretilmektedir.

Mestler, semazen gösterileri gibi bazı törenlerde de giyilen ayakkabılardır. Sema sırasında Semazenler siyah mest giyerken, Semazen başının beyaz mest giydiği görülmektedir. Bunun nedeni, Semazen başının siyah renk tennurenin altına beyaz renk mestin dikkat çekici özelliğinden yararlanarak Semazenin başlangıcında Semazenleri ayak hareketleri ile yönlendirmesidir.

Patik, ayakların ısıtılması için yün vb. ipliklerin dokunması veya ince derinin işlenmesi ile üretilen çorap benzeri bir üründür. Çoraptan farkı, Anadolu'da *çetik* adı ile de bilinen patiğin boğazının bulunmamasıdır.

Ayağı kışın sıcak, yazın serin tutan kısa kenarlı kaba görüntülü hafif bir pabuç olan yemeni, kösele üzerine işlenmiş koyun derisi kullanılarak yapılır ve incelik isteyen bir sanatın ürünüdür. Yemenilerin, kulaklı yemeni, Halep annubi, kara yemeni ve gül şeftali yemeni gibi çeşitleri bulunmaktadır ve derinin rengine göre siyah, annabi (mor) ve gül şeftali adı verilen parlak kırmızı renklere olmaktadır. Aynı zamanda yemenilerin *Halebi*, *Merkup*, *Burnu Sivri*, *Kulağı Uzun* ve *Eğri Simli* olmak üzere çeşitleri vardır.

Yemeni, günümüzde halk oyunları ekiplerinde tercih edilmektedir ve şimdilerde seyirlik olsa da, eskiden yemeniler, köylerde çiftçilerin, gelinlerin, çobanların, şehirlerde ekonomik durumu iyi olanların günlük kullanımda vazgeçilmez olarak gördüğü ürünlerdendir.

Antik Takı Yapımı

Süs eşyaları ve *takılar*, insanlığın geçmişinde önemli bir yer tutmaktadır. Dinsel nedenler ve beğendirme çabasının bir sonucu olarak, her dönemde insanın ilgisini çeken takıların ilk örnekleri, taş, kemik, deniz kabukları, ahşap ve fildişinden yapılırken, maden işçiliğinin başlaması ile birlikte, metaller de süs eşyalarında ve takılarda kullanılmıştır. Geçmişte kadınların yanında, daha düşük bir oranda olmakla birlikte erkeklerin de takılara ilgi gösterdiği bilinmektedir. Mısır ve Hitit rölyeflerindeki tanrı ve savaşçı karakterlerinde, küpe ve bileklik gibi takılar açıkça görülmektedir.

Arkeolojik açıdan çok zengin olan Çorum, tarihin önemli medeniyetlerine ev sahipliği yapmış bir yerleşim alanıdır ve yapılan arkeolojik çalışmalarla bölgedeki pek çok eser, gün yüzüne çıkarılmıştır. Özellikle Alacahöyük ve Eskiyaşar kazı alanlarında bulunan takılar ve süs eşyaları, metal işçiliğinin en güzel örneklerini sergilemekle birlikte, o dönem ustalarının maharetleri ile estetik duygusuna sahip olduğunu ortaya koyarak takıların gelişimi hakkında önemli bilgilere ışık tutmaktadır. Ele geçen altın, gümüş, elektrik ve tunç süs eşyaları, metal işçiliğinin önemli bir düzeye ulaştığının göstergesidir.

Çorum'da tarihi zenginliğin tanıtılması ve geçmişin güzelliklerinin kaybolmaması için mevcut örnekler incelenmiş ve geçmişte kullanılan yarı değerli taşlar ve benzerleri ile deniz kabukları temin edilerek *antik takı* modelleri üretilmiştir. Metal ya da yarı değerli taşlarla birlikte kullanılan süsleme parçaları (pandantifler), orijinallerine benzetilerek o dönemde kullanılan *kesme*, *dövme*, *bükme* ve *çekiçleme* teknikleri ile yeniden üretilerek, takıların diğer malzemeleri yine aynı tekniklerle işlenmiştir. Böylece, geçmişteki orijinallerine benzer antik takılar ve geçmişte üretilmiş takıların günümüz uyarlamaları, günlük kullanıma uygun takı ve süs eşyaları haline getirilmiştir.

Taş İşlemeciliği

Taş işlemeciliği örneklerini, Anadolu Selçuklular'ı, Beylikler Dönemi ve Osmanlı mimarisinde görmek mümkündür. *Taş*, sadece yapım aşamasında değil, iç ve dış dekorasyonda da ana malzeme olarak kullanılmıştır ve örneklerini, anıtsal taş kapılarda, şehir ve saray duvarlarında, cami ve medrese gibi yapıların avlu ve ana kapılarında, sütun başlıkları, minare şerefeleri, mihrap, minber, çeşme, sebil ve şadırvanlarda görmek mümkündür. Taş işlemeciliğinin mimari dışında en çok kullanıldığı yer mezar

taşlarıdır. Taş işlemeciliğinde, geometrik örgüler, geçmeler, bitkisel bezemeler, alçak-yüksek kabartma hayvan figürleri ve palmetler en çok rastlanan bezemelerdir.

Tarihte farklı alanlarda kullanılmış olan taş işlemeciliği, günümüzde, Çorum'da, tarihi kalıntıların kopyaları yapılarak sürdürülmektedir. Taş işlemeciliğinde kullanılan teknikler; *oyma*, *kabartma* ve *kazıma (profito)*, süsleme öğeleri ise bitkisel ve geometrik motifler ile yazı ve figürlerdir. Hayvansal figür azdır, insan figürlerine ise Selçuklu eserlerinde rastlanılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemede, Boğazkale ilçesinde üretilen Hitit Medeniyetine ait taş tablet ve heykelciklerin kopya ürünlerinin yapılarak pazarlandığı görülmüştür. Hediyeelik eşya olarak değerlendirilen ürünlerin, baskı ürünler de dâhil edilerek, daha geniş kitlelere tanıtımının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Semercilik

Yük ve binek hayvanı olarak kullanılan at, eşek ve katır üzerine binmek ve üzerlerine yük sarmak için kullanılan araca “semer”, bu aracı yapan ustaya da “semerci” denilmektedir. Semere farklı yörelerde *paldım*, *çul*, *peki*, *palan* ve *kürtün* gibi isimler de verilmektedir. Hayvanın sırtı ile ahşap iskeleti arasında kalan kısım, semerin ana parçasını oluşturur ve buna *havut* veya *döşek* denilir, havutu çevreleyen ahşap kısma da *iskelet* denilmektedir. İskelet, ön ve arka “kaş” olmak üzere iki ana parçadır. Ön kaş üzerindeki, uçları içi kıvrık bir şekilde yontulmuş ağaç parçalar *balık*, arka kaş üzerindeki içe kıvrık şekilde yontulmuş parçalar ise *kocacık* olarak adlandırılmaktadır.

Semer, eskiden çekim ve binek hayvanlarının vazgeçilmez donanımı olarak kullanılmışken motorlu araçların bulunup yaygınlaşması ile kullanım dışı kalan binek hayvanlarına bağlı olarak, *semercilik*, *palancılık* ve *koşumculuk* da meslek olarak hayatımızdan çıkmıştır. Ancak, motorlu araçların giremediği bölgelerde halen at, katır ve eşek gibi binek ve yük hayvanları ile taşıma yapılarak günümüzde az da olsa, söz konusu ürünlerin kullanımının devamı sağlanmaktadır.

Geçmişte göçebe toplumlar, yolcular, kervanlar ve seyyar satıcılar, eşya ve yüklerini semerli hayvanlarla taşıırken, semer sayesinde, hayvanların vücudu hem soğuktan

korunmuş hem de taşıdıkları yüklerin onlara zarar vermesi engellenmiştir. Ayrıca *semer*, atlarda kullanılan eyerin de görevini üslendiğinden, insan taşınmasını da sağladığından, geçmişte semercilik, en gözde meslekler arasında yer almıştır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Çorum’da *semer* üretimi yapan çok az sayıda ustanın kaldığı ve bu sanatın yeniden canlandırılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Yorgancılık

Geleneksel mesleklerden olan *yorgancılık*, kılıf içine yün ve pamuk konularak yorgan ve yastık gibi eşyaların yapılmasıdır. *Hallaçlık* da yorgancılık ile birlikte anılması gereken diğer bir geleneksel meslektir ve bir yörede üretim yapan *yorgancı* varsa, *hallaç* da bulunmaktadır. Önceleri kentlerin ve kasabaların hemen hemen her semtinde bir veya birden çok yorgancıya rastlamak mümkün iken, sınaî yatak odası ürünlerinin yaygınlaşması ve hazır üretilmiş ürünlerin ucuz ve kolay bulunabilir olması nedenleri ile *yorgancılık* ve *hallaçlık* meslekleri yok olmaya yüz tutmuştur.

Yorganlar, çok çeşitli boyut ve niteliklerde, sipariş üzerine üretilmektedir ve adlandırmalar, yorganlarda kullanılan yün, pamuk ve tüy gibi malzemelere veya yorgan yüzlerinde kullanılan kumaş, motif ve diğer bezeme türlerine göre yapılır. Yorganlarda, *mitil* olarak adlandırılan tek renkli pamuklu, ipek, kadife, patiska ve mermerşahi kumaşlar veya çok renkli atlas, basma ve pazen gibi kumaşlar kullanılmaktadır.

Yorgan dikimine, önce yüzü ve astarı aynı olan veya ikisi de farklı olan kumaşlar birleştirilerek (bu işleme “çatma” denilir) oluşturulan dikdörtgen şeklindeki torbaya, yün, pamuk veya tüy gibi dolgu malzemeleri doldurduktan sonra, bunların kaymamaları için seyreltilip teyellenmesi ile başlanılmaktadır. Teyellenmenin ardından torba haline getirilmiş kumaşın üzerine, kartondan kesilmiş bir kalıptan aktarılarak veya cetvel kullanılarak sabun ile belirli bir kompozisyon çizilmekte ve kumaşın kalınlığına ve rengine uyum sağlayan türde bir iplik iğneye geçirilerek orta parmağa takılan bir yüksük yardımıyla kumaşa çizilmiş kompozisyonun üzerinden geçirilmektedir. Bu işleme “yorgan çitileme” denilmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Çorum’un merkezinde, çok az sayıda usta tarafından devam ettirilen yorgancılığın canlandırılması için çalışmaların başlatılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

İskilip Deri Ürünleri

Eski çağlardan beri insanların temel gereksinimlerinden giyinme ihtiyacına cevap veren deri ürünlerinin, kullanım amaçları zamanla çeşitlenerek tüketicilerin daha çok ilgisini çekmiştir. Günümüzde deri ürünleri, doğal görünümü ve insan sağlığına uygun yapısı ile giyinme ve korunma gibi temel ihtiyaçları karşılamanın yanında, yüksek maliyetli olması nedeni ile süs, saygınlık ya da sosyal statü göstergesi gibi amaçlarla da tüketime konu olmaktadır.

Deri sektörünün kendine özgü özellikleri ve sektörel farklılıkları bulunmaktadır. Sektörün temel hammaddesi olan ham deri, kırmızı et üretimi faaliyeti sonunda ortaya çıkan bir yan üründür ve elde edilen, deri, kürk, boynuz, kemik gibi maddelerle yapılan el sanatları bulunmaktadır.

Hayvanın cinsine ve elde edilmek istenilen işlenmiş deri türüne göre, mekanik işlemler ve kimyasal reçeteler değişiklik göstermekle birlikte, işlenmiş derilerin büyüklük olarak standardı olmadığından ayakkabı, saraciye ve deri giyim üretiminde kullanılan parçalar tek tek işlem görmektedir. Bu durum, sektörde yığın üretim yapılması olanaklarını sınırlamakta ve pahalı bir ürün olan deri, fire parça oranı yüksek olacağından üst üste serilip kesilememektedir. Ayrıca, emek yoğun bir üretim olduğu için deri ürünlerinin üretilmesinde çok sayıda insan çalışmaktadır. Öte yandan, bu emek yoğun yapı, deri işlemeciliğinin istihdam yaratma potansiyeli yüksek bir sektör olmasını sağlamaktadır. Çorum’un İskilip ilçesinde seri üretim yapan İskilip Halk Eğitim Merkezi’nde üretilen deri ürünlere olan talep her geçen gün artmaktadır.

Delik İş Uygulamaları

İşlemler, ipek, yün, keten, pamuk ve metal gibi malzemelerden yapılmış olan ipliklerle, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri ile keçe, deri ve dokuma gibi materyaller üzerine yapılan bezemelerdir. Türk işleme sanatında “bezemek”, giyim kuşam ve ev eşyalarının süslenmesi anlamındadır ve tarihi çok eski devirlere

dayanmaktadır. Sarayda başlayan *işleme*, daha sonraları gerçek bir halk süsleme sanatı haline gelerek teknikler, kullanılan iğneler ile tığlar, coğrafi, sosyal ve ekonomik şartlar ile estetik değerler doğrultusunda yüzyıllardır değişiklik göstermiştir.

Türk işleme teknikleri, uygulanan iğne biçimine (teknikine) ve dokuma tekniğine göre sınıflandırılmaktadır. Farklı Türk işleme çeşitlerinde uygulanan iğne biçimleri (teknikleri) farklılık göstermektedir. Bu iğne biçimleri aşağıda alt başlıkları ile beraber sıralanmıştır.

- *Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler* (Çin iğnesi, Romanya iğnesi, Girit iğnesi, Fransız düğümü, hesap iğnesi, balık sırtı, susma, civan kaşı vb.),
- *Dokumanın iplikleri çekilerek yapılan iğneler* (Antika, kesme ajur, ajur çeşitleri),
- *Dokumanın iplikleri kesilerek yapılan iğneler* (fisto nakışı, ciğer deldi çeşitlemeleri),
- *Dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğneler* (Buhara atması, Jakobyen atması, Maraş işi, aplike, boncuk işi, pul işi vb.),
- *Dokumanın veya dokumaların iplikleri bağlanarak yapılan iğneler* (yama işi, kumru gözü, Antep işi, geçme işi vb.).

Endüstrinin gelişmesi ile birlikte, nakış işleyen makineler tekstil, ayakkabı ve ev tekstili gibi birçok alanda kullanılmaya başlanılmıştır ve nakış işleme mesleği tüm dünyada başlı başına bir endüstri halini almıştır.

Klasik bir işleme tarzı olsa da, daha çok kumaş türü zeminlere, değişik renkteki iplikler ile yapılan işlemler, binlerce yıldan beri yaygın olarak kullanılmaktadır ve *ince sarma*, *sarma dolgusu*, *puan*, *yarma dolgu*, *rişliyö*, *ciğerdeldi* ve *kolber* teknikleri ile işlenen delik iş, nakışın temelini oluşturan ve çok kullanışlı bir işleme tarzıdır. Önceleri beyaz kumaş üzerine beyaz iplikle işlenmekte iken, günümüzde renkli koton ipliklerle renkli kumaşlar üzerine tatbik edilmektedir. Çeşitli örtüler, çay-yemek takımları ile iç ve dış giyim süslemeleri gibi delik iş uygulamaları, pürüzsüz bütün kumaşlar üzerine yapılabilmektedir. Bu kumaşlara, keten, poplin, opel ve patiska cinsi pamuklular ile saten, tafta ve birman gibi ipekliler örnek olarak verilebilir.

SAMSUN

Vezirköprü Bez Dokumaları

Gelişen teknoloji, Vezirköprü'nün en eski el sanatlarından biri olan el dokumacılığını olumsuz yönde etkilemesine rağmen, yakın zamana kadar, yörede *çulfalık* veya *düzen* adı verilen mekikli dokuma tezgâhlarında, *göynek* adı verilen içlik giysiler ile don dikimi için üretilen dokumalar, yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretilmiştir.

Vezirköprü'nün Tahta Köprü, Sarıdibek ve Susuz köylerinde, eski el dokuma örnekleri üzerinde yapılan gözlem ve incelemelerden, yörede pamuklu dokumaların yanında, yün ipliğinden kilim ve cecim (cicim) gibi dokuma tekniklerinin uygulandığı ve yörede başörtüsü olarak kullanılan el dokumalarının, pamuk ipliği ile el dokuma tezgâhlarında dokunduğu tespit edilmiştir. Yörede, halen, eskiden olduğu gibi *düzen* veya *çulfalık* adı verilen, genellikle iki ayaklı ve iki gücülü tezgâhlar kullanılmakta ve bu tip tezgâhlarda başörtüsü üretimi devam etmektedir. Atkısı ve çözgüsü pamuk ipliği olan söz konusu dokumaların, zemini doğal beyaz renktedir.

Vezirköprü bez dokumalarında, yaklaşık 1 metre eninde ve boyunda olan yüzeylerin kenar kısımlarında yatay ve dikey yönde, kırmızı veya bordo renkli çizgiler bulunmaktadır. Eşit aralıklarla üç kez tekrarlanan çizgiden sonra, dokumanın orta zemininde geometrik motiflerin bir kompozisyona yerleştirildiği desenli kısma geçilmektedir. *Şeker*, *kırat* ve *zincir* gibi isimler verilen bu motifler, çeşitli renklerdeki merserize pamuk iplikleri ile bezayağı örgüsünde dokunmaktadır. İki ayrı parça halinde dokunan yüzeyler, ortadan çırpma dikişi uygulanarak birleştirilmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, kültürel ve ekonomik değerleri itibarı ile Vezirköprü'de mekikli dokuma tezgâhlarındaki pamuklu dokumalara ait örnekler sunulmaktadır.

Vezirköprü İlçesi Düz Dokuma Yaygıları

Türk dokuma sanatında, *kilim*, *cecim*, *zili* ve *sumak* gibi iki veya daha çok iplik grubuna dayanarak yapılan düğümsüz ve havsız dokumalara, “düz dokuma yaygılar” veya “kilim” denilmektedir. Bu dokumaların en yaygını ve hem ulusal hem de uluslararası alanda en tanınmış olanı *kilim* olduğu için halk arasında diğerlerine de “kilim”

denilmektedir. Oysaki kilim tekniği, düz dokuma yayguların tekniklerinden sadece biridir.

Düz dokuma yaygı türlerinin her birinin, kendilerine özgü dokuma tekniği ve süsleme özellikleri bulunmaktadır. Cecim, zili ve sumak dokumalarını kilimden ayıran en önemli özellik, yüz ve terslerinin farklı görüntüye sahip olmasıdır. Söz konusu türlerden farklı olarak, kilim dokumalarının her iki yüzü de aynı görüntüye sahiptir.

Vezirköprü’de yapılan incelemelerde, “kilim” olarak ifade edilen dokuma tekniğinin, düz dokuma yaygular grubunda yer alan cecim (cicim) tekniğinde dokunduğu anlaşılmıştır. *Cecim*, bezayağı dokumaların üzerine renkli desen iplikleri ile yapılan ya da farklı tekniklerle dar ve uzun dokunan yaygı, örtü ve heybe gibi amaçlarla kullanılan, havsız bir dokuma tekniğidir. Başka bir ifade ile cecim (cicim), dokuma boyunca uzanan çözü ipliklerinin üzerinden desene göre çeşitli sayılarda atlanarak geçirilen renkli desen ipliklerinin, aradan bezayağı tekniğinde atılan atkı ipliği ile sıkıştırılmasından oluşan bir dokuma türüdür ve cecim dokumasının çözüleri yün, pamuk veya ipek, desen iplikleri ise yün veya ipek olabilmektedir.

Bafra Zembilleri

Saz ve mısır kabuğu, bitkisel örücülükte önemli hammaddelerdir ve bu hammaddeler, yarılarak veya yarılmadan, zembil, hasır, sandalye ve tabure gibi ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır. Doğada kendiliğinden yetişebilen saz, aynı zamanda, kırılmadan istenilen yönlere bükülme özelliğine sahip bir malzeme olduğundan zembil örücülüğüne uygundur. Günümüzde, Karadeniz Bölgesi’nin genelinde ve Samsun’da, sazdan ve mısır kabuğundan, zembil ve hasır örücülüğünde yararlanılmaktadır. Ayrıca, göl kıyılarında kendiliğinden yetişen *kındıra*da zembil örücülüğünde yaygın olarak kullanılan bir hammaddedir.

Zembil, yere kurulan dikdörtgen şeklindeki tezgâha, sazlardan veya mısır kapçıklarından hazırlanan çözüler arasından yine aynı malzeme ile hazırlanan atıkların bir alttan ve bir üstten geçirilmesiyle (dokuyarak) olabildiği gibi, mısır kabuklarının doğrudan örülmesi ile de üretilebilmektedir. Mısır kabukları ıslatılarak yumuşaması sağlandıktan sonra, üç eşit parçaya bölünmekte ve *kındıra* üzerine sarılmaktadır. Bu

işleme 8-10 cm uzunluğunda devam edildikten sonra, sarılan kısım içe bükülmekte ve ilk örülen kısım ortadan sarılarak çevrilip örgüye devam edilmektedir.

Zembil, günümüzde çeşitli malzemeleri taşımak amacıyla kullanılmaktadır, ancak, geçmişte, yağlı güreşlerde pehlivanların kispetlerini zembil içinde taşımaları geleneği vardır. Eskiden, kispetin, güreş bittikten sonra gerekli temizlik işlemlerinden geçirilerek bir sonraki güreşte kullanılmak üzere zembile konulması ve büyük pehlivanların zembillerini, yanlarındaki çırakların taşınması bir gelenek iken, güreşi bırakan pehlivanların, zembillerini duvara asarak bir daha güreşmeyeceklerini anlatmaları da simgesel olmuştur.

Samsun ili Bafra ilçesinde, AB Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı kapsamında yürütülmüş olan “Bitkisel Örücülük ve Zembil Örne Projesi” ile Bafra ilçesine bağlı Doğanca Beldesi’nde bulunan 30 kadına *bitkisel örücülük (zembil örücülüğü)* alanında mesleki eğitim verilmiş ve söz konusu kadınların el becerilerinin geliştirilmesi ile ekonomiye ve işgücüne katılmalarını sağlamıştır. Söz konusu eğitim programı, 215 saat teorik ve 415 saat uygulamalı olmak üzere toplam 630 saat sürmüştür.

Proje ile, istihdam ve nitelikli işgücüne olan katkının yanında, bölgede gelişen sürdürülebilir ekolojik turizm potansiyelini destekleyerek el sanatları ve ekolojik ürünler sektörüne yönelik yeni iş olanaklarının yaratılmasına destek verilmiş, kadınların bitkisel örücülük alanında girişimciliği teşvik edilmiştir. “Bitkisel Örücülük ve Zembil Örne Projesi”, Bafra Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Samsun İl Özel İdaresi, Doğanca Belediyesi, Bafra Ticaret ve Sanayi Odası ve İstanbul Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği ortaklığında yürütülmüştür. Projenin iştirakçileri, Bafra İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ile Doğanca Belediyesi Altınova Köyü ve Çevre Köyleri Sulama, Tarımsal, Hayvansal Ürünleri İstihsal ve Pazarlama Birliği’dir (http://www.bafrazembil.com/kurs_icerigi.html).

Bolat Köyü Hasır Dokumacılığı

Bitkisel lifler, bitkilerin tohumlarından, saplarından, yapraklarından/meyvelerinden elde edilen liflerdir. Dünyada bulunan bitkisel lif çeşidi sayısı 2000’in üzerinde olmakla

birlikte, pek çok bitkisel lifin ekonomik önemi yoktur, sadece yöresel gereksinimleri karşılamak için kullanılmaktadır. Bitkisel lifler:

- Tohum lifleri (pamuk - asclepias),
- Sak lifleri (keten - kenevir - jüt),
- Yaprak lifleri (sisal - abaca),
- Meyve lifleridir (Hindistan cevizi lifi, lif kabağı)

olarak sınıflandırılmaktadır.

Hasır, kurumuş bitki saplarından, saz gövdelerinden veya rafyadan örülmüş, genellikle taban döşemesi olarak, bazen de duvar ve tavan kaplaması olarak kullanılan bir cins ot kilimidir. Hasır yaygılar, eskiden halıların altına serilmek, duvara asılmak ve camilerde yere serilmek sureti ile kullanılmıştır ve kolaylıkla toplanarak dürülebilir.

Hasırların kullanıldığı yer ve yapıldığı malzemeye göre değişik türleri bulunmaktadır. *Kaba hasır*, kalın sazlardan örülerek altlık sergisi şeklinde, oda tabanlarında, kır yemeklerinde, kır kahvelerinde ve gezi yerlerinde kullanılmaktadır. Anadolu'nun birçok yerinde kaba hasır, kefen ve tabut yerine de kullanılmaktadır. Sebze ve meyve taşımak için kullanılan zembil ile damacana ve büyük şişelerin çevresine örülen koruyucu kaplar da genellikle kaba hasırdan yapılmaktadır.

İnce hasır, şapka, çanta ve sofra örtüsü gibi çeşitli eşyaların yapımında kullanılabilir, ancak günümüzde, bitki lifleri yerine, daha çok, yapay bir malzeme olan elyaf kullanılmaktadır. Koltuk, iskemle ve taburelerin oturacak yerlerini hasır örgüden yapmak 17. yüzyılda başlamış, temiz ve zarif görünüşünden dolayı giderek değer kazanmıştır.

Bitkisel lif örücülüğünün çeşitlerinden birisi ve kaybolmaya yüz tutmuş olan el sanatları içinde yer alan hasır örücülüğü, Samsun ilinin Ladik ilçesine bağlı Bolat Köyü'nde yapılmaktadır. Ancak, hasır örücülüğünü sipariş verildiği takdirde ürettiklerini belirten kadınlar, köylerinde bu alanda kurs ve benzeri girişimler olduğu takdirde eğitici-öğretici olarak görev alabileceklerini belirtmişlerdir. Hasır dokumacılığının tamamen yok

olmaması için hasır dokuyuculuğunu konu alan yeni projelerin hazırlanıp uygulanmasının, yöre ekonomisine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Soruk Vadisi Geleneksel Giysili Bebekleri

İnsanlık tarihi kadar eski olan *giyim*, sanatın, endüstri kolunun ve aynı zamanda da milli kültürün bir parçasıdır. Giyinmeye duyulan gereksinim, ilk çağlarda insanların vücutlarını tabiatın etkilerinden korumak içindir, daha sonraki devirlerde ise kültür ve uygarlık seviyesinin gelişmesi her alanda olduğu gibi giyimde de kendini göstermiştir.

Her yöredeki giyim kuşam, o yörenin özelliklerine göre değerlendirilebilir. Geleneksel giysiler, *ulusal, yerel, aşiret (boy) giysileri* olarak sınıflandırılabilir, çünkü gelenekler ülkeler, bölgeler ve aşiretlere (boylara) göre giysiler belirlemiştir. Ayrıca, geleneksel giysilerde topoğrafik etkenler, sosyal etkenlerden daha önemlidir. Her ulusun veya ırkın, kendine özgü simgeleri olduğu gibi, diğer topluluklar ile işaretleşebilmek için de bazı ortak simgeler bulunmaktadır. Bu simgeler, geleneksel giysiler ile topluma ve diğer topluluklara yansıtılmaktadır. Her toplumun kendine özgü simgelerinin arasında, soyu, aileyi, boy ve obaları belirten simgeler de yer almaktadır.

Geleneksel giyim biçimi, zaman içinde yavaş yavaş değişmiştir. Ülkemizin zengin geleneksel giysi kültürü içinde giyim; kumaş, kesim, işleme, aksesuarlar, takılar ve ayak giyimi ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Geleneksel giyim kuşamda, kadın giysileri son derece göz alıcıdır ve çeşitli inançların simgesinden oluşan bir bütündür. Ayrıca, dışarıdan süs olarak görülen birçok şey, aslında çeşitli anlamlar taşımakta ve bu giysiler, inançların belirlediği kesin kurallara göre giyilmektedir. Kıyafetin giyiliş biçimi ve hangi zaman ve etkinliklerde (tören vb.) giyileceği ile ilgili kurallar bulunmaktadır.

Ekonomik şartlara bağlı olarak gelişen yeni yaşam biçimleri ve bu değişimlere göre biçimlenen giyim çeşitleri, özellikle kadına ilişkin geçiş dönemlerinde ve bu dönemleri belirten otantik biçimlerde çeşitli anlamlar kazanmaktadır. *Entariler, dört peşliler, dolamalar, topuk döven*, kumru boynundan esinlenilerek dikilen *kumru yakalar, hâkim yakalar*, bele takılan çeşitli *kemerler* ile *dar, kabartmalı* ve *karpuz kollar* kadın giyiminde bir bütün oluşturmaktadır.

Kadının yaşına, sosyal statüsüne, medeni durumuna, çocuk sahibi olup olmadığına göre değişen baş süslemelerinde, krepleri tutan *yanak dövenler*, *kaş bastılar* ve *oyalarla* zarif tasarımlar hayata geçirilmektedir. Baş süslemeleri, belirli sınıfların simgesi olarak kullanılmış ve yüzyıllarca formlarını korumuşlardır.

Özellik gösteren ilçe veya köy giysilerinden esinlenerek “geleneksel giysili bebek” yapımının geleneksel giysilerin gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynayacağı ve hediyeelik eşya olarak bu bebeklere pazardaki talebin yüksek olacağı düşünülmektedir.

Hamak ve Salıncak Örücülüğü

Yan yana gelen düğümlerle ipliğin sağlamlık kazandığı ve şekillenebildiği fark edildiğinde, estetik boyutu olan, farklı alanlarda kullanılmaya uygun düğümlenme teknikleri geliştirilmiştir. Düğümlenme, ilk kez, insanların sarmaşıkları veya iki lifi birbirine eklemek veya bağlamak ihtiyacından doğmuştur.

Araç kullanmadan elle yapılan ve birbiri arasından geçirilen ipliklerin yardımlaşarak meydana getirdiği bağlantıların düğümlerle birleştirilmesinden oluşan sanat dalı, *makromenin* en önemli özelliklerinden birisi, fazla araca ihtiyaç duyulmadan her ortamda uygulanabilmesidir. İpliklerin düzgün ve sıralı durması ve çalışmanın kolay yapılabilmesi için *makrome tahtası* kullanılmaktadır. Basit bir düzenek olan bu aracın olmadığı durumlarda, kapı veya pencere kolu veya sandalye arkalığundan yararlanılabilmektedir. Makrome çalışmalarında, bağlanabilen lif veya iplik kullanılmaktadır. Modern lif teknolojisinin doğal ve sentetik ipliklere kazandırdığı kalite ve çeşit zenginliği, makrome çalışmalarını cazip hale getirmiştir.

Makromede kullanılan temel düğümler öğrenildikten sonra desen, kompozisyon ve form geliştirme kapasitesi, üreticinin zevk ve yaratıcılığı ile bağlantılıdır.

Orta Asya kazılarında ele geçen at eğerlerinin uçlarındaki düğümlü saçaklar (M.Ö. 850), Türklerin makromeyi çok eski yıllardan beri bildiklerini ve kullandıklarını belgelemektedir. Türk boylarının Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra devam eden makrome bağlamaları, geleneksel kadın baş süslemeleri, çarşaf, havlu ve peşkir kenarlarına uygulanmıştır. Ayrıca, peşli entari, kaftan ve cepkenlerin kol, yaka ve etek

uçları çeşitli düğümlerden oluşmuş harçlarla süslenmiştir. Kaftanlarda sim, sırma ve ipek ipliklerle yapılmış harçların en güzel örnekleri İstanbul Topkapı Müzesi'nde sergilenmektedir.

Günümüzde yurdumuzun çeşitli yörelerinde sarkaç, hamak ve salıncak gibi ürünlerde kullanılmakta olan makramelerin uygulandığı yörelerden biri de Samsun İli Yakakent ilçesidir.

Samsun İli Yakakent ilçesi, yurdumuzun çeşitli yörelerinde sarkaç, hamak ve salıncak gibi ürünlerde kullanılmakta olan makromelerin uygulandığı yörelerden biridir.

Organik Sepetçilik ve Ev Eşyaları

Bitkisel dokumacılık, eski tarihlerden itibaren, hammaddenin bol ve yaygın olarak bulunduğu durgun su kaynaklarının etrafındaki yerleşimlerde varlığını sürdürmüş bir el sanatıdır. Bitkisel dokumalar en çok sulak bölgelerde kullanılmaktadır ve tarihi belgelerde, ev kullanım eşyası ve kabir hasırı gibi gelenekler doğrultusunda kullanılan çeşitli ürünlerin, göl ve nehir yakını olan yerleşimlerde önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Bitkisel dokumalardan *sepet*, bitkisel dal ve tahıl saplarının, bir alt - bir üst örgü sistemi ile örülmesi sureti ile çeşitli geometrik formları olan (oval, yuvarlak, konik) bir tür taşıma aracıdır. Darbelere dayanıklı, taşınması kolay ve hafif, doğal malzemelerden üretilmiş olan sepetler, sahip oldukları olumlu özellikleri nedeni ile uzun yıllar kullanılarak günümüze kadar gelmiştir.

Islatılan malzemenin, sepetin boyuna göre artı şeklinde yerleştirilmesi ve aynı malzemenin enine, bir alt bir üst geçirilmesi ile örülen sepette, daha çok söğüt ağacı, kestane ağacı, fındık ağacı, saman sapı, böğürtlen ağacı, doğal rafya ve kamış gibi hammaddeler kullanılmaktadır. Samsun ili Terme ilçesi Sivashılar köyünde yapılan *organik sepetçilik* ve ev eşyaları üretiminde, fındık ağacı hammadde olarak kullanılmakta ve süsleme amaçlı olarak da boncuk ve naylon kullanılmaktadır. Sepet örücülüğünde *kaba* ve *ince örücülük* olmak üzere iki ana teknik bulunmaktadır.

Çok basit el araçları kullanılarak, tamamen doğal malzemelerle üretilen sepet, gelişen teknolojiye yenik düşmüş alanlardan biri konumuna gelmiş ve sentetik malzemelerin kullanılmasından önce yiyecek veya eşya taşımada kullanılan sepetler, zamanla yerini naylon torba ve çantalara bırakmıştır.

Günümüzde kullanılacağı yere göre, çeşitli boyda ve biçimde, meyve, çay, fındık, kuru erzak, taze ürün taşımak için sepetler yapılmakla beraber, üretimi azalmaktadır.

Son yıllarda tüketiciler tarafından doğal malzemelerden yapılmış ürünlerin tercih edildiği dikkate alındığında, Samsun'daki el sanatları çerçevesinde "sepetçilik" konusunun geliştirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Bakır İşlemciliği

Bakırdan eşya yapma sanatı olan *bakırcılıkta*, ev eşyası üretimi azalmış olup süs eşyası olarak kazan, testi, leğen, tas, tencere, tava, sahan, bakraç, mangal, ibrik, tepsi, saksılık vb. ürünler dövme ve sıvama tekniği ile yapılmakta, şekil ve motif işlenmesinde keski kalemi ve darbe kalemi kullanılarak *kabartma yöntemi* uygulanmaktadır. Bakır kap yapım teknikleri, *dövme, dökme, sıvama (tornada çekme) ve preste basma* olarak dört çeşittir.

Bulunması tarih öncesine dayanan bakırın ilk örneklerinin Kaldea'da M.Ö. 4000'lerde yapıldığı ve alet ve silah yapımında kullanılan ilk maden olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, Anadolu'da bakırcılığın çok eskiden beri yapıldığını ve bakır cevheri yataklarının eskiden beri işletildiğini doğrulamaktadır ve geleneksel el sanatı olarak bakır işlemciliği, birçok yörede halen sürmektedir. Süslemeye çok elverişli bir maden olan bakır, Anadolu'da kap-kacak, takı, miğfer ve kapılar ile kapı süslemelerinde yapı unsuru olarak kullanılmıştır.

Yakın dönemlere kadar, *döküm, tornada çekme, preste basma* gibi tekniklerle yapılan bakır eşya, mutfaklardaki yerini korumuş, ancak 1950'li yıllarda sosyo-ekonomik yapı, yaşam tarzını hızla değiştirdiğinden alüminyum, plastik vb. ucuz alternatif malzemeler ortaya çıkarak bakırcılığın gerilemesine neden olmuştur. Geleneksel kültürün sürekliliği bu sanatın tamamen yok olmasını önlemiş ise de *bakırcılık* azalarak devam etmektedir.

Vezirköprü’de leğen, bakraç, sini vb. bakır ürünler üretilmektedir, fakat bu ürünlerde estetik kaygı yerine, yöre insanının ihtiyacı esas alınmıştır ve el sanatları çerçevesinde üretilen bakır ürünlere gerekli form verildikten sonra, genellikle süsleme yapılmadan, satışa sunulmaktadır.

Vezirköprü Yassı Semaver Yapımı

Semaver, çay demlemek ve demli çay, bardağa alındıktan sonra istenen miktarda su ilave etmek için gerekli olan sıcak suyun kaynatılmasında kullanılan, içinde de kömür yanan ocağı bulunan musluklu kap olarak tanımlanabilir.

Semaver, alt tarafında taşıyıcı görevi yapan *ayak*, orta bölümünde ayaktan destek alan ve genellikle silindir şeklinde olan *gövde* kısmı ile gövdenin devamında çay demliğini koymaya yarayan ve yörede *demkeş* adı verilen bölüm olmak üzere, üç ana kısımdan meydana gelmektedir. Gövdesinde su haznesi ile bu suyu ısıtmaya yarayan, ızgaralı kömür yanan kısım ve bacası bulunmaktadır. Gövdenin üst kısmında semaverin haznesine su koyabilmek için kapak, alt kısmında ise kaynayan suyun alınması için kullanılan musluk ve her iki yanında taşıma kolaylığı sağlayan kulp yer almaktadır.

Yöre insanının çay içme alışkanlığı nedeni ile diğer semaverlerden farklı bir forma sahip, Samsun ilinin Vezirköprü ilçesine özgü “Yassı Semaver”, yörede yapımına devam edilen el sanatlarından biridir. Vezirköprü semaverlerinde gövde formunun farklı olması ve gövdenin dört ayak üzerine yerleştirilmesi, diğer el yapımı semaverlerden ayrılan en önemli özelliğidir. Vezirköprü yöresinde değişik boyutlarda üretilen bu semaverler, aldığı su miktarına göre “2 litrelik”, “4 litrelik” ve “6 litrelik” gibi isimlerle anılmaktadır.

Son yıllarda fabrikasyon semaverlerin üretilmesinin, bu yörede semaver yapımını olumsuz yönde etkilemesine rağmen, teneke semaverler, hafif ve kolay taşınabilir olmaları, pratik ve her ortamda kolaylıkla kullanılabilme özellikleri ile tercih edilmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Vezirköprü ilçesindeki semaver yapıcılığının gittikçe azalma

gösterdiği anlaşılmış ve ilçenin simgesel öğelerinden biri olan bu el sanatının geliştirilmesi yanında, tanıtım ve pazarlama kolaylıklarının sağlanmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

File Örücülüğü

Türk el sanatları içinde, elde kullanılan yalın araçlarla, tek ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılarak çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlemesi ile yapılmakta olan *örgüler*, önemli bir yer tutmaktadır ve iğne, tığ, firkete, mekik vb. aracılığı ile ipek ve pamuk ipliklerle yapılan *ince örgüler* ile tığ, şiş ve yün iplikle yapılan *kalın örgülerden* oluşan zengin bir birikime sahiptir.

İnce örgülerin *tentene, bağ/düğüm işi (Kastamonu düğümü), kese, oya (iğne, boncuk vb.)* türleri, kalın örgülerin ise el veya makine (trikotaj) türleri bulunmaktadır. Kalın örgülerin şişle yapılan örneklerine 19. yüzyılda rastlanmaktadır ve çorap, eldiven, diz bağları, çedikler gibi doğal yün veya doğal boyalarla boyanmış yün iplerle yapılan bu örgülerin yanında, pamuk ipliği ile yapılan örgüler de bulunmaktadır.

Basit el araçları kullanılarak yapılan *file*, meyve, sebze ve paket taşımak amacıyla üretilen, esnek bir yapıya sahip, hafif bir el çantası olarak tanımlanabilir. Esası bir çeşit düğümleme tekniği olan fileler, başlangıçta tamamen doğal malzemelerden üretilirken sentetik liflerden üretilen ipliklerin kullanılmaya başlanması ile file üretiminde de sentetik ipliklerin kullanımına geçilmiştir. Günümüzde file örücülüğünde farklı numaralarda pamuk ve renkli sentetik iplikler kullanılmaktadır.

File örücülüğünde, ağ iğnesi veya mekik adı verilen araç ile file gözünün büyüklüğünü ayarlayan kalıp kullanılır. Filenin büyüklüğüne göre sayılarda hazırlanan iplik grubunun, orta bölümüne, yaklaşık 10-15 cm kadar makrome örgü tekniği uygulanır. Sap veya tutma bölümünü oluşturan kısmın, kapı kolu, kancalı vida veya çivi gibi malzemelere takılarak örgü esnasında filenin gergin durması sağlanır ve sarkan iplik uçları ile kalıp ve mekik yardımıyla file örgüsü gerçekleştirilir.

Samsun'un Yakakent ilçesinde üretimi az da olsa, yöreye gelen turistlere ve yerli halka satılmakta olan fileler günümüzde manavlarda da kullanılmaktadır.

Alaçam Ala Beşiği

Beşik, süt çocuklarını yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta ve demirden yapılmış sallandır, bir çeşit küçük karyoladır. Genellikle sallanmayı sağlayan iki kasnak, iki kasnağı birbirine bağlayan kollar ve tekne biçiminde bir yataktan ve yatak yerinden oluşmaktadır. Bazı yörelerde, sallanmayı sağlayan kasnakların yerine, yarım ay şeklinde ayaklar kullanılmaktadır ve böylece, beşik iki yana sallanarak bebeğin uyumasını kolaylaştırmaktadır. Hemen hemen bütün beşiklerde, üstte ana bir kol bulunmaktadır ve çocuğu olumsuz dış etkilerden korumak ve ışığın rahatsız etmesini engellemek için bu ana kolun üzerine işlemeli örtü, kilim vb. örtülmektedir.

Beşik yapımında, daha çok işlemesi kolay ve dayanıklı ağaçlar olan abanoz, ceviz, servi, kestane, kızılağaç, kayın vb. ağaçlar tercih edilmektedir. 15. yüzyıldan itibaren madeni beşikler de üretilmiş, tarihte altın, gümüş ve bronz beşikler de kullanılmıştır.

Teknoloji, her sektörü etkilediği gibi beşik yapımını da etkilediği için ahşap beşiklerin yerini, madeni ya da mobilya beşikler almıştır, ancak bu ürünlerde boya ve plastik maddelerin kullanılması, sağlığa önem verenler tarafından halen el yapımı beşiklerin tercih edilmesine neden olmaktadır.

Ahşap bebek beşiği üretimi, Anadolu'nun bazı yörelerinde devam etmektedir ve Samsun'un Alaçam ilçesinde *ala beşik* adı ile yöreye özgü bir sanat dalı olarak gelişmiştir.

Kolan ve Çarpana Dokumacılığı

Kolan dokumalar, çözü ve atkı olarak bilinen iki iplik sisteminin temel oluşturduğu, yün, keçi kılı ve pamuk iplikleri ile dokunan, kartların veya kart yerine *gücü* çubuğunun kullanıldığı ve bu çubuk vasıtasıyla açılan ağızlıktan geçirilen atkı ipliklerinin sıkıştırılmasıyla elde edilen, enleri dar, boyları oldukça uzun, çözü yüzlü, şerit halindeki dokumalardır. Kullanılan araca ve tekniğe göre kartlı ya da kartsız olarak iki gruba ayrılan kolan dokumalardan, kartlı kolan dokuma, *çarpana dokuma* olarak bilinmektedir.

Kolan dokuma ile *çarpana dokuma* aynı dokuma gibi görünse de kullanılan araçlardan ve teknikten kaynaklanan farklılıklar söz konusudur. *Kolan dokuma üç ayak, tevni, tavni ve konu* gibi isimlerle yer tezgâhında dokunmaktadır.

El dokumacılığı kapsamında yer alan *çarpana dokumalar*, çözgü yüzlü, şerit şeklinde ve genellikle desenlidir. Türk dokuma sanatının en eski tekniklerinden biri olan *çarpana dokumalar*, aynı zamanda geleneksel renk, motif ve desenlere sahiptir. Çok basit araçlarla her ortamda, her yaşta ve cinsiyette uygulanabilir olması *çarpana dokumaların* en önemli özellikleri arasında yer almaktadır.

Dokunma tekniğinden kaynaklanan çok sağlam bir yapıya sahip ve ince kuşak şeklinde olan *kolan dokumalar*, Anadolu’da kadınlar tarafından bebeklerin sırtta taşınmasında veya yük taşımada, erzak çuvallarının kenarlarında, hayvan süslerinde, çadırların kurulmasında veya süslenmesinde ve folklorik giysilerin süslenmede değerlendirilmektedir. Ayrıca, yöresel giysileri tamamlamak üzere, kuşak olarak kullanılan çeşitlerinin, saçak, boncuk vb. malzemelerle süslenmesi görülmektedir.

Çarpana dokumaların temel hammaddesi yün olmakla birlikte, nadiren ipekten veya pamuk ipliğinden dokunmuş örnekleri ile de karşılaşmak mümkündür. Günümüzde ise, çeşitli renklerdeki orlon ipliklerin de *çarpana dokumalarda* yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda, bu dokuma sanatının üretiminin gittikçe azaldığı ve bazı yörelerde üretiminin tamamen bittiği dikkat çekmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Samsun’da geçmişte yoğun olarak yapılan *kolan* ve *çarpana dokumacılığının* geçmişte yoğun olarak yapıldığı, günümüzde yok denebilecek kadar azaldığı tespit edilmiş ve geliştirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Balık Ağı Örucülüğü

Balık avcılığı, ilk çağlardan itibaren çeşitli yöntem, teknik ve değişik ağı malzemeleri kullanılarak yapılmaktadır. Teknolojik ilerleme ile balık avında büyük tonajlı gemilerin ava çıkması, ağı yapımında kullanılan malzemeleri de geliştirmiştir. Çeşitli kaynaklarda, ilk balık ağlarında pamuk, kendir gibi doğal malzemelerin kullanıldığı, sonraları,

özellikle 1940'lardan sonra, sentetik ipliklerin balıkçılıkta kullanılmaya başlanması ile avcılığın geliştiği belirtilmektedir.

Serpme ağlar, balığın üstten atılan ağ ile kapatılmasını ve ağ içinde kalmasını sağlayan av aracı olarak tanımlanabilir. İç su balıkçılığında en yaygın kullanıma sahip ve kullanımı kolay olan *serpme* ağlar ile genellikle sazan ve alabalık avlanmaktadır. *Serpme* ağların çeşitli şekilleri vardır, ancak akarsularda, genellikle *sabit cepli serpme ağ* kullanılmaktadır. Akarsu kenarından atılan cepli ağdan kaçmak isteyen balıklar, yanalarda bulunan ceplere takılırlar ve ağ çekilmek suretiyle kurşun yaka birleşirken veya ağ açıkken bile balıklar dışarı çıkamaz. *Serpme* ağların diğer bir çeşidi, göllerde ve sığ sularda kullanılıp şekil alabilen *büzmeli serpme ağ*dır. Sığ sularda ağın dibe teması şarttır ve ağın, balığın üzerine bırakılması ile çökmesi beklenilir. Ardından halatlar hızla çekilerek ağ büzülür ve büzülen kısmın üzeri torba halini alır.

El sanatı niteliğindeki balık ağı örücülüğünde, ağ iğnesi (mekik) ve ağ gözü ölçüsü için kalıp kullanılmaktadır. Üzerine iplik sarılan ve ağ düğümlerini yapan alet olan *ağ iğnesi*, yakın zamana kadar şimşir gibi ağaçlardan yapılmakta iken, günümüzde plastikten yapılmaktadır ve örülecek ağların göz büyüklüğüne göre, küçük veya büyük olanları vardır. *Ağ iğnesi*, ağ gözlerini ve dolayısı ile düğümleri yaparken kullanışlı olması için aynı zamanda bir iplik bobini görevi görmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Samsun ili Yakakent ilçesinde ağ örücülüğünün yoğun olarak yapıldığı belirlenmiştir.

Havza El Dokumaları ve Bel Kuşağı

Dokuma, tezgâhlarda, *çözgü* adı verilen ve yan yana duran ipliklerin *nire* adlı araçlarla bir kısmının yukarı kaldırılması, diğer kısmının aşağı çekilmesi sureti ile açılan aralıktan - ki bu aralığa *ağızlık* denir - *mekik* yardımıyla, *atki* denilen ipliklerin geçirilmesi sonucu oluşturulan, düz yüzeyli ürünlerdir.

Samsun ilinin Havza ilçesi, tarihte, dokumacılığın yoğun olarak uygulandığı yörelerdendir ve uzun yıllar, giyim - kuşam ihtiyacının karşılanması ile günlük kullanım eşyalarının yapımı için el dokuma tezgâhlarında üretilen dokumalar kullanılmıştır.

Havza'daki dokumacılık, aynı bölgede yer alan diğer ilçe ve köylerdeki dokuma örnekleri ile benzerlik göstermektedir ve mekikli dokuma tezgâhlarında üretilen pamuklu dokumalar, iç ve dış giyimde; yünden üretilen çeşitleri ise halı, kilim tekniği ile yer yaygısı, heybe, çuval, vb. alanlarda kullanılmıştır.

Havza'daki *bel kuşağı* dokumacılığı, en bilinen dokumalar arasında yer almakta ve tamamında ince yün ipliği kullanılan bu dokumalar, mekikli dokuma tezgâhlarında yaklaşık 50 cm eninde, 100 cm boyunda iki parça halinde dokunarak bu parçaların çarpma dikişiyle birleştirilmesi ile kareye dönüştürülmektedir. Renkli yün ipliklerinden bezayağı örgü tekniği ile dokunan kuşaklarda, genellikle dokumanın boyu yönünde değişik kalınlıkta çizgiler yer almaktadır. Yörede *çubuk* adı verilen söz konusu çizgi araları, belli bir düzen içinde devam eden ve dokunarak oluşturulmuş *çimçe* denilen motiflerle süslenmiştir. Ayrıca, dokumanın iki kenarında bulunan saçaklar, kendi aralarında örülmüş ve uçları bağlanmıştır. Geleneksel giysileri tamamlayan bel kuşakları, verev olarak ikiye katlandıktan sonra bele sarılmaktadır.

Ülkemizin birçok yöresinde el sanatları alanında olduğu gibi Havza'da da el dokumacılığı zaman içinde kaybolmuş veya değişikliğe uğramıştır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında Havza ve yöresinde yapılan incelemelerde, özellikle köylerde el dokumacılığının devam etmediği, bel kuşağı dokumacılığının ise Şeyhler köyünde olabileceği yönünde bilgiler alınmış, ancak Şeyhler köyünde de dokumacılığın yapılmadığı anlaşılmıştır. Yörede bu dokumacılığın yeniden canlandırılması ve yaşatılması için yeni girişimlerde bulunulmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Organik Oyuncaklar

Oyuncak, gelişimi hızlandıran, hayal gücü ve yaratıcılığı destekleyen, duyuları uyaran oyun malzemeleridir. Geçmiş çok eskilere dayanan oyuncaklar, milletlerin kültürleri ile geçirdikleri tarihi çağlara göre, farklılık göstermektedir ve bilinen en eski oyuncak *toptur*. Günümüzde müzelerde teşhir edilen ve ne olduğu hakkında kesin bir hükme varılamayan parçaların çoğunun, devirlerinin oyuncakları olduğu kabul edilmektedir.

Oyuncakların en önemli amacı, oyun çağı çocuklarının gerçek hayata kolayca uyumunu sağlamaktır. Aynı zamanda, oyuncaklar çocuğun yeteneklerini geliştirirken, seçme ve karar verme becerilerini de desteklemektedir. Oyuncak, çocuğun renk, şekil, boyut, sayı, büyüklük, ses, yapı ve işlev gibi kavramları öğrenmesini de sağlamaktadır. Yetişkinlerin günlük hayatta kullandıkları araç ve malzemelerin küçük ve basit örnekleri ile oynayan çocuklar, farkında olmadan hayata hazırlanmaktadır. Ancak, oyuncakların üretiminde kullanılan temel ve yardımcı maddelerin, sağlığı olumsuz etkileyen ürünler olmaması önem taşıdığından, insan sağlığına ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren ekolojik ürünlere olan talep artmıştır.

AB Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı kapsamında, Samsun İl Özel İdaresi, Samsun Büyükşehir Belediyesi ve Samsun Sanayici ve İşadamları Derneği'nin ortaklığında, Samsun'da organik oyuncak üretiminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak kadın istihdamının güçlendirilmesine yönelik bir proje yürütülmüştür. “Ekolojik Oyuncak Projesi”, 22.11.2010 ile 07.07.2011 tarihleri arasında organik (ekolojik) oyuncak üretimi hakkında toplam 125 günlük bir eğitim düzenlemiştir. Bu proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda sunulmaktadır:

- Samsun'da yaşayan ve işgücüne katılmayan kadınlar, ihtiyaç duydukları yeni iş alanlarına (organik oyuncak üretimine) yönelik olarak, alanında uzman akademisyenler ve kişiler tarafından mesleki eğitim almış ve böylece, alanda nitelikli işgücü haline gelmiştir.
- Bir adet oyun atölyesi kurulmuş, sektöre yönelik geziler düzenlenmiş, organik oyuncakların tanıtımına yönelik olarak sergi ve fuar etkinliklerine katılmış, Samsun ili için organik oyuncak sektörü yapılandırılmış, bu yapılandırma ile Samsun'daki iş imkânları artırılarak eğitimin gerçekleşmiş olduğu Tekkeköy ilçesi yeni bir sektör/el sanatı dalı ile tanışmıştır.
- Samsun Valiliği bünyesinde üretilen organik (ekolojik) ürünlerin etkin olarak pazarlanması için yöntem belirlenmesi ve pazarlama yöntemine uygun olarak harekete geçilmesi görevlerini üstlenecek bir *kurul* oluşturulmuştur.
- Organik oyuncak üretimine yönelik eğitim dışında, kadınlara girişimcilik eğitimleri de verilmiştir. Söz konusu eğitimler, Samsun Esnaf ve Sanatkarlar Odası tarafından “Kadın Girişimciliğini Destekleme Projesi” kapsamında

düzenlenmiş ve böylece, kadınların hem organik oyuncak üretimi alanında teknik olarak gelişmesi, hem de girişimcilik alanında teorik ve uygulamaya yönelik bilgi sahibi olması sağlanmıştır. Eğitimin ardından, eğitimlere katılan kadınlar için Samsun Valiliği, TİSVA ve İl Özel İdaresi işbirliği ile geliştirilen *Mikro Kredi Projesi* ile finansmana ulaşım imkânı sağlanmıştır (<http://www.ikg.gov.tr/miswebsite/Default.aspx?projeID=171777>).

Organik oyuncak üretimi ile Samsun'da dezavantajlı grupların istihdamını ortak hedef olarak gören bir diğer proje ise "Ekolojik Oyuncak Üretim Projesi"dir. Ekolojik Oyuncak Üretim Projesi, Samsun İl Özel İdaresi, Türkiye Sakatlar Derneği Samsun Şubesi, İŞ-KUR İl Müdürlüğü, 19 Mayıs Üniversitesi ve Samsun ili Gazi Belediyesi'nin ortak girişimi ile yürütülmektedir. Proje kapsamında, engelli bireylerin niteliklerini arttırarak istihdam edilebilmesi için toplam 125 günlük, organik (ekolojik) oyuncak üretimi eğitimi verilmiş ve eğitim programı kapsamında 15 kişi eğitilmiştir.

Projenin amacı, organik ürünlere artan talep doğrultusunda Samsun'daki engellilere yeni iş alanları yaratılması ve istihdamın arttırılmasına katkı sağlanmasıdır. Bu kapsamda, Samsun'daki 15 engellinin organik oyuncak üretimi için el becerileri gelişmiş ve ekonomik hayata katılımlarında gerekli koşullar sağlanmıştır. Proje ile Samsun'un Tekkeköy ilçesinde 1000m²'lik alan üzerine, bir adet organik oyuncak fabrikası kurulmuş ve bu fabrikada, hem Osmanlı döneminde çocukların kullandığı çeşitli oyuncaklar hem de günümüz modern oyuncakları ağaç işlemlerle organik bir şekilde üretilmeye başlanılmıştır. Ürünler arasında, ağaç kakan, kukla, çeşitli hayvan figürleri, ev ve topaç gibi birçok farklı oyuncak ile okul öncesi eğitim malzemeleri, abaküs, harf, şekil ve rakamlar, fizik tedavi ve rehabilitasyonda kullanılan çeşitli egzersiz malzemeleri bulunmaktadır. Proje, engellilerin mesleki eğitimi ve istihdamına olan katkısının dışında, katkı maddesi olmadan üretilen oyuncaklar ile sağlıklı gelişime fayda sağlamış ve eski Türk oyuncaklarının yeniden piyasaya sürülmesi için öncü bir adım atılmıştır (<http://www.engelsizkariyer.com/YaziYazdir.aspx?id=84>).

"TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması" kapsamında yapılan incelemelerde, özellikle son yıllarda önemi artan organik oyuncaklar

konusunun, el sanatları çerçevesinde ele alınıp üretim ve pazarlama imkânlarının sağlanabileceği düşünülmektedir.

Çarşamba Ayakkabısı ve Sekiz Köşeli Kasketi

Eski çağlardan beri, insanların giyinme ihtiyacına cevap veren deri ürünleri, günümüzde doğal ve insan sağlığına uygun giyinme ve korunma gibi ihtiyaçları karşılaması yanında, pahalı olması nedeni ile süs amaçlı tüketime de konu olmaktadır. Sektörün temel hammaddesi olan ham deri, kırmızı et üretimi faaliyeti sonunda ortaya çıkan bir yan üründür ve elde edilen deri, kürk, boynuz ve kemik gibi maddelerle yapılan el sanatları bulunmaktadır.

Hayvanın cinsine ve elde edilmek istenilen işlenmiş deri türüne göre, mekanik işlemler ve kimyasal reçeteler değişiklik göstermekle birlikte, işlenmiş derilerin büyüklük olarak standardı olmadığından ayakkabı, saraciye ve deri giyim üretiminde kullanılan parçalar tek tek işlem görmektedir. Bu durum, sektörde yığın üretim yapılması olanaklarını sınırlamakta ve pahalı bir ürün olan deri, fire parça oranı yüksek olacağından üst üste serilip kesilememektedir. Ayrıca, emek yoğun bir üretim olduğu için deri ürünlerinin üretilmesinde çok sayıda insan çalışmaktadır.

Samsun ilinin Çarşamba ilçesine özgü, kösele taban üzerine dana derisi kullanılarak tamamen el emeğine dayalı olarak yapılan ayakkabılar, yaklaşık bir asırdır imal edilmekte ve tahta topuk kullanılarak *yumurta topuk* olarak tanımlanmaktadır. Sağlamlığı yanında, rahatlığından dolayı da tercih konusu olan ve Çarşamba yöresinde “basık” ismi ile bilinen ayakkabının *sivri basık, kesik basık, üç bağlı, beş bağlı* gibi çeşitleri bulunmaktadır

Çarşamba ilçesinde üretilen ve yörenin en tanınmış ürünlerinden olan *sekiz köşeli kasket*, genellikle kumaştan dikilerek üretilen ve orta yaşlı erkekler tarafından kullanılan şapkadır. Ancak, artık İstanbul’da imal edilerek satışa sunulduğu bilgisi edinilmiştir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, Çarşamba ilçesinde yapılan incelemelerde sekiz köşeli kasket imal edilen iş yerleri ile karşılaşılmadığından bu sanatın üretim, tanıtım ve pazarlama imkânlarının yapılacak yeni girişimlerle ele alınmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Kavak İlçesi Bindallı İşlemciliği

İpek, yün, keten, pamuk, metal vb. iplikler kullanılarak çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığı ile keçe, deri, dokuma çeşitlemeleri vb. üzerine yapılan bezemelere “işleme” adı verilmektedir. Tarihi çok eskiye dayanan *işleme*, sarayda başlamakla birlikte, daha sonraları gerçek bir halk süsleme sanatına dönüşmüştür.

Türk işleme sanatında işleme teknikleri, iğneler, coğrafi/sosyal/ekonomik şartlar ve estetik değerler doğrultusunda yüzyıllardır değişiklik göstererek günümüze ulaşmıştır.

Türk işleme teknikleri, uygulanan iğne biçimine (teknikğine) ve dokuma teknikğine göre sınıflandırılmaktadır. Farklı Türk işleme çeşitlerinde uygulanan iğne biçimleri (teknikleri) farklılık göstermektedir. Bu iğne biçimleri aşağıda alt başlıkları ile beraber sıralanmıştır.

- *Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler* (Çin iğnesi, Romanya iğnesi, Girit iğnesi, Fransız düğümü, hesap iğnesi, balık sırtı, susma, civan kaşı vb.),
- *Dokumanın iplikleri çekilerek yapılan iğneler* (Antika, kesme ajur, ajur çeşitleri),
- *Dokumanın iplikleri kesilerek yapılan iğneler* (fisto nakışı, ciğer deldi çeşitlemeleri),
- *Dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğneler* (Buhara atması, Jakobyen atması, Maraş işi, apliance, boncuk işi, pul işi vb.),
- *Dokumanın veya dokumaların iplikleri bağlanarak yapılan iğneler* (yama işi, kumru gözü, Antep işi, geçme işi vb.).

“Bindallı”, genellikle kadife kumaşların üzerine sırma ile dal, yaprak ve çiçek çeşitleri olmak üzere bitkisel bezemelerin işlendiği giysi veya örtülerdir. Bazı yazılı kaynaklarda, gelinlerin giyindiği sırma işlemeli kaftan olarak da ifade edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze, orijinal haliyle gelmiş olan *bindallı*, Osmanlı Dönemi’nde evlenen kızların düğünlerinde gelinlik olarak ve evlendikten sonra katıldıkları tüm düğünlerde kıyafet olarak giydikleri, metal telin kadife kumaş üzerine çeşitli desenlerle işlenmesiyle oluşan, uzun kollu, ayak bileklerine kadar uzanan giysiler olarak, bele takılan kemer ile tamamlanmıştır. Genellikle bordo ve lacivert rengin

kullanıldığı bindallılardan başka, zamanla beyaz bindallılar da yapılmaya başlanılmış ve batılılaşma sürecinde yerini beyaz gelinliğe bırakmıştır.

Günümüzde de eski önem ve değerini korumakta olan bindallı, yöresel eğlence ve özel günlerde giyilen bir giysi olarak Anadolu'nun birçok yöresinde işlenmektedir. Samsun'un Kavak ilçesinde, geçmişte bindallının yoğun olarak yapıldığı ve kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, Kavak Halk Eğitim Merkezinde bulunan eski tarihli bir bindallının örnek alınarak yörede bu sanatın yeniden canlandırılması ve geliştirilmesi düşünülmüştür.

Ladik Fanılası

Örgü, yün, ipek, pamuk veya diğer iplik çeşitlerinin şiş, tığ, iğne, mekik gibi basit el araçları kullanılarak elde edilen ilmeklerin birbirlerinin içinden geçirilmesi ve bu ilmeklerin belli bir düzen içinde bir araya getirilerek bir yüzey oluşturulması işlemidir. İnsanlık tarihi kadar eski olan *örme* sanatı, insan yaşamının geçirdiği gelişim dönemlerine paralel olarak değişiklikler göstermiştir. Günlük ihtiyaçların karşılanmasında, giyecek, ev eşyası ve süs eşyalarının yapımında kullanılan bu teknik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır.

Kullanılan araçlara göre değerlendirildiğinde; tığ, şiş, mekik gibi araçlarla oluşturulan örgüler, aynı isimle anılmaktadır. El örgülerinin uygulama alanı en yaygın çeşitlerinden biri olan şiş örgüleri, *şiş* adı verilen ve değişik numaraları bulunan bir araçla yapılan örgülerdir. Şişler, genellikle çelik, plastik, alüminyum, tahta ve bambudan olabilmektedir ve esnek yapılarından ötürü çorap, eldiven, kazak, yelek, başlık vb. giyim ve ev eşyalarının yapımında kullanılmaktadır.

Samsun'un Ladik ilçesinde, uzun yıllar devam eden el dokumacılığı, yaklaşık 1950'den sonra yerini *fanila örücülüğüne* bırakmıştır. Temel hammaddesi pamuk ipliği olan fanilalar, cildin hava alması, terletmemesi, aşırı terlemede teri emmesi ve vücudun hava almasını sağlaması gibi özelliklere sahip olduklarından tercih edilmektedir. Genellikle kadınlar tarafından, trikotaj makinelerinde parçalar halinde örüldükten sonra dikilerek birleştirilen fanilalar iç giyim dışında pijama, yazlık bluz vb. olarak da satılmaktadır. Özellikle bayanlara yönelik olan fanila çeşitleri, el örgüleri ile süslenmektedir.

El örgüleri, Türk kültürünü yerli ve yabancı tüketicilere en iyi tanıtan el sanatları arasında yer almakta, tığ ve şiş örgüleri; hafif ve taşınmasının kolay, işlevsel ve ucuz bulunması gibi olumlu özelliklerinden dolayı, günümüzde yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilmektedir. “TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, üretiminin oldukça azaldığı gözlenen fanila örücülüğünün geliştirilmesi için bazı girişimlerin başlatıldığı görülmüştür.

Cam Seramik ve Yöresel Kilim Desenleri

Samsun ilinde hammaddesi *cam* olan birçok el sanatı ürünü, *hediyelik eşya* olarak üretilip satılmaktadır. Cam yapımında kullanılan temel hammaddeler, başlangıçtan bugüne hemen hemen aynıdır, ancak günümüzde, eklenen her maddenin cama kazandıracığı özellikler bilindiği için hammaddelerin türünde ve/veya oranında değişiklikler yapılarak çok değişik camlar üretilebilmektedir. Camın değişmeyen temel maddesi silisyum dioksitli kumdur ve bu kuma katılan diğer maddelerin niteliğine göre, *soda camı*, *potas camı* ya da *kurşun camı* diye adlandırılan değişik cam türleri yapılabilmektedir.

Günümüzde üretilen camların çoğu kum, soda (sodyum karbonat) ve kireçtaşından (kalsiyum karbonat) oluşan soda camıdır. El yapımı zarif kristal eşya ve sofrta takımları ile mercek ve prizma gibi optik camların yapımında ise kum, kurşun oksit ve potastan (potasyum karbonat) oluşan kurşun camı kullanılmaktadır.

Hammadde karışımı, içindeki bütün maddeler eriyip birbiriyle kaynaşmaya kadar ısıtılarak cam yapılmaktadır. Eski çağlarda söz konusu eritme işi, odun ocaklarının üzerine oturtulan kil kaplarda yapılır iken, günümüzde, genellikle mazot, gaz ya da elektrikle ısıtılan özel eritme fırınları kullanılmaktadır. Hammaddelerin oranına göre 1300° C - 1500° C arasında ısıtılan karışım, eridiği zaman macun kıvamında bir cam hamuruna dönüşmekte ve bu sıcak hamura istenilen biçim verildikten sonra, camın soğurken gerilerek kopmasını ya da kırılmasını önlemek için yavaş yavaş soğutulması, yani tavlanması gerekmektedir.

Cam ürünler, son zamanlarda, hediyelik olarak çok talep görmektedir. Ticari olarak satışa sunulan ve hediye vermeye uygun her şey, *hediyelik eşya*dır. Hediyelik eşya, kullanıma yönelik veya dekoratif olabildiği gibi, bazı hediyelikler hem dekoratif hem de

kullanıma yönelik olabilmektedir. Hediyeeye önem veren bir toplum olarak hatıra/anı niteliğindeki eşyaların ülkemize gelen turistlerin artması ve iç turizmin canlanması ile özellikle ülkemizi ve kültürümüzü tanıtan objeler olmasına dikkat edilmelidir.

Samsun'da hammaddesi cam olan el sanatı hediyelik eşyaların yanında, hammaddesi *seramik* olan birçok ev ve süs eşyası ile özellikle kadınlar tarafından farklı el dokuması tekniklerine göre üretilen, *yöresel kilim motifli* hediyelik eşyalar da satışa sunulmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, hediyelik eşyaların yöresel el sanatlarını yansıtmakla birlikte özellikle camdan yapılan ürünlerin, tüketici ihtiyaçlarına cevap verebilecek kalitede ve nitelikte geliştirilmesi, tanıtılması ve pazarlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Salıpazarı Sandığı

Zamanın tahribine karşı fazla dayanıklı bir madde olmayan ahşap sanat eserlerinden günümüze kalan örnek oldukça azdır. Anadolu'da ahşap işçiliği, Selçuklular Dönemi'nde gelişerek kendine özgü bir hal almıştır. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ndeki ahşap eserler, daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları vb. mimari elemanlar olup, üstün işçilik örnekleridir. Osmanlı Dönemi'ndeki ahşap işçiliğinde ise sadelik hâkim olmuş, çeşitli teknikler daha çok sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle, Kuran muhafazası gibi kullanım eşyaları ile pencere, dolap kapağı, kiriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber ve sanduka gibi mimari öğelerde uygulanmıştır.

Ahşap işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılmakta, kakma, boyama, künde-kârî, kabartma-oyma ve kafes gibi teknikler uygulanmaktadır.

Türk toplumunun düğün geleneğinde *çeyiz*, gelinin ev ve mutfak eşyası, işleme ve dantelli örtüleri, havluları, takı ve giysilerinden oluşmaktadır ve bu eşyaların, evlene kadar sandık içinde saklandığı, gelinin evine de sandıkta taşındığı bilinmektedir. Sandığın malzemesi ve üzerindeki süslemeleri değişiklik göstermekle birlikte, sedir, meşe, abanoz, gül, gürgen, elma, armut, karaağaç, kızılağaç, ceviz vb. ağaçlar, sandık yapımında kullanılan ağaç çeşitleri arasındadır.

Çeyiz sandıklarının yapımında, yörelere özgü ahşap işleme sanatı uygulanmaktadır ve *sade (düz), sedef kakmalı, oymalı, telkari işlemeli, renkli desenlerle bezemeli* vb. birçok çeyiz sandığı çeşidi bulunmaktadır. Kullanım amacına göre, iç kısmı çeşitli şekillerle biçimlendirilen veya kadife, saten vb. kumaşlarla kaplanılan, değerli eşyaların konulabilmesi için gizli bölmeler yapılan veya kapaklarının içine ayna yerleştirilen sandık çeşitleri vardır.

Günümüzde çeyiz eşyalarının taşınması ve saklanmasında farklı yöntemler uygulansa da, Türk çeyiz geleneğinde sandık, hala simgesel işlevini sürdürmektedir. Çeyizin sandıkla taşınması geleneği, genellikle kırsal kesimde devam etmekle birlikte, bu geleneği sürdürmek için kentlerde simgesel olarak çeyiz sandığı yaptırılmakta veya nostaljik bir eşya olarak değer görebilmektedir.

Çeyiz sandığı geleneğinin halen devam ettiği yörelerimizden biri olan Samsun'un Salıpazarı ilçesinde, el sanatı olarak sandık yapımına devam edilmektedir ve bu sandıkların dış yüzeyinin camlı veya oyma tekniği ile bezenmiş çeşitleri bulunmaktadır. Camlı çeşitlerine yörede *çember sandığı* adı verilmekte ve içine konulan oyallı yemenilerin dışarıdan görünmesi sağlanmaktadır.

TOKAT

Geleneksel El Baskıları

“Yazma”, kumaş üzerine elle resmedilerek veya tahta kalıplarla basılarak desenlendirilmiş kumaşlara verilen addır. *Yazmacılık*, ülkemizde bir halk sanatı olarak doğup gelişmiş ve en güzel örneklerini 17., 18., ve 19. yüzyıllarda İstanbul yazmaları ile vermiştir. Önceleri Anadolu'da gelişen yazmacılık, 17. ve 18. yüzyılda ustaların ellerinde gelişimini tamamlayarak saray eşyaları arasına da girmiştir.

Türk yazmalarının bilinen en eski örnekleri, Beylikler Dönemi'ne tarihlenmektedir ve günümüze ulaşan en eski örneği ise Sultan I. Murat'a ait olup 1389 Kosova Savaşı'nda kullanılan ve halen Askeri Müze'de sergilenen *sancaktır*. Topkapı Sarayı'nda bulunan 15. yüzyıldan kalma, tılsımlı gömlek ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki Sultan II. Beyazıt'ın tılsımlı gömleği, yazmaların günümüze ulaşan diğer örnekleridir. Tarihte yazmacılar, genellikle Kuzguncuk, Arnavutköy, Samatya ve Yenikapı gibi İstanbul'un çeşitli semtlerinde çalışırken, dönemin en kaliteli yazmaları, Kandilli yazmaları

olmuştur. Gül, zambak, mine, yıldız çiçeği, çeşitli yapraklar, servi, hurma ağacı vb. bitkisel bezemeler, *geometrik bezemeler* ile bazen, tuğra biçiminde tasarlanmış *yazılı bezemeler* ve *kuş figürleri* ise, en yaygın bezeme konularıdır. Söz konusu örnekler, yazmacılığın sancaktan giyim eşyasına kadar birçok alanda uygulandığının da göstergesidir.

Yazma sanatında kumaş, ağaç kalıp ve boya olmak üzere üç ana malzeme kullanılmaktadır. Uygulanan teknikler ise *kalem işi*, *kalem işi-kalıp* ve *kalıptır*. Yazmalar, renklendirme yöntemine göre de *elvan işi*, *daldırma*, *karakalem* (siyah boyanın beyaz kumaş üzerine ya da beyaz boyanın siyah kumaş üzerine – aşındırma - basılması ile elde edilen yazmalar) olmak üzere farklılık göstermektedir.

Günümüzde, geçmişe oranla örnekleri çoğalan yazmacılık, Anadolu’da özellikle Tokat’ta önemli bir el sanatıdır. Tokat’ta yazmacılık, 75.Yıl Yazmacılar Sitesi’nde, Taşhan’da, Tokat Cezaevi’nde ve muhtelif mekânlarda halen devam etmektedir. Eskiden yazma üretimi yapılan ve 3 yıl önce kapatılmış olan Gazioğlu Hanı’nda süregelen restorasyonun tamamlanmasının ardından bu han yeniden kullanıma açılacaktır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Taşhan’da gelenekselin yanı sıra hediyelik eşya, çocuklar için eğitici baskı hazırlıkları vb. yeni üretimler, önemli çalışmalar olarak değerlendirilmiştir.

El Baskısı ve Hediyelik Eşyalar

Ticari olarak satışa sunulan ve hediye vermeye uygun her şey *hediyelik eşya*dır. Hediyelik eşya, kullanıma yönelik veya dekoratif olabildiği gibi, bazı hediyelikler hem dekoratif hem de kullanıma yönelik olabilmektedir. Hediyeye önem veren bir toplum olarak, anı niteliğindeki hediyelerin, ülkemize gelen yabancı turist sayısının yüksek olması ve iç turizmin canlanması ile özellikle ülkemizi ve kültürümüzü tanıtan objeler olmasına dikkat edilmelidir.

Günümüzde hediyelik eşya yapımı, yörelerin tarihi ve kültürel yapısına göre değişiklik göstermekte ve her ilin kendine özgü hediyelik eşyaları bulunmaktadır. Tokat ilinde, genellikle Hitit motiflerinin yer aldığı birçok el sanatı ürünü, yöreye gelen turistler

tarafından anı veya hediyelik olarak satın alınmaktadır. Tokat hediyelik eşyalarının sergilendiği tarihi Taşhan, el yapımı hediyelik eşya sektörü pazarını canlandırmaktadır. Bölgenin tarihi yapı ve dokusu kaynaklı olarak üretilen hediyelik eşyaların, model ve desenlerinde tarihi imgeler bulunmaktadır. Bu hediyelik eşyalara örnek olarak, el baskısı ile üretilen servis altlıkları, pareolar, etekler, elbiseler, bohçalar ve Engelliler Sokak Atölyesi girişiminin bir ürünü olan 15’li mendilleri verilebilir. El baskısı ile üretilen ürünlerin yanı sıra, panolar, takılar, çerçeveler, deri işlemeli çantalar ve süs eşyaları ildeki diğer hediyelik eşyalara örneklerdir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, ilin simgesi haline gelen el baskıcılığının, klasik formdan çıkarılarak, yeni ürün denemelerine pazar imkânı sağlanabileceği düşünülmektedir.

El Baskılarında Yeni Denemeler

Türklerin yaşadığı bölgelerde, MS 700-750 yıllarına rastlayan dönemlere ait basit örnekleri bulunan ve Orta Asya Türkleri’nden beri yapıla geldiği halde, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş “batik sanatı”, eski Türkçe’de “güzel yazı” anlamına gelmektedir. İpeği bol olan Çin, Japonya ve Hindistan gibi uzak doğu ülkelerinin, oldukça ileri teknikler kullandığı halk sanatlarından olan *batik*, özel bir boyama tekniğidir ve batik teknikleri ve boyaları ile birçok renk ve deseni bir kumaş üzerinde gerçekleştirmek mümkündür.

Ülkemizde, Doğu ve Orta Anadolu’da, yöre insanının, kendi dokumuş oldukları ipekli ve pamuklu kumaşlar üzerine, doğadan elde edilmiş, bugün bile değeri çok yüksek kök ve ot boyalarla, süpürge ve kiraz dallarını balmumuna batırarak bezemeler yaptığı, batik örnekleri bulunmaktadır.

Batik, *bağlama*, *mumlama* ve *tuzlama* teknikleri ile yapılabilmektedir. *Bağlama batik*, kaba konan suda, batik boyasının eritilip kaynatılması ile yapılmaktadır. Boyanacak kumaş, düğüm atılarak veya içine konan para vb. bağlanarak, suyun içine atılmakta ve bir süre kaynatılıp su soğuduktan sonra bolca durulanmaktadır.

Mumlama batik, kumaş üzerine çizilen desenin balmumu ile sıvandıktan sonra kaynayan boyalı suya konup kaynatılması ile yapılmaktadır. Durulamanın ardından

yağlı kâğıt (milaş kâğıdı veya patron kâğıdı) ile örtölerek üzerinden ütölennmekte ve balmumu kağıda geçince kumaşın rengi ortaya çıkmaktadır.

Tuzlama batığın yapımında, kasnağa gerilen kumaş, istenilen şekilde sıvı boya ile boyanmakta ve özel batık tuzu veya iri tuz serpiştirilmektedir. Böylece, renkler birbirine doğru bir kayma göstermekte ve biraz beklenildikten sonra tuzlar silkelenerek kumaş, kasnakta kurumaya bırakılıp kasnaktan çıkarılınca da fikse verilmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, ilin simgesi haline gelen el baskıcılığının klasik formdan çıkarılarak, yapılan yeni ürün, boyama, form denemelerine pazar imkânının sağlanabileceği düşünölmektedir.

Baskı Kalıpları

Baskı kalıpları, sulak yerde yetişmiş ıhlamur ağacından yapılmış ağaç kalıplar kullanılarak yapılmaktadır. *Ihlamur ağacı*, yumuşak, kolay oyulabilir, dayanıklı, iyi zank tutan ve kumaşa tekrar veren bir ağaç cinsi olduğu için kalıp hazırlamaya çok uygundur ve ağaç üzerine desen, sabit kalemle çizilip küçük bir bıçakla oyularak hazırlanmaktadır.

Kullanılacak desen ve renk sayısı kadar kalıp üretilmektedir. Desen özelliğine göre, tek renkli desenler için tek; *elvan* veya *elvan baskı* denilen çok renkli baskı için ise kullanılan her renk için ayrı bir kalıp hazırlanmaktadır. Tokat’a ait iki özgün desen “Tokat İçi Dolusu” ve “Tokat Elmalısı”dır. Söz konusu desenlerden başka, “Çengelköy” deseni de, İstanbul kaynaklı bir desen olmasına rağmen, Tokat’ta kullanılmaktadır.

Tokat içi dolusu ve *Tokat elmalısı* desenleri, *Tokat alı* ya da *Tokat kırmızısı* denilen al bir zemin veya bu rengin karartılmışı olan kırmızı-mor bir zemin üzerine basılmaktadır. Tokat içi dolusu deseninin, bozularak değiştirilmiş şekli, “Tokat Üzümlüsü”dür. Buna “Tokat Morlusu” da denilmektedir ve çiçek motifi üzüm salkımı şeklindedir. *Tokat Elmalısı*, siyah zemine kırmızı veya kırmızı-mor olarak basılmış elma motifleridir ve Zile dolaylarında kullanılmaktadır. Bu desenin bozularak değiştirilmiş bir şekli, *Tokat*

Yarım Elmalısı'dir. Renkler aynı olmakla birlikte elma motifleri küçük, bozuk şekiller haline gelmiştir ve buna *Aynalı* da denilmektedir.

Tokat'a ait olmayan, ancak Tokat'ta kullanılan Çengelköy deseni ise siyah zemin üzerine ve zemini tamamen dolduracak şekilde sarı, yeşil ve kırmızı renklerle basılmaktadır. Bu desen Tozanlı yöresinde kullanılmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ile ağaç baskı tekniğinin de değişerek seri üretime daha elverişli ve daha kolay olan serigrafinin kullanılmaya başlanması, Tokat'ın özgün yazmalarının renk ve teknik özelliğini kaybettirmektedir. Ancak, "TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması" kapsamında yapılan incelemelerde, yeni kalıplar ve farklı ürünler dikkat çekici gelişmeler olarak gözlenmiştir.

Bakırcılık

Bakırdan eşya yapma sanatı olan *bakırcılıkta*, ev eşyası üretimi azalmış olup süs eşyası olarak kazan, testi, leğen, tas, tencere, tava, sahan, bakraç, mangal, ibrik, tepsi, saksılık vb. ürünler dövme ve sıvama tekniği ile yapılmakta, şekil ve motif işlenmesinde keski kalemi ve darbe kalemi kullanılarak kabartma yöntemi uygulanmaktadır. Bakır kap yapım teknikleri, *dövme*, *dökme*, *sıvama (tornada çekme)* ve *preste basma* olarak dört çeşittir.

Bulunması tarih öncesine dayanan bakırın, alet ve silah yapımında kullanılan ilk maden olduğu bilinmekte ve ilk örneklerin Kaldea'da M.Ö. 4000'lerde yapıldığı sanılmaktadır.

Araştırmalar, Anadolu'da bakırcılığın çok eskiden beri yapıldığını ve bakır cevheri yataklarının eskiden beri işletildiğini doğrulamaktadır ve bakır işlemeciliği geleneksel el sanatı olarak birçok yörede halen sürmektedir. Süslemeye çok elverişli bir maden olan bakır, Anadolu'da kap-kacak, takı, miğfer ve kapılar ile kapı süslemelerinde yapı unsuru olarak kullanılmıştır.

Tokat ilindeki el sanatlarında bakırcılığın önemi büyüktür ve üretilen bakır örneklerinin, tarihi ve yeni tasarımlarla birlikte, il içerisinde olduğu gibi, diğer illerde de satışı oldukça yüksektir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, küçük bakır mutfak eşyalarının Güney Doğu Anadolu’dan getirildiği, kazan, leğen vb. ürünlerin ise il genelinde yapılarak sürdürülmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Eskiden kullanılan bakır yiyecek saklama kaplarının, form ve kullanım alanlarının değiştirilerek işlevselleştirilmesinin kültürün devamı açısından önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Geleneksel Giysili Bebek

Bugünün çocukları için sadece bir oyuncak olan bebeklerin, eski uygarlıklarda ayrı bir önemi vardır. Dünyanın en eski oyuncaklarından olan bu küçük insan figürleri, geçmişte dinsel ayinlerde kullanılan gizemli ve kutsal varlıklardır. Çocuğu olmayan evli kadın ve erkeklerin, çocukları oluncaya kadar evlerinde bir yapma bebek bulundurmaları veya bazı yörelerde yağmur duasına çıkanların *çömçe* adı verilen bir yapma bebeği yanlarına almaları, bugün bile bilinen örneklerdir.

Eski Türk evlerinde, temel malzemesi kıtık, kumaş, pamuk ve boya olan oyuncak bebekleri, nineler ve büyükanneler yapmıştır. Anneler, oyuncak bebek ile kız çocuklarına, gelecekteki sorumluluklarını oyun içinde gösterebilmektedirler. Ayrıca, oyuncak bebekler, büyükler için bir koleksiyon eşyası olarak değerini korurken küçükler için her zaman bir keyif kaynağı olmuştur. Ülkemizde ve dünyanın çeşitli yerlerinde, farklı malzemeler kullanılarak üretilen oyuncak bebekler, artık üretildikleri vatanın bir sembolü olarak da varlıklarını sürdürmektedir.

Duygu, düşünce, inanç sistemi gibi kaynaklardan beslenerek örf, adet, gelenek, görenek ve moda ile serpiyen ilmekler Tokat halkının yaratıcı gücü dehası, el becerisi, estetik değer ölçülerinin ve heyecanının belgeleridir. Yörede kullanılan geleneksel giysilerden esinlenilerek bebeklerin üretilmesi, folklorik zenginliklerin yaşatılmasını sağlarken, turistlere hediyelik bir sunum arz etmektedir.

Fener Yapımı

Hammaddesi metal olan geleneksel sanatları, kullanılan madenlere, kullanım alanlarına ve tekniklerine göre sınıflandırmak mümkündür. Roma ve Bizans Dönemleri’nde, Anadolu’da, gelişmiş maden sanatı atölyelerinin bulunduğu bilinmektedir ve Selçuklular ile birlikte İslam maden sanatında da önemli gelişmeler olmuştur.

Madenlerden yapılan el sanatları, Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'da ve Balkanlar'da doruk noktasına ulaşmıştır.

Sac veya bakır levhalar ve cam ile hazırlanan fenerler, geçmişte içine mum, kandil vb. konularak kullanılırken, günümüzde içine ampul yerleştirilerek ev, bahçe ve tarihi mekân dekorasyonunda kullanılmaktadır.

Tokat ilindeki tarihi Taşhan'da, günümüzde süs eşyası olarak üretilen taş, plastik veya seramik fenerler yerine, tarihi dokuya uygun olarak özgün şekilde üretilen sac ve bakır fener üretimi, fener yapımının unutulmamasına verdiği destek nedeni ile önemlidir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Tokat'ta hobi olarak başlayan fener yapımının sanatsal boyuta ulaştığı tespit edilmiştir.

Ahşap İşleri ve Oymacılığı

Geçmişten günümüze gelen geleneksel sanatlar arasında, *ahşap işçiliği* önemli bir yer tutmaktadır. Türkler İslamiyet'ten önce, Orta Asya'da, ağacı kutsal saymış ve sanat yapıtlarında kullanmışlardır. Orta Asya'daki eski Türk mezarları olan kurganlarda, özellikle Pazırık'da, yapılan araştırmalarda, ahşap işi buluntuların yanında, at eğeri ve koşum takımlarında kullanılan ahşap parçalar da bulunmuştur.

Anadolu'da *ahşap işçiliği*, Selçuklular Dönemi'nde gelişerek kendine özgü bir hal almıştır. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ndeki ahşap eserler, daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları vb. mimari elemanlar olup, üstün işçilik örnekleridir. Osmanlı Dönemi'ndeki ahşap işçiliğinde ise sadelik hakim olmuş, çeşitli teknikler daha çok sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle, Kuran muhafazası gibi kullanım eşyaları ile pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber ve sanduka gibi mimari öğelerde uygulanmıştır.

Ahşap işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılmakta, *kakma*, *boyama*, *kündekâri*, *kabartma-oyma* ve *kafes* gibi teknikler uygulanmaktadır. *Ahşap oyma* işlerinin en güzel örnekleri, Tokat Merkez Taşhan'da, Turhal ve Erbaa

ilçelerinde yapılmaktadır. Ahşap oyma işlerinin, eski eserlerin restorasyonunda önemi büyüktür.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, Tokat’ta üretilen dolap kapakları, bastonlar, lahit görünümündeki çeyiz sandıkları ve kadın figürleriyle süslenmiş ahşap kapılar gibi çeşitli ahşap işçiliği ve oymacılığı ürünlerinin pazarda talep göreceği düşünülmektedir.

Niksar Sandıkları

Ahşap işçiliği çok uzun yıllardır devam eden geleneksel el sanatlarından biridir. Türkler’in İslamiyet’ten önceki döneminde at eğeri ve koşum takımları; Selçuklu ve Beylikler Dönemi’nde mihrap, cami kapısı, dolap kapakları vb. mimari elemanlar; Osmanlı Dönemi’nde sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle ve Kuran muhafazası gibi kullanım eşyaları ile pencere, dolap kapağı, kiriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber ve sanduka gibi mimari öğeler ahşap işçiliğinin geçmişten günümüze kalan örnekleridir. Anadolu’da *ahşap işçiliği*, Selçuklular Dönemi’nde gelişerek özgünleşmiş; Osmanlı Dönemi’nde ise, bu sanata sadelik hâkim olmuştur.

Ahşap işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılmakta, *kakma*, *boyama*, *kündekâri*, *kabartma-oyma* ve *kafes* gibi teknikler uygulanmaktadır.

Niksar sandıkları, Tokat ilinde üretimi devam eden üstün ahşap işçiliği örneklerindedir. Çam ağacı, ceviz ağacı ve kilimlerin kullanımı ile üretilen bu sandıklar, geçmişte çeyiz sandığı ve aynalı yazma sandığı olarak kullanılırken, günümüzde dekoratif amaçlı kullanılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, ilde ceviz ağacından zarif çeyiz ve camlı yemeni/yazma sandıkları yapan üreticilerin, il bazında dahi müşteri bulamama kaygısı, pazar bulamama sıkıntısı yaşayan üreticilerin, büyük veya küçük boy kaplama sandıklara yönelmesi dikkat çekmektedir. Özellikle, klasik sandıklar için yeni tasarımların uygulanmasının pazarda talep artışına neden olacağı düşünülmektedir.

Aynalı Çarık

Eskiden kadın/erkek tarafından giyilen ve genellikle manda ve öktüz derilerinden yapılan çarıklar, ayak ölçüsünde kesilip, kenarlarına açılan deliklerden geçirilen sırımla bağlanarak kullanılmıştır. Ürünlerin tabanı camız ve manda köselesi, yüz kısmı dana ve inek derisi, taban astarı koyun derisi, kenar/kıyı biyeleri keçi derisidir.

Derinin üretiminde tamamen doğal maddeler kullanılmaktadır. Palamut ağacının yaprağı, derinin üstündeki kılları dökmekte, ekşi (tetiri) ağacının yaprak ve dalları değirmende öğütülerek su dolu havuza boşaltılıp deriler içine atılarak 15-30 gün suda bekletilmektedir. Böylece, derinin içindeki öz yumuşatılır ve deri sudan çıkartılıp yüz kısmı, yün parçası yardımı ile sıcak doğal yağlarla yağlanır. Deri, kuru iken, kök ve toprak boya kaynatılarak sıvı haline getirilip; ılıdığında, keçe ile derinin üzerine sürülmekte ve kuruması beklenilmektedir. Birinci kat kuruduktan sonra, ikinci kat boya sürülmekte, boyama işleminin bitiminde, derinin tekrar yıkanması ile *çarık*, *yemeni*, *terlik*, vb. kesime hazır hale getirilmektedir.

İplikler pamuktan elde üretilip bal mumu ile mumlanarak su ve çürümeye karşı dayanıklı hale getirilmektedir. Taban astarı ile taban gönü arasında bulunan yapıştırıcı madde (kil ve çiriş) doğal toprak ve ağaç kökünden, toz halinde karışım ile elde edilmektedir. Kadınlara özel olarak tasarlanmış olan *aynalı çarıklar*, günümüzde dekoratif ürün ve halk oyunlarında ayağa giyilen bir giysi olarak kullanılmaktadır. Yörede evlilik çağındaki kızlar tarafından dile getirilen “Aynalı çarık olmazsa, ben gelin gitmem” sözü üzerine, bu çarıklar süslenerek daha zarif hale getirilmiştir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Tokat ilinde ve Zile ilçesinde *aynalı çarık* yapan ustaların çırak yetiştirememesi ve pazar bulamama sıkıntısı yaşadığı gözlenmiştir.

Taş İşlemeciliği

Eski çağlardan beri özellikle mimarlıkta uygulanan taş oymacılığında, *alçak-kabartma* ya da *yüksek-kabartma* teknikleri kullanılmaktadır. Asur, Hitit ve geç Hitit yapılarını süsleyen kabartmalı taş blok ve levhalar olan ortostatlar, Hititler'in (Fasıllar, Eflatunpınar) ve Phrygialılar'ın (Yazılıkaya, Maltaş, Arslantaş) kaya anıtları,

Lykialılar'ın kaya mezarları ve lahitleri taş işçiliğinin özgün örnekleri olarak belirtilebilir.

Taş yalnızca yapım aşamasında değil, iç ve dış dekorasyonda da ana malzeme olarak kullanılmıştır. Geometrik örgüler, geçmeler, bitkisel bezemeler, alçak-yüksek kabartma hayvan figürleri ve dilimli simetrik yaprak şeklinde olan palmetler en çok rastlanan bezemelerdir.

Anadolu'daki ilk Türk yapıtlarında taş oymacılığı, mimari ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Divriği Ulu Cami ve Darüşşifa'sının (1228) taç kapısında ve mihrabında, Anadolu öncesi tuğla ve alçı işlemlerinin etkisi belirgindir (yüksek-kabartma biçiminde iri palmetlerin ve yıldızların üzerleri, ayrıca ince desenlerle bezenerek iki kademeli süsleme uygulanmıştır). Taş işlemeciliğinin en güzel örnekleri, Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı Dönemleri'ndeki mimaride, anıtsal taç kapılarda, şehir ve saray duvarlarında, cami, medrese gibi yapıların avlu ve ana kapılarında, sütun başlıkları, minare şerefeleri, mihrap, minber, çeşme, sebil ve şadırvanlarda görülebilir.

Anadolu Selçukluları'nın cami, medrese, kervansaray, türbe gibi yapılarında bezemeler, özellikle taç kapıların çevresinde yoğunlaşmıştır. Taş işlemeciliği, geleneksel mimaride, dış cephe ve iç mekân yapımında ve süslemesinde önemli bir yer tutmaktadır ve mimari dışındaki en fazla kullanım alanı *mezar taşlarıdır*.

Taş işlemeciliğinde, *oyma*, *kabartma* ve *kazıma* gibi teknikler uygulanmaktadır. Kullanılan süsleme öğeleri; bitkisel, geometrik motifler ile yazı ve figürlerdir. Hayvansal figür azdır, insan figürlerine ise Selçuklu Dönemi eserlerinde rastlanılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Tokat'ta üretilen “taş oyma hediyelik eşya”ların, taş işçiliğinde yeni arayışlar için güzel örnek oluşturduğu düşünülmektedir.

Cecim (Cicim) Dokumaları

Cecim dokuma, çözü ve atkı iplikleri arasında renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle meydana getirilen dokuma türüdür. Atkısı kıl olanları oldukça yaygın olan

cecim, tersten yapılan dokumadır ve dokumanın yüzeyinde, sonradan iğne ile işlenmiş gibi kabarık desenler oluşmaktadır. Cecim dokumacılığında desenler oluşturulurken atkı iplikleri ile desen iplikleri sıra takip etmektedir ve atkı ipliği atıldıktan sonra, yapılacak desene göre, desen ipliği bir veya birden fazla çözgü ipliği üzerinden atlatılarak desen oluşturulmaktadır. Cecim dokumaların yüzeyinde oluşturulan desenler, ipliğin kalınlığına, inceliğine ve serpme motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm almaktadır.

Cecim dokuma ile heybe, sofr a altı, gelin çuvalı, hurç, minder, divan örtüsü, tandır örtüsü, namazlak, yaygı, yastık vb. yapılmaktadır. Cecim, atkı yüzlü veya bezayağı tekniğiyle dokunmaktadır ve desen ipinin atılış şekline göre, iki veya üç atmalı cecim çeşitleri bulunmaktadır.

El dokumacılığı, kullanılan araç-gereç/renek/motif/desen yönünden ve uygulanan teknik ile kullanım alanları bakımından gelişme göstermiş, bunun sonucunda, dokumacılığın uygulandığı yerlerde, Tokat'ın Niksar ve Reşadiye ilçelerinde olduğu gibi, yöreye özgü renk/desen/motif farklılıkları oluşmuştur. Tokat'ta incelenen heybelerde, *bay güzeli* adı verilen desenin uygulandığı ve heybenin ağız kısmına, *bağcak* örüldüğü, beş parçanın yan yana dikilerek yer yaygısı oluşturulduğu görülmüştür.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, yapılan incelemelerde, Tokat ve ilçelerinde üretimi az da olsa devam eden cecim dokumaların, TR83 Bölgesi'ndeki diğer illerde de aynı teknik ve ürünlerle yapıldığı değerlendirilmiştir.

Dive El Dokumaları

Orta Asya'da çok eski bir geçmişi olan el dokumacılığı, Selçuklular tarafından Anadolu'da devam ettirilmiş, Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişerek günümüze kadar gelmiş ve yurdumuzun çeşitli bölgelerinde uzun yıllar yaygın biçimde sürdürülmüştür. El dokumacılığının yaygın olarak devam etmesinde, kırsal alanda yaşayanların tarımla uğraşmadıkları boş zamanlarını değerlendirmelerine uygun olması, durağan iş gücünün hareketlenmesine katkıda bulunması, elde edilen ürünlerle üretici ihtiyacının karşılanması ve ürünlerin pazarlanmasında gelir sağlanması açılarından aileye, bireye ve ülkeye katkıda bulunması etkili olmuştur. Giyinme ve barınma gibi

temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla doğan el dokumacılığı, sonraları çeşitli süsleme öğeleri ile bütünleştirilmiştir.

İlk dokumaların, bitkilerin sap ve yapraklarının kullanılmasıyla başladığı sanılmaktadır ve yerleşik düzenin başlamasına paralel olarak, pamuk ve yn lifleri dokumacılıkta kullanılmaya başlanılmıştır. El dokumacılığı, kullanılan araç-gereç/renk/motif/desen yönünden ve uygulanan teknik ile kullanım alanları yönünden gelişme göstermiş ve dokumacılığın uygulandığı bölgelerde, yöreye özgü renk/desen/motif farklılıkları oluşmuştur.

El dokumalarından *mekikli dokumalar*, yan yana sıralanmış zgd ipliklerinin gruplar halinde, *gücü* denilen çerçevelerle yukarıya kaldırılıp indirilmesiyle, arada oluşan ve *ağızlık* denilen açıklıktan mekik aracılığı ile atkı ipliklerinin geçirmesi ile dokunmaktadırlar.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, az miktarda da olsa Tokat Merkez Gnevi (Dive) köyünde üretilen *Dive dokumalarını*, tekstil pazarına sokabilecek tasarımlara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Hediyelik Eşyalar

El dokumacılığı kapsamında yer alan ve Türk dokuma sanatının en eski tekniklerinden birisi olan *arpana dokumalar*, zgd yzld, şerit şeklinde ve genellikle geleneksel renk/motif/desenlidir. Çok basit araçlarla her ortamda, her yaştan kadın/erkek herkesin dokuyabilecek olması bu dokumaların en önemli özelliğidir.

Dokuma tekniğinden kaynaklanan çok sağlam bir yapıya sahip ve ince kuşak şeklinde olan bu dokumalar, Anadolu’da, kadınların bebeklerini sırtta taşımasında veya yük taşımacılığında, erzak çuvallarının kenarlarında, hayvan sslerinde, çadırların kurulmasında veya süslenmesinde ve folklorik giysileri süslemede değerlendirilmektedir. Yöresel giysileri tamamlamak üzere kuşak olarak kullanılan çeşitlerinin saçak, boncuk vb. malzemelerle süslendiği görülmektedir.

Ticari olarak satışı sunulan ve hediye vermeye uygun her şey, hediyelik eşyadır. *Hediyelik eşya*, kullanıma yönelik veya dekoratif olabildiği gibi, bazı hediyelikler hem dekoratif hem de kullanıma yönelik olabilmektedir. Hediyeye önem veren bir toplum olarak anı niteliğindeki hediyelerin, ülkemize gelen yabancı turist sayısının yüksek olması ve iç turizmin canlanması ile özellikle ülkemizi ve kültürümüzü tanıtan objeler olmasına dikkat edilmelidir.

Tokat ili ve ilçelerinde, “Kadın Girişimciliği Güçlendirme Projesi” sonucu üretilen “Sanatsal Bilezikler”in büyük çoğunluğu, çarpana dokuma tekniği uygulanarak yapılmıştır. Ayrıca, ilde Türk süsleme sanatları örnekleri ve ilin Turhal ilçesinde boyalı yumurtalar üretilip hediyelik eşya olarak satışa sunulmaktadır.

Tozanlı Çorabı

Türk el sanatları içinde, elde kullanılan yalın araçlarla, tek ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılarak çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlemesi ile yapılmakta olan *örgüler*, önemli bir yer tutmaktadır ve iğne, tığ, firkete, mekik vb. aracılığı ile ipek ve pamuk ipliklerle yapılan *ince örgüler* ile tığ ve şiş aracılığı ile yün iplikle yapılan *kalın örgülerden* oluşan zengin bir birikime sahiptir.

İnce örgülerin *tentene, oya, bağ/düğüm işi (Kastamonu düğümü), kese, oya (iğne, boncuk vb.)* türleri, kalın örgülerin ise *el veya makine (trikotaaj)* türleri bulunmaktadır. Kalın örgülerin şişle yapılan örneklerine 19. yüzyılda rastlanmaktadır ve çorap, eldiven, diz bağları, çedikler vb. doğal yün veya doğal boyalarla boyanmış yün iplerle yapılan bu örgülerin yanında, pamuk ipliği ile yapılan örgüler de bulunmaktadır.

Ulusal giysilerimiz bir bütün olarak ele alındığında; yün, tiftik, pamuk, kıl veya ipek iplikten, tek şiş veya beş şiş ile örülen *el örgüsü çoraplar*, motif özgünlüğü ve renk uyumu ile dikkat çekmektedir. El örgüsü çorapların en belirgin özelliğini oluşturan motifler, yörelere göre farklılık göstermekle birlikte, çorabı giyen kadın ve erkeklerin, yaşını, sosyal konumunu, medeni durumlarını ve çocuklarının cinsiyetleri ile sayısını anlatmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, özellikle Tokat ili Tozanlı yöresinde üretilen *aynalı çorap*larının pazar imkânı sağlanabilecek ürünler olduğu düşünülmektedir.

İğne Oyaları

Dünya literatürüne “Türk Danteli” olarak giren *iğne oyları*, ilk bakışta dantel ile benzerlik gösterse de, bir alan oluşturan ve mutlaka bir eşyaya dikilmek üzere yapılan iki boyutlu dantelden, üç boyutlu yapısı ve başlı başına bir süsleyici olması ile ayrılmaktadır. Anadolu’nun ipek yolu üzerinde olması ve ipek üretimi yapılması nedeni ile iğne oylarının malzemesi genellikle ipektir.

Küçük iğnelerle düğümlenmek suretiyle yapılan iğne oylarında, düğümler sıkıştırıldıkça örgü gözleri küçülür ve iğne üzerine iplik ile ilmek atmak ve iğneyle ipliği bu ilmek içinden çekmek sureti ile yapılan iğne oylarının, kare ve üçgen olmak üzere iki ilmek çeşidi bulunmaktadır. *Tekli sarma* veya *çiftli sarma* biçiminde yapılabilen iğne oylarının, tekli sarmasından önce, kumaşa batırılan iğnenin üstüne ipliğin sağdan sola doğru çevrilmesi ile bir halka oluşturulmakta ve ilmekler belli aralıklarla tekrar edilerek “zürafa” adı verilen birinci sıra tamamlanmakta, dönüş sırasında da, aynı ilmek, soldan sağa doğru yönlendirilen halka içinden geçirilmektedir. İkinci sıra ise birinci sıradaki ilmeklerin birleşme noktalarına veya ilmeğin ortasına iğneyi batırarak aynı işlemlerin sürdürülmesi ve *kök/kaya/ana oya* gibi bordürü oluşturacak motiflerin yapılması şeklinde gerçekleşmektedir. Örücüler arasında, bölgelere göre, örgü desenleri, *birli pirinç*, *Mecnun yuvası*, *Trabzon/trabzan* vb. adlar ile anılmaktadır.

İğne oylarında bir çiçek, bir yaprak başlı başına bir motiftir ve kullanıldıkları yere göre çeşitli biçimlerde dizilerek kompozisyon oluşmaktadır. Söz konusu kompozisyonlar, *ulamalar*, *yemeni oyları*, *hotoz oyları*, *taç oyları*, *dal oyları*, *saksı oyları* ve *kese oyları* olarak sınıflandırılabilir. Motiflerin dik durmasını sağlamak için at kılı, anten teli ve son zamanlarda misina kullanıldığı gibi, kolalama işlemi için de yumurta akı, şeker veya jelatin kullanılmaktadır. İğne oylarında doğal ipek iplik ve pamuklu iplik kullanıldığı gibi, pul, boncuk vb. süsleyici gereçler de kullanılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Tokat’ta pazarda talep göreceği düşünülen güzel iğne oyaları örneklerine rastlanmaktadır.

Tığ Oyaları ve Danteller

İğne, mekik, tığ, firkete vb. aletler ile yapılan *oyalar*, geleneksel sanatların en ince örneklerindedir ve zincir çekilerek, birbirine bağlanarak, düğüm atılarak ve bazen pul, boncuk, payet kullanılarak şekillendirilir. *Tığ, mekik, firkete, koza, yün, mum* ve *boncuk oyaları*, halen gelinlik kızların çeyizlerinin önemli parçalarıdır.

Önceleri daha çok pamuk ipliği kullanılırken, son zamanlarda sentetik ipliklerin tercih edildiği görülen tığ oyalarda, iplik ile bir ilmek (halka) oluşturulmakta ve sonra tığa sarılan iplik, bu ilmeğin içinden geçirilerek çekilmektedir. Böylece oluşturulan ilmeklerden, *zincir* adı verilen ilmek sıraları meydana getirilmektedir. Zincirlerden oluşan ilmeklerin, sıralar biçiminde üst üste örülmesi ile de *motifler* meydana gelmektedir. Bazı örneklerde, ilmeklerin araları ve içi farklı sayı ve dolama çeşitleri ile boş bırakılmakta veya doldurulmakta ve böylece, boş ilmekler ve dolu yüzeylerin yanında, farklı atlamalar ve değişik boyutta delikler ile değişik motifler üretilmektedir.

Dantel, her türlü iplikle örülen veya bir kumaşın kenarına işlenen, türlü biçimde ince ve ağ görünümünde örgü anlamına gelmektedir. En eski dantel örneklerine, Mısır’daki mezarlarda rastlanılmıştır ve 12. ve 13. yüzyıllarda, kiliselerdeki kıdemli kişiler için dantel giysiler yapıldığı, ancak bu süslemenin 16. yüzyılda yaygınlaştığı, 17. yüzyılda herkesin, dönemin statü simgesi olan bu süsten edinmek istediği bilinmektedir. Ayrıca, tarihte, sadece yüksek sınıfa mensup kişilerin dantel giymesine izin verildiği ve dantelin büyüklüğüne göre statülerin belirlendiği, sınır kapılarına yerleştirilen görevlilerin, dantel giyen alt tabaka mensuplarını durdurarak dantelin boylarını kısalttığı bilinmektedir.

Dantelin masa örtüsünden giyim ürünlerine kadar geniş bir kullanım alanı vardır ve yörelere göre değişiklik gösteren dantel çeşitleri, tarihimizde de Tokat’ta olduğu gibi yöre kültürünün anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Çocuk Oyuncakları ve Beşik Yapımı

Gelişimi hızlandıran, hayal gücü ve yaratıcılığı destekleyen, duyuları uyaran oyun malzemesi olan *oyuncakların*, tarihi çok eskilere dayanmakta ve milletlerin kültürleri ile geçirdikleri tarihi dönemlere göre farklılık arz etmektedir. Teknik bakımdan, basitten günümüzün karmaşık oyuncaklarına kadar uzanan bir sıralamaya tabi tutulduğunda; bilinen en eski oyuncak *toptur*. Günümüzde, müzelerde teşhir edilen ve ne olduğu hakkında kesin bir hükme varılamayan parçaların birçoğunun, dönemlerinin oyuncakları olduğu kabul edilmektedir.

Oyuncakların en önemli amacı, oyun çağı çocuklarının gerçek hayata kolayca uyumunu sağlamaktır. Çocuğun yeteneklerini geliştirirken, seçme ve karar verme becerilerini de destekleyen oyuncak, aynı zamanda renk, şekil, boyut, sayı, büyüklük, ses, yapı ve işlev gibi kavramları da öğrenmesini sağlamaktadır. Yetişkinlerin günlük hayatta kullandıkları araç ve malzemelerin küçük ve basit örnekleri ile oynayan çocuklar, farkında olmadan kendilerini hayata hazırlamakta, böylece hem eğlenmekte hem de öğrenmektedirler.

Sanayileşme nedeni ile geleneksel malzemelerin yerini sanayi ürünlerinin aldığı günümüzde, beşik ve beşikçilik sona ermek üzere olan sanatlar içerisinde yer almaktadır. “TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, son yıllarda önemi artan organik oyuncaklar arasında yer alan *ahşap beşiklere* pazar imkânının sağlanabileceği düşünülmektedir.

Altın ve Gümüş Bilezikler

Geçmişten günümüze çeşitli amaçlarla kullanılan takı ve aksesuarlar, günümüzde güzellik unsuru olarak gündeme gelmekte ve unutulmaya yüz tutmuş geleneklere rağmen, takı kullanma ve süslenme, son günlerde ilgi gören otantik takı kavramı ile bütünleşerek sürmektedir. Zengin kültür mirasına sahip Anadolu’da, takı sanatları, Selçuklular ve Osmanlılar’dan günümüze kadar çok çeşitli evrelerden geçmiştir, ancak Osmanlılar zamanında doruğa ulaştığı söylenilebilir. Günümüzde güzelleşme amacına hizmet eden takı yapma geleneği, değişken ekonomik şartlara bağlı olarak zaman zaman sorunlar yaşamakta ise de canlılığından ve renkliliğinden ödün vermemektedir.

Ülkemizde, altın ve gümüş gibi, geleneksel metallere yapılmış ziynet eşyalarına takı ve tasarruf amacı ile büyük ilgi duyulması sonucu, hareketli bir iç piyasa bulunmakta ve özellikle bazı illerimizde, kuyum alanında çok sayıda insan çalışmaktadır. Kuyumculuk, geçmişte daha basit el aletleri ile yapılırken, kullanılan aletler de gelişmiş ve kuyumcular, sanat kültürünü gelecek kuşaklara miras olarak bırakma sorumluluklarının yanında, değişiklikleri yakından izlemek ve ustalıklarını sergilemek zorunda kalmışlardır.

Altın ve gümüş takılarda kullanılan en klasik teknikler, *telkari* ve *savat*tır. *Telkari*, ince altın veya gümüşü üç boyutlu nesne oluşturacak biçimde, çeşitli desenler yaratarak, henüz ısıyla edindiği esnekliği kaybettirmeden işleme tekniğidir. *Telkari* tekniği ile takılar, fincan zarfları, kutular ve sürmedanlar üretilmektedir. Metal yüzey, özellikle de, gümüş üzerinde derin olmayan oyuklar açılıp içine siyah renkli bir eriyik doldurularak yapılan bezeme olan *savatın*, *düz savat*, *tırtıllı (perdaz) savat* ve *oyma savat* olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. *Savat* tekniği ile kutu, saat, fincan zarfı, ağızlık vb. eşyalar yapılmaktadır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, Tokat’ta altın ve gümüşten yapılan *Tokat bileziğinin* klasik formu ve yeni tasarımlarla yeni ürün örnekleri oluşturularak pazar imkânının sağlanabileceği düşünülmektedir.

Çömlek Yapımı ve Boyama

Toprağın, asıl olarak da killi toprağın, çeşitli aşamalardan geçirilip işlenerek şekillendirilmesi sureti ile kullanılmak üzere çeşitli eşyalar üretilmesi, *çömlekçilik*dir. İnsanlığın çömleği nasıl keşfettiği tam olarak bilinmemekle birlikte, toprağın ateşte kızarıp sertlik kazandığının tesadüfen bulunduğu genel kabul gören bir varsayımdır. Bulunma şekli tam olarak bilinmeyen çömlekçiliğin gelişmesi, göçebe kavimlerin yerleşikliğe geçmesi ile olmuştur ve Anadolu’da yapılan ilk çömlekler, M.Ö. 7000’li yıllara, diğer bir deyişle, Neolitik Dönem’e tarihlenmektedir.

Önceleri *sargı-dolama* usulü ile elde şekillendirilen ve pişirimi genellikle açık ateşte yapılan çömlekler, M.Ö. 3000 yıllarında, çömlekçi çarkı ile çark üzerinde

şekillendirilmeye başlanmış ve yine aynı dönemde, toprağın pişirilmesi için ilkel fırınlar kullanılmıştır.

Halen, Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde çömlek yapılmakta ve çağdaş tekniklerle günümüzden binlerce yıl önce uygulanan teknikler, aynı zamanda, birbirine yakın mekânlarda süregelmektedir. Çömleklerin elle yapımında uygulanan temel yöntemler, *çimdik, fitil, levha* ve *model*dir. Anadolu'da üretilen çömlekler, genellikle sulandırılmış çamurla sırlanmakta ve açık ateşte pişirilmektedir. Günümüzde işlevi kaybolmaya başlasa da, çömlekçilik sanatı dekorasyon objesi üretimi kapsamında birkaç yörede az sayıda ustası ile devam etmektedir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında yapılan incelemelerde, özellikle Tokat'ta iki ocak ve altı tezgâhta çömlek üretimi yapılırken, şimdi bir ocak ve bir tezgâhta üretime devam edildiği belirlenmiştir. 100 yılı aşkın bir süredir var olan mesleğe, gençlerin ilgi göstermemesi nedeni ile çirak yetiştirilememektedir. Üretilen ürünlerin geçmişte kullanım alanları varken, bir kısmının dekorasyon objesi olarak kullanılması nedeni ile pazar imkânının sağlanabileceği düşünülmektedir.

5.4. Konumlandırma

El sanatlarının birer kültürel değer olarak konumlandırılması beklenilirken TR83 Bölgesi'ndeki ürünler için bu tür bir tüketici algısı bulunmamaktadır. Tokat yazması, Amasya semaveri, Çorum – İskilip tokmaklı kağnısı ve Samsun – Vezirköprü yassı semaverinin günlük yaşamdaki kullanımları ile konumlandırılması suretiyle bir *tüketici algısı* yaratılmıştır.

5.5. Fiyatlandırma

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatı ürünleri için standart bir maliyetlendirme yoktur. Üreticiler, kendi emeklerini hesaba katmadan, yalnızca malzeme için ödedikleri bedelleri dikkate alarak ürünlerine fiyat belirlemektedirler. Çoğu kez ildeki ve civardaki satış yapan kişi ve kurumları izleyerek ürünlerini onlara yakın fiyatlar ile satmaktadırlar.

5.6. Lojistik ve Satış

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünlerinin büyük bölümü, üretildiği ilçede doğrudan satış ile veya el sanatları eğitimi veren kurumların satış yerleri, sergiler, kermesler ve fuarlar gibi ortamlarda satılmaktadır.

5.7. Dağıtım Kanalları

TR83 Bölgesi'nde yapılan el sanatı ürünü satışının büyük bölümü, bölge içinde gerçekleşmektedir. Bölgedeki el sanatı ürünlerinin mevcut müşteri kitlesi, kadınlar başta olmak üzere bölge halkı, yerli turistler, kısıtlı olarak yabancı turistler ve kamu kurumlarıdır. Söz konusu müşteri kitlesine yönelik olarak "Bölgeden Satışlar" kapsamında doğrudan satış gerçekleştirilmektedir. Sergi, kermes ve el sanatları eğitimi veren kurumların satış yerleri aracılığı ile de "Bölge Dışı Satışlar" kapsamında kurumlara satışlar yapılmaktadır.

5.7.1. Bölgeden Satışlar

5.7.1.1. Doğrudan Satış

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları üreticileri, kişisel ilişkiler aracılığı ile çalıştıkları veya sahip oldukları atölyelerde, ürünlerinin doğrudan satışını gerçekleştirmektedir. Doğrudan satış yapan üreticilerin müşteri kitlesi, sattıkları el sanatları ürünlerine ve satış yaptıkları yerin konumuna göre farklılık göstermektedir. Turistik yerleşim alanlarına yakın olan satış noktalarında, turist olan müşteri sayısı daha fazladır. Ürünün kullanım alanlarına göre müşteri kitlesindeki kadın ve erkek oranı değişiklik göstermektedir. Bölgedeki el sanatlarının daha çok kadınların günlük kullanımlarına uygun olduğu veya süs eşyaları sınıfında yer alması nedeni ile mevcut müşteri kitlesinin çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır.

5.7.1.2. Sergi, Kermes ve El Sanatları Eğitimi Veren Kurumların Satış Yerleri

Üreticiler, eğiticiler ve kursiyerler, TR83 Bölgesi'nde organize edilen sergi ve kermeslerle, üretmiş oldukları el sanatları ürünlerini satma imkânı yakalamışlardır. Bununla beraber, bölgede el sanatı eğitimi veren Halk Eğitim Merkezleri, Olgunlaşma Enstitüsü ve Belediye

Kültür Evleri'nin satış yerlerinde de kursiyer ve eğitimcilerin ürünleri satılmaktadır.

5.7.2. Bölge Dışı Satışlar

5.7.2.1. Kurumlara Satış

Bölge dışı satışlarda, istisnai uygulamalar dışında, tek satış yöntemi kamu kurumlarına olan satışlardır. Hem yerel hem de ulusal düzeydeki kamu kurumları, ziyaretçilerine ve özellikle yurt dışında ziyaret ettikleri kurum yetkililerine, hediye olarak el sanatları ürünleri sunmaktadır. Bu kapsamda, özellikle bölgedeki Valilik ve Belediye gibi yerel yönetimler aracılığı ile diğer bölgelere ve yurt dışına el sanatları ürünleri iletilmektedir.

5.8. Reklam ve Satış Promosyonları

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatı ürünlerinin tanıtımına yönelik herhangi bir reklam kampanyası veya satış promosyonu bulunmamaktadır. Ürünlerin bölgedeki tanıtımı, *ağızdan ağıza pazarlama* yolu ile ve duyurular ile yapılmaktadır.

Bölgedeki el sanatı üreticilerinin bir bölümünün satış yerleri, turistik alanlarda veya Taşhan, Bakırcılar Sokağı, Semaverciler Sokağı ve Arastalar gibi benzer el sanatı ürünlerinin farklı kişiler tarafından satıldığı, tanınmış yerleşim alanlarında bulunmaktadır. Bununla beraber, satış yeri sahibi kısıtlı sayıda dernek ve kooperatif bulunmakta ve bunlar il veya ilçelerin merkezi ile bilinen veya bölgenin turistik yörelerinde satış yapmaktadırlar. Dolayısıyla, buralarda satılan ürünlerin pazarlaması, o alanları ziyaret eden kişilere yüz yüze pazarlama yolu ile yapılmaktadır.

El sanatı eğitimi veren kurumların satış yerleri, ilgili yöre halkı ve bölgedeki kamu kurumları tarafından bilinmekte ve kamu kurumları, söz konusu el sanatları ürünlerini eğitim kurumlarından sipariş usulü satın almaktadır. Bu satış yerlerinin tanıtımı, zaman zaman bölge halkına yönelik duyurular aracılığı ile yapılmaktadır.

Hem doğrudan satış yapan kişi ve kurumların hem de satış yerleri işleten eğitim kurumları ile STK'ların ürünlerinin pazarlanmasında en etkin yöntem, *ağızdan ağıza pazarlama* yoludur. Bu kurum ve kişilerin bölgedeki bilinirliğinin artması ile birlikte, satışları ve pazardaki güçleri de artış göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM

İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

6. EL SANATLARININ ÜRETİLMESİ ve SATIŞINA YÖNELİK İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Köklü bir geçmişin ürünü olan ve zengin çeşitliliğe sahip el sanatları, somut olmayan kültür mirasımızın en değerli belgeleridir. İnsanlığın çağlar boyunca yaratıp ürettiği el sanatı ürünleri, sürekli gelişim ve değişim içindedir ve el sanatları, bir meslek olmanın yanında hobi olarak da yapılmaktadır.

El sanatları, özel bir piyasadır ve bu özel piyasada, iş yapmak isteyenlerin, pazar ile tüketici tercihleri hakkında araştırmalar yaparak üretmeleri ve satmaları gerekmektedir. Türkiye ve AB'deki en gözde ve geleneksel el sanatları, genellikle dokumaya dayalı el sanatlarıdır ve karakterleri itibarı ile kadınlar tarafından daha kolay üretilmektedir.

6.1. El Sanatları ile İlgili Uluslararası İyi Uygulama Örnekleri

El sanatlarının pazarlanması ve satışında başarılı ülke örnekleri olarak Hindistan, Almanya, Amerika, İngiltere, Japonya, Macaristan, Malta, Bolivya ve Peru gibi ülkeler ile ayrıca dünyadaki büyük el sanatları fuarları araştırılmıştır.

6.1.1. Hindistan

Hindistan, el sanatları pazarında önemli bir satıcıdır ve el sanatları düşük gelirli, kırsal kesimde yaşayan, çoğu kadın olmak üzere altı milyonun üzerinde insana istihdam olanağı sağlamaktadır. 1998-1999 arasındaki bir yıllık zaman aralığında, Hindistan'ın el sanatları ihracatından kazancı 1,2 milyon dolardır.

El sanatları açısından zengin bir çeşitliliğe sahip ve yaklaşık 3500 çeşit el sanatı ürününden 60 bin sanatkârın, gelir elde etme imkânı bulduğu Hindistan'ın doğu eyaletlerinden Orissa'da, el sanatlarının, 49 ayrı dalında, binden fazla usta faaliyet göstermektedir.

Hindistan'da el sanatları dört sınıfa ayrılmıştır:

1. Yüksek Gelişme Potansiyelli Ürünler
2. Gelişme Potansiyeli Düşüşe Geçen Ürünler
3. Kaybolmaya Yüz Tutmuş Ürünler
4. Yeni Keşfedilen Ürünler

Orissa el sanatları, dünyanın her köşesinde bir pazar bulmuştur ve ustalar ürünlerini pazarın beklentisine göre üreterek büyük bir titizlikle, tüketicilerin istek ve zevklerini tatmin edecek çalışmalarla üretmektedir. Hindistan'ın el sanatları ürünlerini pazarladığı ülkelerin başında Amerika, İngiltere ve Almanya gelmektedir. Ayrıca İtalya, Kanada, Avustralya, Suudi Arabistan, İsviçre, Japonya ve Hollanda gibi ülkelerde de Hindistan el sanatı ürünlerinin ticareti yapılmaktadır. İhracat ürünlerinin çoğu, gündelik hayattan alınıp üretilen ürünlerdir. İhraç edilen Hindistan el sanatları ile uğraşan 6 milyon el sanatı ustası, yetenek, teknik ve geleneksel özellik bakımından çeşitli yetilere sahip olmalarına rağmen, atölyelerin vb. üretim yerlerinin geliştirilmesi için kurumsal bir destek talep etmektedirler, özellikle Çin, Kore ve Tayland gibi ülkelerle pazarda yarışabilmeleri için mali desteğe gereksinimleri vardır.

6.1.2. Almanya

82 milyon nüfuslu Almanya, Avrupa'da en büyük el sanatları ve hediyelik eşya pazarı konumundadır ve Almanya kendisi de el sanatları üretmekle birlikte, Fransa, İsviçre, Rusya, Amerika, Afrika ve Asya gibi ülke ve kıtalardan da hediyelik el sanatı ürünleri satın almaktadır. Almanya, el sanatları ve hediyelik eşya alanındaki bütün ürünlerle ve çeşitlerle ilgilenen yüksek satın alma potansiyeli bulunan bir pazar olarak yenilikçi ve değişik el sanatı ürünlerinin ülkeye girmesi için son derece açıktır. Alman el sanatları ve hediyelik eşya ürünleri tüketimi, belli bir çizgide seviyesini koruyarak devam etmekle birlikte, Hintli firmalar, satış ve pazarlama için Almanya ile senet ve kontrat yoluyla kurulan ilişkilerini Almanca'ya çevrilmiş evraklar ile yapmaktadırlar. Bu durum Hindistan'ın Almanya pazarına verdiği önemin göstergesidir.

Hediyelik eşya ve el sanatı ürünleri, Almanya'da toptancılar, ithalatçılar, komisyon acenteleri- satış temsilcileri, mağazalar ve internet aracılığı ile olmak

üzere, beş değişik şekilde dağıtılmaktadır (<http://www.gfe.de/Publication/Indian%20Handicrafts%20Industry.doc>).

6.1.3. Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de hediyelik eşya ve dekoratif el sanatları pazarı, perakende satışlarda, yıllık 10 milyar dolarlık bir hacme sahiptir ve sektörde çok çeşitli ürünler yer almaktadır. ABD, hediyelik eşya sektöründeki seramik, sepet, oya, boyalı kâğıt ürünleri, dokuma ürünleri, işlemeli ve applike eşyalar, yer döşemeleri, müzik aletleri, takı vb. birçok ürün Çin’den ithal edilmektedir.

Afrika el sanatı ürünlerinin ABD pazarındaki payı çok düşüktür ve günümüzde Afrika motiflerinin çoğu Çin’de üretilmektedir. ABD’de perakende satış mağazalarında satılan tel sepetler, Afrika’dan, cam avizeler Gana’dan, masaüstü süsleri Madagaskar’dan ve mumlar Swaziland’dan gelmektedir. ABD pazarında *yüksek kalite, yüksek miktar, hızlı dağıtım ve fiyat rekabeti* başarı için önemli kriterlerdir ve ABD pazarına girmek zaman ve bütçe isteyen bir çabadır. ABD pazarına girebilmek için çoğu Afrikalı üretici, 1 - 3 yıl arasında araştırma yapmış ve ürün geliştirmiştir. İhracatçıların devletten bekledikleri yardım, firmalarının ticaret fuarlarındaki kira bedelinin karşılanmasıdır.

ABD’de el sanatı ürünlerinin ticareti; perakende satış mağazaları, ithalatçıları-toptancılar, kataloglar ve internet üzerinden satış şeklinde olmak üzere dört şekilde devam etmektedir. ABD’de el sanatları ürünlerinin satışını sağlamak için doğru pazarlama stratejilerinin oluşturulup hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Çoğu alıcı, satın aldığı ürünün kimin ellerinden çıktığını ve hangi ülkeden geldiğini merak eder ve bunun için imalat yeri (Made in...) yazısı ayrı bir önem taşımaktadır.

ABD’de farklı bölgelerde ve uluslararası katılımcılara açık, çok sayıda el sanatları fuarı düzenlenmektedir ve her fuarın müşterisi farklıdır. Söz konusu fuarlara katılmadan önce, hedef pazarların belirlenmesi önemli olduğu kadar, fuarlara katılmak için yoğun bir hazırlık ile birlikte karşılanması gereken önemli bir maliyet de söz konusudur (USAID, 2005).

6.1.4. Macaristan

Macaristan'da el sanatı üretenler serbest piyasa ekonomisine ve endüstrideki rekabetçi ortama ayak uydurmakta zorluk çekmektedirler. 1991 yılında ATA adında bir proje Ford ve USAID Vakfı tarafından geliştirilmiştir. Projenin asıl amacı, el sanatı üretenlere iş yönetimi, ürün geliştirme ve pazarlama yöntemleri ile ilgili eğitim vermek, ayrıca el sanatları ürünlerinin ihracatını artırarak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki pazarlara açılmak olmuştur. Proje sırasında 163 yeni el sanatı ürünü geliştirilip, 8 uluslararası fuarda sergilenmiş ve satılmıştır. Projenin sonunda, satış toplamı 1,1 milyar dolara ulaşmış ve 233 kişiye 10 yıllık istihdam sağlanılmıştır.

Başka bir proje de, kırsal alanda yaşayan el sanatı üreticilerini, dünyadaki moda eğilimler, tasarım yenilikleri ve yabancı pazarlarla ilgili bilgilendirmek için geliştirilmiştir ve yüksek becerili ustalardan oluşan bir grup bu eğitime katılmıştır. Eğitim programlarına rağmen, ustalar, moda eğilimler ve serbest piyasa ekonomisi ile rekabet etmekte halen zorlanmaktadırlar. El sanatlarındaki bu gelişmeler, kırsal alanda, söz konusu ürünlerin hammaddesinin üretimini ve turizm kalitesini olumlu yönde etkilemektedir (<http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/2010/may-pecs/papers/Ivanyi.pdf>).

6.1.5. Malta

Malta, el sanatlarının turizmle bağlantılı gelişimini gösteren iyi bir örnektir ve Malta gibi bazı ülkelerde turizm el sanatı ürünlerini etkilemiştir. Malta'daki en eski el sanatı ürünleri, hasır, çanak - çömlek, iplik, dokuma, altın işleme ve gümüş işlemedir. Dantel işleri, 1640'lı yıllarda Avrupa'nın talebi ile bu sanatlara katılmış ve 19. yüzyılda en ünlü ürünlerden biri haline gelmiştir. Bu yelpazeye en son eklenen ürünler ise cam ürünlerdir.

Malta, yüksek beceri isteyen el sanatlarında karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahiptir ve el sanatları konusundaki eksiği, yerli yatırımcı ve girişimci sayısının az olmasıdır. Sektöre pazar sağlayan en önemli faktör turizm olmuştur ve turizmdeki büyüme ve değişik kültürlerin etkisi, ülkedeki el sanatlarının gelişimi ile üretim ve satışını etkilemiştir (Marion, 2001).

6.1.6. Bolivya

Bolivya'nın tropik bölgeleri olan Chapare ve Prima Zerda'da yerli kadınlar çocuklarının eğitim ücretlerini karşılamakta zorluk çekerken, bu zorluğun üstesinden gelmek için bölge kadınları birleşerek bir el sanatları derneği kurmuştur ve *Jipi Japa* adı verilen samandan, çeşitli eşyalar yapmak için dernekte bir araya gelmektedirler.

El yapımı ürünler, kültürel kimliğin ve mirasın bir ifadesidir ve bu ürünlerin üretimi ve dağıtımı, verimli bir şekilde yapılırsa önemli bir ticari değer olmaktadır. Uluslararası ticaret merkezinin verilerine göre, gelişmekte olan ülkelerde kadınların %90'ı kendilerine gelir sağlamak için bu tip sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu sektördeki gelişim ve dağıtım ağı eksikliği yüzünden, küçük grupların ya da derneklerin batı pazarlarına veya uluslararası pazarlara erişimi çok zordur. Kooperatif Konut Vakfı (CHF) El Sanatları Merkezi, el sanatları ürünlerinin satış gelirini arttırmak ve daha geniş pazarlara ulaşmak için gelişmekte olan ülkelerde daha çok istihdam yaratmaya çalışmaktadır.

Uluslararası CHF Organizasyonu bu tür toplulukları geliştirip gelir düzeylerini arttırmak için 54 yıldır daha kaliteli yaşam ve geçim kaynaklarına ulaşmaları için katılımcılara gerekli desteği vermekte ve CHF El Sanatları Merkezi programdaki ustaları girişimci olmaya teşvik etmektedir. El Sanatları Merkezi, katılımcıları ticarete teşvik etmeyi amaçlayan teknik destek faaliyetleri ve entegre geliştirme programları uygulamaktadır. Bunlardan bazıları, *ürün tedarik programları, pazar araştırması, pazarlamadır*. Söz konusu programa katılan 110 Bolivyalı kadın, *muhasebe, ürün geliştirme ve pazarlama* konularında eğitim almıştır. Programda, kadınlara, uluslararası ticaret merkezlerinde kalite kontrolü, paketleme, müşteri hizmetleri, pazar araştırması ve moda eğilimler gibi kavramların önemli olduğu öğretilmiştir. Eskiden, sadece turizm döneminde gelir elde edebilen bu kadınlar, artık yılın her döneminde üretim yaparak sabit bir gelir elde etmektedirler. CHF El Sanatları Merkezi'nde eğitim alan kadınlar, 6 ayda gelirlerini % 100 oranında arttırmışlar ve böylece, kadınlar, elde ettikleri gelir ile ailelerinin mutfak giderlerini, çocuklarının okul masraflarını ve ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri, 2006 FIFA Dünya Kupası'nda, yalnız yaşayan bir annenin, kendi yaptığı şapkaları satarak

gelir elde etmesi ve “...Çok mutluyum, çünkü kazandığım para ile oğlumun eğitim ücretini karşılayabileceğim ve ona daha önce hiç veremediğim şeyleri verebileceğim...” şeklindeki demecedir (CHF International, 2011).

6.1.7. İngiltere

İngiltere’de, fuarların ve el sanatı ürünleri satan mağazaların artması ile el sanatı ürünleri gelişmiştir. Ustalar, ürünlerini önce deniz aşırı ülkelere pazarlamak istemişler, fakat küçük işletmelerin sorunu olan finansal, pazarlama ve işgücündeki yetersizlikler, uluslararası pazarlara girmelerini zorlaştırmış ve ihracat konusunu bilmemeleri de önemli bir engel oluşturmuştur (McAuley & Fillis, 2005).

6.1.8. Peru

Peru’da, el sanatları sektörünü geliştirmek için “Minka” adında bir organizasyon kurulmuştur ve bu organizasyon, dünyadaki uluslararası fuarlarla bağlantılı olarak çalışmaktadır. *Minka*’nın asıl amacı, ustaların ürünlerini uluslararası fuarlarda pazarlamaktır. *Minka*, ülkenin çeşitli bölgelerinden 61 farklı el sanatı atölyesinden ürünler alarak Perulu ustalara düzenli bir gelir kaynağı yaratmak istemiştir. *Minka* ustaların ürünlerini, yerel toptancıların teklif ettiği fiyatın daha üstünde alarak zanaatkârların kar yüzdesini artırmıştır. Ayrıca, *Minka*, ustalara yüksek kaliteli yün temini ve ödemenin yarısını avans olarak vermektedir. Söz konusu organizasyon *Minka*, Peru’daki el sanatları sektörünün gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır (Bechetti, Castriota & Solferino, 2011).

6.1.9. Japonya

Japonya’nın geleneksel el sanatları sektöründeki ürün yelpazesi çok geniştir. Bütün ürünler özgün olmanın yanında, yapıldığı yörenin kültürel özelliklerini de sergilemektedir. Japonya’daki el sanatları, dokuma, boya, elyaf işçiliği, çömlekçilik, porselen, ahşap oymacılığı, bambu, budist sunaklar, kâğıt aksesuarları, sabit taş bebekler vb. ürünlerden oluşmaktadır. Son elli yılda batılılaşmanın geleneksel hayat tarzı üzerindeki etkisi, bazı el sanatları ürünlerinde seri üretime geçilmesine neden olmuştur. 1960’lı yıllarda el sanatları sektörüne ilgi artınca, el sanatlarını organize eden ve destekleyen yasa, Mayıs 1974’te yürürlüğe girmiştir. Yasadaki bazı maddeler aşağıda sunulmaktadır:

- Ürünler gündelik yaşamda kullanılabilmeli,
- Ürünler el yapımı olmalı,
- Ürünler geleneksel el sanatları üretim teknikleri ile üretilmeli,
- Ürünlerde kullanılan ham maddeler, kendi bölgelerinden temin edilmeli.
- El sanatları atölyelerinde çalışacak personel kendi bölgelerinden istihdam edilmelidir.

Söz konusu yasa, el sanatları ürünlerinin üretim kapasitesini arttırmakla beraber, ürünlerin özgünlüğünü de korumaya yardımcı olmuştur. Bu ürünlerin, “gündelik yaşamda kullanılabilme” maddesi, ürünlerin pazarlardaki talep oranını arttırmak için konulmuştur ve yeni ustaların yetiştirilmesinde de faydalı olmuştur. Ayrıca, hammadde ve istihdam hakkındaki maddeler de bölgesel ekonomilere katkı sağlamak için yasaya konulmuştur. Yasanın ardından, Haziran 1975’te, Japonya Ekonomi Bakanlığı tarafından “Japonya Geleneksel El Sanatları Derneği” kurulmuştur. Söz konusu dernek, yukarıda belirtilen yasadaki kuralları yerine getirebilen kişilere “usta” unvanı vermektedir. Ayrıca, söz konusu dernek, her yıl ulusal düzeyde en iyi el sanatları ürünlerini ve ustalarını seçerek finansal destek sağlamaktadır. Dernek el sanatlarını geliştirmek ve müşteri fikirlerini ustalara iletmek için araştırma ve anketler yapmakta, uluslararası ve ülke içindeki fuarlara katılım sağlamaktadır.

Japonya’nın dünya el sanatları ihracatında %3’lük bir payı vardır ve 2010-2011 yılları arasında, el sanatları sektöründen 53.260.000 dolar gelir elde etmiştir. Bu gelir bir önceki yıla göre % 25.82’lik bir büyüme göstermiştir. Dernek el sanatı ustalarına düzenli gelir sağlamak için 1979’da Tokyo’da bir mağaza açmıştır ve söz konusu mağazada kalıcı olarak 130 farklı el sanatı ürün kategorisi bulunmaktadır. Farklı kategorilerdeki ürünler iki hafta sergilenip değiştirilmektedir, derneğin el sanatlarının gelişimi üzerinde çok sayıda olumlu etkisi bulunmaktadır (<http://kougeihin.jp/en/top>, http://www.epch.in/more_details.htm).

6.2. El Sanatları ile İlgili Ulusal İyi Uygulama Örnekleri

6.2.1. Giresun

Ülkemizdeki iyi örnekler incelendiğinde Giresun ilindeki turistik ürün geliştirme örneği göze çarpmaktadır. Giresun ilinde teknolojik gelişme ve göç nedeni ile geleneksel el sanatlarının büyük bir bölümünün ortadan kalktığı, bir kısmının ise son temsilcileri ile yaşamaya çalıştığı gözlenmiş ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Temmuz 2009’da “Giresun İli Alan Araştırması” yapılmıştır. Anılan alan araştırması, geleneksel el sanatları konusunda daha önce gerçekleştirilen ön araştırma çalışmasında belirlenmiş köyler ve yerleşim yerleri temel alınarak derleme yapılması şeklinde olmuştur. Çalışmalar sırasında görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmış, dijital ses kayıt cihazı ile kayıt yapılmış ve konuyu destekleyen fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. El sanatları açısından bakıldığında, özellikle tarımsal faaliyetlerde ihtiyaç duyulan el sanatı ürünlerine (semer, orak, saraç, kolon dokuma vb.), teknolojik ilerlemelerle birlikte talep azalmakta ve söz konusu ürünleri üreten ustaların mesleklerini terk etmesine neden olmaktadır. Bu durum, Giresun ilinde açıkça gözlemlendiğinden, özellikle Giresun’u temsil eden hediyelik eşyaların yeniden gözden geçirilerek el sanatı ürünlerinin daha geleneksel form ve malzemelerle uygun/cazip hale getirilmesi gerekliliği değerlendirilmiş ve “turistik ürün geliştirme” çalışması planlanmıştır. Geliştirilen ürünlerin pazarlanmasına yönelik modelin kurulması amacı ile bir değerlendirme toplantısı yapılmış, aşağıdaki hususlarda çalışmalar yürütülmesi uygun bulunmuştur:

- El sanatları ustaları, Halk Eğitim Merkezleri’nde görev yapmakta olan usta öğreticiler ve seminerlere katılarak ürün bazında örnekler hazırlayan vatandaşlar, “iğne oyaları yapanlar”, “beyaz iş yapanlar”, “dokuma ve mefruşat işi yapanlar” ile sepet, bıçak, tar vb. el sanatı üretenlerin katılacağı “diğer” grupları olmak üzere dört farklı gruba ayrılmıştır.

- 2010 yılı Ocak ayı içerisinde, Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından, her gruba yarım gün olmak üzere toplam 2 günlük bir seminer düzenlenmiş ve 03 Aralık 2009 tarihinde yapılan toplantıya getirdikleri ürün örnekleri üzerinden geri bildirimde bulunulmuştur

- Seminere katılanlara üretim maliyetinin hesaplanması ve bu yolla satış fiyatının belirlenmesi hususunda bir seminer verilmiştir.

- Ürünlerin pazarlanmasından münferit üreticiler değil, Giresun Belediyesi sorumlu olmuştur.

- Belediyenin üretilecek turistik ürünlerin satılabilmesi için tahsis ettiği, Cumhuriyet Parkı içerisindeki, 20 metrekarelik dükkana konulacak ürün örneklerinin kabulünün, yine Belediye tarafından yapılmış ve bunun için bir “seçici kurul” oluşturularak seçim kriterleri belirlenmiş, ayrıca kuruldun geçen ürünlerin satışı Belediye tarafından belirlenerek bir etiket / logo bastırılmıştır.

Giresun Belediyesi tarafından, Kurul’dan geçerek “olur” alan ve devamlılığı sağlanılmak istenilen ürünler üreticilere dağıtılıp dikilmek üzere kurdeleler bastırılmış ve öngörüldüğü gibi Samsun – Trabzon karayolu üzerinde bulunan Cumhuriyet Parkı’nda El Sanatları Satış Mağazası tefriş edilerek satış başlamıştır. Ayrıca, İstanbul’da bulunan Türk Kültür Vakfı’nın mağazasında satılmak üzere, Giresunlu iğne oyası üreticileri tarafından Vakfa doğrudan ürün gönderilmekte ve ödemeler Vakıf tarafından, ürün tesliminde yapılmaktadır.

6.2.2. Milas Çomakdağ / Muğla

Ülkemizdeki iyi el sanatı uygulama örneklerinden birisi, Muğla’nın Milas İlçesi Çomakdağ Köyü’ndeki “Geleneksel Giysili Bebek Projesi”dir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ile Başbakanlık, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü işbirliği ile “El Sanatlarını ve Sanatkârlarını Destekleme Projesi” kapsamında, Muğla - Milas İlçesi - Çomakdağ Köyünde “Çomakdağ Geleneksel Giysili Bebek Yapımı Projesi” yürütülmüştür.

Proje çalışmaları için, köyde atölye olarak kullanılmak üzere iki bina tahsis edilmiştir. Bu binalardan biri iki küçük odası olan köy evi, diğeri “muhtarlık toplantı salonu”dur. Köyde, kursa katılacak kursiyerlerin, bebek yapımı için planlanan dikiş ve işleme konularında, potansiyellerinin olduğu tespit edilmiş ve dışarıdan eğiticiye gerek olmadığı kanısına varılarak kursiyerler, “dikiş” ve “nakış” grupları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yapılan bebeklerin belli

standartlara ulaşması ve satışa hazır olabilmesi için yaklaşık iki aylık bir deneme sürecinin gerektiği düşünülmüş ve bu süre sonunda, yapılan ürünler, değerlendirildikten sonra seri üretime geçilmesi planlanmıştır.

2007 Mart ayında başlayan ve haftada iki gün devam eden kursun satışa sunulabilecek ilk geleneksel giysili bebekler, 27 Ağustos–5 Eylül 2007 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen “Altıneller Geleneksel El sanatları Festivali”nde tanıtılmıştır. Söz konusu bebeklerin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü Geleneksel El Sanatları Mağazaları’nda ve diğer etkinliklerde, yurtiçi ve yurtdışı tanıtımları yapılarak pazar imkânı sağlanılmaktadır. Ayrıca, turizm potansiyeli olan köyün pazarında, üretilen geleneksel giysili bebeklerin satışa sunulup değerlendirilebileceği ve böylece çalışmanın süreklilik kazanacağı tespit edilmiştir.

6.2.3. Samsun

İnsan sağlığına ve çevreye dost ekolojik ürünler, tüm dünyada büyük ilgi gördüğünden insan sağlığına ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren ekolojik ürünlere, büyük bir talep bulunmaktadır. Dünya ülkeleri, yılda 25 milyar dolarlık ekolojik ürün tüketmektedir ve tüketilen ürünler, sadece gıda ürünleri ile sınırlı olmayıp kozmetik, tekstil, mobilya, oyuncak gibi sektörleri de kapsamaktadır. Türkiye, organik ürünler konusunda dünyanın en büyük üç ihracatçı ülkesinden biridir ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın resmi kayıtlarına göre, 10 yıl önce 10 bin ton olan üretim miktarı, bugün 300 bin tona ulaşarak ekolojik ürün çeşidi artmıştır. Hedef kitlesini çocukların oluşturduğu oyuncak sektöründe de, özellikle ekolojik ürünler dünya piyasasında önem arz etmeye başlamış ve talebin artması ile birlikte, ekolojik oyuncak sektörü ve imalatı, ülke ekonomilerinde önemli bir sektör olmuştur.

Ülkemizdeki el sanatları uygulamalarının iyi örneklerinden birisi de Samsun Valiliği öncülüğünde, Türkiye Sakatlar Derneği Samsun Şubesi tarafından, Tekkeköy ilçesinde bin metrekare alan üzerine kurulan “Organik Oyuncak Fabrikası Projesi”dir. Engellilerin istihdamına katkı sağlamak, çocuk engellilerin eğitiminde önemli yer tutan oyuncakları üretmek, katkı maddesi olmadan üretilen oyuncaklar ile çocukların sağlıklı gelişimine katkıda bulunmak, eski

Türk oyuncaklarının yeniden hayat bulmasını sağlamak gibi amaçları bulunan proje kapsamında; özellikle Osmanlı döneminde çocukların kullandığı çeşitli oyuncaklar ile günümüzün modern oyuncakları, ağaç işçiliği ile organik bir şekilde üretilmektedir. Böylece, ağaç kakan, kukla, çeşitli hayvan figürleri, topaç vb. tarihi oyuncaklar, engelliler tarafından üretilerek günümüze taşınmaktadır. Engellilerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkı sağlayan, fiyatları 1-10 TL arasında değişen ağaç oyuncaklar üretilerek Samsun ahşap oyuncak sektörünün gelişmesine öncü olmuştur.

6.2.4. Altın Eller Geleneksel Türk El Sanatları Festivali

Her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen “Altın Eller Geleneksel Türk El Sanatları Festivali”, el sanatları alanında önemli organizasyonlardan biridir. Türkiye’de geleneksel el sanatlarının üretimi yoluyla geçimlerini sağlayan sanatkârların, üretimini yaptıkları el sanatının maddi yönden desteklenmesine zemin hazırlayarak, halk kültürünün özgün örneklerini oluşturan, ancak değişen sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak kaybolmakta olan el sanatlarımızın belgelenmesi, sanatkârlarımızın tespiti ve ürünlerinin değerlendirilmesi, sanat dallarının varlıklarını korumalarına katkı sağlanması ve üreticilerden gelen talep doğrultusunda, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “üretici tanıtım kartı” verilmesi düşüncesinden yola çıkılarak, “El Sanatları ve Sanatkârlarının Tanıtılması ve Desteklenmesi Projesi” oluşturulmuştur. Her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın bütçesi ile düzenlenen “Altın Eller Geleneksel Türk El Sanatları Festivali”nin ilki, 20–27 Haziran 2005 tarihleri arasında İstanbul’da Sultanahmet Meydanı’nda, ikincisi, 08-13 Eylül 2005 tarihleri arasında İzmir’de, üçüncüsü ise 24-30 Eylül 2005 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenmiştir. Dokumacılık, gümüş işleri, tezhip-hat-eburu, geleneksel giysili bebek, yemenicilik, ağaç ve ahşap işleri, semercilik, süs taşları, müzik aletleri yapımı, gölge oyunu tasvirleri, bıçakçılık, yazmacılık, çömlekçilik, çinicilik, bakırcılık, nazar boncuğu yapımı ve üfleme cam vb. yaklaşık 30 ayrı meslek dalının üretim aşamalarını göstererek tanınmasını sağlamak amacıyla, düzenlenen festivale çeşitli illerden ustalar katılmıştır. Festival halen her yıl, Türkiye’nin çeşitli yerlerinde yaşayan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan araştırmalar ve başvurular

sonucu, komisyonda kimlik almaya hak kazanan el sanatı üretici/sanatkârlar İstanbul'a davet edilerek devam etmektedir.

El sanatı festivallerinin düzenlenmesi ile hem geleneksel el sanatlarının ve sanatkârlarımızın tanıtımı sağlanmakta hem de festivale katılan sanatkârlara, ülkemizde ilk kez verilen "sanatkâr kimlik kartı" verilerek yetenek ve becerileri belgelenmektedir.

6.2.5. Amasya

Amasya, 8500 yıllık tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli bir kültür ve tarih kentidir. Valilik, Belediye, Sivil Toplum Kuruluşları ve yurttaşlar, 1990'lı yıllardan bu yana bir araya gelerek, önce kendi aralarında, daha sonra ulusal ve uluslararası düzeyde yaptıkları toplantılarla ili kalkınma boyutuyla analiz etmiş, vizyonunu; "Tarım, Kültür Turizm ve Sanayi'deki Markaları" ile rekabet eden bir il olmak olarak belirlemiştir. Bu çerçevede kurdukları örgütlenmeler (Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, KADHİM vb.) model niteliğindedir. Günümüzde, Amasya yılda 450 bin turiste hitap eden bir "Açık hava Müzesi" haline dönüşmüştür. Yerel halkın turizmden hakkı olan payı alabilmesi ve turizmde istediği hedefe ulaşabilmesi için hediye eşya ihtiyacı ön plandadır.

2006 yılında Amasya Valiliği tarafından, Valilik yönergesi ile Kadın Aile Danışma ve Hizmet Merkezi (KADHİM) Amasya'da yaşayan tüm kadın ve ailelerinin korunması, desteklenmesi, kadın sorunlarının çözümüne yardımcı olunması, koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerinin yanı sıra rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin de verilmesi amacıyla kurulmuştur. 20.09.2006 tarihinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSG) destekleri ile açılan KADHİM, bu anlamda Türkiye'de ilk ve tektir. 2008 yılı sonu itibariyle altı dalda (okuma-yazma, iğne oyası, tel kırma, ahşap boyama, maketçilik ve mis sabunculuk) kurs açılmış ve kurslarda üretilen ürünlerin satışı için KADHİM Satış Mağazası oluşturulmuştur. Eğitim ve konferanslar yoluyla toplam 1000 kadın söz konusu hizmetlerden yararlanmıştır. KADHİM'in daha etkin hizmetler sunabilmesi ve yeni açılımlar sağlayabilmesi için finansman ihtiyacı duyulmuş ve Amasya Kadın Aile

Dayanışma ve Hizmet Merkezi (KADHİM) projesi hazırlanarak AB desteğiyle, 2010 yılında uygulanmıştır.

KADHİM merkez binası, vakıf malı olup herhangi bir kira bedeli ödenmemekte, açıldığı yıldan itibaren işletme giderleri Amasya İl Özel İdaresi tarafından karşılanmaktadır. 2009 yılında Amasya Valiliği ve İl Özel İdaresinin katkıları ile KADHİM 2 açılmış ve el sanatları kursları düzenlenmiştir. İçerişehir olarak anılan eski Osmanlı Sokağı'nda KADHİM'e ait iki adet satış merkezi bulunmaktadır. Bu satış merkezlerinde KADHİM ve Halk Eğitim kurslarında üretilen ürünler doğrudan satışa sunulmaktadır. Yukarıdaki çalışmalara paralel olarak, Amasya'nın farklı bölgelerinde bulunan beş adet Kültür Evi de, istihdama katılmayan ve evin dışında zaman geçirme ve sosyalleşme olanakları bulunmayan ailenin yapı taşı olan kadınlara hizmet vermek amacıyla faaliyet göstermektedir. İlk Belediye Kültür Evi, 2009 yılında Ailenin Güçlendirilmesi ve Kadının İstihdamının Sağlanması - Kültür Evleri Projesi kapsamında kurulmuş, zamanla sadece merkezdeki değil, çevre ilçelerdeki kadınlara da hizmet vermek amacıyla söz konusu evlerin sayısı beşe çıkarılmıştır.

Söz konusu Kültür Evleri, Amasya Belediyesi tarafından Amasya Halk Eğitim ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü ve İŞKUR ile işbirliği içerisinde faaliyetini devam ettirmektedir. Ayrıca, Belediye Kültür Evleri, 2010 yılında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve Amasya Belediyesi tarafından yürütülen Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi kapsamında eğitmen ve atölye sağlamış, öte yandan, nihai yararlanıcı olarak bazı eğitim faaliyetlerine katılmıştır.

Belediye Kültür Evleri'nde 18 farklı alanda eğitim verilmektedir; bunlar, bilgisayar, ön muhasebe, çocuk bakıcılığı ve unlu mamuller konularının yanı sıra el sanatları alanında Osmanlı Sim Sırma, Mısır Bebek Yapımı, Giyim Tasarım, Amasya Dokuması, Keçe, Ahşap Boyama, Ahşap Yakma, Tezhip, Tel Kırma, Yassıçal Çuha Dokuma, İğne Oyası, El Nakışı, Gümüş İşlemciliği ve İpek Halı Dokumacılığı'dır. Kurslar, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatına göre faaliyet göstermektedir.

Kültür Evleri kursiyerlerinin ürettiklerini gelire dönüştürebilmeleri için Belediye tarafından Amasya Belediyesi Satış Tanzim Bürosu ve Amasya Belediyesi Şerefeddin Sabuncuoğlu Müzesi Satış Noktası açılmıştır. Böylelikle, kursiyerlerin kursta veya evde ürettikleri ürünler, satışa sunulmakta; satış bedelinin % 50'si ödenmekte; böylece, kursiyerler gelir elde etmektedir. Amasya Belediyesi Satış Tanzim Bürosu'nda, ilk 10 ayında 50.020 TL gelir elde edilmiştir.

Kurs binaları, hammaddeler, diğer malzemeler, eğitimci maaşları ve diğer giderler Amasya Belediyesi tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, kursiyer kadınların çocuklarının okul öncesi eğitim ve kreş ihtiyaçlarının karşılanması için Amasya Belediyesi Çocuk Yuvası kursiyerlere hizmet vermektedir.

2009-2011 yılları arasında toplam kursiyer sayısı 1775; mevcut kursiyer sayısı 292'dir. Kurumlar ayrıca alanındaki organizasyonlara da katılım göstermektedir. Bu kapsamda, İzmir TÜYAP Fuarı'na, İstanbul EMİT Fuarı'na ve Ankara'daki Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansı'na katılmıştır.

6.3. El Sanatları Çalışmaları Yapan ve İyi Örnek Kapsamında Değerlendirilip Görüşülen Kişi/Kurum/Kuruluşlar

TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması Projesi kapsamında, Türkiye'de el sanatları ürünlerinin satışında başarılı olduğu düşünülen kişi ve kurumlar ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, Cemil İPEKÇİ, NAR Grup, Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel El Sanatları Satış Mağazaları (GES), Türk Kültür Vakfı ve Geleneksel Türk El Sanatları Vakfı (GESAV) ile yapılan görüşme özetleri aşağıda sunulmaktadır.

6.3.1. Cemil İPEKÇİ

TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması Projesi kapsamında, görüşülen moda tasarımcısı Cemil İPEKÇİ'nin, Türkiye'deki el sanatlarının genel durumu, el sanatlarına yönelik eğitim, el sanatlarının ulusal ve uluslararası pazarı konusundaki düşünce ve önerileri aşağıdadır:

- Mardin, Bodrum-Muğla, Kırıkkale ve İstanbul'da olmak üzere toplam 4 adet Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezi bulunmaktadır ve Mardin'deki Tasarım Merkezi'nin yönetimi yakın zamanda Halk Eğitim Merkezi'ne devredilmiştir.
- Halk Eğitim Merkezleri'ne benzer olarak, el sanatları alanında eğitim veren Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezi'nde, kursiyer kadınlar ilk aydan itibaren ürettiklerinin satışı karşılığında para kazanmaktadır. Hammadde ve malzeme Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezi yönetimi tarafından karşılanıyor ise kursiyerlere kalan kar %30; kursiyerin kendisi tarafından karşılanıyor ise kursiyerlere kalan kar %60 civarındadır.
- Cemil İpekçi Tasarım Merkezleri'nde el sanatları dışında kadınlara *hijyen, kişisel gelişim ve aile planlaması* hakkında seminerler ve eğitimler de verilmekte, böylece, toplumsal kalkınmaya ve nitelikli iş gücü sağlanıp kadınların iş hayatına yönlendirilmesine destek sağlanmaktadır. Söz konusu seminer ve eğitimler ile kadınların öğrendiklerini günlük hayatta uygulayabilmeleri için sponsorlarla anlaşılması ve kişisel bakım ürünleri gibi ürünlerin kursiyerlere dağıtımı yapılmıştır.
- Yukarıda belirtilen her bir tasarım merkezinin kurulumu, bir proje olarak ele alınmış ve bu kapsamda yerel yönetimlerle görüşülerek işbirliği yapılmıştır. STK - yerel yönetim – özel sektör arasında olabilecek işbirliklerinin el sanatlarının eğitim, üretim ve satışında kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir.
- Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezleri'nin kuruluş aşamasında, doğrudan Cemil İPEKÇİ tarafından yetiştirilen eğiticiler görev almakta, bir süre sonra, bu eğiticiler tarafından eğitilmiş ve bölgeden istihdam edilmiş öğretmenler görev yapmaktadır.
- Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezi de dahil olmak üzere, el sanatları eğitimi alanındaki en büyük sıkıntının, maddi kaynak eksikliği olduğu ve zamanla eğiticilerin maaşlarının ödenemediği belirtilmiştir. Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezleri'nin bundan sonraki önceliğinin altı aylık ya da bir yıllık eğitici maaşlarının ilk kurulum bütçesine dâhil edilmesi olduğu söylenilmiştir.

- Yerel yönetimlerle etkin işbirliğinin önemi vurgulanarak; vizyonlu, yerel yönetim prensiplerine sahip, farklı sosyal grupların yaşadığı ve şehirlerarası ile mümkünse uluslararası ulaşımın kolay olduğu illerin bu tip merkezlerin kurulması için daha uygun olduğu belirtilmiştir.
- Kırıkkale'deki Cemil İPEKÇİ Tasarım Merkezi, el sanatları alanında eğitim veren diğer kurumlara örnek olmuş ve defilelerde kullanılacak gelinliklerin üretimi kursiyer kadınlar tarafından yapılmaya başlanılmıştır. Böylece, kursiyerlerin, doğrudan pazara yönelik üretime geçişi mümkün olmuş ve eğitim kurumunun sürdürülebilirliği için gelir sağlanılmıştır. Benzer biçimde, el sanatları alanında eğitim veren diğer kurumların da, dış taleplere yönelik toptan işler için üretim yapmasının el sanatları ürünlerinin pazar potansiyelini güçlendirmede faydalı olacağı belirtilmiştir.
- Halk Eğitim Merkezleri'ne ayrılan bütçelerin dengeli ve etkin bir şekilde harcanmadığı, ayrıca, ayrılan bütçelerin büyük bölümünün kursiyerlerin daha iyi eğitilmesi ve hammadde alımına harcanması gerektiği, kursiyerlerin istihdamına katkı sağlanılmasının istenilmesi durumunda, el sanatları alanında sadece öğrenmeye yönelik hedefin değiştirilmesinin ve kursiyerlerin ürettiklerinin satışı karşılığında maddi kazanç elde etmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen ürünlerin, geleneksel tekniğin çok iyi ve doğru bir biçimde uygulandığı, ayrıca işçiliğinin çok iyi ürünler olduğu, ancak bu ürünlerin tasarımlarının, ürünlerin etkin pazarlanması ve satışı için uygun olmadığı, pazarın güçlendirilmesi için günümüz kullanımına uygun, fakat gelenekseli koruyan yeni tasarımlarla üretilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- El sanatları kurslarına katılan kişilerin (çoğunluğu kadın olmak üzere) kurs bitiminde üretime devam etmesinin önündeki en önemli engellerden birinin kadınların toplumdaki sosyal konumu olduğu, geleneksel aile yaşantısı içerisinde, kadının ev dışında çalışmasının ve ekonomik bağımsızlığa sahip olmasının, her kesim tarafından hoşgörü ile karşılanmadığı, dolayısıyla hem kadınların hem de kadınların hayattaki duruşunda karar vericilerden olan ailelerinin, üretime yönelmesi konusunda bilinçlendirilmesi gerektiği,

kursiyerlerin, Cemil İPEKÇİ'nin görüşlerini önemsemeleri nedeni ile toplumca başarısı kabul görmüş kanaat önderlerinin, el sanatları konusundaki eğitimlerde görev almaları ve bilinçlendirme çalışmalarında bulunmalarının uygun olacağı ifade edilmiştir

- El sanatlarının geleneksel tekniklerinin zaman içerisinde değişime uğradığı, sözgelimi, Şile bezi üretim tekniğinin zaman içerisinde değiştiği ancak, uzun araştırmalar sonunda, Muğla'da eski teknik ile orijinal Şile bezi dokunduğunun tespit edildiği ve dokuma tezgâhlarının Vitali HAKKO tarafından hibe edildiğinin anlaşıldığı, el sanatlarının geliştirilmesi ve gelecek nesillere korunarak aktarılabilmesinde STK'lar, yerel yönetimler ve tüm halk dâhil olmak üzere, özel sektör ve kanaat önderlerinin de bilinçli ve destekçi olmalarının çok önemli olduğu belirtilmiştir.
- Cemil İPEKÇİ, el sanatlarının aslen ait oldukları yörelerde işlenmesi ile ilgili bazı çalışmalar yapmıştır. Sözgelimi, Bursa'ya benzer olarak Diyarbakır'da da ipeğin dokunduğu ortaya çıkmış ve yerel yönetimin desteği ile ildeki eski Sümerbank Binası'nda dokuma atölyesi kurulduğu söylenilmiştir.
- Şırnak'ta bir bebek okulu kurularak "Berivan Bez Bebekleri" üretilmeye başlanılmıştır. *Berivan Bez Bebekleri*, yöredeki Berivan ile ilgili hikâyeye ile bağdaştırılmakta ve üretilen her bebeğe "Berivan'ın Hikâyesi"nin yazılı olduğu bir etiket takmaktadır. El sanatları çalışmasına paralel olarak bir sosyal sorumluluk projesi yürütülmekte ve proje kapsamında, evlat edinme özendirilmektedir.

29.08.2010 tarihli Milliyet Gazetesi'nde çıkan "*Mardin'de gömlek atölyesi açacak, yılda 200 kişiyi iş sahibi yapacak*" adlı haberden bir alıntı aşağıda sunulmaktadır.

"Doğu'nun Barbie'si Berivan

Şırnak'ın İdil ilçesindeki 70 kişilik atölyede Berivan adlı bez bebeğin üretimini yaz aylarında tamamlayacaklarını anlatan İPEKÇİ, "Bebeğin şalvarları, başörtüsü, yelekleri olacak. Tıpkı Barbie bebek gibi. Ama o bezden olacak. Berivan'ı almak isteyen çocuklar onu evlat edinmek

zorunda” dedi. İPEKÇİ, Berivan’ın hikâyesini ise şöyle anlattı: “12 yaşındaki Berivan ailesini kaybeder ve ormandaki bir ceylanın sütüyle karnını doyurmaya başlar. Ceylanın fazla sütünden peynir yapar. Köy halkı Berivan’ın başka yollarla para kazandığını düşündüğü için onu öldürür. Biz Berivan’ı yaşatırken çocukların çocuklara sahip çıkmalarını, birbirlerine acımasız davranmamalarını hedefliyoruz.”

- Geleneksel el sanatları ürünleri satışı, sadece ürünün kendisinin değil, ayrıca yansıttığı kültürün de satışı olduğundan ürünlerin satış ve pazarlama aşamasında hikâyeler veya özlü anlamlı sözler ile bağdaştırılmanın ürünlerin pazarlanmasında faydalı bir yol olacağı düşüncesi dile getirilmiştir. Böylece, hedef kitlenin gözünde, ürünlere kültürel ve aslında duygusal bir anlam yüklenilmektedir. Bilginin sunulduğu metin, bir etiketin içine yazılıp ürüne takılabilir. Sözelimi, Berivan bebeklerine ve Cemil İPEKÇİ markasıyla satılan tılsım ile muskalara hikâyeler eklidir. Aslında hem ürünler hem de hikâyeler sonradan yaratılmış değildir, aslına uygun olarak üretilmiştir, sadece ürünlerin tasarımı yeniden yapılmıştır.
- El sanatları alanında kültürler arası değişime önem verilmesi gerektiğini ve bu kapsamda, ipekleriyle ünlü Japonya ile bir işbirliği projesi yapılarak Diyarbakır’daki ipek dokuyucuları ve Japon ipek dokuyucuları arasında bilgi ve deneyim alışverişinin sağlandığı belirtilmiştir. Ulusal Ajans Hareketlilik Projeleri’ne benzer olarak çift taraflı yapılan ziyaretler ile her iki taraf da farklı kültür ve dokuma teknikleri konusunda bilgi sahibi olmuş ve üretim/ tasarım konusunda kapasite artışı sağlanılmıştır. Projede, her iki kültürü ve projeyi tanıtıcı bir kitap da basılmıştır.
- Artan küreselleşme ile birlikte özgün kültürel değerlerin kaybolması beklenildiğinden özgün kültürel değerlerin değişen kültürel yapıya entegre edilmesi, diğer bir deyişle, otantik ve geleneksel öğelerin diğer alanlarda olduğu gibi geleneksel el sanatları ile ilgili alanlarda da küreselleşme ile değişen kültüre dahil edilmesi, hem el sanatları için pazar potansiyelini güçlendirecek hem de geleneksel el sanatlarının korunmasına katkı sağlayacaktır. Küreselleşme kültürel farklılıkları azaltarak, özgün kültürel değerlerin yaşatılmasını önlese de, oluşan yeni kültür, geleneksel ve

otantik öğelerin dahil edilebileceği bir yapıya sahiptir ve bu durumdan fayda sağlanılabilir.

- *Döner Sermaye Sistemi* ile çalışan kuruluşların, yurt içi pazardan çok yurt dışı pazara yönelik çalışmaları gerektiği önerisi” sunulmuştur, çünkü bu kurumların sattıkları ürünler, geleneği yansıtan ve kültürel değeri olan, alım gücü yüksek hedef kitleye hitap eden ürünlerdir. Kaliteli ve geleneğe uygun olarak üretilmiş olan el sanatları ürünlerinin, yüksek satın alma gücüne sahip kişiler tarafından talep görebileceği öngörülmektedir. Yurtdışında mağaza açılması önerilen yerlerden bazıları, New York, Londra, Madrid ve Barselona’dır. *Döner Sermaye Sistemi* örneğinin dışında, diğer ürünler arasında da özel tasarımlara sahip ve yüksek gelire sahip hedef kitleye hitap eden ürünlerin, yurt içi pazardan çok yurt dışı pazara sunulması gerektiği belirtilmiştir. Kısıtlı sayıda üretim yapılarak, özel serilerin yurt dışında satışa sunulmasının, el sanatlarının satış ve pazarlamasını güçlendireceği belirtilmiştir.
- Döner Sermaye sistemiyle çalışan kuruluşların başta Halk Eğitim Merkezleri olmak üzere el sanatları alanında yaygın eğitim yapan kurumlarla birlikte çalışması önerisi sunulmuştur.
- El sanatı ürünlerinin yurtdışına pazarlanması ile ilgili olarak, uluslararası fuarlara katılımın önemine dikkat çekilmiştir. Söz konusu fuarların, bireylerden çok iş ilişkilerinin geliştirilmesi adına şirket, üretici, kurum ve STK’ların birbirleriyle iletişime geçtikleri fuarlar olduğu ve katılımı gerekenlerin, el sanatı üretimi yapan kişilerden çok geleneksele uygun, kaliteli hammaddeden üretim yapan ve gelir düzeyi yüksek kesime hitap eden kurumsal yapılar olduğu ifade edilmiştir.
- Geleneksel el sanatları ürünlerinin satılması için alışıldık satış yerlerinin dışında, büyük şehirlerdeki semt pazarlarının da kullanılması gerektiği, üst gelir grubu dahil olmak üzere her gelir düzeyinden kişilerin ve özellikle kadınların semt pazarlarından alışveriş yaptığı, dolayısıyla, geniş bir kesime ürün sunumunun yapılabilmesi için semt pazarlarının önemli bir mecra olacağı söylenilmiştir.

- Cemil İPEKÇİ'nin düşüncesine göre, bir el sanatı ürününün pazarda talep görebilmesi için ürünün otantik özellikler taşıması ve geleneği yansıtması çok önemlidir. Ayrıca, el sanatları ürünlerinin pazarda talep edilebilmesi için en önemli kriterlerin, *kaliteli hammadde, geleneksel tekniğin uygulanması ve günümüz kullanımına uygun ürünlerin tasarlanıp üretilmesi* olduğu belirtilmiştir. Yöresel desenlerin kullanıldığı, günümüzde kullanım rahatlığı ve dış görünüş nedeniyle talep gören çantalar ve iğne oyası ile süslenmiş çarşafklar, el sanatlarının doğru tasarımıyla birleştiği ürünlere örnek olarak verilmiş; hapishaneler, el sanatları eğitim merkezleri ve özellikle kadınların eğitimine yönelik dernekler vb. kurumlarda üretilen, fakat satışı sağlanamayan birçok el sanatı ürününün, doğru ve günümüz kullanımına uygun tasarımlarla birleştirilmesinin pazar potansiyelini güçlendireceği bildirilmiştir.
- El sanatı ürünlerinin ambalajlanmasına özel önem verilmesi gerektiği ve ambalajın ürünün kendisini ve kalitesini yansıtması gerektiği bildirilmiştir.

6.3.2. Nar Koleksiyon (Meltem BENGİ)

Nar Koleksiyon'un ürün gamında, el sanatları ürünü olarak seramik, çini, bakır, ahşap, gümüş ve metal, oya, taş ürünler vb. çok çeşitli ürün bulunmaktadır.

- Nar Koleksiyon'un sattığı el sanatı ürünleri, kendi tasarımcıları ile birlikte münferit olarak veya şirketler tarafından üretilmektedir. Ayrıca, İstanbul'dan 16 usta ile çalışılmaktadır, bu ustaların 6'sı Nar Koleksiyon için özel çalışırken, 10'u ile ihtiyaca göre iletişime geçilmektedir. El sanatlarını üreten ustalara, şirket tarafından eğitim verilerek mesleki eğitimden geçirilmekle birlikte, ürünlerin hammaddesi ve tekniği hakkında Nar Koleksiyon olarak ve bazı şirketler ile birlikte AR-GE çalışmaları yapılmaktadır.
- İsteğe göre perakende satışları da bulunmaktadır, ama asıl hedef kitle, üst gelir düzeyindeki kesim, Bakanlıklar, TOBB ve büyük şirketlerdir. Nar Koleksiyon, ürünlerini daha çok kendi mağazaları aracılığı ile doğrudan ve gelen sipariş ile satmaktadır, ayrıca, ürünlerini yurt içi ve yurt dışı fuarlar aracılığı ile pazarlamakta ve başta Mersin ve Bodrum olmak üzere

Kayseri, Eskişehir, Kütahya, İznik, İzmir, İstanbul ve daha birçok ilde ürünlerini satmaktadırlar. Ürünlerin tanıtımı için reklam, afiş, duyuru, broşür ve fuar gibi bütün etkinlikleri kullanmaktadırlar.

- Nar Koleksiyon'un ürünlerinde renk alternatifi yoktur, geleneksel motif/desen taşıyan özellikler bulunmaktadır, ayrıca, ürünlerin alternatif renklerde üretilmesine karşı olduklarını belirtmişlerdir. Sattıkları ürünlerin müşterilerinin gözündeki en önemli yanı "kaliteli" olması, ama aynı zamanda pahalı, otantik ve farklı olmasıdır.
- Ürünlerin pazarı Nar Koleksiyon'un kendisi tarafından oluşturulmaktadır.

6.3.3. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü (Ayşenur USTA)

Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde Aralık 2011 itibarı ile 49 farklı kurs yürütülmektedir ve Enstitü'de, 9 bölüm, 24 atölye bulunmaktadır.

- Sanat eğitiminin yanında, geleneksel el sanatlarını korumaya yönelik çalışmalar da yapılmakta, Enstitü'ye ait olan müzede 150 yıllık el sanatı ürünleri sergilenmektedir.
- Ankara Olgunlaşma Enstitüsü Atölyeleri'nde üretilen ürünlerin bazıları Enstitü'nün satış yerinde satışa sunulurken, seçilmiş olanlar arşivlenip sergilenmektedir.
- El sanatları kursları ile birlikte, gıda, radyo televizyon, çocuk gelişimi ve tekstile yönelik dersler de verilmektedir.
- Yıllık öğrenci sayısı en az 750'dir ve kursları başarı ile tamamlayan tüm öğrencilere MEB onaylı sertifika verilmektedir.
- Öğrencilerin nakit para ve sabit gelir talebi zamanla öğrenci sayısında düşüşe yol açmıştır.
- İnternet üzerinden gerçekleştirilen faaliyetler ve televizyon gibi çeldiricilerin el sanatlarına olan ilgiyi azalttığı düşünülmektedir.

- Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, sattığı ürünlerin, %80'nini sipariş üzerine üretmektedir.
- Enstitü kursları arasında en çok talep gören bölüm, yiyecek ve içecek bölümüdür, çünkü bu alanda kolay iş imkânı ve girişimcilik daha yaygındır. Ayrıca, giysi bölümüne olan talep de diğer kurslara göre yüksektir.
- 2008 yılında İŞKUR ile ortak bir proje gerçekleştirilmiş ve 270 kursiyer maaşlı olarak eğitim görmüştür.
- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik ve Spor Müdürlüğü gibi kurumlara günümüz kullanımına uygun ürünler üretilmektedir. Sözelimi, Diyanet İşleri Başkanlığı'na 32.000 adet fes üretilmiştir.
- Enstitü bünyesinde eğitici ve öğrencilerden oluşan bir *tasarım grubu* kurulmuştur.
- El sanatları üretimlerinin özüne uygun olmasına ve tekniğin titizlikle uygulanmasına önem verilmektedir.
- Daha iyi ambalajlama, pazarlama/satış ile geleneksel el sanatı yapan kurumların daha başarılı olacağı belirtilmiştir.
- Çin malı ürünlerin pazara girmesi ile tamamen el sanatı ürünlerin pazar payının azaldığı ifade edilmiştir.
- Talep edilmesi durumunda, kişiye özel tasarım ve üretim yapılmaktadır.
- Ankara Olgunlaşma Enstitüsü Satış Yeri ve Müzesi'ne yapılacak gezilerin, el sanatlarına olan ilgi ve talebi, dolayısıyla el sanatları satışlarını artıracığı düşünülmektedir.

6.3.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı – Geleneksel El Sanatları Satış Mağazaları (GES) (Hakan YAZICI – İsmail AY)

- Kültür ve Turizm Bakanlığı'na biri internet üzerinden pazarlama yapan sanal mağaza olmak üzere toplam 10 Geleneksel El Sanatları Satış Mağazası (GES) bulunmaktadır. Bunların 2'si İstanbul'da (Bahçekapı

Şubesi, Cağaloğlu Şubesi), 2'si İzmir'de (Efes Şubesi, Havaalanı Şubesi), 3'ü Ankara'da (Kızılay Şubesi, Milli Kütüphane Şubesi, Esenboğa Havalimanı Şubesi), 1'i Mersin'de, 1'i Adana'dadır ve 1'i e-mağazadır.

- Ürünlerin pazarlanmasında kataloglar kullanılmaktadır. Mevcut kataloglar tükendiği için yeni katalog basılmaktadır. GES, uluslararası fuarlara katılmakta ve sanal mağaza ile doğrudan yurt dışına satış yapmaktadır, fakat sanal mağaza satışları, gerçek mağaza satışlarına göre zayıftır.
- El sanatları ürünlerinin tasarımları, üreticiler tarafından yapılmakta ve satışa sunulmadan önce bir “Komisyon” tarafından değerlendirilmekte ve sadece Komisyon'un kabul ettiği ürünler, GES aracılığıyla satılmaktadır.
- Üreticilere yönelik herhangi bir tasarım eğitimi yapılmamaktadır.
- Son yıllarda el sanatı ürünlerinden tel kırmaya olan talep düşmüştür.
- Eskiden yöresel kumaşlar daha çok talep varken günümüzde talep düşmüştür.
- Müşteriler otantik görünümlü ürünlere meraklı olduğundan ürünler ince çalışılmış ve gösterişli olmalıdır.
- Pazarlamanın iyi yapılabilmesi için piyasayı takip ederek STK ve kooperatiflerle işbirliğinin ve alımlarda şahıs üretimi yerine kooperatif üretiminin tercih edildiği belirtilmiştir.
- GES mağazasında satılan ürünlerin tasarımları sanatçılara özgüdür. Üreticiler, GES'e ürünlerin bir örneği ve tasarımları ile başvurmakta, ürünün yapısına ve ürüne olan talebe göre sipariş usulü çalışılmaktadır.
- GES Ankara Mithatpaşa Mağazası'nda eskiden ahşap ürünlere de yer verilirken, artık ahşap ürünler, mağaza konseptinin dışına çıkarılmıştır. Sözgelimi, eskiden Çorum-İskilip'ten ürün satın alınmaktayken, ürünlerin ağaç yaşken üretilmesi ve hammaddenin kurudukça bozulması

nedeniyle satın alma sona erdirilmiştir. Kaliteli ürün satışı için hammaddenin kaliteli olması kritik öneme sahiptir.

- Mağazada aynı tür ürünlerin birçok farklı tasarım ile satışa sunulması, yüksek satışın sağlanabilmesi için çok önemlidir. Ürünlerden çok tasarım müşteriyi çekmektedir ve tek tip tasarlanmış ürünler, talebi azaltmaktadır.
- Ankara GES Mağazaları'nda halı-kilim satışları düşük iken fakat İstanbul'da bu ürünlerin satışı yüksektir. Bunun nedeni, İstanbul'daki yabancı turist sayısının Ankara'ya göre yüksek olması olarak açıklanabilir. Ankara'da ise, çini, seramik ve cam ürünlere talebin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise yurt dışına hediye olarak götürülecek ürünlerin ve elçilikler tarafından yapılan alımların Ankara'da daha yüksek olması olarak açıklanabilir. Belirtilen nedenlerle, bölgeye göre pazarlama ve ürün seçiminin önemli olduğu düşünülmektedir.

6.3.5. Türk Kültür Vakfı (Ozanay OMUR)

- El sanatı üretmek, maliyetli ve fire payı yüksek bir iştir ve zamanla işlevi biten el sanatları vardır. Sözelimi, bastonculuk işlevi biten bir el sanatıdır, baston yerine şemsiye sapı yapılabilir ve böylece işlev farklılaştırılabilir, ancak, bunun için de tasarım yapmak gereklidir. Sorun tasarım ile başlamaktadır ama ana sorun tasarım – kalite – pazarlama sorunudur.
- Tasarım zor bir iştir, çağa uygun ve işlevsel olmalıdır ve çağdaş ürün farklı bir şeydir. “Ne?”, “nereye?” ve “ne kadar?” sorularının cevabı verilmelidir. Ürün kaliteli, düşük maliyetli ve alınabilir fiyat aralığında olmalıdır.
- “Satışı kim nasıl yapacak?”, “Ürünü kim ne yapacak?” daha başlangıçta düşünülmesi gereken konulardır. Sözelimi, Şanlıurfa'da kadınlarla yürütülen bir projede kadınlar, proje bitiminde evlerine geri dönmüşlerdir, eğer pazarlama ağı oluşturulmaz ise hiçbir şey yapılmaması daha iyidir. Bu tür projelerin bitiminde İl Özel

İdareleri/Belediyeler vb. aracılığı ile döner sermaye oluşturulması önemlidir.

6.3.6. Geleneksel Türk El Sanatları Vakfı (GESAV) (Ömer UÇMAN – Doğan YILMAZKAYA)

- Geleneksel Türk El Sanatları Vakfı'nın (GESAV) bilfiil üretimi yoktur, üyelerin üretimi vardır. Üreticilere yeni pazarlar açılması, günümüze uygun tasarımların yapılması ve özellikle kaybolmakta olan el sanatları için Türk El Sanatları Envanteri çalışması yapılmıştır.
- El sanatları ürünleri yakın zamana kadar GESAV'ın kendi mağazasında satılmakta iken satışa 5 yıldır ara verilmiştir. Üreticiye destek vermek, yöreyi ve el sanatını tanıtmak amacı ile GESAV'ın kendi mağazalarında sergiler açılmaya başlanılmıştır.
- GESAV tarafından iki AB projesi yürütülmüştür:
  1. 2008 yılında, gümüş ustası yetiştirme amacı ile yürütülen bir yıl süreli, “Emek, Toprak, Gümüş, Tohum Projesi”nde, Ankara Kalesi’ndeki Zeytin Dalı Kadın Kooperatifi ile işbirliği yapılmıştır.
  2. 2006 yılında, el sanatları satış elamanı yetiştirmek amacı ile üniversite mezunu gençler için GESAV ve Demokrasi Vakfı işbirliği ile bir yıl süreli, “El Sanatları Satış Elemanı Yetiştirme Kursu” düzenlenmiş, el sanatları hakkında uzmanlar tarafından her bir kursiyere genel bir eğitim, ayrıca meraklı oldukları bir el sanatı hakkında da özel olmak üzere, *satış ve pazarlama tekniklerini* içeren eğitim verilmiştir.
- GESAV'ın çalışmalarının amacı, piyasaya doğru ve düzgün kültürel taşıyıcılığı olan ürün sunmaktır. Sözgelimi, GESAV ve X şehrinin Valiliği o yörenin ürünlerinden bir turistik ürün yapmak istediğinde; GESAV araştırıp organize etmekte ve hangi tür ürünlerin üretilmesi gerektiğini önererek, satış ağlarının nasıl organize edileceğini belirtmektedir.

- Satışa sunulacak ürünlerin seçilmesinde, bir ürün ile ilgili olarak “kültürel değeri nedir?”, “sadece yöresel değil ulusal ürün müdür?” soruları sorulmaktadır. Ayrıca, ulusal ve yerel satış ağlarının incelenmesi önemlidir. Sözelimi “.....’da/de o malın satılabileceği kaç yer vardır?”, “Ürün gerçekten turistik yörelerde satılabilecek bir ürün müdür?” soruları, değlendirmeleri yapılması gereken konulardır.

YEDİNCİ BÖLÜM

PAZARLAMA STRATEJİLERİ ve EYLEM PLANI

7. PAZARLAMA STRATEJİLERİ ve EYLEM PLANI

El sanatı ürünlerinin bir strateji dahilinde pazarlanması önemli bir konudur.

7.1. Pazarlama Stratejileri

Ürünlerin pazarlama stratejileri belirlenirken, ürünün iki özelliği önemle dikkate alınmalı ve strateji bu özellikler etrafında belirlenmelidir:

- Ürünlerin seri üretim olmaması ve ince bir el işçiliği ürünü olması
- Ürünlerin fiziksel özelliklerinden çok etnik ve tarihi değerleriyle ön plana çıkması

Bölgede el sanatları ve diğer alanlardaki eğitim ve üretim girişimlerine destek sağlayan ve sağlayabilecek kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını bu yönde ilerletmeleri ve manevi/mali destek odaklarını bu kapsamda oluşturmaları; pazara uygun ürünlerin üretilmesinde önemli bir unsur olacaktır. TR83 Bölgesi'nde bölgesel kalkınma alanında faaliyet gösteren Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın el sanatları alanındaki kalkınma için sağlamakta olduğu ve sağlayabileceği destekler, el sanatı üreticilerinin pazara uygun ürünler üretmesinde teşvik edici olacaktır.

Ayrıca, pazarlama stratejisinin oluşturulabilmesi için aşağıdaki hususlar incelenerek gerekenler yapılmalıdır:

- Ürünlerin hangi sektörü ve ne şekilde hedef aldığı belirlenmelidir,
- Ürünlerin belirlenen sektöre hitap edebilmesi için ürün geliştirme yapılmalıdır,
- Ürünlerin tanınırlığı için özgün bir kampanya geliştirilmelidir,
- Ürünlerin marka haline gelebilmesi için gerekli girişimler de bulunmalıdır.

Yukarıdaki dört başlığı değerlendirdiğimizde *hedef pazar, hediyelik eşya pazarıdır*. Hediyelik eşya pazarına ulaşmak için kısa vadede yukarıda belirtilen hususlara yönelik çalışmalar ile belli bir tanınırlık ve pazar payına ulaşıldıktan sonra, orta ve uzun vadeli

çalışmalar ile ürün / pazar büyüme stratejilerinin uygulamaya konulması ve yörenin bu konuda marka haline gelmesi hedeflenmelidir.

Ürünlere ait pazarlama stratejileri, sadece yurt içi değil, yurt dışı satışlar için de oluşturulmalıdır. Burada geliştirilecek stratejiler, mevcut işleyişin incelenerek eksiklerinin giderilmesi ile ilgili olmalıdır.

Kısa vadede, ürünlerin pazarlamasını yapacak işletmelerin oluşması beklenmemelidir. Kamu kurumlarının desteği ile ürün kalitesinin artırılması ve ürünün tanıtımı yapılmalıdır. El sanatı üreticilerinin ürünleri belirli bir kalite standardına gelip, ürünün bilinirliği artınca; TR83 Bölgesi'ndeki el sanatı ürünlerinin üretimi, satışı ve pazarlanmasına yönelik faaliyetlerin artacağı düşünülmektedir.

Pazarlama stratejisinin uygulanmasında aşağıda belirtilen hususlara önem verilmeli ve bağlı kalınmalıdır.

El sanatları üretimlerinde yerel imkânların kullanılmasına öncelik verilmelidir.

Geçmişte yapılmış, ancak günümüzde kullanılmayan el sanatı ürünlerinin üretimi öncesinde, esnasında ve pazarlanmasında, bölge dışındaki diğer illerden getirilen veya hazır olan malzemeler kullanılmamalıdır. Sözelimi, Kahramanmaraş'tan getirilerek "ilde yapılıyor" düşüncesi yaratan bakır mutfak araçları, köyde yaptırılıp il merkezinde "kendi üretimi" gibi gösterilen el sanatı ürünlerinin pazarlanması, Vezirköprü'de üretilen benzer dokumadan haberdar olmayıp Kastamonu'da Kastamonu dokuması öğrenilerek Samsun Kız Meslek Lisesi'nde konu ile ilgili kurs açmak gibi örneklendirilebilecek, olumsuz uygulamalar gözlenmiştir. Oysaki bir proje hazırlanırken en küçük birimden büyüğe doğru bir açılım düşünülmeli, il merkezinde görülmeyen/tanınıp bilinmeyen bir ürünün uzak bir yerleşimde üretilme olasılığı göz önüne alınarak, kültürel sınır, sadece ilin coğrafi sınırları gibi algılanmadan, yakın illerle temas noktalarına dikkat edilmelidir.

El sanatları eğitiminde el sanatları ustalarından yararlanmaya önem verilmelidir.

El sanatlarının istihdam yaratıcı niteliğinden yararlanırken, günümüzde ürünleri günümüzde üretmese bile, el becerisi ve hammaddeye olan yakınlığı ile hammaddeyi kolayca şekillendirebilen el sanatı ustalarından, *eğitici* olarak yararlanılıp zaman ve

emek kaybı ile hammadde israfı önlenilebilir. Ancak, özellikle eğitim planlamacıları/yöneticiler ustaların eğitim vermek için uygun olmadıklarını düşünmektedirler. Bu konuda haklılık payları olmakla birlikte, genç kuşaklara/kursiyerlere hammaddeyi iyi tanıyan ve üretimde kullanılan teknikleri iyi uygulayabilen (delme, oyma vb.) el sanatı ustalarından uygulamada yararlanılması ve ustaların eğitime katkıları konusunda, eğitim planlamacılarının/yöneticilerin bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

El sanatlarının süs objesi olarak kullanılmasının dışında, işlevselliği de göz önüne alınmalıdır.

Geçmişte, geleneksel el sanatlarının çoğu ihtiyacı karşılamak için üretilmiştir, ancak, ihtiyacın yanında estetiğe de önem verilmesi ve ürünlerin ergonomik olması dikkat çekicidir. Oysaki sağlıklı malzemelerle üretilen günümüz el sanatı ürünlerinin çoğu, albenili olduğu için talep görmektedir. Sözgelimi, zembil örülürken doğal hammaddesinin dışında plastik gibi aykırı ve yapay malzemelerin kullanılması uygun değildir.

El sanatı ürünlerinin üretiminde yöresel özellikler korunmalıdır.

El sanatları üretiminde yerel motif, desen, renk vb. korunması gereken özelliklerdir, ancak bazen, “yeni tasarım” adı altında, ürünlerin özgünlüğünü bozucu uygulamalar yapılmaktadır. Sözgelimi, halı gibi dokumalarda yöresel özgün desenler varken, üretimde, kilimden alınan bir motifin, cecimden alınan bir kenar süyunun, işlemeden alınan ve göbeğe yerleştirilen başka bir motifin halıda birleştirilerek dokutulması, bunun da yöresel olduğunda ısrar edilmesi, ürünün özgünlüğünü bozmakta ve değerini düşürmektedir

7.2. Eylem Planı

Seçilen pazarlama stratejisinin başarı ile uygulanması için pazarlama eylem planının, bir başka deyişle, pazarlama karma elemanlarının kararlaştırılması gerekmektedir. Başarılı bir eylem planı

- hedef müşteri kitlesini satın almaya teşvik edebilmeli,
- sektördeki üreticiler ve satıcıların yetkinlikleri ile uyumlu olmalı ve
- rekabete özenle odaklanmalıdır.

Pazara sunulacak ürün kararları, tasarım ve estetik özellikleri, işlevselliği ve imaj, stil, prestij, kalite vb. soyut özellikleri ile bütünlük arz eden ürünler olarak seçilmelidir.

Satışa sunulmak üzere seçilen bu ürünlerin, *marka imajı* geliştirilmelidir. Bunlarla beraber, ürünü rakiplerinden ayıran ve rakiplerine göre cazip kılan bir *algı* yaratılarak ürünün pazardaki konumlandırması yapılmalıdır.

7.2.1. Fiyat Kararları

Fiyat bir ürünün pazardaki değeridir. Başka bir deyişle, bir ürün, piyasanın kendisine ödemeye razı olduğu bedel kadar değerlidir. Ürün ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın, eğer doğru bedelle fiyatlanmazsa satılamaz. Burada maliyet, talep ve rekabet unsurları göz önüne alınarak ve alan deneyimli uzmanlarla çalışılarak her ürün için fiyat tespit edilmelidir.

7.2.2. Dağıtım Kararları

Dağıtım ürünün alıcıya ulaşmasını sağlayan faaliyettir. Ürünün alıcıya ulaşması “Doğrudan Dağıtım” ve “Dolaylı Dağıtım” olarak iki farklı yol ile gerçekleştirilebilir.

A. Doğrudan Dağıtım

El sanatı ürünleri satıcı, STK ve kamu kurumları gibi herhangi bir aracı olmadan doğrudan, üreticiden alıcıya satılmaktadır.

B. Dolaylı Dağıtım

1. Mağazalar/Şirketler Aracılığıyla Dağıtım

Mağazalar veya şirketler yoluyla dağıtımda, perakendeci ve/veya toptancı şirketler, *aracı* olarak görev almaktadır. Ürünler, üretici tarafından perakendeciye verilip perakendeci şirket tarafından alıcının satışına sunulmaktadır. Diğer bir yöntem olarak, ürünler üreticiler tarafından toptancılara, toptancılar tarafından perakendecilere ve perakendeciler tarafından da alıcılara satılır. Bölge dışına satışın güçlendirilmesi için mağazalar ve şirketler yoluyla dağıtım ağlarının çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi önemlidir, çünkü doğrudan dağıtım ile il dışına satış yapılması mümkün olmamaktadır, dolayısıyla, satış hacmi düşük bir araçtır. Perakendeci ve toptancı firmalarla kurulan iş bağlantıları sayesinde, ürünün bölge dışına, hatta yurt dışına ihracatı mümkün olabilmektedir. Ayrıca, üreticilere göre, birlikte çalıştıkları toptancı veya perakendeci firmalar, daha yüksek tanınırlığa sahiptir. Bu

tür şirketlerle çalışılması ürünlerin pazarlanmasını ve satışını güçlendirecektir.

2. *Komisyoncular/Bayiler Aracılığıyla Dağıtım*

Bu dağıtım yönteminde, el sanatı ürünleri, *komisyoncu* olarak faaliyet gösteren acenteler ve bayiler aracılığıyla ürünlerini toptancı veya perakendeci şirketlere verilmektedir. Toptancı veya perakendeci şirketten de, “mağazalar/şirket aracılığıyla dağıtım” başlığı altında belirtilen süreçlerle ürünler alıcıların satışına sunulmaktadır. Söz konusu acente ve bayiler, üreticilere göre el sanatları ürünlerinin alıcı bulabileceği pazarlarda daha geniş bir dağıtım ağına sahiptirler. Her bir ürün için hedef kitleye en uygun pazarlama ve satış sunumunu yapabilecek toptancı/perakendeci firmalarla çalışılması satışları arttıracaktır. Diğer dolaylı dağıtım yollarında olduğu gibi komisyoncular/bayiler aracılığı ile dağıtım ile bölge ve yurt dışına satış imkânı artacaktır. Doğrudan perakendeci veya toptancı şirketlerle çalışılmasının yerine, acenteler veya bayiler ile çalışılması, pazarda daha geniş bir ağa sahip oldukları için ihracat imkânı da sağlayacaktır.

El sanatı ürünlerinin mevcut pazarlarını genişletebilmeleri için yukarıda belirtilmiş olan tüm dağıtım yollarının kullanılması gerekmektedir. Hangi dağıtım yöntemlerine ağırlık verilmesinin uygun olacağı, her bir el sanatı ürününün konumlandırmasına göre farklılık gösterecektir. İhracat potansiyeli yüksek ve yüksek kar marjı ile satılabilecek ürünler için *dolaylı dağıtım* yollarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Benzer biçimde, mevcut durumda bölge dışındaki illerden talep gören ürünler için de dolaylı dağıtım uygulamalarının güçlendirilmesi fayda sağlayacaktır.

Eylem Planının Uygulanması

Her bir el sanatı ürünü kolu için doğru pazarlama stratejilerinin belirlenmesinin ardından, söz konusu stratejilerin pazarda faal olan farklı aktörler tarafından ve yerel yönetimler, eğitim kurumları ve diğer kamu kurumları gibi destekleyici kurumların katkısı ile hayata geçirilmesi gerekmektedir. El sanatları alanında pazar potansiyelinin güçlendirilebilmesinde belirtilen kurumların hem üretim

hem de pazarlama/satış aşamalarındaki desteği ve teşvik edici koşulları sağlaması önem taşımaktadır.

Eylem planının uygulanması aşağıdaki aşamalardan oluşmalıdır:

- Sorumlulukların dağıtılması,
- Sorumluluk alan kişilerin adanmışlıklarının sağlanması,
- Eylem zaman çizelgesinin oluşturulması,
- Eylem planının bütçelendirilmesi,
- Finansal kaynakların hazır hale getirilmesi,
- Eylem planının uygulamaya konulması.

Eylem planının yürütülmesinde; yöredeki yerel yönetimler, TR83 Bölgesi'nin tüm illerinde faaliyet gösteren Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, bölgedeki diğer kamu kurumları, konu ile ilgili faaliyet gösteren STK'lar (dernekler, kooperatifler vb.) ve el sanatları alanında eğitim veren kurumlar işbirliği içerisinde çalışmalıdır. Ayrıca, söz konusu kurum ve kuruluşlar, el sanatları alanında faaliyet gösteren üreticiler, satıcılar, eğiticiler, yöneticiler ve kursiyerleri bilinçlendirmeli ve eylem planının etkin bir şekilde uygulanması için yönlendirmelidir. Adı geçen kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde oluşturulan eylem planını sahiplenmeleri ve eylem planının yararlanıcıları konumundaki aktörlerin de bu planı sahiplenmeleri için *tanıtım* ve *bilinçlendirme* faaliyetlerinde bulunmaları gerekmektedir. Eylem planının uygulamaya alınmasından önce, yürütmede görevli kurumların iş programları da göz önüne alınarak, gerçekçi bir *zaman çizelgesi* hazırlanmalı ve *görev dağılımı* yapılmalıdır. Eylem planının tüm yararlanıcıları, bu görev dağılımı ve zaman çizelgesi konusunda bilgilendirilmelidir.

Eylem planının uygulanması sürecinde, yürütmede görev alan kurumlar, belirlenmiş olan sorumluluklarına göre, el sanatları ürünleri pazarının güçlendirilmesi için ürünlerin konumlandırılması, dağıtım yolları (satış kanalları), fiyatlandırması ve reklamı ile satış promosyonlarının belirlenmesi konusunda, alandaki aktörlerin kapasitesinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirmelidir. Bu kapsamda, belirtilen aktörler (üreticiler, satıcılar, eğiticiler, yöneticiler, kursiyerler) yukarıda belirtilen konularda eğitilmeli,

koçluk hizmeti almalı ve pazara giriş konusunda yönlendirilmelidir. Ayrıca, eylem planının yürütülmesinde sorumluluk sahibi olan kurum ve kuruluşlar, bölgede el sanatları alanında faaliyet gösteren kişi ve kurumları, alanında uzman kişilerle buluşturmalı ve bilgi ile deneyim paylaşımı için imkân sağlamalıdır. Yürütücü kurumlar tarafından bölgedeki üreticilerin ürettikleri el sanatları ürünlerinin niteliklerine göre perakendeci ve toptancı firmalar, acenteler ve bayiler ile iletişime geçilerek bir iş ağı oluşturmalarına destek sağlanmalıdır. TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünlerinin pazarlanmasına yönelik eylem planı, Ek IV'te sunulmaktadır.

7.3. Ürün-Pazar Büyüme Stratejileri

7.3.1. Pazar Penetrasyonu

Pazar penetrasyonu, ürünün mevcut pazardaki satışının arttırılmasına yönelik strateji geliştirilmesidir. Ürünlerin, mevcut pazarında, daha fazla satış oranına ulaşması için ciddi bir tanıtıma ve daha rekabetçi satış fiyatına ihtiyacı vardır ve buna yönelik *pazar stratejisi* geliştirilmelidir. Ürünler, tüketici kitlesine ulaşmanın kolay olduğu turistik pazarlarda satışa sunulmalı ve öncelikli olarak iç pazarda değerlendirilmelidir. İnternet aracılığıyla yurt dışına satış yapan çevrimiçi dükkânlar ya da kendi internet sayfaları üzerinden yurt dışına e-ticaret yolu ile satış yapılmalıdır. Bunların yanında, özellikle turistlerin ziyaret ettiği bölgelerde *ürün tanıtım stantları* kurulmalıdır.

7.3.2. Ürün Geliştirme

7.3.2.1. Ürün Çeşitlerinin Belirlenmesi

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatı ürünleri, geleneksel teknikten ödün vermeden, yoğun emek ve zaman harcanarak üretilmektedir. Dolayısıyla, bölgedeki ustalar, eğiticiler ve üreticiler el sanatları üretimi konusunda yüksek teknik kapasiteye sahiptirler. El sanatları ürünlerinin pazar potansiyellerini ve taleplerini arttırmaları için etkin *tanıtım* çalışmaları ile beraber *günümüzde kullanılabilecek tasarımlara* sahip olmaları gerektiğinden ürün çeşitlendirmesinde, geleneksel tekniğin ve hammaddenin kullanımından ödün vermeden, günümüz kullanımına uygun tasarımların yapılmasına ve bu tasarımların üretilmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca, ürünlerin tasarımlarında maliyetler de dikkate

alınarak ürünün hedef kitlesinin alım gücüne ve tercihlerine göre ürünler tasarlanıp üretilmeli ve satışa sunulmalıdır.

Bölgedeki ürünlerin pazarlama stratejisi kapsamında nasıl çeşitlendirilebileceği ile ilgili öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Bölgede üretimi yapılan *iğne oyaları*, kullanılan renk, motif, teknik yönleriyle son derece kaliteli, estetik değerlere sahiptir, ancak yoğun emek ve zaman harcanarak yapılan bazı ürünler (masa örtüleri, panolar vb.), doğal olarak, yüksek fiyatlarda satılabilecek özelliktedir ve bu durum, pazarlama olanaklarını olumsuz etkilemektedir. Bilindiği gibi, iğne oyaları, her yaşta ve her ortamda yapılabilen, özellikle istihdam dışı iş gücünün değerlendirilmesine uygun, Türk el sanatlarını en iyi tanıtan alanlardan birisidir. Daha az emek ve zaman harcayarak yapılan, küçük ve günlük kullanım özelliklerine sahip, yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilebilecek özelliklerde yapıldığı takdirde, iğne oyalalarının kolay pazar bulabileceği düşünülmektedir.
- Bölgede farklı tekniklerle üretilen *el dokumaları* ve *gümüş işlemeciliği* ürünleri, aynı zamanda illerde oluşturulan satış noktalarında pazarlanmaktadır. El dokuması ve gümüş işlemeciliğine yönelik ürünlerin, geleneksel değerlere sahip, kaliteli, yörenin özelliklerini yansıtan nitelikleri, hafif ve kolay taşınabilmesi gibi olumlu özellikleri ile pazarlama açısından uygun ürünler oldukları düşünülmektedir. Üretimine devam edilen söz konusu ürünler, geleneksel kullanım alanları dışında, yapılacak yeni tasarımlarla, günümüz ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmeye son derece elverişli niteliklere sahiptir. Sözgelimi, *el dokumaları*, giyimde, fular, çanta vb. aksesuarlarda ve ev dekorasyonunda kullanılabilir. Atölyelerin fiziki ortamlarının genişletilmesi ve dokuyucu sayısının artırılması ile ürünlerin daha geniş kitlelere ulaştırılması mümkün olabilecektir.

- *Mısır calazı* ürünlerinde kullanılan hammadde, bilindiği gibi, yörede var olan mısır kabuklarıdır ve değerlendirilmeye çok uygun niteliklere sahip bir malzemedir. Merzifon Gümüş Eller Derneği tarafından üretilen ürünler, pazara uygun bulunmaktadır, ancak henüz başlangıç aşamasında olan bu ürünlerin, üretim imkânlarının ve çeşitlerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Mısır calazı, doğal rengiyle veya renklendirilerek el sanatları kapsamında, dokumacılıkta, ambalaj sektöründe, biblo ve hediyelik eşyalar vb. birçok alanda değerlendirildiği takdirde, pazarlama imkânları artacaktır.
- *Teneke ve yassı semaver* üretimi, geçmişe oranla günümüzde hayli azalmıştır ve fabrika üretimi semaverler karşısında ayakta kalma savaşı vermektedir. Geleneksel kullanım alanı olarak yörenin ihtiyaçlarını karşılamaktadır, ancak semaver yapımının, geleneksel kullanım alanı dışında, yapılacak yeni tasarımlarla, daha küçük boyutlarda üretilerek dekorasyonda (örneğin mumluk, lamba ayağı vb.) kullanımının sağlanması ile ürüne yeni bir boyut kazandırılabilir ve pazarlama imkânı artacaktır.
- Bölgenin farklı yörelerindeki *geleneksel giysiler*, yörenin özelliklerini taşıyan renk, biçim, teknik ve süsleme özelliklerine sahiptir, ancak bu giysiler, özel günlerde giyilmekte ve genellikle sandıklarda saklanmaktadır. Günümüzde üretimi yapılmayan geleneksel giysiler, yapılacak projelerle "Folklorik Giysili Bebek Yapımı"nda değerlendirilerek o yörenin gelir kaynağı olabilecek niteliktedir. Bilindiği gibi, ülkemizde yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilebilecek kalitede, kolay taşınabilir, uygun fiyatlarda ve hediye niteliğinde folklorik giysili bebek yapımı istenilen düzeye gelememiştir, ayrıca, bu alanda yörelere özgü ürünlerin az olması nedeni ile seçme olanağı çok sınırlı kalmaktadır. Düzenlenecek yeni bir organizasyonla, Samsun Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılan bebeklerden temin edilerek, var olan yöresel kıyafetlerin köy halkı tarafından dikilmesi

sağlanılmalıdır. Bu bebeklerin yöre giysileri ile giydirilmesi bölgede var olan folklorik bebek açığını kapatacaktır.

- Bölgede, *zembil örücülüğünün* çok güzel örnekleri ile karşılaşmıştır. Tamamen doğal malzemeyle yapılan bu ürünler, kullanım alanlarının çeşitliliği ve fonksiyonel/kaliteli niteliklerinden dolayı kolay pazarlanabilir niteliktedir.
- Bölgede, *balık ağı, file, hamak* ve *salıncak örücülüğü* de gelişmiş durumdadır ve bölge dışında pazarlama olanağı gerekmektedir. File, geleneksel kullanım alanı olan paket vb. taşıma dışında, ambalaj sektöründe, yün, floş, merserize vb. malzemelerle ve farklı kumaşlarla birleştirilerek mevsimlere uygun çeşitli giysilerde veya giysilere yardımcı parçalarda değerlendirilmelidir. Pazar bulunması durumunda, bölgede birçok kadın tarafından bilinen ve uygulanan bu ürünler, önemli bir gelir kaynağı olacaktır.
- Bölgede, üretilen *bakır işlemeciliği* ürünleri ve bakır işlerinin, güncel kullanıma (özellikle restoran vb. mekânlarda kullanımına) yönelik olarak çeşitlendirilmesinin pazarın güçlendirilmesinde fayda sağlayacağı değerlendirilmiştir.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamına giren il, ilçe ve özellikle köylerde, geçmişte var olan birçok el sanatı çeşidinin, günümüzde yapılmadığı ve var olan el sanatlarının da gerekli önlemler alınmadığı takdirde, yakın zamanda yok olacağı tehdidi görülmektedir. Genç nüfusun büyük şehirlerde iş olanağı bulup ayrılmasından sonra, genellikle yaşlı nüfusun yaşadığı gözlenen köylerde, genç kızlara ve kadınlara gerekli iş olanaklarının hazırlanmaması durumunda, var olan el sanatlarının yaşatılması da mümkün olamayacaktır.

“TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri ve Pazar Araştırması” kapsamında, bölgedeki dört ilde yapılan toplantılarda geliştirilmesi planlanan el sanatlarının, Halk Eğitim Merkezleri, Kaymakamlık,

Belediye vb. kurum/kuruluşların destekleri ile geleneksel değerlerin korunarak yörelerde var olan hammadde ve istihdam dışı işgücünün kolay pazarlanabilir niteliklerde ürün üretmesi için girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Ayrıca, belirlenen el sanatı ürünlerinin, gelir getirici iş kolları durumuna dönüştürülerek kaliteli ve çağımız insanının ihtiyaçlarına yönelik ürünlerin üretilmesini sağlayacak uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

7.3.2.2. Ürün Sistemlerinin Belirlenmesi

TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünlerini geliştirme sistemi, dört ana husus üzerine kurulmalıdır:

1. Geleneksel el sanatları üretim tekniğinin kullanımına devam edilmeli,
2. Gelenekseli yansıtan ve kaliteli hammadde kullanılmalı,
3. Geleneksel teknik günümüz kullanımına uygun ürün tasarımları ile birleştirilmeli,
4. Hedef kitlenin beklenti ve alım gücüne yönelik ürünler üretilmelidir.

Ürün geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesinde, ürünlerin özüne uygun olarak el yapımı olmasına, geleneksel teknik ile üretilmesine, günümüz kullanımına uygun olmasına, ilintili olduğu kültürü yansıtmaya ve bunlarla beraber, hedef kitle için ulaşılabilir ve cazip olmasına önem verilmelidir. Belirtilen koşulların tamamına uyularak yeni ürünlerin geliştirilmesi durumunda, el sanatları üretiminin devamı için yeterli talep ve dolayısıyla gelir artışı sağlanacaktır.

7.3.3. Pazar Geliştirme ve Çeşitlendirme

Bölgede ürün çeşitliliğinin artırılması ile el sanatları ürünlerinin mevcut pazarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, farklı tasarımlar ile el sanatı ürünlerine yeni kullanım alanları yaratılacak ve böylece, el sanatları ürünlerinin satılabileceği yeni pazarlar ortaya çıkabilecektir.

Bölgedeki el sanatları ürünlerinin büyük bir bölümü, günümüzde eskiden kullanıldığı alanlarda kullanılmadığından, kültürel birer değer ve/veya süs eşyası

olarak konumlandırılmaktadır. Bu nitelikteki ürünlere pazardaki talebin arttırılması amacıyla, yeni tasarımlar yapılarak ürünlerin güncel kullanıma uygun hale getirilmesi sağlanmalıdır. Güncel kullanıma uygun ürünler yaratılmadığı sürece, el sanatları ürünleri için potansiyeli yüksek bir pazarın geliştirilmesi mümkün olmayacaktır.

Her alanda olduğu gibi el sanatları ürünleri alanında da *e-ticaret* yaygın olarak kullanılmaktadır. Kültürlerin yansıması olan el sanatlarının, internet üzerinden satışı ile kültür paylaşımının gerçekleştirilmesi uygun olacaktır. E-ticaretin etkin olarak kullanılabilmesi için internet üzerinden satın alma ile ilgili güvenlik problemleri giderilmeli ve kullanılan internet sitelerinin yetkilendirilmiş kuruluşlarca belirlenmiş standartlara uygun olduğunu gösteren bir *sertifikasyon* mekanizması kurulmalıdır. Böylece, kullanılan internet siteleri hem satıcılar hem de alıcılar için kullanıcı dostu ve güvenli bir alışveriş platformu olacaktır.

E-ticaret konusunda ürünlerin kendi internet sayfaları veya çevrimiçi satış mağazaları üzerinden alışveriş gerçekleştirilebilir.

1. Ürünlerin Kendi İnternet Sayfaları

Ürünlerin tanınırlığı ve satışı açısından oldukça önemlidir ve söz konusu internet sayfası, internet üzerindeki el sanatları ile ilgili listelerde yer almalıdır. Bu sayede, dünya çapında, el sanatlarına ilgi duyan koleksiyoncular gibi özel bir tüketici dilimine ulaşılabilir.

2. Çevrimiçi Satış Mağazaları

Çevrimiçi satış mağazalarına bir örnek teşkil eden <http://www.tulumba.com> Türk iş adamları tarafından Türk ürünlerini ABD’de tanıtmak üzere kurulmuştur. Ürünlerin marka tescili yapıldıktan sonra ve öngörülen ürün geliştirme ve çeşitlendirme çalışmaları uygulandıktan sonra, bu tip mağazalar ile satış yapılmalıdır.

Çevrimiçi satış mağazalarına bir başka örnek, “Google Ventures” girişimi tarafından desteklenmiş olan <http://www.custommade.com> internet sitesidir. Söz konusu site, internet üzerinden sipariş ile ürünlerin satışının

gerçekleştirilmesi için kurulmuştur. Sipariş üzerine satışa sunulan ürün çeşitleri, mobilya, her türlü iç mekan (mutfak, banyo, yatak odası, salon, antre, garaj, ofis, kütüphane, oyun odası, şarap mahzeni vb.) dekorasyonu, ışıklandırma, dış mekan mobilyaları, arabalar, aksesuarlar, takılar, her türlü hediyelik eşya ve el yapımı ürünlerdir. Üretim, anlaşmalı olan üreticiler tarafından gerçekleştirilmektedir ve uluslararası satış yapılmaktadır.

Ayrıca, el sanatı pazarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi kapsamında, TR83 Bölgesi dışına olan satışlara önem verilmelidir. Bu kapsamda, turizm potansiyeli yüksek illerde ve tanınmış pazarlarda ürün satışı için girişimde bulunulması faydalı olacaktır. Ankara Beypazarı, İstanbul Kapalıçarşı, Çeşme Alaçatı, Ankara Ayrancı, İzmir, Antalya ve Eskişehir ürün satışının kolay olacağı il, ilçeler ve bölgelere örnek olarak verilebilir.

İstanbul Kapalıçarşı'da yaklaşık 220 adet dükkân bulunmaktadır ve dükkân sahipleri ile TR83 Bölgesi'ndeki ürünler hakkında yapılan görüşmede; ürün örnekleri gönderildiği takdirde, uygun ürünlerin dükkânlarında alıcı bulabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, hem yerli hem yabancı, yüksek gelir düzeyindeki turistlerin çok yoğun olduğu bir ilçe olan Alaçatı – Çeşme, el sanatları ürünleri için pazara önemli bir giriş noktasıdır. İlçede otantik el sanatları satan ve hedef tüketici kesiminde ulusal bir üne sahip olan mağazalarla yapılan görüşmelerde, ürünün uygun kalitede olması durumunda sipariş verebileceklerini belirtmişlerdir.

7.4. Pazarlama Karması

7.4.1. Ürünün Niteliklerinin Belirlenmesi

Ürünlerin pazar potansiyellerini güçlendirilebilmeleri için aşağıda listelenmiş olan niteliklere sahip olmaları gerekmektedir.

- Ürünlerin gündelik yaşamda kullanılabilmesi,
- Ürünlerin el yapımı olması,
- Ürünlerin geleneksel el sanatları üretim teknikleriyle üretilmiş olması,
- Ürünlerde kullanılan hammaddelerin kendi bölgelerinden temin edilmesi,
- El sanatları atölyelerinde çalışacak personelin kendi bölgelerinden istihdam edilmesi.

Bu koşullara uyulmadığı sürece, doğru dağıtım kanalları, reklam stratejileri, ürün geliştirme faaliyetleri ve fiyatlandırma stratejisi uygulansa bile, el sanatları ürünlerinin üretimi ve satışı sürdürülebilir olmayacaktır. Ayrıca, hedef kitlenin beklenti ve alım gücüne göre, kaliteli hammaddeye sahip ve geleneksel teknik ile günümüzde kullanılabilir yapıda tasarıma sahip ürünlerin satışa sunulması, ürünlerin pazardaki payını arttıracaktır.

7.4.2. Fiyatlandırma

Bir ürünün *fiyatlandırması*, üretim maliyeti, satış şekli, hedef kitlesi ve satış amacı gibi bazı farklı kriterlere göre gerçekleştirilmelidir. Bu çalışma kapsamında, “TR83 Bölgesi (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) El Sanatı Ürünleri Envanteri” kitabına dahil edilmek amacıyla 80 ürün başta olmak üzere, birçok farklı hammaddeden farklı tekniklerle üretilen el sanatları ürünlerine yer verilmiştir. Söz konusu, ürünlerin hazırlanış süreleri 1 saat ile 6 yıl arasında değişmektedir ve üretimlerin çoğu, münferit üretim veya kursiyer üretimidir. Ürünlerin fiyatlandırılması yapılırken hammadde, işgücü, pazarlama ve satış maliyetleri ile rakip ürünlerin fiyatlandırmaları gibi birçok farklı kriter dikkate alınmalıdır.

7.4.3. Dağıtım Kanalları

TR83 Bölgesi’nde üretilen el sanatları ürünlerinin pazarlanması ve satışında önerilen satış kanalları “bölgede satışlar” ve “bölge dışı satışlar” olarak tasnif edilmiştir.

7.4.3.1. Bölgede Satışlar

7.4.3.1.1. Doğrudan Satış

Doğrudan satış, yörenin turizm sektöründeki gelişmeye bağlıdır. Yöredeki yerli ve yabancı turist sayısı arttıkça, doğrudan satış miktarının da artması beklenilmektedir. Ziyaretçi sayısındaki artış, tesis sayısındaki artış, tesislerde kapasite kullanım oranı/doluluk artışı, ziyaretçilerin gecelik konaklama oranı artışı, kültür turizminin gelişmesi el sanatları/hediyelik eşya satışını ve karlılığını arttıracaktır.

7.4.3.1.2. Sergi, Kermes ve El Sanatları Eğitimi Veren Kurumların Satış Yerleri

Bu organizasyonlar ve satış yerleri, mevcut durumda dağıtım kanalı olarak kullanılan en önemli mecralardır. Sergi ile kermeslerin daha iyi duyurulması ve eğitim kurumlarının satış yerlerinin daha iyi tanıtımının yapılması ile bölgedeki el sanatı ürünü satışları arttırılabilir.

7.4.3.2. Bölge Dışı Satışlar

7.4.3.2.1. El Sanatlarını Pazarlayan Mağazalar ve Şirketler Üzerinden Satış

El sanatlarının pazarlanması ve satışı için alanında başarılı örneklerden olan Nar Grup, Kafta, Armaggan, Koleksiyon, GESAV, Altın Eller Derneği, GES, Bilkent Kültür Girişimi ve Cemil İpekçi Tasarım Merkezleri gibi kurumlarla temasa geçilmeli ve bölgedeki el sanatları üreticilerine ait örnek çalışmalar, söz konusu kurumlara gönderilmelidir. Bölgedeki el sanatları ürünlerinin, bu kurumların satış için seçtiği ürünler arasında yer alması amacı ile yüz yüze görüşme yapılmalıdır.

7.4.3.2.2. Kurumlara Satış

Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar, Valilikler, Belediyeler, TOBB vb. uluslararası ilişkileri yüksek düzeyde olan ve ziyaretçilerini ya da ev sahiplerini geleneksel Türk el sanatı ürünleri ile onurlandıran kuruluşlarla görüşmeler yapılmalı, örnek çalışmalar gönderilmeli ve seçilen ürünler arasında yer alınmalıdır.

7.4.3.2.3. Fuarlar Yoluyla Satış

Raporun “Dördüncü Bölüm”ünde yer alan uluslararası ve ulusal hediyeleşme eşya ve el sanatları fuarlarına mutlaka bölgeye ait ürünlerle katılmalıdır. Fuarlara katılmadan önce katılımcılara, fuarlara müracaat, fuarda temsil, fuarda iletişim, fuarda satış, fuarlarla ilgili devlet desteklerinden yararlanma, fuar dönüşü temasların sürdürülmesi vb.

konularda eğitim verilmesi şarttır. Bölgede fuarlara katılımında aktif rol almak üzere, el sanatları alanında faal olan kişi ve kurumlardan oluşan bir *tanıtım grubu* oluşturulmalıdır. Aksi halde, fuar ziyaretleri pazarlama ve satış amacından uzaklaşmış, salt turistik gezi olarak kalacaktır.

7.4.3.2.4. Turizm Potansiyeli Yüksek ve Tanınmış Semt Pazarları Yoluyla Satış

Turizm potansiyeli yüksek ve tanınmış semt pazarları Ankara Beypazarı, İstanbul Nişantaşı, İstanbul Kapalıçarşı, Ankara Ayrancı, Eskişehir, İzmir, İzmir Alaçatı, Antalya, Muğla vb. illerdeki pazarlarda doğrudan satış yapılmalıdır.

7.4.3.2.5. Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Mağazalar Yoluyla Satış

İstanbul, Paris, New York, Barselona ve Londra gibi merkezlerde Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan *Yurt Dışı Birim, Marka ve Tasarım Desteğinden* faydalanılarak mağaza açılmalı ya da açılmış mağazalarla anlaşma yapılmalıdır (bilgi için bkz. bölüm 4.3).

7.4.3.2.6. İnternet Satışı

Kurulacak internet sayfalarından müşterilere doğrudan satış yapılmalıdır. Söz konusu internet sayfaları bireylere, yerel yönetimlere, özel kuruluşlara, STK'lara ve kooperatiflere ait sayfalar olabilir.

İŞKUR'un yürütmüş olduğu Aktif İşgücü Projesi sonrasında, bazı illerde daimi satış noktaları açılmıştır. Kütahya, bu illere örnek olarak verilebilir. Kütahya Belediyesi projenin tamamlanmasını takiben, eğitim alan kadınların el sanatı üretimlerinin satışı için şehrin merkezinde bir dükkân tahsis etmiş, el sanatı üreticilerinden konsinye ürün alınarak teşhir edilmiştir. Söz konusu daimi satış noktasında, bir adet kasiyer ve birkaç satış elemanı istihdam edilerek maaşları Belediye tarafından ödenmektedir. Benzer bir uygulama Giresun'da yapılmaktadır. TR83 Bölgesi'nde el sanatları alanında pazarlama ve satışın artırılabilmesi için bölgede Valilikler ve Belediyeler tarafından benzer girişimlerde bulunulması uygun olacaktır.

Satışa sunulmak istenen el sanatı ürününün yukarıda belirtilen dağıtım kanalları ile etkin bir şekilde satışının sağlanabilmesi için “7.4.1. Ürünün Niteliklerinin Belirlenmesi” başlığı altındaki niteliklere uyumlu ürünler üretilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, kalite sorunları dolayısıyla ürünler kabul görmeyecek ve satılamayacaktır.

7.4.4. Reklam ve Satış Promosyonları

TR83 Bölgesi’ndeki el sanatı ürünlerinin etkin olarak pazarlanması ve satışı için reklam, promosyon ve duyurular ile tanıtım yapılması gerekmektedir. Bu tanıtımlar hem “bölgede satışlar”, hem de “bölge dışı satışlar” için gereklidir.

“Bölgede satışlar” ile hedeflenen kitle, bölge halkı ile yerli ve yabancı turistlerden oluşmaktadır. Hedef kitleye el sanatı ürünlerinin tanıtım ve reklamının yapılması için turistik alanlarda, otellerde ve otobüs terminali ile havaalanı gibi ulaşım noktalarında dağıtılmak üzere tanıtıcı broşür ve kitapçıklar basılmalıdır. Broşür ve kitapçık niteliğindeki tanıtım materyallerinin hazırlanmasında, yerel yönetimler ve STK’lar öncülük etmeli, yerel yönetimler bu tanıtım çalışmalarını finansal olarak desteklemelidir. Turistik alanlarda el sanatlarının satış noktaları ile ilgili duyurular yapılmalıdır. El sanatlarının satışa sunulduğu sergi ve kermeslerin sayıları arttırılmalı, bu etkinlikler çeşitli organizasyonlarla daha ilgi çekici hale getirilmeli ve bölge halkı ile turistlerin etkinliklere ilgisinin arttırılmasına yönelik çalışmalarda bulunulmalıdır.

Ürünlerin satışa sunulmasında, ürünün varsa hikâyesi veya ilgili bir kısa metin ile beraber sunulması ürünün pazardaki değerini ve ilgiyi arttıracaktır. El sanatı ürünlerinin kültürel değerini yansıtmaması ve gelenekselliğini kaybetmemiş olması, hedef kitlesi için cezbedici bir unsurdur. Ürünlerin hikâyeleri veya ilgili metinler farklı yöntemler ile ürün ile beraber teşhir edilmelidir. Çoğu kez, ürünleri hikâyeler satmaktadır. Bu konu ile ilgili birkaç örnek aşağıda sunulmuştur.

Etiket Kullanılması

Hikâyeler, anlamlı sözler veya ilgili metinler, bir etiket içine yazılıp ürüne eklenilebilir. Hazırlanan metinlerin farklı dillerde olması ürünün ihracatında ve yabancı turistlere olan satışlarda önemli bir unsurdur.

Kitapçık Basımı

Her ürünle beraber verilmek üzere, bir kitapçık hazırlanıp basılabilir. Bu kitapçık, ürünün üretildiği yer hakkında bilgi, ürünün tarihçesi, aynı el sanatı türünün farklı örneklerinin fotoğrafları ve varsa hikâyesi veya ilgili anlamlı sözleri içerebilir. Hazırlanan kitapçığın farklı dillerde basılmış olması, ürünün ihracatına ve ürünün yabancı turistler tarafından daha çok talep edilmesine katkı sağlayacaktır. Kitapçıkların içerikleri, alanında uzman kişiler ve akademisyenler tarafından hazırlanmalıdır.

Orjinallik Belgesi

El sanatı ürünlerinin tanıtımında orjinallik sertifikalarının hazırlanıp ürünlere eklenmesi de ilgi çekecek bir unsurdur. Coğrafi tescile sahip olan ürünler için bu tescile sahip kurum tarafından, ürünün üretildiği yeri bildiren orjinallik sertifikası tüketiciye verilebilir. Söz konusu sertifikada, aynı zamanda, ürünün kurum tarafından üretilen kaçınıcı ürün olduğu da yazılmalıdır.

Ürünle beraber ve üründen bağımsız olarak ürünün tanıtımının sağlanması için basılacak her türlü materyalin kâğıt ve baskı kaliteleri yüksek olmalıdır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

PROGRAM

Proje kapsamındaki çalışmalar aşağıdaki “Çalışma Programı”na uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

İşler / Görevler	TARİH								SÜRE (gün)
	17 – 20 Kasım 2011	21 – 27 Kasım 2011	28 Kasım - 4 Aralık 2011	5 – 11 Aralık 2011	12 – 18 Aralık 2011	19 – 25 Aralık 2011	26 Aralık 2011 – 1 Ocak 2012	2 – 5 Ocak 2012	
Taslak Ürün Analiz Formlarının Doldurulması									14
Literatür Taraması									31
Alan Araştırması Ön Çalışması									10
Alan Araştırması									14
Envanter Kitabına Dahil Edilecek 80 Ürünün Belirlenmesi									6
Anket ve Taslak Ürün Analiz Formlarının Değerlendirilmesi									8
Kitap Tasarımı ve İçeriğinin Oluşturulması									23
Rapor Yazımı									15
Kitabın Baskı Öncesi Onay için Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği'ne Gönderilmesi									1
Kitabın Onayının Verilmesi									3
Kitabın Baskıya Girmesi									7
Yüklenici Firmanın Pazar Araştırması Raporu ve Kitabı İdare'ye Teslim Etmesi									1

SONUÇ VE ÖNERİLER

El sanatları eğitimi ile ilgili olarak ülke genelinde yaşanan sorunlar, TR83 Bölgesi özelinde de sürmektedir. Konuya ilişkin olarak alan araştırmasında yapılan gözlemlerden, literatür taramasından, yüz yüze görüşme ve uygulanan anketlerden elde edilen bilgiler sonucunda, TR83 Bölgesi'ndeki Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde üretilen el sanatlarının üretim ve pazarlanmasına yönelik olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Meslek liseleri dışında, ilk ve orta öğretim kurumlarında öğrencinin yeteneğini ortaya çıkarmaya, çeşitli sanat dallarında uygulamalar yaparak el becerisini geliştirmeye yönelik derslerin bulunmayışı, gençlerin bir el becerisi geliştirmelerinin önündeki engellerden birisidir ve daha ileriki yaşlarda kurslara katılınsa bile, üretim ile ilgili gösterilecek çaba, çoğu zaman desen/renk/tasarımdan başka, üretimin niteliği (dikim, örme, dokuma, kesme vb.) açısından da pazarın talebine cevap verebilecek durumda olamamaktadır. Söz konusu sorunların çözümü için örgün öğretime devam etmekte olanların örgün eğitim kurumlarında ve yetişkinlerin yaygın eğitim programları aracılığı ile ülke genelinin kültür mirası yanında, bölgenin kültür mirası hakkında da bilgilendirilerek *kültürel taşıyıcılık* değeri olan el sanatlarının öneminin kavratılması gerekmektedir. Bu amaçla, eğitim kurumlarında geleneksel Türk sanatları ve el sanatları alanında çeşitli etkinlikler (yarışma, sergi vb.) düzenlenerek farkındalık yaratılmalıdır.
- Okul öncesi de dahil olmak üzere, tüm düzeylerdeki eğitim kurumlarında, el sanatları ve Türk süsleme sanatları ile yapılmış uygulamaları izleme, tanıma ve onlardan estetik haz almaya yönelik bir çalışmanın olmaması, el sanatları ile uğraşması muhtemel potansiyel kitlenin yetiştirilememesine neden olmaktadır. Bölge genelinde yapılacak çalışmalarla, özellikle ilk ve ortaöğretim çağındaki gençlerin konuya ilgilerini çekecek tanıtım faaliyetleri (konuk usta çağırma ve sanatı izletmek ve/veya atölyelere inceleme gezileri düzenlemek vb.) ile farkındalık yaratılmalıdır.
- Örgün eğitim programlarında üç yılda verilen eğitimin, yaygın eğitimde 300 saat vb. zaman aralığında verilmesi ve el sanatları ile uğraşan esnaf ve sanatkâr işsizlikten yakınırken yerel yönetimlerin ve Halk Eğitim Merkezleri'nin kurslar

açarak bu kurslarda “usta öğretici” olarak isimlendirilen benzer kurs mezunlarını görevlendirilmesi, kursiyerlerin mesleki niteliklerinin yeterince gelişmesine engel durumdadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın kısa süreli eğitimlerinin ardından verilen sertifikalarla, el sanatı eğiticisi olarak bölgedeki kurslarda istihdam edilen eğitici/usta öğreticilerin hizmet içi eğitimleri periyodik hale getirilerek eğitim ihtiyacının saptanmasından tasarım, üretim ve pazarlamaya kadar çeşitli konularda pazarın talebine uygun çalışmaları yapmaları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın el sanatı kurslarının uygulanmasındaki çalışmalarda olduğu gibi, bölgede mevcut el sanatı ustalarından da eğitici olarak yararlanılması için ek ders ücreti ödenerek eğitim vermeleri sağlanmalıdır.

- İskilip Meslek Yüksek Okulu gibi, bölgede bulunan el sanatı ile ilgili çalışmalar yapan ve/veya yapacak yükseköğretim kurumlarının, örgün orta öğretim ve yaygın eğitimdeki uygulamalara kaynaklık edecek, destek verecek, proje üretecek ve uygulayacak çalışmaları gerçekleştirecek şekilde kapasitesi artırılmalıdır.
- Bölgede el sanatları ile ilgili çalışmalar yapan örgün ve yaygın eğitim kurumlarının amaçları, program adları, programların içerik ve süreleri karşılaştırılarak bir bütünlüğe varılmalı ve kursların bitiminde verilen belgelerin niteliği irdelenmelidir. Ayrıca, kurslara katılanlardan istihdam beklentisi olanlar ile boş zaman etkinliğinde bulunanlara yönelik düzenlenecek faaliyetler iyi planlanmalı, eğitim için yapılan yatırımın etkililik, etkinlik, verimlilik ve sürdürülebilirlik yönünden ölçme, değerlendirme ve izlemesi yapılmalıdır.
- Bölgede, özellikle bilgisayar okuryazarlığının artırılması amacıyla ilgili kesimlere bilgisayar kullanma eğitimleri verilerek, çevrimiçi (online) satış yapabilecekleri ortamlar tanıtılmalı ve bölgedeki el sanatları üreticilerine yönelik bir web sitesi hazırlanarak üreticilerin, internet üzerinden gelen yurt içi ve yurt dışı toplu taleplerin karşılanabilir hâle gelmesi için e-ticarete başlamasına destek olunmalıdır.
- El sanatlarının gelecek kuşaklara aktarılmasında katkı sağlayacak unsurlardan birisi de tanıtım kitapları, broşürler vb. yayınlardır. Bölgedeki el sanatlarını genel

olarak tanıtıcı yayınların dışında, her bir el sanatı için özel olarak ve/veya gruplandırılarak hazırlık aşamasında yayın kurulları tarafından bilimsel denetimden geçirilerek yeni yayınlar hazırlanmalıdır.

- Bölgedeki yerel yayın organlarının yanında ulusal yayın organlarında da bölgenin turistik çekicilik unsurlarından olan el sanatları ürünleri ve ustaları tanıtılmalıdır.
- Bölgenin, Şehzadeler Müzesi ve Çorum Müzesi gibi konusunda iddialı olan müzelerinde sanat istasyonları, belgeleme, araştırma, inceleme üniteleri, deney, bakım ve onarım laboratuvarları oluşturulmalı ve böylece oluşturulacak bilimsel ve sanatsal ortamda sanat tarihi, halkbilimi ve el sanatları alanında eğitim almışların istihdamı sağlanmalıdır. Ayrıca, bölgedeki el sanatı ürünlerinin söz konusu müzelerde ve ören yerlerinde satışına imkân verilmelidir.
- El sanatlarının bölgenin yerel kalkınması açısından önemli bir kaynak olabileceği göz önüne alınarak, internet ortamında pazarlanması, pazar ağlarının genişletilmesi, konuyla ilgili projelerin desteklenmesi ve standardizasyonu sağlanan ürünlerin elektronik ortamda kataloglanması sağlanmalıdır.
- Bölgedeki el sanatlarının özellikle tasarım, üretim, tanıtım ve pazarlama yönünden desteklenmesi için söz konusu alanlarda çalışmalarını bilinen kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin ve vakıfların faaliyetlerinin bir profili çıkarılarak iletişime geçilmeli ve gerekli planlamalar (inceleme/eğitim/staj vb.) yapılmalıdır.
- Bölgedeki el sanatları konusunda faaliyetlerini sürdüren kurum ve kuruluşlarda üretilen ürünlerde, standart ve kalite ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
- TR83 Bölgesi illerinin giriş ve çıkışlarındaki mola yerlerinde ve hava limanlarında oluşturulacak istasyonlarda bölgenin el sanatı ürünleri sergilenmelidir.
- Bölgedeki el sanatları ile ilgili etkinliklerin Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler ve yüksek öğretim kurumları gibi çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından yapılması, aynı konularda birbirinden kopuk

Çalışmaların gerçekleşmesine ve aynı program için birden fazla atölye açılıp makine teçhizat alımına, böylece kaynak israfına yol açmaktadır. Oysaki bölgede Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği'nin liderliğinde yürütölecek kümeleme projesi ile, benzer projelerin mükerrerliği engellenmeli, ürünlerin tüccarın talebine göre yozlaşması veya pazar talebinin dışındaki ürünlerin üretilerek satılmaması riski ortadan kalkmalı özellikle atölyelerin ve makine-teçhizatın çok amaçlı kullanılabilmesi sağlanarak kaynak tasarrufuna katkıda bulunulmalıdır.

- Bölgedeki el sanatları üretimi ve pazarlanması ile ilgili bir politika belirlenerek her bir alt çalışma için ilgili paydaşların katılımı ile “eylem planları” yapılmalı ve izleme ve değerlendirme periyodik olarak gerçekleştirilmelidir.
- Bölgedeki üreticiler arasında kooperatifleşmeye yönelik talep olmaması nedeni ile münferit olarak yapılan üretim ve bölgedeki kurslara katılanlar ile üretici ve yöneticilerin genellikle doğrudan pazarlama yöntemi olarak beyan ettikleri kermes, sergi vb. yerlerdeki satışların dışında, satış ve pazarlama ile ilgili olarak, özellikle üreticilere ve eğitimcilere yönelik programlar düzenlenmelidir.
- Mağazalarda satılacak ürünlere ilişkin gerekli ön çalışmalar yapılp pazarın ihtiyacına cevap verilirken işlev ve form değişikliklerinin ürünü yozlaştırmayacak nitelikte olmasına dikkat edilmesini sağlayacak bilincin, özellikle üreticilerde geliştirilmesi amaçlı bölgesel seminerler düzenlenmelidir.
- Bölgede el sanatları ile ilgili düzenlenecek sergi, fuar, defile vb. gibi yurt içi ve yurt dışı etkinlik projeleri, Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun proje formatında hazırlanarak mali kaynak sağlanmalı ve bu yolla üreticilerin satışlarına destek olunmalıdır.
- Bölgedeki el sanatlarının ürün ve meslek standartlarının belirlenmesi ve bu çalışmanın kapsamında da yer alan ürünlere yönelik coğrafi tescillerin alınması çalışmalarında bulunulmalıdır.

- Kendi işini kurmak isteyen üreticiler için KOSGEB tarafından sağlanan girişimcilik destekleri ile ilgili programların duyuruları etkinlikle yapılmalı ve üreticilerin söz konusu programlara katılmaları teşvik edilmelidir.
- Dezavantajlı grupların, sosyal hayata adaptasyonlarını sağlayacak ve ekonomik yönden destekleyerek istihdama doğrudan katkıda bulunacak nitelikte, el sanatı faaliyetlerine katılımları, bölgedeki sosyal hizmetler ile ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği ile teşvik edilmelidir.
- Üretimde kullanılan iş gücüne ödenen ücretlerin düşüklüğü, iş gücünün sosyal güvenlik zorunluluğunun getirdiği ek maliyetlerin yüksekliği ve el sanatlarına talebin daralması; kalfa ya da çırak gibi yardımcı iş gücü istihdamının azalmasına ve bu ihtiyacın bizzat ustalar tarafından giderilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, bölgede üretilen bazı ürünlerin, hammadde sağlanması ve pazar sorununun yanında, işlevini yitirerek günlük hayatta yeterli kullanım alanı bulamaması nedeni ile ekonomik getirisi azaldığı için üreticiler geçim sıkıntısı çekmekte ve buna bağlı olarak yeni ustalar yetiştirilememektedir. Emek yoğun üretim yapılması nedeniyle el sanatları üretiminde bulunanların sosyal güvenlik sistemine ilişkin yükümlülüklerinde iyileştirmelere gidilmesi, bu amaçla “Sosyal Sigorta Primi İşveren Payı”nın belirli bir süre devlet tarafından karşılanması uygun olacaktır. Ayrıca, yukarıda belirtildiği üzere, el sanatları ile uğraşan ustaların eğitim kurumlarında bilgi ve becerilerinden yararlanılması halinde ilgililere ek gelir sağlanmalı ve kendilerini geliştirerek ürünlerini tanıtımalarına fırsat verilmelidir.

Bu raporun hazırlanması için gerçekleştirilen çalışma kapsamında, el sanatları ürünlerinin üretim ve satışında başarılı olmuş moda tasarımcısı Cemil İPEKÇİ ile görüşülmüştür. Görüşme sonrasında, İPEKÇİ, TR83 Bölgesi’ndeki tüm illeri kapsayacak bir eğitim ve üretim proje fikri oluşturarak iletmiştir. Söz konusu projenin amacı, geleneksel el sanatlarının modern tasarımlar yoluyla canlandırılması ve geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca, projenin gerçekleştirilmesi ile meslek edindirici ve gelir getirici faaliyetler yoluyla kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımlarının artması öngörülmektedir. Projeye başvuranlar istek ve yetenek düzeylerine göre değerlendirilecek ve seçilen 60 kadın mesleki eğitim alacaktır. Süresi 12 ay olarak öngörülen proje ile kadınlar, bölgenin nitelikli iş gücüne dâhil edilecek ve girişimcilik konusunda teşvik edileceklerdir.

Projenin temel faaliyetleri ve uygulama esasları aşağıda sunulmaktadır:

1. Bölgedeki yerel yönetimlerden biri tarafından, restore edilen ve Moda Eğitim Merkezi olarak tahsis edilecek tarihi ve kültürel değeri olan bir binanın tefrişinin yapılması (Söz konusu binanın, ulaşım/pazarlama kolaylığı vb. nedenlerle Samsun'da olması tercih edilmekle birlikte, gelecek öneriler belli ölçütlere göre değerlendirilerek yer seçimi yapılacaktır).
2. Tanıtım materyallerinin hazırlanması ve proje tanıtım toplantısının gerçekleştirilmesi.
3. Moda Eğitim Merkezi'nin açılması ve ilk aşamada Cemil İPEKÇİ tarafından, ardından 5 kişilik eğitici ekibi tarafından 60 kadına yönelik moda tasarım ve dikiş eğitiminin ve kurs sonucunda katılımcılara sertifika verilmesi.
4. Cemil İPEKÇİ ve 5 kişilik eğitici ekibi ile birlikte eğitim almış olan 60 kadının üretime başlaması.
5. Projenin web sitesinin kurulması.
6. Farklı dağıtım kanalları ve kurulan web sitesi üzerinden satışa sunulan ürünlerden elde edilen gelirlerin %30'unun kursiyerlere aktarılması.
7. Ürün kataloğunun tasarlanıp basılması
8. Markalaşma çalışmalarının yapılması ve pazarlama stratejilerinin belirlenmesi.
9. Pazarlama stratejilerinin uygulamaya geçirilmesi.
10. Projenin bitiminin ardından Moda Eğitim Merkezi'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ilgili kamu kurumları ile görüşmeler yapılması.

Malcolm BENJAMIN, "El sanatları İhracatçıları için Bazı Faydalı Pazarlama Önerileri" adlı makalesinde, TR83 Bölgesi'ndeki el sanatları ürünleri için de uygulanabileceği düşünülen bazı pazarlama önerileri belirtmiştir.

El sanatlarının uluslararası pazardaki alıcılara başarılı şekilde ulaşması için miktar, kalite, tasarım, fiyat ve zaman gibi taleplere uygun bir arz gereklidir. Genellikle ticari merkezlerden uzak, kırsal alanda yerleşik küçük üreticilerin, gerekli kamu ve ticaret/iş örgütleri desteği olmaksızın ihracat alanında başarılı olması mümkün değildir. El sanatları ihracatının istenen düzeyde gerçekleşebilmesi için aşağıda sıralanan hususlarda çalışmalar yapılmalıdır.

- *Dış Pazardaki Arz Miktarının Tespit Edilmesi*
"Dış pazarlar için yeterli arz var mıdır?" sorusuna cevap aranmalıdır. Eğer tespit edilen arz yetersiz ise, arz kapasitesinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- *Yeterli Hammadde Tedarikinin Yapılması*

“Yeterli hammadde var mıdır?” sorusuna cevap aranılmalıdır. El sanatlarının üretiminde kullanılan hammaddelerin çoğu, tarımsal ürünler ve atıklardır. Devlet ve yerel yönetimler, gerekiyorsa bu ürünlerin sanayiye gitmesini engellemeli ve el sanatları üretimi için kullanımı teşvik etmelidir. Ayrıca, el sanatları alanında kooperatifleşme de özendirilmelidir. El sanatları ustalarının hammadde tedarikindeki maddi sıkıntılarına çözüm getirilmelidir.
- *Yeterli Finansmanın Sağlanması*

El sanatları üretiminde yeterli finansmanın sağlanamaması, ihracatının arttırılmasının önündeki önemli engellerden biridir. El sanatı ustalarının sermaye birikimlerinin ve maddi teminat verecek mal varlıklarının bulunmaması, işlerini kuramamalarına veya geliştirememelerine neden olmaktadır. Ayrıca, kredi başvuru usullerini, dış ticaretin uluslararası kurallarını ve mevzuatı bilmemeleri, bankalara gösterecek mali tablolarının bulunmaması da, el sanatı üreticilerinin finansmana ulaşması ve dış ticaret konusunda yatırım yapması için caydırıcı niteliktedir. Bu problemlerin çözümü için iş/ticaret örgütlerinin ve benzer kurumların desteğine ihtiyaç vardır.
- *Aracı İhracatçıların El Sanatları Alanında Etkinliğinin Arttırılması*

El sanatlarının ihracatına yönelik sektörel aracı ihracat kurumlarının kurulması veya mevcut kurumların geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer bir alternatif ise el sanatları üreticilerinin bir örgütlenmeye giderek toplu ticaret yapmasıdır. İhracatı geliştirme organizasyonları ve ticaret odaları, dış ticaret satış örgütleri ile el sanatları üreticilerinin işbirliğini sağlamalıdır. En ideali içinde el sanatı üreticilerinin ve ihracatçılarının bulunduğu örgütlenmelerdir.
- *Yabancı Alıcıların Bilgilendirilmesi*

Yabancı alıcıları cezbetmenin yollarından biri de ilgili/potansiyel alıcı kişi ve kurumları el sanatları üretimi ve satışları hakkında etkili ve etkin bir biçimde bilgilendirmektir. Bu kapsamda, Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü ve ticaret odaları, ülkenin iktisadi ve ticari verilerini açıklarken, el sanatlarına özel bir yer ayırmalıdır. Sözelimi, deri, seramik vb. maddelerin kullanıldığı sektörlerle ait veriler açıklanırken bu tür hammaddelerden yapılan el sanatları ürünleri ile ilgili veriler de

ayrı bir başlık altında belirtilmelidir. Kayıt altına alınıp açıklanacak olan bu veriler, üretici sayıları, kooperatif sayıları, geçmişte yapılan satışların rakamları, nitelikli ve diğer çalışan sayıları vb. göstergeleri kapsayabilir.

- *Ürünlerin Konumlandırılması*

El sanatları ürünlerinin yüksek kaliteli ve pahalı ürünler arasında bulunması gerekirken, bu ürünler, çoğu zaman zincir mağazalarda ve süpermarketlerde düşük fiyatlı olarak satılmaktadır. Benzer olarak, bazı ithalatçılar el sanatı ürünlerini düşük fiyat ile satışa sunmaktadır. Bunun nedeni, ürünlere olan talebin yüksek olmamasıdır. Oysaki bu ürünlerin daha farklı bir konumlandırma ile farklı dağıtım kanalları (mağazalar, vb.) üzerinden satışa sunulması, daha yüksek fiyatlara alıcı bulmalarını sağlayacaktır.

- *El Sanatları Ürünlerinin İhracat Planının Olması*

Gelişmekte olan ülkelerin pek çoğu, el sanatları ürünleri için bir ihracat planı oluşturmamıştır. Diğer yandan, bu ülkelerin merkezi ya da yerel yönetimleri, el sanatları alanında örgün ve yaygın eğitime kaynak ayırmaktadır, fakat bu ürünler için bir *pazar stratejisi, ihracat planı* veya *pazarlama eylem planı* bulunmamaktadır. El sanatları ürünlerinin ihracatının istenen düzeye çıkarılabilmesi için hangi el sanatları ürünlerinin uluslararası pazara uygun olduğu belirlenmeli, bu doğrultuda, dış pazar stratejisi, ihracat planı ve ilgili eylem planı oluşturulmalıdır.

- *Pazarlama/Satış Kampanyalarının Yapılması*

Hedef pazarlarda el sanatları ürünlerinin satış imkânlarının geliştirilmesi için en etkili yol kampanyalardır. Kampanyalar planlı olmalı ve üretici örgütleri, satıcı örgütleri, ihracat geliştirme merkezleri ve ticaret odalarının ortak katılımlarıyla yürütülmelidir. Diğer yandan, iyi bir organizasyon için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, hava yollarının, ulusal bankaların ve lojistik şirketlerinin de destek ve katılımına ihtiyaç vardır. Söz konusu kuruluşların yanında, el sanatı ürünleri/hediyelik eşya ticareti yapan tüccarlar, alıcı acenteler, tasarımcılar, dekoratörler ve müzelerin de kampanyada yer alması önem taşımaktadır (BENJAMIN, 2011).

KAYNAKÇA

- ACAR, B. B. (1982), “*Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygılar*”, İstanbul.
- AKAR, A., KESKİNER, C. (1978), “*Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*”, İstanbul.
- ALIŞ, B. (2011), “*Amasya Gümüşhacıköy El Dokumaları*”, Yayınlanmamış Alan Çalışması, Amasya.
- ALBAYRAK, A.G., ÇİVİCİ, Ş., İNCE, H. (2004) “*Geleneksel El Sanatları Türkiye Profili Ön Araştırma Raporu*”, Geleneksel El Sanatlarını Geliştirme ve Turistik El Sanatları Üretim Projesi, MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- ALTINBAŞ, E. T. (1983), “*Türkiye’de Doğal İpekten El Dokuması Halı Yapımı ve Üretilen Halıların Folklor Yönünden Teknik Bazı Özellikleri*”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara.
- ALTINDAL, B. (2000), “*Altmışlı Yıllarda Zile*”, İstanbul Zileliler Yardımlaşma Derneği Zile ve Zileliler Belgeseli, İstanbul.
- AMASYA VALİLİĞİ (2003), “*Tacın Gizemli Şehri AMASYA*”, Ankara: Nokta Ofset.
- AMASYA VALİLİĞİ (2007), “*Amasya İli Stratejik Planı 2007- 2011*”, Amasya.
- AMASYA VALİLİĞİ ( ), “*İğne Oyası*”, Amasya Halk Eğitim ve Akşam Sanat Okulu.
- AMASYA VALİLİĞİ ( ), “*Dokuma*”, Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu.
- AMASYA SANAYİ ODASI ( ), “*Gümüş İşleme Tasarım Kataloğu*”, Amasya Halk Eğitim Merkezi ve A.S.O. Müdürlüğü Erhani Gümüş İşleme Eğitim Merkezi Projesi.
- ARSEVEN, C. E. (1984), “*Alem*”, Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 1, Sayfa: 39, İstanbul.
- ARSEVEN, C. E. (1984), “*Türk Sanatı*”, İstanbul.
- ATAY, A. (1984), “*Örücülük*”, Ankara: MEB Yayınları,
- AYTAÇ, Ç. (1982), “*El Dokumacılığı*”, İstanbul.

BARIŞTA, H., Ö. (1988), “*Türk El Sanatları*”, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

BARIŞTA, H. Ö. (1998), “*Türk El Sanatları*”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BECHETTI, C., CASTRIOTA, S., SOLFERINO, N. (2011), “*Development Projects and Life Satisfaction: An Impact Study on Fair Trade Handicraft Producers*”, Vol:12, Issue 1(March).

BİLGİN, N. (1997), “*Folklorik Yapma Bebekçilik*”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

CHF INTERNATIONAL (2011), “*Creating Financial Stability Through the Scale of Bolivian Traditional Crafts*”, Craft News, CHF publication.

ÇEVİK, N.(1997) “*Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Açış Konuşması*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı.

DEMİR, N. (2002), “*Karadeniz Bölgesi’nde Beşik/Beşik Yapımı*”, Şalpazarı ilçesi Gökçeköy’de Naci Bayraktar’dan Derleme.

DENİZ, Bekir (1998), “*Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*”, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

DEVELİ, H. (2011), “*KOBİ’ler ve Bilişim*”, TÖSYÖV Girişim Dergisi, Ocak-Şubat 2011, Sayı 123.

DHAMIJA, J. (1992), “*Indian Folk Arts and Crafts*”, India – the Land and the People, India: National Book Trust

DİNÇSOY, S., POLAT, A. (1967), “*Yün İşleri*”, İstanbul.

DİYARBEKİRLİ, N. (1972), “*Hun Sanatı*”, İstanbul.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (1985), “*4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*” Derleyen: İsmail ÖZTÜRK, 21-24 Kasım 1984, İzmir.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (1992), “*Kamu ve Özel Kuruluşlarda, Ortaöğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*” Bildiri Özeti, Dokuz

Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü ve Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 18-20 Kasım 1992, Atatürk Kültür Merkezi, Konak/İzmir.

DPT – YEŞİLIRMAK HAVZASI KALKINMA BİRLİĞİ (2008), “SKE Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Kapsamında TR 83 Bölgesi (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat), Amasya.

DUYMAZ, A. Ş, AYDOĞDU, G. (2008), “*Geleneksel Türk El Sanatı Alem'in Son Ustalarından: Sandıklılı Hacı Süleyman Sallı*”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:18.

DWORKIN, T. (2006), “*Practical Tips for Marketing Fair Trade Crafts*”, The Crafts Center at CHF International, Craft News, Volume 16, Issue 65, USA: Silver Spring, MD.

ERGENEKON, B. C. (1997), “*Ankara'da Yorgan Sanatı*”, Yayınlanmamış Seminer Çalışması, G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara.

GAZİANTEP VALİLİĞİ (2005), “*Gaziantep El ve Ev Sanatları*”, Gaziantep: Sertaç Bil. Eğ. İlet. Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.

GEMEENTEKREDIET (1992), “*Anadolu Türk El Sanatları Tradities Uit Turkije*”, Sint-Pietersabdij, Gent, Brüksel: ACL.

GLASSIE, H.(1993), “*Turkish Traditional Art Today*”, Indiana University Turkish Studies, Volume Eleven, Bloomington/Indianapolis: Indiana University Press.

GÖĞÜŞ, C. (2011), “*Tokmaklı Kağı*”, Basılmamış Bilgi Notu.

GÜNEŞ, S. (2002), “*Amasya Folkloru*”, Ankara: Amasya Valiliği Yayınları.

GÜRSU, N. (1988), “*Türk Dokumacılık Sanatı*”, İstanbul.

HOLSTEIN, J. (1973), “*The Pieced Quilt an American Desing Tradition*”, New York.

İPEK, Ö., ÇİLİNGİR, B., İPEK, H., ÇAKAR.M., TAŞLIOVA, M. (2008), “*Çorum Kültür Envanteri*”, Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 3.

KARAHAN, S. (2006), “*Geleneksel Türk El Sanatlarından Halı-Kilim İşletmelerinin Üretim-Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri - Van Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı.

KAYA, F., ERGENEKON, C. (1989), “*Mekikli El Dokumacılığı*”, Ankara: G.Ü.M.E.F. Yayın No:25.

KAYA, F., ERGENEKON, C. (1992), “*Yorgan Sanatı*”, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Yayınları No: 13.

KAYABAŞI, N., ERDOĞAN, Z. (2002), “*Ankara’da Hediyelik ve Turistik Eşya Mağazalarında Bulunan El Sanatları Ürünlerinin Çeşidi, Hammaddesi ve Turist Tercihleri Üzerinde Bir Araştırma*”, A.Ü. Ev Ekonomisi Mezunları Derneği Yayınları Bilim Serisi: 1, Ankara: Ünal Ofset Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

KOCA, S. (2002), “*İlk Müslüman Türk Devletlerinde Teşkilat*”, Türkler, Cilt: 5, Ankara.

KÖKLÜ, H. (2002), “*El Nakışları*”, İstanbul.

KÖYİŞLERİ ve KOOPERATİFLER BAKANLIĞI (1974), “*Köyüşleri ve Kooperatifler Bakanlığınca 1964 – 1972 Yıllarında Çeşitli El Sanatı Dallarında Eğitilmiş ve Bazıları Donatılmış Olanların Durumları ve Bunun Nedenleri Üzerine Araştırma Raporu*”, Ankara: Ağustos 1974.

KÜLTÜR BAKANLIĞI (1997), “*Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü Ürün Kataloğu*” Ankara: Gökçe Ofset.

KÜLTÜR BAKANLIĞI (1994), “*Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*”, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi:11.

KÜLTÜR BAKANLIĞI (1997), “*Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*”, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, HAGEM Yayınları: 237, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:51.

KÜLTÜR BAKANLIĞI (1999), “2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri”, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2301, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 281, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:58.

MALCOM, B. (1994), “*Handicraft Exports: Some Suggestions for Successful Marketing*”, International Trade Forum. Issue: 2.

MARION, C. M. (2001), “*Tourism and the Development of Handicraft Production in the Maltese Islands*”, Tourism Geographies 3(1), University of Surrey, UK: Roehampton.

McAULEY, A., FILLIS, I (2005), “*Careers and Lifestyles of Craft Makers in the 21st Century*”, Cultural Trends, Vol .14 (2), No:54, Routledge: Tyler and Francis Group

MEB (2004), “*Geleneksel El Sanatları Türkiye Profili Ön Araştırma Raporu*”, Geleneksel El Sanatlarını Geliştirme ve Turistik El Sanatları Üretim Projesi, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.

MEB (2007), “*El Sanatları Ürün Kataloğu*”, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEHTA, R. (1960), “*The Handicrafts and Industrial Arts of India*”, Bombay: Taraporevala’s Treasure House of Boks.

MILLER, C. (2009), “*Concept Paper on a Strategic Plan on Tourism Services in the Caricom Single Market and Economy (CSME)*”, UNWTO January 2009.

NİKSAR BELEDİYESİ (1988), “*Niksar Dün-Bugün-Yarın*”, İstanbul: İki Nokta Araştırma-Basın- Yayın Ticaret San. ve Ltd. Şti.

OĞUZ, B., (2004), “*Türkiye Halkının Kültür Kökenleri*”, İstanbul.

ONUK, T. (1988), “*İğne Oyaları*”, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ONUK, T. (1981), “*İğne Oyaları ve Çeşitleri İşleme Yöntemleri*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 228, Sanat Dizisi:36, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- ORAL, C. (2007), “*Amasya İğne Oyaları*”, Amasya: Amasya Valiliği Yayınları.
- ÖGEL, B., (1985), “*Türk Kültür Tarihine Giriş*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları V.
- ÖGEL, B., (1988), “*Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*”, İstanbul.
- ÖGEL, B., (1991), “*İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi (Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre)*”, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları VII.
- ÖNEN, Ü. (1982), “*Özgünlük ve Yabancılaşma Süreçlerinde Halk El Sanatlarının Yeri*”, El Sanatları Üzerine Yazılar, Dokuz Eylül Üniversitesi II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 18-20 Kasım 1982, İzmir.
- ÖRKMEZ, C. (2011), “*Çirişimci Kadın*”, CGS Center Kadın Girişimciler Özel Sayısı”, Ankara.
- ÖZCAN, F. (1994), “*Türk Nakışları Öğretim Yaprakları*”, Ankara.
- ÖZEN , M.E., (1980), “*Türkçe’de Kumaş Adları*”, İÜEF Tarih Dergisi, Sayı: 33, İstanbul.
- ÖZTÜRK, İ.(1976), “*El Sanatları, Giyim-Kuşam Derleme Bilgileri Araştırma Teknikleri Halk Bilim Ürünlerini Belgeleme Yolları Film Çekimi, Fotoğraf Çekimi, Ses Kaydı*”, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Türk Halk Bilimi Topluluğu.
- ÖZTÜRK, İ. (1982), “*Kaynak Değerlendirilmesi Açısından Geleneksel Türk El Sanatlarına Halıcılık Örneğinde Çözüm Önerileri*”, El Sanatları Üzerine Yazılar, Dokuz Eylül Üniversitesi II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, El Sanatları Üzerine Yazılar, 18-20 Kasım 1982, İzmir.
- ÖZTÜRK, İ. (2003), “*Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- RADO, Ş. (1980), “*On Sekizinci Yüzyılın Başında Osmanlı Kıyafetleri, Fransız Büyükelçisi Marquis de Ferriol’un Hollandalı Ressam Van Mour’a Yaptırıldığı 100 Resim ile Türklere Ait Bazı Törenler ve Açıklamalar*”, Çeviren: Cenap YAZANSOY, İstanbul: Apa Ofset Basımevi.

SAMSUN VALİLİĞİ (1974), “*Cumhuriyetin 50. Yılında Samsun*”, 1973 İl Yıllığı, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

SAMSUN VALİLİĞİ (2010), “*TR83 Bölgesi Lojistik Master Planı*”, Samsun.

SAMSUN VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1993), “*1993 Turizm Envanteri*”, Samsun: Erol Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1994), “*Samsun-1994 Turizm Envanteri*”, Samsun: Erol Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ TURİZM İL MÜDÜRLÜĞÜ (1996), “*Samsun 1996 Turizm Envanteri*”, Güven Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ (1997), “*Geçmişten Günümüze Kültür Değerleriyle Samsun*”, Samsun Kültür Müdürlüğü Yayınları Tanıtım Eserleri Dizisi: 1, Samsun: Erol Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1998), “*Atatürk’ün Şehri Samsun*” Ankara: Kültür Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ TURİZM İL MÜDÜRLÜĞÜ (1999), “*Samsun Turizm Envanteri*”, Güven Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ (2000), “*Atatürk’ün Şehri Atatürk’s Province Samsun 2000*”, Ankara: Kültür Ofset Ltd. Şti.

SAMSUN VALİLİĞİ İL KÜLTÜR ve TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (2002), “*Samsun Turizm Envanteri 2002*”, Samsun: Erol Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (2003), “*Samsun Kültür ve Turizm Envanteri 2003*”, Samsun: Erol Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL ÖZEL İDARESİ (2004), “*Atatürk’ün Şehri Atatürk’s Province Samsun*”, İzmir: Tükemat A.Ş.

SAMSUN VALİLİĞİ İL KÜLTÜR ve TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (2006), “*Samsun*”, İstanbul: Seçil Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ (2008), “*Samsun Rehberi - Rehber Samsun Güneşin Doğduğu Şehir*”, Ankara: Fersa Ofset.

SAMSUN VALİLİĞİ İL ÖZEL İDARESİ (2009), “*Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*” Samsun: Yaşam Ajans.

SARIOĞLU, H., BAŞAR, C., ÜLGER, N., BAŞARAN, F.N. (2005), “*Çarpanalı Dokumalar*”, İstanbul.

SARIOĞLU, H. (1994), “*Eflani ve Boyabat Çember Dokumaları Üzerine Bir Araştırma*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SARISAKAL, B. (2002), *Bir Kentin Tarihi Samsun*”, Birinci Kitap, Samsun Araştırmaları 1, Samsun: Yurtsever Color.

SEVİN, N. (1990), “*On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1195.

SÖNMEZ, Y. (2011), “*KOBİler İçin Yeni Bir Dönem*”, TÖSYÖV GİRİŞİM Dergisi, Ocak - Şubat 2011, Sayı 123

SÖZEN, M., TANYELİ, U. (1986), “*Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*”, İstanbul.

SÜRÜR, A. (1982), “*Süsleme (Ornament)*”, El Sanatları Üzerine Yazılar, Dokuz Eylül Üniversitesi II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 18-20 Kasım 1982, İzmir

ŞENGÜL, Z. M. (1990), “*100 Türk Motifi*”, İstanbul.

TEZCAN, H., TEZCAN, T. (1992), “*Türk Sancak Alemleri*”, Ankara.

TOKAT VALİLİĞİ (1967), “*Tokat İl Yıllığı*”, Ankara: Doğu Matbaacılık.

TOKAT VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1990), “*Tokat Turizm Envanteri 1990*”

TOKAT VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1991), “*Tokat Turizm Envanteri 1991*”

TOKAT VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (1992), “*Tokat Turizm Envanteri 1992*”

TOKAT VALİLİĞİ İL ÖZEL İDARESİ (2001), “*Tokat*”, Tokat: Ofset 2000 Matbaacılık.

TOKAT VALİLİĞİ (2006), “*Tokat İl Yıllığı 2006*”, Tokat Otelcilik ve Turizm A.Ş. Kültür Yayını, No: 2006/004, İstanbul: Renk Matbaası Basım ve Ambalaj San. Ltd. Şti.

TOKAT VALİLİĞİ (2010), “*Tokat İlinin Turizmi ve Balıca Mağarası*”, Temmuz/2010, Tokat.

TURİZM BAKANLIĞI (1990), “*Samsun İli Turizm Envanteri*”, Samsun: Turizm Müdürlüğü.

TÜİK (2009), *Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması*.

TÜRK STANDARTLARI ENTİTÜSÜ (2003), “*Cicim (Cecim) Dokumacı*”, Ankara.

TÜRK STANDARTLARI ENTİTÜSÜ (2003), “*Kilim Dokumacı*”, TS 13008, Ankara.

TBMM (2005), “*Geleneksel Türk El Sanatları Üretici ve Sanatkârlarının Sorunlarının Araştırılarak El Sanatlarının Geliştirilmesi, Korunması ve Gelecek Kuşaklara Aktarılması İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/128) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*”, Ankara.

USAID (2005), “*Handicrafts Marketing Plan Practical Information on the U.S. Handicrafts Market for Malagasy Producers*”, Contract No: GS-23F-9800H ,Task Order No: 687-M-00-04-00212-00

USAL , S., YALÇIN, S. (2010), “*Türklerde Çeyiz Sandığının Kullanımı ve Geleneksel Süslemeler*”, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt:1, Sayı:1.

VEZİRKÖPRÜ KAYMAKAMLIĞI (2008), “*Geçmişten Günümüze Vezirköprü*”.

YAĞAN, Ş.Y. (1978), “*Türk El Dokumacılığı*”, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

YAPI KREDİ BANKASI A.Ş (1969), “*Türk El Sanatları*”, TÖR-AS Ofset, İstanbul.

YETKİN, Ş. (1991), “*Türk Halı Sanatı*”, İş Bankası Yayınları, Ankara.

YILMAZ, N., ANMAÇ. E. (2000), “*Basit Yapılı Dokuma Örgüler*”, İzmir.

YİĞİT, H. (2011), “*Samsun ve İlçeleri*”, Bafra.

YU, H., LITTRELL, M.A. (2005), “*Tourists’ Shopping Orientations for Handcrafts: What Are Key Influences?*”, Journal of Travel & Tourism Marketing, Vol:18(4) The Haworth Press, UK.

http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr_de_kadinin_durumu/trde_kadinin_durumu_2011_temmuz.pdf
Erişim tarihi: 03.12.2011

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=91&l=1>
Erişim tarihi:05.12.2011

http://www.usaid.gov/locations/sub-saharan_africa/initiatives/publications.html
Erişim tarihi: 05.12.2011

<http://www.nyigf.com>
Erişim tarihi: 05.12.2011

<http://www.artisanconnect.net/documents.php?documentid=303>
Erişim tarihi: 06.12.2011

http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PDACI075.pdf
Erişim tarihi: 08.12.2011

http://marketreportfinder.com/report/services/sport_travel_leisure/the_2007_leisure_market_research_handbooka12_83_25.htmlf
Erişim tarihi: 08.12.2011

<http://www.sfigf.com>
Erişim tarihi: 09.12.2011

<http://indecs.eu/2010/indecs2010-pp119-137.pdf>
Erişim tarihi: 09.12.2011

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616680010008694#preview>

Erişim tarihi: 09.12.2011

<http://www.intracen.org/trade-support/trade-statistics>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>

Erişim tarihi: 14.12.2011

<http://orgm.meb.gov.tr/megep/MEGEP>

Erişim tarihi: 17.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

Erişim tarihi: 18.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>

Erişim tarihi: 18.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>

Erişim tarihi: 18.12.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>

Erişim tarihi: 18.12.2011

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC5A73E5CFAD2D9676>

Erişim tarihi: 19.12.2011

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27587_0.html

Erişim tarihi: 19.12.2011

<http://www.yesilirmak.org.tr>

Erişim tarihi: 20.12.2011

<http://www.ifema.es/web/ferias/sir/intergift/default.html>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.autumnfair.com>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.creativeworld.messefrankfurt.com>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.giftshow.co.jp/english/72tigs/outline.htm>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.chinagiftsfair.com>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.kultur.gov.tr>

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/yayinlar/TR_TR_2010-2011.pdf

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ladik,_Samsun

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.gfe.de/Publication/Indian%20Handicrafts%20Industry.doc>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.scribd.com/doc/50795644/handicraft-industry-final>

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://marketpublishers.com/report/services/other_services/research_report_on_entry_into_chinas_handicraft_market.html

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.textiletoday.com.bd/index.php?pid=magazine&id=6>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.edirne.bel.tr/Kirkpinar/ogeleri.htm>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.engelsizkariyer.com>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/besik.pdf>

Erişim tarihi: 21.12.2011

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=79192159-19DB-2C7D-3D5AE56731D11E50>

Erişim tarihi: 22.12.2011

<http://forum.memurlar.net/898460>

Erişim tarihi: 22.12.2011

<http://tr.wikipedia.org/Hasır>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.erhanigumus.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.merzifon.gov.tr>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.msxlabs.org/forum/satirlarla-turkiye/10550-turk-susleme-sanatlari-hat.html>

Erişim tarihi: 23.12.2011

[http://www.erzincan.gov.tr/index.php?option=\)](http://www.erzincan.gov.tr/index.php?option=)

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-sec.cfm?id=San24>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.niksarbebegi.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/2010/may-pecs/papers/Ivanyi.pdf>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://kougeihin.jp/en/top>

Erişim tarihi: 23.12.2011

http://www.epch.in/more_details.htm

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.tulumba.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.custommade.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/belge/1-96682/yaygin-kultur-egitimi.html>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.edirne.bel.tr/Kirkpinar/ogeleri.htm>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.engelsizkariyer.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/besik.pdf>

Erişim tarihi: 23.12.2011

http://www.bafrazembil.com/kurs_icerigi.html

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.ikg.gov.tr/miswebsite/Default.aspx?projeID=171777>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.merzifon.gov.tr>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.msxlabs.org/forum/satirlarla-turkiye/9271-turk-susleme-sanatlari-tezhip.html>

Erişim tarihi: 23.12.2011

[http://www.erzincan.gov.tr/index.php?option=\)](http://www.erzincan.gov.tr/index.php?option=))

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.iskur.gov.tr/LoadExternalPage.aspx?uicode=statisgucuyetistirmekursl>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.istanbulunustalari.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.seyrierzincan.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://tr.wikipedia.org/>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.edebiyadvesanatakademisi.com>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.camidonanimlari.com/haber.php?ID=28>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://ismek.ibb.gov.tr/ism/branslar.asp?branscode=1170>

Erişim tarihi: 23.12.2011

<http://www.kadhim.org>

Erişim tarihi: 23.12.2011

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_il_cinsiyet_yas_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=05&p_xkod=egitim_kod&p_yas=15&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_il_cinsiyet_yas_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=19&p_xkod=egitim_kod&p_yas=15&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_il_cinsiyet_yas_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=55&p_xkod=egitim_kod&p_yas=15&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html

Erişim tarihi: 21.12.2011

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_il_cinsiyet_yas_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=60&p_xkod=egitim_kod&p_yas=15&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html

Erişim tarihi: 21.12.2011

EKLER

- EK I**   **Kalkınma Planları'nda El Sanatları**
- EK II**   **TR83 Bölgesi'nde Uygulanan Anket Formları ve Analizi**
- EK III**   **Üretilen El Sanatlarının Bilgi Formları**
- EK IV**   **Eylem Planı**